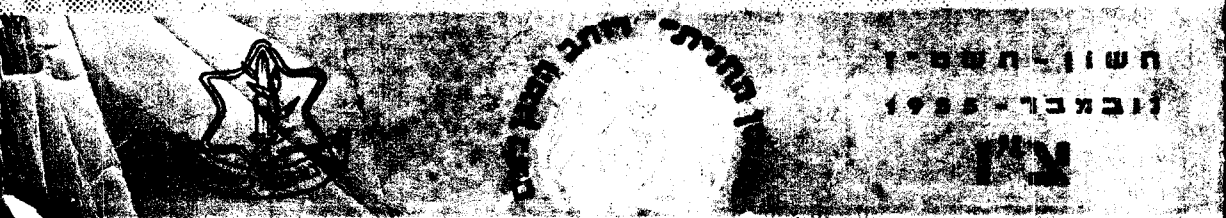

מנהרות

ידחן המגן וא"ש הצבא העברי

בחוברת צ
קדבות לטרון

חשון-תש"ו
ובאב-תש"ו

א"י

תוכן הענינים

- 5 ציונים לשבח ע"י ראש המטה הכללי
- 7 קרבות לטרון ס"ל י. בר
- 95 דברי פתיחה במחזור ב' של בית הספר לפיקוד ומטה אל"מ א. רבינוביץ
- במת מערכות:

- האינטרס האישי כגורם באימונים / מה עוד חידש השיפוט הצבאי תשט"ו—
- 1955 / שופטים מקצועיים ובלתי מקצועיים בבית הדין הצבאי / על השיפוט
- 98 המשמעת / לשיתופם של חיילים צעירים בהרכב בית הדין הצבאי המחוזי

בעולם החמוש:

- 105 תמרוני גייסות נאט"ו, 1954

כלי קרב:

- 120 קליעים נגד טנקים מונחים ממרחק קול"לוני, ז. פרה"וניטי

הדים:

- 129 עבודת מחיף באום צאכר
- 130 חידושי נשק ומכניקה
- 132 תוצאותיה של תחרות רשימות מס. 7

תמונת השער: — תצלום-אוויר של אזור לטרון ב-1948

"מערכות"

בית ההוצאה של צבא הגנה לישראל
המערכת: שדרות ירושלים 94, יפו

דפוס "יפת", תל-אביב

מ' ומה בחוברת

ציונים לקורא

שעה שהחברת הקודמת של „מערכות“ חוב ציה, נמצאה תחת מכש-הדפוס — רשימת אנשי צה"ל שצוינו לשבח על ידי ראש-המנהל הכללי אשר נתפרסמה בה הילה, כפי שסברו אז, את שמותיהם של כל האנשים שזכו לכך בשנת תשט"ו. אותם הוסיפו, על ספו ממש של חודש אוקטובר באה פשיטת-השילומים על בסיס המרצחים של „פדיון“ שבחאן יוניס — וכתוצאה מכך זכו מספר אנשי צה"ל נוספים בציון-לשבת. בחוברת זו מופיעה ההשלמה לרשימה של שנת תשט"ו (עמ' 5). ודאי תהיה בקרוב עוד הודמנות לפתוח ברשימה חדשה — לשנת תשט"ז.

ממדיה של הסקירה המקפת מפרי-עטו של סגן-אלוף י. בר, (עמ' 7) ודאי שהולמים את הדיעה הרחבה של מבצעי לטרון, אשר את תיאורם וניתוחם קיבל על עצמו. אולם, על אף הנסיון המחמיר של המחבר לצמצם — הצריכו מימדים אלה שינוי לארגיל בתבניתה של חוב ציה הנוכחית, לעומת תבניתן התקינה של גליונות „מערכות“. כמובן, ששינוי מעיזות — מרה-הכרה שיפץ באחדים מהמקורות הרגילים בחוברת. אכן, אין אנו היחידים שעומדים בפני בעיה כזו, ואף כתבי-עת צבאיים שבארצות האחרות מקדישים מדי-פעם את מרבית הגליון למאמר או נושא אחד, אשר העניין שבו רב ואינו ניתן להצטמק כדי מסגרת מצומצמת. סקירה זו של סג"ל י. בר מהווה אחת הלבנים לעבודה נרחבת יותר על תולדות מלחמת-הקוממיות, העתידה להופיע והנמצאת כיום בעיבוד. אין הסקירה עוסקת בסיפור המעשים בלבד, אלא אף מעלה הערכות ומסיקה מסקנות ידועות. על כן ניתן לשער כי בעקבותיה יבוא ודאי אף בירור נוסף, — ומה גם שבעל-הסקירה מציין עד כמה לקויים המקורות המצויים-כיום לגבי שלבים מסוימים באותה מערכה. יש לקוות כי פרסום הסקירה יגרום להשלמות ולהתגלות פרטים (יתכן, חיוניים) שטרם ידועים.

למותר לציין כי כל הנתונים על עצמת כוחות צה"ל בסקירה אינם חלים אלא על שלב המלחמה הראשון, עד לקרבות לטרון, כאשר הישוב מנה רק 650.000 נפש, ואין הסקירה עומדת על-כן על התחזקותו הגדולה במספרים ובציוו, שהלה ברובה בשלבים שלאחר הקמת המדינה.

את ראשית הטיפול באותה פרשה לא-קלה שנפלה בחלקו של צבא-ההגנה-לישראל בחודש מאי-יוני 1948 בחזית-המרכז, פרשת קרבות-לטרון — לא דחו בשעתן „מערכות“ לימים רחוקים, כי אם הוחל בו משיצאה שנה לאותם קרבות; וכבר בחוברת ספטמבר 1949 הופיעה פרשת-הקרב „מקרבות לטרון“. אמנם, לא היתה זאת (ולא נתכונה כלל להיות) סקירה מקפת על כל אותה תקופת קרבות באזור החיוני ההוא — כי אם, בעצם, רק סיפורו של יום אחד של גודד אחד, ששובץ במסגרת ציונים כלליים קצרים. גם כיום ודאי ישנו עדיין מקום (במידה שזכרון-אנוש ונכונות-לכתיבה-ולסיפור יאפשרו זאת) להעלאת תיאורים דומים, של פרשות-קרב מוגבלות שנפלו בחלקן של יחידות או יחידות-משנה אלו או אחרות. ואם התיאור ההוא, מלפני שש שנים, עסק בגודד „אלכסנדרוני“ — שמה תמצאנה עתה התכונות הנחוצות הנ"ל בקרב „ותיקי 1948“ מיחידות „שבצ" או באנשי הגדוד-המשורין לשעבר? ודאי שיהיו תפוחים לפניכם.

מקרבות לטרון

יש צבאות שמצויה בהם נטיה (נטיה נפוצה-למדי בכלל, ויתכן טבעית) להעלות, ולהציג למזכרת דורות-יבואו, כמעט אך-ורק אותם מעשי-מלחמה בהם האיר להם המול פנים. מכל מקום, צבאנו-אנו אינו יכול לנהוג כך — כי יותר-מדי חיוני ויקר בשבילו כל לקח מלקחי תקופת קיומו הקצרה ומנסיון קרבותיו, על מסיבותיהם השונות והמגוונות. וזהו אחת הסיבות ש„מערכות“ הקדימו בשעתן להעלות את זכר קרבות-לטרון — וגם לכך כי אותה „לבנה ראשונה“ בתיאור מלחמת-הקוממיות המופיעה בחוברת זו הוקדשה אף-היא למערכת-לטרון ולקחי. זאת — ועוד: — תהינה ההערכות על מידת ההישג האופרטיבי או האסטרטגי עקב קרבות לטרון כאשר תהינה, ותהינה אולי הדעות בענין הופעתן הטקטית

מ' ומה בחוברת

של יחידותינו השונות ונבדלות ומחולקות כאשר תהינה — אין מי שיחלוק על אוצרות הגבורה, ההקרבה והעצמיות, החברות והנאמנות אשר נתגלו בשורותינו, בקרב "ותיקים" ו"חדשים", באותם ימים עקובים מדם — בצד חולשות שונות ואי-שיליות וחוסר-נסיון, ואף לעתים אופי שטרס-חושל, אשר מן-הנמנע היה, על רקע מציאות אותם הימים, שלא יתגלו אף הם, לאימנעיים הם דפרי-הכבוד שבאותה פרשה — וחובה עלינו לדעת לספח את המסורת רבת-הערך העשויה לצמוח מהם.

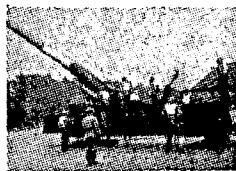

בהודמנות החגיגות של פתיחת המחזור השני בבית-הספר-
לפיקודומטה של צה"ל, נאמרו בהרצאתו של אל"מ א. רבינוביץ לא רק דברי פתיחה וברכה אלא אף דברי-יסוד המכוונים להתיות דמותו, מסגרתו ומטרותיו של בית-הספר, שהוא כיום פסגת מערכת מוסדות-ההכשרה-היהודי תלמות של צה"ל. הדברים (בעמ' 95) ניתנים כאן בקיצורים מסוימים. בהודמנות זו שלוחה ברכת "מערכות", למחזור השני של בית-הספר ואיחולי הצלחה והשתלמות פוריה.

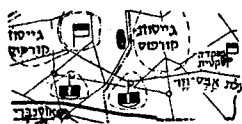
לפי מספר התגובות אשר לשורת המאמרים מאת אלוף-משנה נ. שרמי ומאת אלוף-משנה מ. זוהר (לא י. זוהר, לפי הציון המוטעה של שמו ב"במת מערכות" שבחוב' זו, וכן במאכרו בחוב' צ"ה), על הבחינות והגילויים השונים של חוקה-ומשפט צבאיים (בחבורות צ/ג, צ"ה, צ"ה, של "מערכות") — ניתן לראות כי אכן נגעו המאמרים בנקודות החיוניות לחיג לא-קטן של אנשי-צבא. אף בחוברת זו — צ"ו — מצא הקורא תגובות וחלופי-דברים בנושאים אלה, במסגרת "במת-מערכות" (עמ' 99).

משיתחיל הקורא לקרוא ב"תמרוני גייסות נאס"ו 1954" במדור "בעולם החמוש",

(עמ' 105), אל נא יחשוב כי לפניו חזרה על תיאור התמרון "מערכה מלכותית" שבחוב' צ"ג. אמנם גם התמרון זה מופיע בסקירה הנרחבת של ג. פדארגאן הניתנת הפעם, אולם אין הוא כאן אלא חוליה בשרשרת-התרגיל לים המקפת של השנה שחלפה; חוליה, אשר שולבה כאן בין התיאור של ביורור-ההכנה שבמפקדת נאס"ו העליונה ובשלוחותיה לבין תמרוני טקטיים רבי-עניין אחרים, שהמאלף שבהם הוא תמרון עוצבת השריון-הקל הצרפתי — "רומח". אך גם הצגת "מערכה מלכותית" על מפותיה, תבדיר ותשלים את תמונת הקיום ללחימת-המחר.

שני המתחמים המסומנים "גייסות-קורפוס" שבצד "מדינת הצפון", שבמפת תמרון

"מערכה מלכותית" המופיעה בעמ' 110, אין פירושה ריכוזי גייסותיו של קורפוס-הצבא בכללם, כי אם סמובן, ציון לאזור חניתם אותה-השעה רק של הגייסות הכפופים-בישרין למפקדת-קורפוס, ואשר אינם נכללים במסגרות דיביזיוניות. ואילו הציון "גייסות-מיוחדים" שבצד "מדינת-הדרום" במפה — מתחם אל אזור-הצבת כלי-נשק "אטומיים" (תותחי 280 המ"מ הנודעים).

כימים הנראים היום רחוקים מאוד מאתנו, ימי-ראשיתה של מלחמת-העולם השנייה

מלפני 15 שנה, נכנס למערכת "מערכות" שבחזרה כשן-כבוד גם מדור "בלתי-רשמי" של הנהלת-הסוכנות ומפקדת-ההגנה לפיתוח סוגים שונים של יכולת צבאית וטכנית בישוב, איש אשר הוכרר מיד כי נמנה הוא, על חבר הממציאים שהחלו מביאים הצעות ותכניות שונות למיני כלי-נשק חדשים ותחבולות העשויות לסיע באלחמה נגד גרמניה-שליטתה. אותו ממציא נתכון לפגו נגד מטוסי אשר פעולתו צריכה היתה להתבסס על חוסר-תמכת דק וארון המשתלשל לו מאחוריו בתעופתו. ההצעה ההיא, שהועברה כנוהג-אותם-ימים אל מוסדות הצבא הבריטיים — היה עליה אשר היה. אולם כהדמה ממנה נשמעים כיום התיאורים של קליע נגדי-טנקי מסוג חדש ומפתיע, שהגרמנים הקדימו בו והצרפתים (והאם הם בלבד?) משכללים אותו כיום. תיאורו המפורט (על תצלומיו ומרשמים) והערכת אפשרותיו — במדור "כלי-קרב" (עמ' 120).

מי ומה בחוברת

סיפור ידוע הוא מימי הקיסרית יקטרינה השנייה ברוסיה. כיצד בשעת מסעה

במחוזות החדשים בדרום שסופחו אל מדינתה היו מראים לה, לצדיהדוך, כפרים שלמים ש...קמו בישימון זה" — והסיפור מוסיף, כי לא כפרים ממש היו אלה כי אם רק מבנים זמניים שהוקמו לפי הצו של נסיך פוטמקין הכליכול, שרצה לשעשע את לב הקיסרית במראה גידול וצמיחה, כה מהירים, ו"תושבי" כפרים אלה היו איכרים ואיכרות אשר "גויסו" והובאו במיוחד לאותו יום בלבה, ממשכנותיהם הקבועים אותם נאלצו לנטוש לזמן מה, אין כמובן להניח כי עד כדי כך הגיע הביוס המצרי באותה "התישבות

בגבול המדבר" אשר את רשמיו ממנה מתאר סופרו של "ניו סטייטסמן" אנד ניישן" הבריטי (עמ' 129), אך תמוה הדבר, כיצד בארץ מפגרת ומוזנחת כמצרים נוצר, כביכול, חזיון שכה בולט בו חיקוי ולו חלקי, למושגים המכונים בארץ ישראל "חלוציים" (על המציאות שבדבר — קשה עכ"פ לדעת דבר ברור) — והעולם טרם שמע על חזיון כה מחושב ומפתיע, פרט לרשימה זו שב"ניו סטייטסמן" — שגם בו לא היה שום מאמר, ונסיון הערכה, למגמות שכאלו במצרים — וקשה לשער כי עורכיו ידעו על כגודל — והתרישו, הרי שהרשימה, המובאת מהשבועון הבריטי הידוע, מוגשת בפני קוראינו מבלי שננסה להעריך בדיוק את מידת ה"מצוי" וה"רצוי" שבאחדים מציוני בעליה, אשר את לשון המדינה כנראה לאידע, וקשה לנו לבדוק עד כמה הוא יכול היה לבדוק את המסופר לו.

...ואל יזלזל איש בנגב, הואיל והוא כיום מדבר, וכזה היה משך מאות בשנים ואולי

הוא ומעולם. יש מדע ויש שכניקה חדישה, ומת שהיה פעם מדבר — אין הכרח שיסאר מדבר גם בימינו. הנגב הוא השטח רחביהדים היחיד שיתכן בו ישוב יהודי לאימבורב... ואל יאמר לנו איש: יש לנו פנאי, ואם לא נקבל הנגב נכשיו — נקבלו כעבור זמן. זוהי אמונה קלתי'עת הבורחת מקשיים. למען הבטיח שהנגב יהיה בידינו בעתיד — עלינו לכבוש אותו עכשיו...

כזאת היא המגמה המדינית-הציונית-המעשית העוברת כחוט השני בספר "צבא ובטחון" מראשיתו — ועד תומו (והרי ההדים כה מוכרים וקרובים אף לימינו אלה, כעבור שבע שנים ומחצה).

...חוסנו המוסרי והגופני של כל חייל ומפקד ונאמנותו במילוי תפקידו — יעשו את צבא ההגנה לישראל מבטח'עז לשלום האומה והמולדת... כזאת היא, בגרעינה, הראיה — בפקודות-היום להקמת צה"ל ולקראת השבעת חייליו — ראית ערכם ומעמדם וחובתיהם הכבדות, של צבא-ההגנה לישראל ושל כל חייל ובמיוחד כל מפקד שבתוכו, בחיה ועתיה של מדינת ישראל, ראה, אשר הספר כולו חודר בה, על הגאומים, הפקודות, המאמרים והסקירות אשר בו, הספר "צבא ובטחון", — מאת ראש-הממשלה ושר-הבטחון דוד בן-גוריון, — המופיע עתה בהוצאת "מערכות" ביזמת משרד-הבטחון של מדינת ישראל והמיועד לאיש-הצבא ולאורח כאחד, מקיף הגות ודברים בשער המשתרעים על פני חמש שנים ומעלה, שנות מהפכה גדולה בגורל ישראל בדורות.

...תיאורים של מעשי-קרב בולטים ביותר במלחמת הקוממיות, והאבקויות שהיו
גורליות לגבי תוצאות המלחמה ועתיד הישוב והמדינה, מדברות מהם גבורת העמיה וההעזה, ונשמעים מתוכם הדי השיקולים התמורים וההחלטות הנחרצות — שנתקבלו והושמו...

כיגוס זה של מעשים מבתים והכרעות — "קרבות-חשית", כיג פשוט-קרב במלחמת-הקוממיות — ודאי שרחוק-עוצו מלהיות היסטוריה דפיניטיבית ומסכמת של מלחמת ישראל בשנת חשית. אולם יש בו משום תרומה-של-משל לקראת כך, כי, כדברי קטע נוסף תוך הקדמת-העורכים בפתח הספר: —

...בפרשות קרב אלו משתקפת המציאות כפי שהייתה, בטרם הספיקה להתכנסת שכבת "זכרונות-משנה" ורשמי המבטח'עזי. ספר רביעני, לכל אלה אשר היו מלחמת-הקוממיות מההודים בלבם, ולקח חיוני ברקיימא לאיש-צבא...

כיג פשוט הקרב שכונסו בספר נתפרסמו והלכו במשך שבע שנים מעל דפי "מערכות".

לאחר טיפול ממושך והכנה מדוקדקת עומד להופיע עתה הספר השני שבסדרה

הגדולה של ספרית "חיליהאור" — "חוף האויב מנגד", למפקד-כנף גאי גיבסון המנות. כציון לו במסגרת "מדימה בחוברת — ציונים לקורא" ניתן להלן קטע מדבריה הערכה של אחד הקצינים הבכירים בחיליהאור הישראלי:

"ספרו של גיבסון הוא בבחינת הרצאת קורותיו של קצין סדיר בחיליהאור המלכותי. הוא פותח בימי השלום הרגועים שבצעד מלחמת העולם השני, סוקר את נסיגות הנפל הראשונות של תקיפת מטרת בהפצצות יום, ומספר על חבלי "התבגרותו" של פיקוד המפציצים הבריטי תוך כדי מתקפת ההפצצה נגד יבשת אירופה. אלא שאין ספר זה בבחינת חזרה גרידא של מאורעות ותקריות. מתוך שורותיו מזדקר הלך האחד. כי אבריסוד לכל מבצע אוירי הוא תכנון קפדני וביצוע מדויק. בשטח הכמות והמספרים לא נוכל להתחרות עם יריביו, ומבטחנו — באיכות הוא. אולם הישגים בתחום האיכות דרכם שמחייבים הם מאמץ מתמיד, דקדוק בקטנות והקפדה על הדיוק והשלמות. את אלה מלמדנו "חוף האויב מנגד".

לידיעת הקוראים שלא נוסו במגע בחילות האויר של הקיסרות הבריטית על כינויי הדורות שלהם אשר דרך-אגב, "עברו בירושה" גם אל אחדים מחילות האויר הערביים: — "מפקד-כנף" איננו ציון לתפקיד פיקודי כי אם לדרגה — והיא זאת עם זה של סגן-אלוף בחילות צה"ל.

בקרב עומדת להופיע, בחוצאת, מערכות, מהדורה עברית של הספר, אנשים מול אש. קצין באחד מצבאות אירופה כתב: — "הספר, אנשים מול אש" לקולונל (כיום —

ברג'אני) L. S. A. מרש, — הוא פרי מחקר, אשר הוטל בימי מלחמת העולם השני על קצין אמריקאי זה לערוך, על אופן התנהגותם של אנשים בהיותם נתונים תחת אש אויב. עלימנת למלא משימתו זו נלה אל גופי-גייסות אמריקאיים שונים בכל זירות המבצעים שעל-פני כדור הארץ. ברישומותיו ביקש להסיק מסקנות מסוימות, לתועלת אלה שהוטלה עליהם הכשרת הגייסות. תיאוריו החיים מיוסדים בחלקם הניכר על שיחות עם קצינים וחילים ותשובותיהם. מרשל אינו משתדל ליפות את המציאות או להקנות גון רומנטי ל"דו"ח" שלו. בין המגעים להציג בפני ציבורנו את עבודתו זו, הנה, בראש וראשונה, החשיבות אשר המחבר (הגמנה על צבא שבעיקרו ממוצע וממוכן) מיתס לחיליהרגלים וללוחםיהפרט".

ואלה דבריו של מי-שהיה הנספח-הצבאי השביצרי בארה"ב: — "לתרומותיו של מרש לריון בשאלת נחל-הקרב שמור אף כיום מלוא-ערכו. כמובן שאת דברי מרשל יש להעביר באפיק הערכה ושקילה בקורותיה, אם רצוננו להפיק מהם תועלת. המחבר כתב בשביל חוגי-קוראים אמריקאי — ומעובדה זו גובעות ההסתייגויות שעלינו לנקוט אם רוצים אנו להסיק לקח בשבילנו.

אכן, לאחר ההסתייגויות מכל ספרו של מרשל שפע של רעיונות מעוררים בריחוקות. תעניינה במיוחד אפיונות-הקרב הרבות ממלחמת העולם השני, בהן משתמש המחבר להוכחת דעותיו. גם לגבי מי שלא תמיד מסכים למסקנות המחבר רב היתכן המצדיק את תרגום הספר, לשימוש אנשי צבא-ארה"ב.

ועם כל ההבדלים הרבים והמהותיים בתכונות הנפשית של לוחמים בני אימות שונות — והשוני הוראי שבין הרקע והתגובות של בחורני-אנו, על סוגיהם וגווניהם, לבין ה- G. I. — החיל האמריקאי הממוצע — מלילים בספרו של מרשל כמה וסמה אמתות ועיקרים שהנם נכסי-צאן-ברזל בכל פסיכולוגיה-צבאית מציאותית ותרבות-מפקדים בת-מש.

כדבריו המתארים את רקע-שה-הקרב לגבי החיל בימינו: —

"שדה הקרב — כפוא-מכפור הנו. זהו השומם והמבודד שבמקומות בהם נקראים בני אדם להפגש. רושמו של פחד המות על איש-הרגלים קטן מן הרושם של תחושת החלל-הריק. איש אינו נראה שם, ואפילו אסור עליו להראות כלל. שם שלטת דומיה מוחלטת".

ומסקנותו המציניות את היריב בו חייבת יכולת-המפקד להתמודד — ולהתגבר עליו: — "לא הכידון ולא הכדור, אלא הפחד. הנו האויב האמיתי בשדה-הקרב... — קוראת לליכוד טקטי וחברי בקרב, כאמצעי להתגברות זו.

ירחון חמנו ואיש הצבא העברי

השון תשט"ז

כרך כ"ז

/

א' (צו)

ציונים לשבח

הנני לציין לשבח את ק/213099 סגן משה כטמפל על גילוי מנהיגות מעולה.

משה דיין, רב-אלוף

ראש המטה הכללי

כ"א באלול, תשט"ז

הנני לציין לשבח את ק/82493 רס"נ מרדכי גורבן על גילוי מנהיגות מעולה.

משה דיין, רב-אלוף

ראש המטה הכללי

כ"א באלול, תשט"ז

סגן־אלוף י. בר

קרבות לטרון

(11.6.1948—25.5.1948)

(שרטוטים ראשונים מתוך ספר על תולדות מלחמת הקוממיות)

תוכן הענינים:

8	הקדמה
11	פרק א': הרקע
23	פרק ב': נתוני פתיחה לקרבות לטרון
28	פרק ג': מבצע "בן-נון" שלב א'
45	פרק ד': הישגי קבע בתקופת ביניים
48	פרק ה': מבצע "בן-נון" שלב ב'
57	פרק ו': מבצע "יורם"
71	פרק ז': סיכום ולקח
89	נספחים

האמת הנה להסטוריה מה שכושר הראיה הנו ליצור חי.
תיטול מזה האחרון את העינים — והוא נכה ללא תועלת בו.
תרוקן את ההסטוריה מן האמת — והיא מחוסרת תכלית.
פוליביוס

ה ק ד מ ה

לשם מה נכתב מחקר זה? מה היו הנימוקים לבחירת הנושא ולמועד פרסומו?
יתכן ששאלות אלה תשאלנה ע"י אחדים מקהל הקוראים.

כדי לענות עליהן אין המתבר יכול להימנע מתריגה מן המסגרת המקובלת של דברי-
אקדמה כלליים.

כאשר הוטל על כותב שורות אלה לנסות ולרשום רשמי של תולדות מלחמת-
הקוממיות, נאלץ לשקול לא רק את עוצם המשימה ורצינותה, אלא גם את הקשיים האוביקטיביים
אשר התיצבו בדרך ביצועה.

בין הקשיים אשר בלטו לעין היו שלושה עיקריים: —

א. מכיון שתעודתה של ההיסטוריה הצבאית היא ללמד את לקח העבר למען ההווה
והעתיד, חייבת היא לחתור לאמת בהקפדת-יתר, וסיפור-המעשה אשר בפיה מן-הדין שיהיה
מבוסס על עובדות מבוררות ורק עליהן. השגת מטרה זאת אינה מן הדברים הקלים אף בקרב
צבאות גדולים וותיקים, שלרשותם מנגנון מנוסה ושיטה בדוקה לעקוב אחרי מבצעים הם
בהתהוותם — בקרב צבאות השומרים בהקפדה למען ההסטוריון והחוקר כל מסמך וכל עדות.
על אחת כמה וכמה מורכבת מלאכת ליבון העובדות ואימותן לגבי פעולות מלחמת-
הקוממיות.

צבא ההגנה לישראל, קם וצמח תוך כדי אותה מלחמה עצמה ולכן מובן וטבעי הוא כי
בשטחים רבים הגיע רק בהדרגה לידי התפתחות שלמה. בין היתר, רק באטיות יחסית יכול היה
לסגל לעצמו את הרגליהם של צבאות ותיקים באשר לדיווח מסודר, גיחול יומני-מלחמה, שמירת
מסמכים וכיו"ב.

הסוג העיקרי של מקורות שבעזרתם ניתן לרקום סיפור-מעשה נאמן חסר, איפוא בחלקו
לגמרי, ובחלקו טרם רוכז. קיימות פרצות רבות ב"תורה שבכתב" זו — והשתקפות העובדות
מתוך סיכומי ישיבות, מצעים, תכניות, פקודות-מבצע, דו"חות וכו' הנה לקויה.
ואם כזה המצב לגבי כוחותינו-אנו ומפעלותיהם — הרי במידה רבה בהרבה סתומות
הפרשות באשר לנעשה במחנה האויב.

ב. מקושי זה גובע קושי שני. המבקש לחקור את מאורעות מלחמת-הקוממיות מוכרח
לפנות יתר-על-המידה אל סוג אחר של מקורות — והוא "התורה שבע"פ", החוויה הסוביקטיבית
של הפרט, עדותו בהתאם לזכרונו.

כל-כמה שרבה חשיבותו של מקור זה כהשלמה למקור האשון, כמילוי החסר בשלב-
היסודי שנשען על דוקומנטציה — כן מוטל בספק ערכו שעה שהוא מנפיע כגורם היחיד, או
העיקרי, עליו נאלץ לסמוך ההסטוריון. הסיבה לכך נעוצה בטבע האנושי.

כל אדם מתקשה להקיף בראיה שלמה בהכרה חודרת את מלוא משמעותו של מאורע,
ופרטי התרחשותו, אפילו בעצם התהוותו. על-אחת-כמה-יכמה טועה ומטעה זכרון-הפרט לאחר
זמן, כאשר מטשטשים ומתערפלים חוליות המעשה ושלביו או אף המעשה עצמו. או חל תהליך
אופייני: מתערבבים המצוי והרצוי, המציאות והשאיפה, אשר קרה למעשה — ואשר חפצו
אותה שעה כי יקרה.

בתוקף חולשות אלה של זכרון-בני-אדם יקרה לא פעם שרקמה של אגדה מתרקמת סביב מעשה, אם גדול אם קטן — עד כי בסופו של דבר כמעט בלתי-אפשרי להפריד בין השנים.

ג. זאת ועוד, אם מרחק רב בזמן מן-ההכרח הוא כי יטשטש במידת-מה את עצם העובדות ואת בהירות ראייתן, הרי קוצרו של מרחק-הזמן שחלף משעת המעשה גופה לא תמיד עשוי לתקן מגרעת זו. יש ונהפוך הוא.

היות וטרם עברה תקופה ארוכה מאז התרחשה מלחמת-הקוממיות, אשר היתה המאורע המרכזי והמכריע לא רק בחיי הדור בכללו, כי אם גם בחייהם אנשים פרטים רבים בו, נמצא שהיחס אל מבצעה ומסעיה — הן יחסה של הציבוריות בכללה, והן יחסם של אישים בודדים — הנו יותר יחס רגשי-סובייקטיבי מאשר מקצועי-אובייקטיבי.

יתר על כן, היות שבדרך-הטבע רבים השתתפו במלחמה כלוחמים וכמפקדים ברמה של לחימה-יישירה, בעוד שמעטים-מאוד, יחסית, הם אלה שהיו מעורים בהנהלת ההאבקות ברמותיה האופרטיביות והאסטרטגיות, מובן-הדבר שתשומת-הלב של חוגים רחבים ביותר נמשכה בראש-וראשונה אל המעשה הטקטי הבודד — תוך התעלמות, לרוב בגלל מעוטי-ידיעה, ממקומו ומשמעותו האמתית של אותו מעשה במסכת שלמה, הנהוה שלב של כלל ההתמודדות.

המנסה לכתוב את תולדות מלחמת-הקוממיות נאלץ, איפוא, להאבק בקשיים גדולים אלה, שכמעט ואין לראות כיצד ניתן להתגבר עליהם, לא יפלא על-כן כי בטרם יעז המחקר לגשת אל עצם המלאכה, החליט, מתוך ספק ביכולתו לגבור על קשיים אלה, לערוך מעין מבחן — גם לעצמו, גם לכלים אשר לרשותו וגם לטיב „חומרי-הגלם“ בו יהיה עליו לחצוב.

הוא בחר כנושא למבחן, מעין „חזרה לפני עצם המבצע“, בפרשת קרבות לטרון — ובחר בה לא-במקרה. שרשרת-קרבות זאת אינה יכולה להשתוות (ובזאת דמתה לשאר מבצעי מלחמת-הקוממיות) מבחינת היקפה, הכוחות שהופעלו בה משני הצדדים, והקרבות אשר תבעה, עם אחת המערכות הגדולות שבדבריי-הימים של צבאות אחרים. אולם במסגרת מלחמת-הקוממיות מהוה ההאבקות אשר התנהלה בעמק-אילון, מ-25 במאי ועד ל-9 ביוני 1948, את אחד המפגשים המכריעים שבאותה התמודדות בכללותה.

כבר בשל משמעותה זו, ובשל הלקח העשיר והרב-גוני המקופל בה, ראויה פרשה זאת כי ינתחה וילבנה, במלוא היקפה — דבר אשר, לא כקרבות ומערכות אחרים מהתקופה ההיא, טרם זכתה לו עד כה.

אולם אין-להעלים, שאחד הנימוקים לבחירת הנושא הנ"ל, להעלותו דוקא כעת, הוא פרק-לקח מסוים, אשר השתלשלות-הדברים המתוארת בגוף המחקר מבליטה אותו, במיוחד. האמת הגנוזה בו רבה חשיבותה להשכלתו ולחינוכו של המפקד העברי, וביחוד עתה.

אמת זו אומרת: כשם שיהיה תלוש ממציאות-המלחמה המסרב להכיר בכך שהמעשה הטקטי — הקרב — הנישא על שכמי העוצבה, היחידה, ובסופו-של-דבר על שכמי הלוחם-הבודד, הוא העובדה הסופית בהאבקות המזוינת — באותה מידה-עצמה רק ראייה צרת-אופק וקרתנית תתעלם מיחסי-הגומלין ההדוקים והמכריעים שבין הרמה-הטקטית לבין הרמות הגבוהות-יותר. על אמת זו יהיה צורך לחזור בגוף המחקר עצמו — אמת האומרת מצד-אחד שהמבצע-הטקטי אינו אלא קציר הזרעים שנורעו ברמה האופרטיבית והאסטרטגית. מאידך-גיסא אין להוציא משפט על קרב כתופעה בודדת, מבלי לחשוב ולברר כיצד הוא השתקף בהתפתחות הפעולות שברמות אלו, ובמה הוא השפיע בסופו של חשבון.

בחרנו בפרשת לטרון כנושא-מבחן לאפשרויות האובייקטיביות וליכולת הסובייקטיבית לתיאור תולדות מלחמת-הקוממיות באמצעים היסטוריים-מדעיים גם מתוך סיבה נוספת: — הקשיים המתציבים על-דרך ביצועה של משימה מעין זו. כבר הוזכרו לעיל: מחסור בחומר

דוקומנטרי מוסמך ; אי-הבטחון בעדות אישית כמקור-ידיעה עיקרי ; הצורך להפריד בין עובדה ואגדה ; הרגישות הציבורית למאורע היסטורי קרוב, המערפלת תכופות את בהירות הראיה — כל הקשיים האלה קיימים לגבי פרשת-לטרון, אולי במידה רבה יותר מאשר לגבי פרקים אחרים במלחמת-הקוממיות. המחבר קיווה, תוך כדי המלאכה, לגלות דרכים כיצד להתגבר על קשיים אלה.

לא נעזר לומר שנמצאו כבר הפתרונות הנאותים לסוגיות השונות הקשורות בקרבות-לטרון בכלל, או אפילו בחלקם. לפיכך נבחרה לכתיבת המחקר, לפי-שעה, שיטה נסיונית וארעית, והיא : — לבססו על מקורות-שבכתב בלבד. במקורות אלה נכללים : היומנים והארכיון של שר-הבטחון, הארכיון ויומן-המלחמה של אגף-המבצעים אשר במטה-הכללי, ספר-הפלמ"ח, חומר לספר חטיבת "גבעתי" (העומד לפני פרסומו), יומן-המלחמה של חטיבת "שבע", מספר מחקרים אשר חוברו על מבצעה של עוצבה זאת ביזמתו של ענף-ההיסטוריה אשר באגף-ההדרכה של המטכ"ל, — בכלל חייב המחבר חובת תודה לסיוע הרצוף שהוגש לו ע"י מוסד זה תוך מהלך העבודה.

לעזר רב היתה העבודה שהתפרסמה על חלקים מסוימים של מבצע "בן נון" שלב א' ב"מערכות" חוב' נ"ט, וכן הספרים "בעיני אויב" ו"מאתורי הפרגוד", שהופיעו בהוצאת "מערכות".

החומר הנ"ל נוצל כאן בעיקר לתכלית אחת — לליבון העובדות ולאומות, ותחלטנו לציין כגירסא פתוחה כל מאורע ומאורע אשר לא אושר ע"י לפחות שלושה מקורות שונים ונפרדים, מתוך הנחה שיש להעדיף את הדיוק בפרטים על שלמות-לכאורה של תמונה, שלא תהיה אמיתית.

בסיכומי של-דבר, יש להתייחס למחקר זה לפי כונתו המוגדרת — כשרטוט ראשון, כעבודת-מבחן נסיונית, כשלד ארעי, לתיאור מושלם יותר שיבוא במועדו ובמקומו.

פרק א' הרקע

לבה של הממלכה היהודית המתהווה. אך לא כן מעמדה האסטרטגי; בזה חל שינוי מוחלט. הרי- כזו היהודי שהוחדר לתוך ההר הערבי, חוצה בו כטריו ובקרש-קפיצה גם יחד; הוא מאיים בפוטנציה על עורקי-התנועה הצבאיים של ארץ-ישראל הערבית, מערבה ומזרחה מן הירדן. אף אחד מהפולשים הערבים במלחמת ישראל-ערב לא היה מגיח מן ההרים לחוף ומשאיר מצודה זאת בלתי-מרוחקת בערפו ובאגפו. נוסף על כך, לא יכלו ההנהגה המדינית והצבאית הערבית בראשית המלחמה ואף זו של עבר-הירדן בהמר שכה לעמוד בפני הפיתוי להקדיש את מאמצן העיקרי בראש וראשונה לנסיון של השתלטות על בירת-הארץ, כדי להנחית את המהלומה ה- כבדה ביותר לכוח-העמידה המוסרי של היהודים, לפני ההסתערות הסופית על מקורות הכוח הפיסי אשר ברצועת-החוף.

כך הפכה ירושלים, בימי מלחמת-הקוממיות, למשמר-קדמי אסטרטגי המחפה על הבסיס המוצק, מרתק אל עצמו כוחות-אויב — ומסיחם מן הלז. לב-הישוב הנהו בעת ובעונה אחת אף המגן על הישוב.

„טוברוק“ יהודי זה, כפי שמשקיפים צבאיים זרים, כינו את העיר, היה עשוי (בדומה לאותו מבצר בריטי מפורסם בקירינאיקה, אף כי הוא לא נהנה כמוהו מדרכי-גישה ימיות פתוחות) להשפיע באופן מכריע על מהלך המלחמה בשאר החזיתות, בשלבים ההגנתיים השונים של האבקתנו, מילאה ירושלים, כאמור, תפקיד של רתק ובלם, מבחינה ממשית ופסיכולוגית גם יחד, לגבי התוקפים הערביים, שאלמלא כן היו יכולים להתיצב במלוא כוחם ותנופתם לפני שרעי תל-אביב; ואילו בשלבי המלחמה שבהם עברה היוזמה לידינו הפכה העיר ליתד קדמי של טריו עמוק אשר החדירו הכוחות העבריים אל תוך שטח האויב.

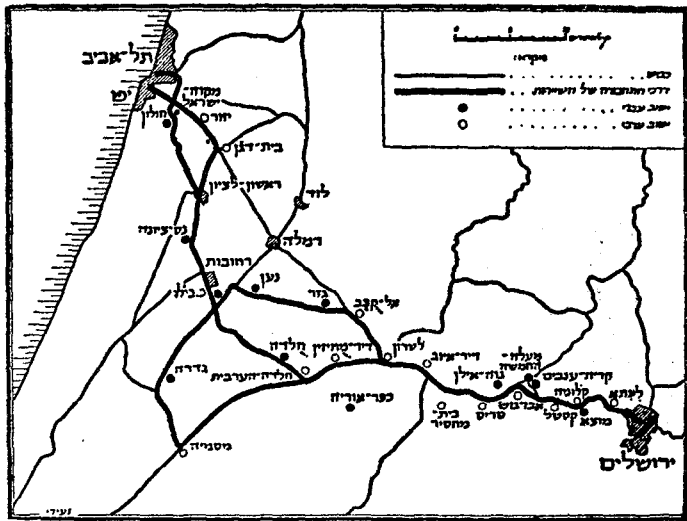
מקום המערכה על ירושלים במסגרת האסטרטגיה של מלחמת-הקוממיות

אי אפשר לנו לתאר ולהעריך אל-נכון את הקרבות סביב לטרון אלא אם נראם כחלק מאחת המערכות הגדולות והגורליות של המלחמה כולה: המערכה על ירושלים.

במשך תולדות היאבקותו על קיומו העצמאי בארצו, נאלץ עם ישראל לנהל מערכה זו פעמים לא מעטות, והתוצאות שונות היו. אולם בהתחדש המאבק בדורנו, כאשר שוב התחוללה אחת המערכות המכריעות על ירושלים, היו תנאיה הגיאוגרפיים והאסטרטגיים שונים לגמרי ממה שהיו בימי בית ראשון ושני. או, כידוע, נמצא מרכזה של הממלכה היהודית בהרי יהודה ושומרון, ולבה המדיני-הצבאי ואף הרוחני — ירושלים. בתקופות מסוימות היה עיקר בעיתה של האסטרטגיה העברית להגיח ממבצר-ההרים המוצק לים, לעמקים, לגליל ולדרום, ובתקופות אחרות — להגן על המבצר ועל לבו, בפני פולש, אשר ברוב המקרים, אם גם לא בכולם, ניסה לחדור מכיוון החוף אל תוך ההר. אולם בימינו, בראשית מלחמת-הקוממיות, התהווה מצב אשר לא רבים היו התקדימים לו בתולדות הצבאיות של ארץ-ישראל, — לא בימים שבהם שלטו בה אבותינו ולא בזמן שהחזיקו בה זרים. מרכז מקורות כוחנו, הבסיס המוצק שלנו, משרתרע לאורך החוף, בין רחובות לחיפה, וכן במעמקי-הצפון וממנו ההסתעפות לגלילות ולנגב הצפוני, ואילו ירושלים, על אף היות מאה-אלף יהודים מרוכזים בה, הריהי מצודה מבודדת בתוך ההר הערבי, מצודה מוקפת נקודות-התיישבות ומשען מעטות, אשר הן אף הן, יחד עם העיר, מנותקות מן השטח היהודי הרצוף, ונוסף על כך נתונה כל אחת מהן לניתוק מירושלים עצמה.

אכן אין מעמדה הרוחני והמדיני של ירושלים בימי בית ראשון ושני, לאחר שהוקם, שונה ממעמדה בימי בית ראשון ושני: היא נשארה

בהם החזיקו גם הרומאים בזמנם, והצלבנים אחריהם, כאשר נאלצו לפתור את הבעיה של הבטחת הקשר בין העיר לבין החוף: באיזור נחל-שורק-חולדה, באיזור עמק אֶלון, באיזור לטרון, באיזור שער-הגיא ובאיזור הקסטל. מאז ומתמיד לא יכלו בני ה"הגנה" בזמנם לא להפעיל על דעתם את האפשרות לחבר את ירושלים לשפלה באמצעים צבאיים ממש; קיים היה רק הסיכוי לבצע את המשימה הזאת באמצעות הנשק העיקרי שלנו לכיבוש הארץ בזמן ההוא

— היינו, באמצעות ההתיישבות. אבל בשל סיבות שונות לא עלה בידינו, במשך התקופה שבין התכנון הראשון והוא ועד לפרוץ מלחמת-הקוממיות, לקדם באמצעי זה את הבטחת הדרך לירושלים במידה המניחה את הדעת. נקודותינו הותיקות ואף החדשות שקמו — מוצא, קריית-ענבים, מעלה-החמישה, גוה-אילן — לא היו מסוגלות לאפשר את שליטתנו על העורק לעיר, אלא בקטע מוגבל בלבד.

והמצב הטקטי של ירושלים עצמה לא היה קל יותר: שכונותיה הערביות מפרידות בין איזורי המגורים השונים של היהודים, הרובע היהודי בעיר העתיקה מנותק בפועל מן העיר החדשה, והעמדות השולטות בהרים מסביב, ב"עֵקר בהר-הצופים ובגבעה הצרפתית, נתונות בידי הערבים.

הערכות-מצב לגבי פתרון בעיות ירושלים בראשית המלחמה

בסוף מארס 1948, בפעם הראשונה בחיית ירושלים, הביאה התפתחות הקרבות לידי משבר. במשך ארבעת החדשים הראשונים של המלחמה גדלו והתעצמו הכוחות הערביים באופן מהיר יחסית, בעיקר תודות להזרמת יחידות חצי-סדירות, נשק ותחמושת מן הארצות השכנות. בהיתר הבריטים שעוד שלטו אז בארץ, אמנם למרות כל אלה נכשל האויב ברוב מבצעיו ביתר החזיתות, אבל באותה שעה נהנה יפה מהיתרונות הגיאוגרפיים לגביו של מצב ירושלים גופא.

דרכי השירות לירושלים

נהגה כי כן הפכה עמידתה האיתנה של ירושלים לאחת הבעיות המרכזיות של האסטרטגיה של מלחמת-הקוממיות, לא רק בגלל ערכה ה"מוסרי והמדיני של העיר ומתוך חרדה לגורל מאה-אלף היהודים השוכנים בה, אלא — ולא פחות מכן — בשל חשיבותה הצבאית הממשית. ואולם, עמידתה של העיר עצמה, ומיצוי היתרונות האסטרטגיים הכרוכים במצבה הגיאוגרפי היו תלויים בפתרון של שתי בעיות אופייניות יסודיות:

- א. הספקת אמצעי המחיה והלחימה בהיקף הדרוש לישוב הירושלמי;
- ב. גיבוש מערך-הגנה יציב וללא-פרצות, בעיר וסביבתה הקרובה.

שתי בעיות אלו והקשיים הגדולים שפתרון היה כרוך בהם, העסיקו את מתכנני ה"הגנה" במועד מוקדם-יחסית — זמן לא-רוב לאחר מארס-עות 1936—1939; ואולי לא מקרה הוא שאותו איש שנועד להיות אחרי-כן מפקד חטיבה "שבע", החטיבה שנאבקה מרה על פריצת מסילה לעיר, היה בימים ההם בין הראשונים במסגרת "חיל-השדה" המתהווה של ה"הגנה", אשר בדקו אז את האפשרויות של הבטחת העורק בין ירושלים והשפלה. — עורק העובר כמעט כולו בשטח ערבי רצוף. כבר אז נסתבר, שפתרון יסודי של הבעיה מחייב כיבוש והתבססות מדרת בערך באותם המשלטים הגיאוגרפיים ש-

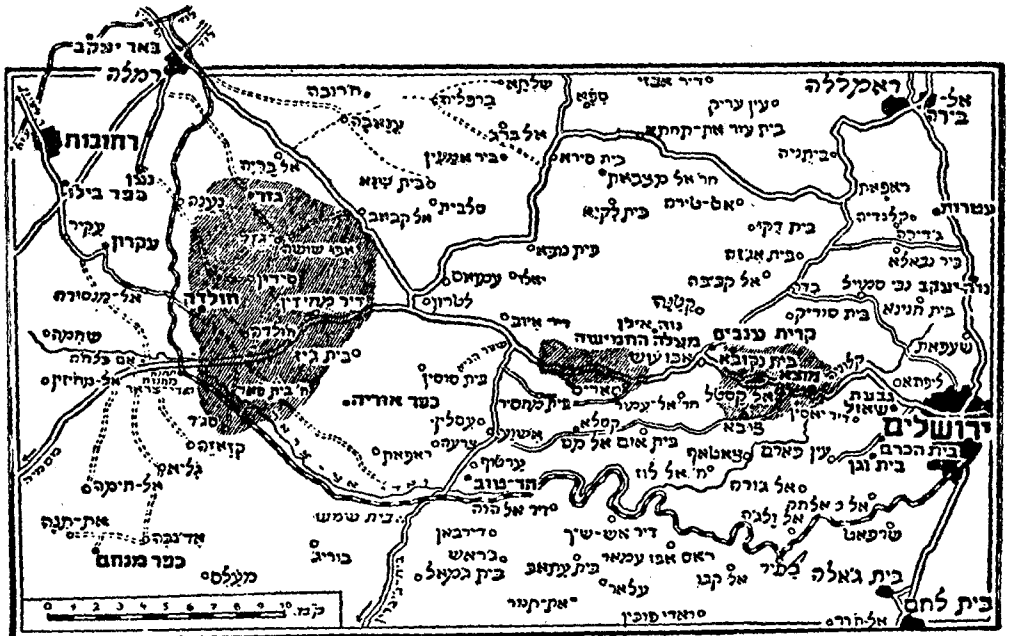
נשמעים קולות כי הכרחי לבקש מן האנגלים שישארו בירושלים; או לחפש דרך להסדר עם הערבים. היות ושביחת נשק או צבא בין-לאומי אינם אפשריים... הכרחי מאמץ עליון למען חי' דוש התחבורה עם תל-אביב, ריכוז מלאי מזון, קונסולידציה של כוחות ההגנה, הנהגה ציבורית חזקה בעיר.

העברת הפוטנציאל המלחמתי של הישוב מן הכוח אל הפועל נמצאה עוד באותה שעה בשי- לביה הראשונים. יחידות חיל-השדה היו בתהליך הגיוס וההתארגנות. עתודתנו הארצית הקטנה — הפלמ"ח — היתה נתונה ברובה בליווי השי- ירות ובהחזקת ישובי-הנגב. חימוש שנרכש ב- חו"ל לא הגיע עוד ובאותו פרק-זמן רותקה מרבית כוחי-האדם והנשק שברשותנו למערכת ההגנה הסטטית בערים ובהתישבות. לנוכח עובדות אלו, ופעילותו המתמדת של השלטון הבריטי העוין, לא ייפלא איפוא שבקרוב המטה הכללי של ה"הגנה" ומומחים צבאיים אחרים, היו פקפוקים מסוימים לגבי השאלה אם אנו מסוגלים לאותו מאמץ שהמצב בחזית ירושלים בשעה ההיא דרש מאתנו. ברור היה שמאמץ מעין זה דורש ריכוז כוחות וחימוש והוא יכול להיעשות רק בצורת פעולה תוקפנית ישירה וגלויה, במגמת כיבוש משלטי-המפתח לאורך

ואף של הדרך אליה. גבר והלך הלחץ על השי- כונות המנותקות בתוך העיר; מעשי טירור וטבח המוני — כגון הפיצוצים ב"פלסטין פוסט", ברחוב בן-יהודה ובבנין קרן-היסוד — התרידו את המוני התושבים.

עד סוף מארס נעו שיירות מצומצמות בהי- קפן, ובשיטת-ההבטחה הבלתי-יעילה של ליווי צמוד, שמטרתן היתה להזרים אספקה ליר- שלים, ולו גם לימים מספר בלבד; והן אמנם הבקיעו לעצמן את הדרך בפני התקפות ערביות בלתי-פוסקות ובפני הפרעות לא פחות חמורות מצד השלטון הבריטי. אבל כתום אותו חודש הופסקה אף תנועה זו: בין 24 ל-26 בו כותרה שיירה גדולה לגוש-עציון עליד נבי-דניאל, וע- מה אבד רוב כלי-הרכב המשוריינים שי- קיימו את הקשר לירושלים. מאחר שנכשל גם הנסיון להעביר שיירה מחולדה, נחסמה סופית הדרך לבירה, ובמשך עשרה ימים עמדה זו ללא כל אספקה מן השפלה.

וזה לשון הדעתו של חבר המחלקה המדינית היושב בבירה אל ראש הנהלת הסוכנות ב-29 במארס: "המצב בירושלים החמיר ביותר. הת- בוסה בכביש עציון ערערה את רוח הציבור... העצבנות עקב המחסור במצרכים ובנפט גרמה לבהלה, בהעלם החלב וראשית העלם הלחם...

מפת אזורי הפעולה בהכצע (חשון)

דרכו של פתרון צבאי חיובי מצדנו לבעיה זו.
מִן־המוֹתָר לִפְעוֹל לִמְעַן פִּירוּחָהּ.

כל הפקפוקים האלה נידחו באופן מוחלט
על־ידי ראש הנהלת הסוכנות, שסיכם את דע־
תו במושב הוועד־הפועל הציוני יומיים לאחר
התחלת מבצע „נחשון“ (שעליו הוחלט עוד קודם
לכן), וזו לשונו: „ערכה של ירושלים לא ניתן
להימדד ולא להישקל ולהיספר, כי אם יש
לארץ נשמה — הרי ירושלים נשמתה של ארץ־
ישראל. המערכה על ירושלים היא מכרעת, ולא
מבחינה צבאית בלבד. יש להבטיח לא רק את
הדרך לירושלים והגנת עמדותינו בחזקה, אלא
יש לחזק את מעמדה בכלל... קודם־כל עלינו
להבטיח את הצרכים הבוערים של ירושלים —
מזון, מים ודלק לכמה חודשים...“

יש לאפשר לירושלים לעמוד זמן ממושך
גם אם תהיה נצורה...“

דברים אלה מוכיחים בראש וראשונה את
הערכת הפיקוד העליון לגבי החשיבות האסטר־
טגית המכרעת של ירושלים, במסגרת המערכה
כולה — דבר שממנו התעלמו „מקצרי־הקוים“
למיניהם.

וכן מוכיחים הם כי, מאידך גיסא, לא התעלם
הפיקוד העליון מגורם כושר־הביצוע הממשי
של כוחנו לנוכח כלל התפקידים האופרטיביים

הדרך לעיר והחזקה בהם, כפי שחזה התכנון
המוקדם שנים רבות לפני המלחמה. היו כאלה
שפקפקו אם מבצע מעין זה אפשרי בכלל כל עוד
השלטון הבריטי בארץ. אחרים התלבטו בשאלה
אם מותר להחליש יתר על המידה את שמירתנו
על „הבסיס־המוצק“ ברצועת־החוף, פה ושם נשׁ-
מעה אפילו הטענה, כי בהתאם לעקרונות התורה
הצבאית, מן הראוי הוא „לקצר את קוֹינוּ“ הא־
רוכים והמשוטטים, תחת למתחם עוד יותר. אח־
דים חששו שגם אם נצליח לפרוץ פרווודור אל
העיר, הרי משימת ההחזקה בו תהיה למעלה
מיכולתנו, וזו עשויה ליהפך למין פח אסטרטגי,
בדומה לזה שלורנס ולוחמי־הגרילה הערביים
טמנו לתורכים בימי מלחמת־העולם הראשונה,
כאשר הכריחו אותם לפצל ולהתיש את כוחם
קמעא קמעא כדי להבטיח את קו־האספקה לעיר
הנצורה מדינה בחיגאז. כן היו שיקולים שגם
אם נשקיע את ראשית גיוס כוחנו במאמץ־עיקרי
מסוים אחד, הלא כדאי לכוונו לגזרות שבהן
נשקף סיכויי של הכרעות יותר מהירות לגבי
המשך המלחמה — ולאודוֹקא לחזית ירושלים.
יחד עם הספקות הצבאיים נשמעו גם נימוקים
מדיניים שניסו להתבסס על העובדה שבתכנית
תחלוקה של האוֹים נקבע לירושלים מעמד של
עיר בִּין־לאומית, ולפיכך בהתחשב בקשיים שעל

שעמדו על הפרק ושניראו באופק מרוחק יותר, וכי הוא קיבל את נימוקם של האחראים לאגף-המבצעים, שטענה כי עדיין אין בה בעצמת-כוחותינו כדי יצירת חיבור-קבע בין הכירה והשפלה, וכי אפשרית רק פריצה זמנית של הדרך ופתיחתה לתנועה לתקופה מוגבלת.

תפיסה זאת של הפיקוד העליון, שאין להע-תיק יותר מדי את עצמתנו מחזיתות וממגמות חיוניות אחרות לחזית-הכירה, אך עם זאת יש לנקוט בכל הצעדים הדרושים לניצולם של הית-רונות הגנוזים במעמדה הגיאוגרפי-הצבאי לטו-בת כלל-המערכה — תפיסה זו הוגדרה כבר בימי מבצע „נחשון“, ובזמן ההפוגה הראשונה ניתן לה שוב ביטוי בהוראתו של שר-הבטחון למוסדות משקיים וכספיים ולאגף-האפסנאות של המטה הכללי: „אם לא יהיה בקרוב מלאי לירד-שלים, לכל הפחות לחדשיים, עלול הדבר לחבל בתכניות האסטרטגיות שלנו, במקום לנהל את המלחמה בחזית רצויה, נצטרך שוב לרכו כוחות בפריצת דרך ובהובלת מוזנות, וכל יום העובר

עכשיו מבלי העלאה מכסימלית, עלול להתנקם בנו ולגרום לתוצאות פאטאליות.“

ברור איפוא שהמשימה שעמדה בפני כוח-חינו בראשית אפריל 1948 היתה לפתור אחת משתי הבעיות האופרטיביות היסודיות של חזית ירושלים שצויינו לעיל: הכשרת העיר לעמידה כמשמר-קדמי מבודד.

משימה זאת חולקה לשתי משימות-משנה, האחת מהן טקטית, — פריצת הדרך והחזקתה הזמנית — והשניה ארגונית-אפסנאית, — ניצול פתיחת העורק להזרמת אמצעי-מחיה-ולחימה ב-קצב ובהיקף הגדול ביותר האפשרי. ברור הוא כי במלוי משימת-משנה זו היתה תלויה בעיקר השגת כלל-המשימה, בו בזמן שהמבצעים הטק-טיים רק יצרו את התנאים לה.

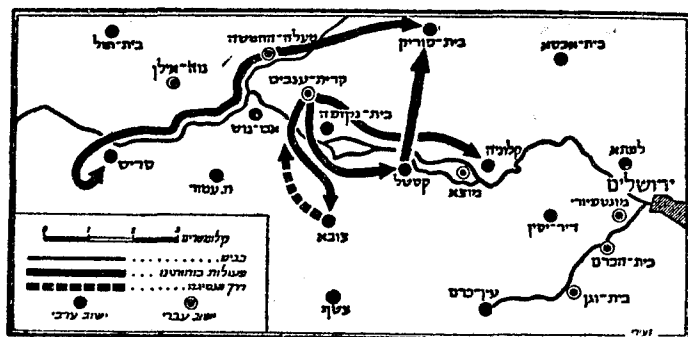
הישגים וכשלונות בשלב הראשון של

המערכה על ירושלים

בין 4 באפריל ל-17—18 במאי, — (המיעד בו התבסס הלגיון הערבי, תוך כדי פלישתו לארץ, במשלטי לטרון וחסם שוב את הדרך ל-

משורין פגוע בשער הגיא

מבצע „הראל“

יב (כנראה של הבריטים, שעוד ישבו בקרבת המקום) ב-13 בחודש — ונסוג תוך כדי אבידות רציניות.

כשלוך זה והחזקתה של לטרון על-ידי הברי-
טים אמנם לא שינו את עצם ההישג של פתיחת
הכביש. אולם הישג זה לא נוצל לגמרי לשם
חידוש הזרמת האספקה. שום שיירה לא עלתה
לירושלים.

בהמשך אותו מבצע, מבצע "מכבי" שלב ב', שהחל סמוך ליציאת הכוחות הבריטיים מאזור לטרון ונמשך מן ה-14 ועד ל-19/20 בו, נתגלגלה ליידינו שעת-כושר בלא יודעין. כוחות קאוקג'י עזבו את הזירה לשם התארגנות, והלגיון וכוחות העזר המקומיים שלו עוד לא התבססו על הכביש התבססות של ממש. בימים ההם נמצאו בשלי-טתנו הזמנית כל עמדות-המפתח לאורך הדרך לבירה, החל מאבו-שושה ואל-קובאב במערב ו-לטרון ודיר-איוב במזרח. ושוב לא נוצלה שעת-

מבני מוצרי

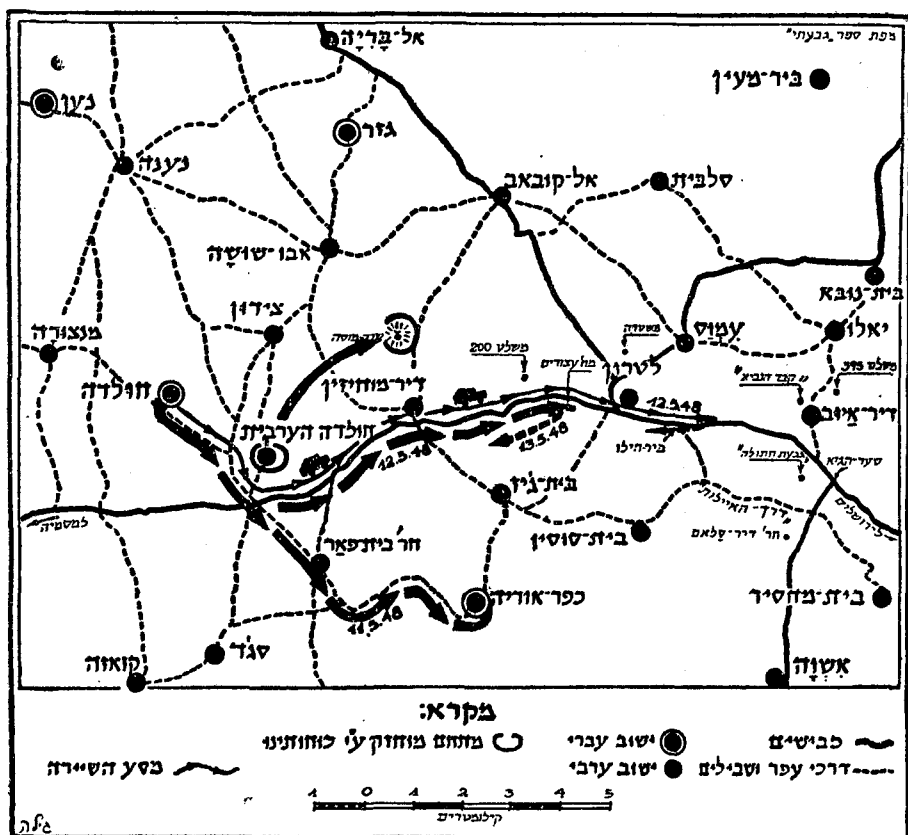
ומל בדרך לירושלים ב-23.4.48 — על שמו מבצע "מכבי"

בירה), — התנהלו כמה מב-
צעים שהישגם המשותף הוא
פתיחת העורק לתנועה לת-
קופות פחות או יותר רצופות.
כיצד נוצלו הישגים אלה
מבחינת המגמה העיקרית —
החיוזוק הלוגיסטי של ירוש-
לים? המחקר בשטח זה אי-
נו מושלם עדיין, אולם כבר
עתה מצטיירת התמונה ה-
באה: המבצע הראשון ל-

פריצת הדרך, הוא מבצע „נחשון“, הבטיח תנאי
עם בלתי-מופרעת על כביש ירושלים — תל-
אביב, החל מ-6 באפריל. באותו יום עלתה
שיירה בת 60 מכוניות משא. ב-10 באה שיירה
שנייה, שהיתה מוקדשת בעיקרה להובלת לוחמים
וציוד של גדוד פלמ"ח, אשר יחד עם גדוד,
שנמצא כבר בשטח קודם לכן, היה את היסוד
לחטיבת „הראל“, זו שעל שכמה רבץ, במשך
תקופה ממושכת, רוב העול של הנהלת המערכה
על ירושלים. ב-13 באפריל עלתה שיירה בת
235 מכוניות.

ב־17 באפריל פתחה החטיבה החדשה במבצע הראשון, הוא מבצע „הראל“, שכתוצאה ממנו הועברו לעיר שלוש שיירות גדולות כ־250 — 300 מכוניות בערך, ב־17, 19 ו־20 באותו חודש. הואיל ובאותו יום עזבה חטיבת „הראל“ את המשלטים, שבהם החזיקה לאורך הדרך, ונכנסה עם השיירה האחרונה לעיר למבצע „יבוסים“, שעוד ידובר בו להלן, כדי לייצב את המצב הטקטי שהלך ורע בירושלים גופא, שוב נסגר הכביש לתנועה, כש־צבא ההצלה של קאוקג'י תיפס בגזרה זו את מקומה של חטיבת עבד־אל־קאדר חוסייני שהתנפצה בהתמודדות אתנו בעת מבצע „נחשון“.

רק ב־5 במאי התפתחה חטיבת "הראל" עם שותפיה מימי מבצע "נחשון" (כוחות מח־טיבת "גבעתי") לחידוש המאבק על שחרור ער־רקהתנועה. בין ה־5 במאי ל־13 בו התנהל מבצע "מכבי" שלב א', שהחזיר לידינו את השליטה על הדרך והביא לידי כיבוש אחד הב־סיסים העיקריים של האויב דרומית לה: בית־מחסיר. תוך מבצע זה נכנס גדוד של "גבעתי" בפעם הראשונה למחנה העצורים של לטרון ב־12 במאי, אולם נתקל באש־תותחים של האו־

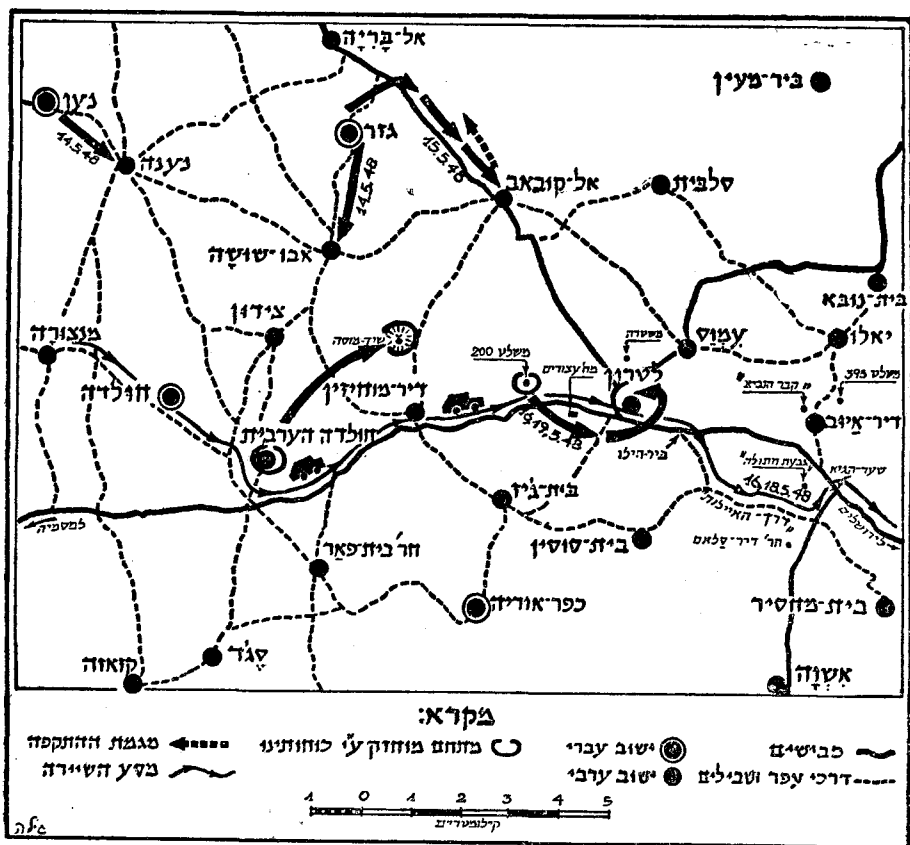
מבצע "מכבי" שלב א' (גזרה מערבית)
(החצים השחורים: כיווני תנועה ופעולה של כוחותינו)

ים של המטען היות מזון ממש. האספקה המיני-מלית לתושבי ירושלים למשך חודש ימים הור-ערכה על-ידי ד"ר ג'וזף. האחראי לכך בימים ההם, במסמך ששוגר ב-25 במאס ליושב-ראש הנהלת הסוכנות — ל-2500 טון. אמנם במסמך אחר, מן ה-27 במאי בעצם ימי קרבות לטרון, מודיע ד"ר ג'וזף, שעל-ידי קיצוב חמור אפשר יהיה להציל את תושבי ירושלים מרעב כללי — באמצעות מטען שבועי של 200 טון מזון בערך. אולם שתי הערכות אלו גם יחד נותרות מקום למסקנה כי ההישגים הטקטיים של חודש אפריל ושל מחצית מאי לא נוצלו כראוי וכי נכשלו במשימת-המשנה העיקרית — הארגונית-אפסנאית. טרם הושקעה העבודה הנחוצה בשביל לחקור באופן מלא את הסיבות לכשלון זה, ולי-עת-עתה ניתן רק לשער השערות מסוימות על-יסוד נתונים שעדיין אינם שלמים. אך כמעט ואין ספק שאחד הגורמים לאי-הצלחה היה הארגון הבלתי-משולם עדיין של המאמץ המל-

כושר זו. בין ה-15 וה-16 במאי הופיעה רק שיירה-זוטא, 3 משוריינים ומכונית-משא אחת — ומאלה לא הגיע עד לירושלים אלא משורין אחד, הנקרא מאז "היתום"; ובלילה של ה-17—18 עלתה השיירה האחרונה לירושלים, לפני התחלת המצור על-ידי הלגיון, שמנתה לפי מקורות אחדים, 35 מכוניות, ולפי האחרים — 60 מכוניות.

הכשלון הלוגיסטי וסיבותיו

גם אם לא נרצה לסכם עדיין סיכום סופי את בעיות הניצול הלוגיסטי של ההישגים ה-טקטיים, הרי זו התמונה המצטיירת על פי החו-מר הנתון לפי שעה לרשות החוקר: בתקופה שבין ה-6 באפריל ל-17 במאי עלו לעיר בערך 1200 מכוניות. לפי אומדן זהיר יש לאמר שעל ידיהן הובל מטען שלא עלה על 4000 — ואולי 4500 — טון, אשר חלק ניכר ממנו היה מוקדש, ללא כל ספק, לנשק, תחמושת ודלק, ולפרקים אף להובלת יחידות; הנה כי כן רק אחוז מסו-

מבצע "מכבי" שלב ב' (גזרה מערבית)
(התחום השחור: כיווני תנועה ופעולה של כוחותינו)

הסוחרים הרגילים וסמכו על מקצועיותם ויושרם... כמובן שחלק ניכר של המלאי, מזון יקר וחשוב, הלך לאיבוד מחוסר טיפול מתאים. טונות של מרגרינה נתקלקלו וכן עשרות טונות של תפוחי-אדמה נרקבו במחסנים וחלק נעלם ומופיע עתה בשוק השחור. אותו מקור מציין, שגם המשק החי וגם המחסן של רמת-רחל (150) ראש-בקר, 5000 עופות, עשרות טונות של קמח וכו'), הושחתו ללא תועלת בגלל הקרבות, הואיל והיה פיגור בפיונים, וכן הוא מציין כי מלאי רב, אשר נמצא בשכונות הערביות שנכבשו, בעיקר בזמן מבצע "יבוסיי", בוזבו.

גם אם יידרש גילוי של חומר נוסף ואימות-יתר של נקודות מספר כדי שנקבל תמונה כוללת ומוסמכת, בכל זאת כיום כבר בידינו עובדות ומסמכים שלפיהם נוכל להסיק כי מהשלב הראשון של המערכה על ירושלים ועד לפלישת צבאות-ערב הם-דירים לא נפתרה הכעיה האופרטיבית-ה-

חמתי הכולל שלנו בשלב ההוא, במה שנוגע לגיוס כלירכב ונהגים ולארגון, לריכוז מלאי ולהכנתו וכו'. לא מן הנמנע שנמצא גורמים אחרים בליקויים הנהלתיים של מוסדות-הבטחון שהיו אחראים לביצוע המשימה, החל מליקויים בשיטת הטעינה והפריקה של המטען וכלה בהיעדר גיהול נמרץ ומהיר של השירות עצמן. כי זאת לזכור, שעד אז לא היה ל"הגנה" ולמפקדיה כל נסיון בביצוע משימות מעין אלו ובהיקף כפי שגדרש, והם אף לא התכוננו לכך. יש גם מקורות מן הימים ההם, שאין לעמוד עדיין על אמיתותם המלאה, שלפיהם היה אי-סדר בשמירת המזון שהגיע לירושלים ובחלוקתו, וכן חוסר-ניצול ואפילו בזבוז של מקורות-אספקה בעיר עצמה. במכתב של איש הסוכנות מן ה-31 במאי אנו קוראים: "גם לאחר שכבר החלו להביא מלאי בשיירות, תחת מטר יריות ותוך אבידות בנפש, לא דאגו למרות ציבורית מלאה על המובא, אלא השאירו את הטיפול בידי

כה גדולה לחבר הפיקודי של "ההגנה" ושל צה"ל, ואף ליחידות "הפלמ"ח; לעומת זאת חסר היה במידה רבה ביסוס עממי רחב לכוח-הבטחון המתנדב בירושלים, וכן גם היקף מספרי, בהש-ואה לשטחים אחרים בארץ. נוסף על כך, יש להביא ב"חשבון חזיון, אשר אמנם היה קיים בארץ כולה, אולם משי-מעוה חמורה באופן מיוחד לגבי ירושלים: דוקא ה-גרעינים הותיקים של ה-"הגנה", המאומנים וממוש-מעים ביותר ביחס, נשחקו

במידה רבה בחדשים הראשונים של המלחמה. האבידות אותן סבלו גרעינים אלה גרמו לרפיון במסגרות שקלטו את הגיוס-הכללי, הבלתי מאומן ובלתי מתוכנן באחוזו הגדול. חזיון זה היה בולט יותר בבירה מאשר בגזרות-פעולה אחרות.

עובדה זו, וכן דלות החימוש שהיתה בעוכרי כלל הכוח העברי בשלב זה של המלחמה, ונוֹסף על כך היתרונות הגיאוגרפיים המכריעים של הערבים בעיר מחד גיסא, ומאידך גיסא — השפעתו והתערבותו של הגורם הבריטי, אשר בירושלים היו גדולות מאשר במקומות אחרים, — כל אלה גרמו לכך שחטיבת־ההגנה "עציוני" לא יכלה למלא, בעצמה ולבדה, את המשימה האופרטיבית ההכרחית השניה במערכה על ירוֹשלים: גיבוש מערך־הגנה רצוף ויציב.

את משלטיה בפרוזדור ועלתה לעיר למבצע "יבוס", שתעודתו היתה לעזור לחטיבת "עצ" יוני" בפתרון הבעיה האופרטיבית, שהיא בכור חות עצמה לא יכלה לה. בתכנית המבצע נקבעו 4 מטרות עיקריות: (א) כיבוש משלט-המפתח ג'י-סמואל, כדי ליצור שטח עברי רצוף בצפון-מערב העיר; (ב) כיבוש שכונת שיד-ג'ראח, כדי לפתוח את הדרך להר-הצופים; (ג) כיבוש קטמון, כדי לחבר ללב העיר את השכונות העבריות הדרומיות המנותקות; (יד) המשכת ההתקדמות מהר-הצופים עד תפיסת בית-החולים הגרמני, "הגבעה הצרפתית" וכפר אט-טור. אין ספק ש-אילו היו כוחותינו משיגים מטרות אלו, לא זו בלבד שהיתה נוצרת טבעת-ההגוננות יותר מוצקה מסביב לבירה, אלא, קרוב לוודאי, שהמערך כה בה היתה מוכרעת באופן מוחלט לטובתנו עוד לפני פלישתם של צבאות-ערב הסדירים; כי התבססותנו משיד-ג'ראח ועד לבית-החולים הגרמני ואט-טור היתה נותנת בידינו את השליטה על העיר העתיקה, ונוסף על כך היו בידינו בסיסי-זניקה-ואיום לגבי שני עורקים ראשיים של האויב — כביש יריחו מזה וכביש המאללה מזה. אולם, מארבע המטרות הושגה למעשה רק אחת — כיבושה של קטמון. משכונת שיד-ג'ראח, אחרי לכידתה, הוצאו כוחותינו על-ידי פעולה בריטית צבאית ישירה, ואילו ההתקפות על ג'י-סמואל ובית-החולים הגרמני נגמרו ב-כשלון.

מפני כך, בשעה שצבאות-ערב פלשו לארץ, היו במערך-ההתגוננות של ירושלים נקודות-תורפה מסוימות. החשובות ביותר ביניהן — הרובע היהודי המנותק בעיר העתיקה, וכן הר-כס החולש על העיר (מהר-הצופים עד הגבעה הצרפתית, פרט לבניני "הדסה" והאוניברסיטה המוקפים); אלה היו בידי הלגיון, אשר נהנה אף מאפשרות של חופש תמרון ותנועה בכל העורקים החיוניים בצפון, בדרום ובמזרח.

חטיבת "עציוני" אמנם התחזקה במידת-מה, אך בהדרגה. בשעת הטלת המצור על ירושלים היה נשקה מועט: הוא לא כלל אלא 6 מרגמות 81 מ"מ עם 100 פצצות לכלי, 6 מקלעים ב-7 טונים עם 18000 כדור, 50 מקלעים קלים, 500 רובים ו-600 תת-מקלעים, עם כמות תחמושת מצומצמת. ובינתיים מספר הלוחמים המגויסים הוא כפול ואף משולש מן הכלים שבהם אפשר

לצידם. אבל גם בעצם תקופת-המצור, לאחר שכבר שופר מצב הנשק בעיר במידה ניכרת על-ידי מאמץ יוצא מן הכלל של שירות החי-מוש במטכ"ל ושל חיל-האוויר שהטיס את המש-לוחים. אפשר לאמר שלא הופקה מכך התועלת המלאה, וכן לא נוצל כליל כוח-האדם, הגדל והולך, אשר ברשות החטיבה. הסיבות למצב זה של הדברים, שלא נפרטם הפעם, היו נעוצות בחלקן בטיב הפיקוד הירושלמי ובחלקן בליקוי-יים בסדרי התיאום, על-ידי הפיקוד האופרטיבי הארצי.

מכל מקום, עובדות אלו — נקודות-ה-תורפה במערך ההתגוננות של העיר וחול-שתה היחסית של החטיבה הפועלת בה — הביאו אותה שעה לידי מסקנה אחת רבת השפעה על המשך המבצעים בחזית הירו-שלמית. חטיבת פלמ"ח, הראל" שהיתה מיועדת, לפי התכנית המקורית, לפעול ב-קטע המזרחי של פרוזדור-ירושלים, נאלצה תחת זאת, להשקיע את רוב כוחותיה כע-תודה לבירה בשעת משכרים.

האם תוחמצה הזדמנות?

מערך כוחותינו בפרוזדור ירושלים בעת פלישת צבאות-ערב.

הוזכר לעיל, כי בימים שבין ה-15 ל-17 במאי, בעת סיום המבצע הנקרא "מכבי" שלב ב', היה לנו, לכאורה, סיכוי ליצב את שליטתנו על הדרך אל העיר. או נוצר חלל, כשכוחות קאוקג'י יצאו את סביבות ירושלים בדרךם להתארגנות בסוריה, בעוד שהלגיון נע באיטיות מערבה כדי לתפוס את המקומות שנעזבו על-ידי "צבא ההצלה", ובגזרה רחבה למדי על ה-דרך לירושלים לא נמצאו אלא כוחות מקומיים בלבד. לא ידענו זאת אותה שעה, הואיל ומכ-שירי המודיעין שלנו היו עדיין בלתי-משוכל-לים (על תוצאותיו של מצב זה בקשר להמשך המערכה עוד ידובר להלן). אולם, למעשה, כפי שכבר צוין נמצאו בידינו בימים ההם עמדות-המפתח לצדי העורק לבירה, וביניהם משלטי לטרון ודיר-איוב. הם נתפסו או באופן זמני בלבד בהתאם לתעודתו של מבצע "מכבי" שלב ב', כדי להבטיח מעצר לשיירות. נשאלת השאלה האם היה באפשרותנו להפוך שליטה זמנית זו להתבססות-קבע באותם הימים? תשובה ממשית

בשעתו משגה חמור על-ידי המתכנן של המטה הכללי, אשר הוסיף לחטיבה זו, שהיתה מיועדת להגנה על חבל-ארץ דרום-יהודה ושהורכבה ב- עיקרה מאנשי אותו מרחב, משימה אופרטיבית עיקרית שנייה, בגזרה המערבית של פרודור-ירושלים. משגה זה, שהיה בראש וראשונה תור צאה של מיעוט הכוחות שעמדו באותו זמן לרשות הפיקוד האופרטיבי המתכנן (דבר שחייבו למתיחת-יתר של תחומי שטח-הפעולה) — לא תוקן בעיצומם של הקרבות והיה למכשול במשך הזמן בצורות שונות.

לכך נוכל למצוא רק תוך התבוננות בגורמי העצמה וההערכות וכושר-הביצוע של כוחותינו אותה שעה.

העוצבות שפעלו בגזרה זו הן: מצד אחד, חטיבת פלמ"ח "הראל" במזרח, שבסיסה הם קרית-ענבים, מעלה-החמישה, נוה-אילן, והיא תופשת משלטים גם דרומית וצפונית לכביש ירושלים; ואילו הגזרה המערבית, שבסיסה נען וחולדה, והיא משתרעת עד דיר-מוחזין ועד אלי-קובאב, שייכת לשטח-פעולתה של חטיבת "גבעתי". בחלוקה זו של שטח-הפעולה נעשה

להגות, שלא עמד לרשות הפיקוד האופרטיבי כל טוח פנוי כדי להתבסס בחלל של 10—12 הק"מ שבין בסיסינו במערב ובמזרח — כוח, שעצמתו לא יכלה להיות קטנה מעצמת שני גדודים בערך. מה גם שהמנחה הכללית ההכרחית של הפיקוד האופרטיבי אותה שעה היתה: ריכוז כל הכוחות לשם השגת חופש-התמרון הגדול ביותר האפשרי לקראת הפולשים, תחת פיצול ודיתוך ל- החזקת משלטים. כפי שקרה פעמים אין-ספור בתולדות המלחמות, התברר אף בהזדמנות זאת שלא הסיכוי האוביקטיבי הוא הקובע, אלא הכושר הממשי לנצלו בעתו ובמקום הדרוש. אך הואיל וכושר כזה לא היה ברשותנו, החלו הלגיון הערבי ויחידות-העזר שלו, ב-18 בחודש, להפוך שוב את לטרון ואת המשלטים הסמוכים לה למבצר-חסימה בדרך לבירה.

השלב הראשון של המערכה על ירושלים הסתיים איפוא, למרות הישגים טקטיים רבים, ללא השגת מטרותינו האופרטיביות העיקריות. עמידתה מבחינה לוגית-טית, לא הוכתחה במלואה וכן לא חושל מערך-ההתגוננות של העיר במידה שתביטיח כי יעמוד בפני כל נסיון לערערו. עובדות אלו בהכרח נתנו אותותיהן בשלב השני של המערכה, ובהכרח היו צריכות להשפיע על השיקולים וההכרעות של ההנהגה האסטרטגית ועל המהלכים של הפיקוד האופרטיבי בשלב זה.

מכל מקום, כאשר הציע מפקד חטיבת "הראל" בין ה-16—17 לחודש, לראש אגף-המבצעים של המטה הכללי, להציב בנקודה זו הצבת-קבע גדוד של חטיבת "גבעתי", (שהחזיק אותה שעה באופן זמני במשלטי לטרון), לא יכול הנ"ל להיענות לדרישה זו כיון שהיה הכרח לרכז את כל כוחות החטיבה הדרומית ולהפנות לפולש המצוי שחדר לארץ אותה שעה.

ואילו חטיבת "הראל" לא מצאה אפשרות להכליל בתוך המערך הקבוע שלה את דיר-איוב, (מקום ששימש מספר פעמים קודם לכן בסיס להתקפות גדולות על שיירותינו ושהשליטה עליו היתה כלי ספק מקילה בהרבה על פעולותינו בעתיד נגד המתחם של לטרון ומשלטי יאלו הקשורים לו), לפי שעה אין לדעת אל-נכון מה היו כל הנסיבות שהניעו את חטיבת "הראל" לנטוש נקודת-מפתח זו, אבל יש להניח שבין הגורמים לשיקול זה היתה החולשה המספרית של החטיבה, כתוצאה מהאבידות הרבות שסבלה במבצע "יבסי", וכן העובדה, שחלק ניכר מ-יחידותיה נקראו שוב, יומיים לאחר מכן, ב-18—19, לתוך העיר ירושלים, כדי לנסות ולחלץ את הרובע היהודי בעיר העתיקה, על-ידי פעולת הפריצה בשער-ציון.

בסיכומו של דבר, לאור העצמה הכללית של כוחותינו באותה תקופה, וצורך הערכותם בצירי הפלישה השונים, שעליהם עוד ידובר להלן, ניתן

נתוני פתיחה לקרבות לטרון

ההתפתחות האופרטיבית בשבועיים הראשונים לפלישת צבאות-ערב;
צירת חטיבה "שבע" ומסיבותיה.

לשם מילוי תפקיד זה הוצבו, בתהליך השתל-
שלות המאורעות עד ההפוגה הראשונה, יחידות
אחדות שלה כגורה המערבית של החזית האח-
רונה, במבואות רמלה, במשלטי אבו-שושה ועוד.
בחזית הדרום עומדות חטיבת "גבעתי" ו-
חטיבת פלמ"ח "הנגב" מול הפולש המצרי.
בחזית ירושלים (חזית המרכז) מגינה חטיבת
"עציוני" על העיר גופא, וחטיבת פלמ"ח "הראל",
אשר בפרוודור המזרחי של הדרך, נאבקת יחד
עמה נגד הלגיון הערבי.

חטיבות אלו, שאורך גורות הפעולה של מר-
ביתן הוא, בקו אירי, 20—60 ק"מ ואף למעלה
מזה, כוללות בממוצע כל אחת 1500—2500
לוחמים, ואחדות מהן פחות מכך. הן חמושות
בנשק קל ובינוני של חיל רגלים בלבד, ואף
זאת לא בשעור המקובל של צבא סדיר. אותה
שעה הן חסרות לגמרי ארטילריה, אוויריה (פרט
לצי האויר של ה"פרימוסים" המפורסמים שלנו),
שריון (פרט לסוגים קלים) וכן החסרות כמעט
לגמרי נשק נ"ט ונ"מ, מול אויב שלרשותו כל
הכלים האלה, וגם כמויות תחמושת מכל הסוגים,
העולים בהרבה על אלה שבידינו.

יתרונם זה בחימוש יבשתי ואירי, היה ב-
משך תקופה-מסוימת יתרון מוחלט, אם גם (כפי
שהתברר בינתיים, דבר שלא ידענהו באותה עת
מחמת העדר מודיעין אסטרטגי) לא עמדה ל-
רשות צבאות הפולשים העדיפות המספרית ה-
מספיקה להשגת המטרות התוקפניות שלהם. כן
אין עדיין לדמות את חטיבותינו באותם הימים
לגופים צבאיים סדירים. רובם היו חסרים להם
לא רק סוגי החימוש, אלא אף אמצעי תנועה
ושליטה במידה ניכרת, הארגון הדרוש וכן מטות
עוצבתיים מאומנים די צרכם, כדי להיות מסוג-
לים למהלכי תמרון אופרטיבי מקיפים ומהירים.
כדי ליצור את משקל-הנגד הדרוש לעדיפות
אויביו בנשק חדיש ובמסגרות מאורגנות לפי

הערבות-יכולות מול הפלישה

בחמישה עשר במאי, כשהוכרו על כינון מדי-
נת ישראל, התיצבו ששת חטיבות חיל השדה
ושלוש חטיבות הפלמ"ח (המונות ביחד 24000
איש בערך מכלל העצמה המגויסת של 36500)
— כשהן נשענות על מערכת הישובים המבוצרים
של ההגנה המרחבית באשר הם שם — מול
צבאות ערב הסדירים החודרים ארצה מכל עבר.
בחזית הצפון הוצבו חטיבת פלמ"ח "יפתח"
בגליל המזרחי, חטיבת "גולני" נמתחה מ-
הגליל התחתון, לאורך עמק הירדן ועמק בית
שאן על הגבול הצפוני של המשולש ועד לפני
מבואות חיפה, חטיבת "כרמלי" פעלה אותה
שעה לשחרור הגליל המערבי המנותק ולכיבושה
של עכו, ועם סיומם המוצלח של מבצעים אלה
שוגרה לעזרה לתוך מרחב "גולני". גופים אלה
היו מיועדים לעמוד מול צבאות סוריה ולבנון
והצבא העיראקי, ששלוחותיו הראשונות הופיעו
בתחילה בקו הירדן, וזמן קצר לאחר מכן בתוך
המשולש. בין התפקידים שהוטלו על העוצבות
אשר בחזית הצפון ושהשפיעו על הערכותן,
היבאה גם בחשבון עמידה נגד צבא ההצלה של
קאוקגי ונספחיו המקומיים (נצטברו השערות
שהוא נמצא בגליל המרכזי, אם גם התברר כי-
משך הזמן כי הוא הגיע לשם רק שבועות מספר
לאחר התחלת הפלישה, עם גמר התארגנותו
מחדש).

בחזית התיכונה (חזית המזרח) הוצבה חטיבת
"אלכסנדרוני" ברצועה הצרה והרגישה של ה-
שומרון והשרון, לקראת גסיון שנראה כודאי לפי
הערכתנו בזמן ההוא, שהצבא העיראקי יגיה,
לשם ביתור המדינה לשנים, מן הבסיסים אשר
תפס במשולש.

חטיבת "קריתי" הקטנה והחלשה מכולן, מבי-
טיחה את תל-אביב וסביבתה, ומהווה את חולית
החיבור בין חזיתות התיכון, הדרום וירושלים.

יקטיבי הקשה ועצמת עוצבותיהם המצומצמת ש' תוארה לעיל, וגם מפאת שלא השכילו אותה שעה להבין את ערכה של עתודה אופרטיבית יעילה למהלך כלל-המערכה.

מצב זה משתקף בדבריו של ראש הנהלת הסוכנות באותם הימים: «אין אנו שליטים ב' מידה מספיקה, כפי שזה הכרחי בשעות מלחמה, על המפקדים והיחידות שלנו. מפקד במקום פלוג' נ' סבור שהוא יודע טוב מן הפיקוד העליון, ואולי הוא צודק ביחס לתנאי-המקום, אך אין הוא רואה את המערכת כולה, ואין הוא מבין מדוע, מתוך חשבון כללי, צריך לעשות כך ולא אחרת».

המאמצים המוקדמים אמנם לא נשאו פרי של ממש, אך עם פלישת צבאות-ערב הפכה יצי- רתה של עתודה אופרטיבית לצורך השעה ש' בשום פנים ואופן אין לדחותו יותר. לכן הח' ליט הפיקוד העליון לנקוט בצעדים שהם אמנם בלתי-רגילים במידת מה בצבאות סדירים וב' מלחמות רגילות, אך מקובלים ביותר במלחמות- שחרור ובצבאות כמו שלנו, שקמו תוך כדי ה' קרב על יסוד מסגרת מיליציונית לא-סדירה, כ' פי שאנו למדים מתולדות האבקויות מסוג זה, החל ממלחמת-העצמאות של ארצות-הברית וכ' לה במלחמת-האזרחים בספרד.

ב' 15 במאי 1948 ניתנה הפקודה ליצור את החטיבה החדשה "שב", אשר הקמתה תוכננה חודש לפני כן, כמוזכר לעיל. חטיבה זו הורכבה מן היסודות הבאים: את מרבית דרגות הפיקוד/הנמוך והבינוני היות סגל מדריכי בתי-הספר שבאגף-ההדרכה של ה"הגנה" וכן מ"כים וסמלים של החטיבות הותיקות שהיו מיועדים לקורס' לקצינים ארצי. מפקדת החטיבה, הפיקוד על שני גדודים ומספר תפקידים מנהלתיים וקריביים ב' יחידות-המשנה נמסרו למפקדים שרכשו את גס' יונם הצבאי העיקרי בתחום זה בבריגדה ויחידות עבריות אחרות בצבא הבריטי.

בין לוחמי השורה נמצא כות'אדם משלושה סוגים: הראשון היה של עולים חדשים — בעיקר מארצות מזרח-אירופה, אשר מרביתם הגיעה לארץ אחרי ה' 15 במאי מן המחנות בקפ' ריסין, מקום שם אורגנו ארגון צבאי, והודרכו באימון צבאי ראשוני על-ידי שליחי ה"הגנה". הסוג השני כלל חיילים ותיקים יותר, ש"נת' דמו", בהתאם לפקודה שהוזכרה לעיל, על-ידי

מתכונת סדירה, לא היתה לנו אז ברירה אלא למתוח את כל העוצבות של צבאנו במערך-הגנה דק לאורך הגבולות, להשקיעם ולרתקם מול צירי הפלישה, וכיד הפיקוד העליון לא נותר כוח רזרבי כלשהו, דבר אשר היה לא רק בעוכרי חופש-הפעולה והתמרון האופרטיבי בכלל, אלא ריחף באופן מיוחד כחרב המתהפכת, במקרה שיתהוו משבר באחת החזיתות.

ההכרח ביצירת עתודה אופרטיבית ביד הפיקוד העליון

על הבעיה הבוררת של יצירת עתודה אופר- טיבית, העיר ראש הנהלת הסוכנות את תשומת לבו של מנהלת העם עוד ב' 12.5 באמרו: "עד עכשיו לא ניצלנו, לדעתי, במידה מספיקה את האפשרויות להפוך רבים מכוונותינו לכוח ניד. יותר מדי אנשים מרותקים עתה למקומותיהם". עוד זמן רב קודם לכן עמלו הוא ועוזריו ואנשי המטה הכללי, לפתרון הבעיה הבוררת הזאת, כבר באמצע אפריל פורסמה הצעה של אגף המבצעים להקים חטיבה רזרבית ממונעת שתכלול גם גדוד רכב שריון קל, ואשר יצורפו אליה אותם כלי סיוע כבדים שניסו ליצרם ב' ארץ או שקיוו שיגיעו בהדרגה ממחסני הרכישה בחוץ לארץ. בשבועות האחרונים של אותו ה' חודש אושרה הצעה זאת ע"י הפיקוד העליון ופורסמה כפקודה, אולם התגשמותה נתקלה ב' קשיים לא מעטים.

גיוס-החובה של הגילים 19—35 אשר עליו הוכרז בחודש פברואר, נתן את פירותיו באיטיות יחסית בלבד. כות'אדם רב נדרש בהפיכת אר' גון ה"הגנה" לצבא-ההגנה ובהקמת חילותיו החדשים — כגון חיל האויר, חיל-הים, חיל-התותח' חנים, חיל-השריון — וכן בהרחבתם של חיל- הקשר וחיל-ההנדסה, והשירותים המנהלתיים ה' רבים וההכרחיים (ובמקרים מסוימים — אף מוגזמים בהיקפם, מחמת חוסר הנסיון הארגוני); אבל לעומת זאת, כל איש מאומן, ואפילו מאומן' למחצה, נדרש אז לחטיבות הלוחמות.

במצוקה זו של כות'אדם גישה הפיקוד העל- יון ליצור עתודה אופרטיבית על-ידי תוצאת יחידות ממסגרת החטיבות הקיימות, ולמטרה זו ניהל "שיחות שכנוע" עם מפקדיהן בסוף אפר' ריל ובראשית מאי, אולם אלה, בין אם היו אנשי-ה"הגנה" ותיקים ובין אם היו חניכי צבא סדיר, לא נענו לדרישה, הן מפאת מצבם האוב-

שנים מתוך שש חטיבות היסוד של ה"הגנה". לפי דברי אחד המגידיים של חטיבה "שבע" החטיבות שלחו לאירדוקא מטובי חייליהן ורובם הוחזרו משום שלא הלמו את תוכן הפקודה אשר בשמה באו. מכוח אדם זה הורכבו שני גדודי הרגלים — ש/1 ו-ש/2. הסוג השלישי נמצא בגדוד הממוכן ש/3; זה היה מושתת על גרעין אנשי פלמ"ח, עובדים טכניים ונהגים יוצאי הצבא הבריטי, ואף בו נמצא איתו ניכר של עולים חדשים.

בשמעו ספיקות גם מאלה שערערו על ההחלטה לפרק, ועל-ידי כך לשחק לתקופת-מה את מנגנון ההדרכה של הצבא הם טענו בעיקר ש"דבר זה עלול להתנקם בנו אם המלחמה תימשך תקופה יותר ארוכה. אולם, תפקידה ושליחותה של ההנהגה האסטרטגית בכל מלחמה הם — לבור מתוך כל דרכי הפעולה החמורות את דרך הפעולה המכרעת לגבי כלל-ההאבקות. אחד ה"גורמים שבהם היה תלוי גורל-המערכה כולו — גורל המדינה והעם — היה דבר קיומה של עתודה אופרטיבית בידי הפיקוד העליון. ואילו היה גורל זה מוכרע לרעתנו כי אז לא היינו נושעים גם על-ידי מוסדות-ההדרכה המשוכללים ביותר. אבל מאחר שההצלחה האירה לנו פנים בשבועות-המבחן, אפשר היה להקים מחדש את המסגרות המפורקות הללו — ואמנם הוקמו.

עוד החטיבה החדשה מתארגנת והפיקוד ה"עליון כבר נאלץ לשקול את אופן הפעלתה, אף כי במשך הדיונים הראשונים לא היה ברור עוד כי שעת-הפעלתה, מפאת ההכרח שבהתפתחות האופרטיבית, תהיה כל כך קרובה.

תפיסתו של הגוף האחראי להנהלה ה"מערכתית הממשית של המלחמה, של אנף-המבצעים כמטה הכללי, היתה תמיד תפיסה זאת של הגנה פעילה, תוקפנית, לאור זה, ובפרט בהתחשב עם הדלילות היחסית של מערך-ההגנה הקבוע שלנו, היתה זמן-מה לפני פלישת צבאות ערב שאיפה לתכנן מהלומות-הסחה ושיבוש, אשר יונחתו באפ-שרות המוקדמת ביותר, כדי להפריע בעד ההערכות המסודרות של צבאות-ערב, לסכל את תכניותיהם ולמנוע מהם, במידת האפשר, יצירת מאמץ-עיקרי מכוון ותכלית.

מובן מאליו שאנף המבצעים יעץ להנהגה האסטרטגית להשקיע במבצע מעין זה את חטי

בת-העתודה החדשה. הובאו בחשבון אפשרויות פעולה שונות, אך כולן היו מכוונות, בצורה זו או אחרת, לכיוון ה"משולש" — אותו המרחב, שבגלל אפשרויות התנועה בקוים-הפנימיים שבו הוסיף לאיבד יתרונות רבים מבחינת הערכות ותמרון, ואשר ממנו יכול להגיע לשטח-המדינה החיוני-גנים אסטרטגית מחד גיסא, ולהגביר את לחצו על משמרה הקדמי האסטרטגי — על ירושלים — מאידך גיסא.

השבועיים הראשונים של הפלישה —

החמרת המצב בחזית ירושלים

בעוד שתכניות אלו נמצאו בשלב-ההתחיה הראשוני וחטיבה "שבע" עדיין בראשית התארגנותה, נתגלה הצורך להגיב ללא דיחוי על אותן עובדות שנוצרו בתקופה שבין ה-15 במאי ל-23 בו.

בימים ההם התנהלה מערכת-בלימה רחבת ידים בחזית הצפון, החל בבני-ישיע ומלכיה, — הדגניות, גשר, כאוכב-אל-האוא — וכלה בראש-הנקרה — נגד הפולשים הסורים ותלבי-גונים ונגד גישושי הראשונים של הצבא העיראקי. מתוך מאמץ עליון הצליחו כוחותינו לה"דוף את ההתקפות, ועתה ציפו הם לחידושן. באותו שבוע התקברו יחידות החלוץ של הצבא העיראקי אל המשולש הצפוני והמרכזי כדי להעריך בו.

בחזית הדרום נעו שדרות הצבא המצרי צפון-נה, התכתשו בכפר-דרום ונירים, הסתערו על יד-מרדכי והתגברו עליה.

ובחזית ירושלים התלקחה אש-הקרבות עוד יותר. ב-15—16 במאי פוגו עטרות ונה-יעקב, — משמרות-החוף האחרונים של הבירה באותו איזור. בליל ה-19—18 במאי פרצה חטיבת "הר-אל" את הדרך לעיר העתיקה בשער-ציון, אך היא נאלצה להיסוג ושוב התהדקה חגורת-החנק סביב קומץ המגינים ברובע היהודי. באותו היום פתח הלגיון בהתקפה על צפון-ירושלים וכבש את שייך-ג'יראח (אשר תפסנו עם יציאת הבריטים) ואת בית-הספר לשוטרים. אח"כ, משלא הצליח הלגיון, בתנופה הראשונה, להשיג את מטרתו, לחזור אל לב ירושלים החדשה, ונהדף ע"י מגיני השכונות העבריות הראשונות — חידש את מאמציו, ב-23 בחודש, ב"שני צירים: האחד — מכיוון צפוני-מזרחי, נגד

בוה יש אולי לראות את הסיבה האמתית לדרי-
שת הערבים לדחות את הפסקת-האש ב־36 ש-
עות".

מצד אחד יש בהם בקטעי-מסמכים אלה
כדי להבהיר במקצת את המצב הטקטי והפנימי
ואת האווירה באותם הימים, אבל עובדות מפור-
טות על מצב האספקה או אין בידינו, לפי שעה.
בינתיים, נוכל להסיק מסקנות על מצב זה מ-
הודעותיו של ד"ר ג'וזף, שבאו זמן לא רב לאחר
מועד זה. באחת מהודעותיו נאמר: "ניאלץ להוריד
את מנת-הלחם עד 160 גרם לנפש", ובזו שלמי-
חרת היום נאמר: "אם לא נקבל קמח — יהיה
בעיר רעב ממש, ואז התוצאות ברורות".

הואיל וזה היה המצב בכירה הנצורה,
וכיון שכל יתר הכוחות היו מרותקים במ-
ערכות-התגוננות מרות בחזיתותיהם ובגו-
רותיהם, ניתנה הוראה על-ידי הפיקוד ה-
עליון לחטיבה "שבע" החדשה, (רק אחרי
ששה-שבעה ימי התארגנות), לזוז, בין ה-20
ל-21, אל שטח-כינוס בנען, ואח"כ להערך ב-
איזור חולדה, כדי לבצע את ממצע בן-
גון".

מגמתו, לפי תעודת אג"ם מיום 23 במאי,
היתה "לשחרר את העיר ירושלים ואת הדרך
אליה מלחץ כוחות-האויב מצפון ומדרום..." וב-
אותו מסמך נקבעה השיטה כדלקמן: 1. את
המגמה יש להשיג על-ידי פעולה ישירה במגמת
כיבוש של ריכוזי-האויב בלטרון, והחזקת-קבע
בשטח אחרי הכיבוש; 2. ריכוז כוח החילי באי-
זור קרית-עגבים והמשך הפעולה בתיאום עם
חטיבת הראל".

מבצר נטר-דאם והשני — מהדרום נגד ה-
קיבוץ רמת-רחל, שם פעלו גם האחים המוס-
למיים המצרים, וגם כוחות הלגיון, מסביב ל-
נקודה זו התחוללו קרבות עזים ביותר בין 22
ו-25 במאי, היא עברה פעמים מספר מיד ליד.
ושוב נשלחו יחידות "הראל" לעזרת החטיבה
הירושלמית.

קריאת-עזרה שונות הגיעו מן העיר להנהגה
האסטרטגית של ישראל. ב־17 בחודש שיגרו
נציג הסוכנות, א. דובקין, ושליח ההסתדרות,
ז. אהרונוביץ' (הוא השר ארן כיום), את הדברים
הבאים: "מחובתנו להתווכחם בכל לשון של
אזהרה כי לשם החזקת מעמד כיום ולשם הגנה
על עמדותינו הכרחית תוספת מידית של כוח
לוחם מבחוץ". לאחר יומיים חזרו על דברים
אלה ביתר-תוקף: "הצלת העיר העתיקה מגורל
שיד-ג'יראח מחייבת משלוח מידי לירושלים של
כוח לוחם מבחוץ. הגנה הוהרנוכם...". ב־22 ב-
חודש באה זעקתם של הרבנים בעיר העתיקה
הנצורה: "הישוב על סף הטבח. בשם האוכלו-
סיה — קריאת-עזרה נואשת... הרובע תחת
מטר יריות ופגזים. זעזעו את המוסדות העליונים
ואת העולם כולו ויצילו אותנו!". ב־24 מוסר
איש מרכזי של משרד החוץ כדברים האלה:
"...לפי יזמת הקונסולים מתנהל משא-ומתן ב-
עמאן על הפסקת-אש בעיר ואם הערבים יסכימו
היא תחל ביום רביעי, 26 במאי. אולם, הבוקר
נודע כי הקונסול הבריטי בירושלים מוסר, שיש
לחכות לכניעת העיר העברית תוך כדי 24 שעות.

(1) המלה "חיל" כאן — פירושה חטיבה. בימים ההם
עדיין לא נקבע מינוח צבאי ברור והשתמשו לעתים,
ובאופן מיוחד במסמכים של אג"ם, במושג זה.

מבצע „בניון” שלב א'

(ההתקפה הראשונה על לטרון ב' 24—25 במאי)

זירת הקרב

מצודה הניצבת מעל הגישות מן השפלה להרי יהודה, כשרכסי בית-ג'יו ובית-סוסין משמשים מעין משמרות-חץ טבעיים למצודה זו לעבר דרום. בעורפה, מצדה השני, נשענת המצודה על השטח ההררי של בית-נובא, בית-ליקיה ועוד. לפי תכונותיה, נוחה זירה זו בדרך-כלל למת-גונן הן בשל האפשרויות הטובות של שליטה בתצפית ואש, בעיקר מרכסי לטרון ויאלה, — והן מפני אפשרויות ההסוואה, פני הקרקע גצמי חיה, ואולם קשה כאן הקרקע להתחפרות, וכדי להאחז בה האחזות טובה זקוק המתגונן לזמן ועליו לעבוד עבודה קדחתנית. לעומת זאת, מכ-בידים פני השטח על מלאכת החוקף, בפרט אם הוא נאלץ לעלות מן המישור להרים, מדרום-מערב לצפון-מזרח.

קשיים אלה להתקפה מכיוון זה בולטים באופן מיוחד בשעות היום אם כי אפשר להתקרב ליעדים עד מרחק מסוים בעזרת שריון, אולם לכידתם הסופית תהיה אפשרית רק בעזרת חיל רגלים.

בלילה יכול כוח המתכונן ללכוד את מצודת לטרון וסביבתה, להגות מאפשרויות הסתננות מוסתרת בין הגבעות והגאיות הקטנים שחוצים אותן, בתנאי שכוח זה יהיה בעל רמת אימון גבוהה.

תנאי זה — תקפו יפה עוד יותר לגבי אפ-שרויות-ג'ישה אחרות למשלטי לטרון-יאלו וגס-יונות לאגפם איגוף עמוק: — מכיוון צפון-מערב, דרך הכפרים אל-קובאב — סלביה; ועוד למעלה מזה — מכיוון צפון-מזרח, מן הבסיסים שלנו בהרי-יהודה.

האויב

בשלבים הראשונים של המלחמה היה צבא עבר-הירדן — „הלגיון הערבי” — באופן רשמי חלק של כוחות השלטון הבריטי. דבר זה, כמובן, לא מנע אותו מהשתתף מדי פעם בפעם בתקופה

הפעולות לשם פריצת הדרך לירושלים מחדש התחילו בלילה שבין ה' 24—25 במאי והסתיימו ב' 11 ביוני. הן התנהלו כגזרה שרוחבה הממוצע ממערב למזרח הוא 7 ק"מ, בערך, ועומקה מדרום לצפון, גם הוא בערך כך.

גזרה זו נחצית על-ידי בקעה שבה עובר הכביש הראשי אל הבירה, העולה מנחל שורק אל באב-אל-ואד (שער-הגיא). צפונית לבקעה זו מתמשכים רכסי לטרון ורכסי יאלו ששלוחותיהם מגיעים עד למרחק של כמה מאות מטרים מן הכביש וחולשים עליו באופן מוחלט. העצמים הבולטים ברכסים אלה הם הכפר לטרון, מצודת המשטרה, מחנה-המעצר, תחנת-השאיבה ושל לטרון והמגור — בפינה הדרומית-מערבית של הרכסים — והם חולשים על צומת הכבישים שמוליכים לירושלים, לרמלה ולרמאללה. הכפר דיר-איוב שוכן בפינה הדרומית-מזרחית של הרכסים, והוא חולש על באב-אל-ואד, שבו עובר העורק אל הבירה, וכן נמצא לידו מסעף הדרך אל הרטוב. בעומק הרכסים נמצאים הכפרים עמואס — במערב, ויאלו — במזרח. פני-הקרקע הגבעיים של איזור זה מבוטרים ומכוסים צמחיה שונה וחורשות מספר, בעיקר בסביבת המגור והכפר לטרון מזה, ומשלטי יאלו מזה.

דרומית מן הבקעה, בה עובר העורק לבירה, שוב מתרוממת הקרקע לרכסי בית-ג'יו ובית-סוסין (ומן הכפר הראשון עוברת דרך-שדה לכביש הראשי, על-יד צומת לטרון), וכן לשורת הגבעות הצמודות לכביש באב-אל-ואד — הרי טיב.

מערבה מגזרה זאת, לכיוון הישובים דיר-מותיזין וחולדה, מקבל השטח אופי מישורי פתוח יותר — שטח שבמאי 1948 היה כולו שדות-תבואה.

מבחינה טקטית מהווים רכסי לטרון ויאלו

קוף את מבצר-החסימה של משלטי לטרון-יאלו.

לקראת התקפה זו, שהאויב ציפה לה בודאות-מוחלטת, התארגן כמתחם-התגוננות בשיטותיו רבה, — שהיא בעיקר תוצאתו של האימון היסודי שחיילי הלגיון (משרתי-קבע כולם), ובאופן מיוחד הפיקוד הנמוך והכינוני, קיבלו מידי הבריטים. הם יכלו להאחו בקרקע ולבצר את מתחמם ללא-לחץ-זמן וללא הפרעה מצדנו.

והרי קטעים מתיאורו של קצין מטה-הגדוד על אופן התכוננות זו:

...בפינה החולשת על הכביש הראשי הוצבו תותחים נ"ט. מצפון להם, מתחת לעצים סבוכים, פקדו פיקדן 2 מרגמות בנות 3 אינץ'. מאחורי המרגמות ישבו הצוותות, הכינו תחמושת וניקוה. כיתות חיילים נראו נעות מתחת לעצי המגור בכיוון דרומי כדי לתפוס עמדות חדשות. בנין תחנת-המשטרה בלטרון הוקף גדרות-חיל סבוכות. רכו בכנין עמדות מנו ושקייחול, ששימשו כביצורים, בעיקר בקרבת הכניסה הראשית... על המגדל המערבי של המשטרה הוצב מקלט "ויקס" ועליו הוטל לכסות באש את כל האזור המערבי ואת חורשת המגור. מקלט-בינוני אחר, שהוצב על המגדל הצפוני, נועד לכסות שטח גדול יותר בכיוון הצפוני... לכיוון עמוס נראו חיילי הפלוגה-המסייעת של הגדוד, כשהם מציבים תותחים נ"ט ממערב לעמוס, בכיוון תחנת-המשטרה. בחורשת-העצים המקיפה את הכפר הנה נבחר מקום למטה-הגדוד... בהתאם לתנאי-הקרקע וחשיבות-העמדות חולק חלק נכבד של הפלוגה-המסייעת בין פלוגות-הרגלים השונות... מן הראוי להעלות כאן על גס את העזרה הגדולה והסיוע היעיל שהוגשו לכוחות חיל-הרגלים מצד חיל-התותחנים. אין ספק כי הנציגות הגדולים בגזרת שער-הנצי מקודם בסיוע הטוב בזמנים המתאימים של חיל-התותחנים...

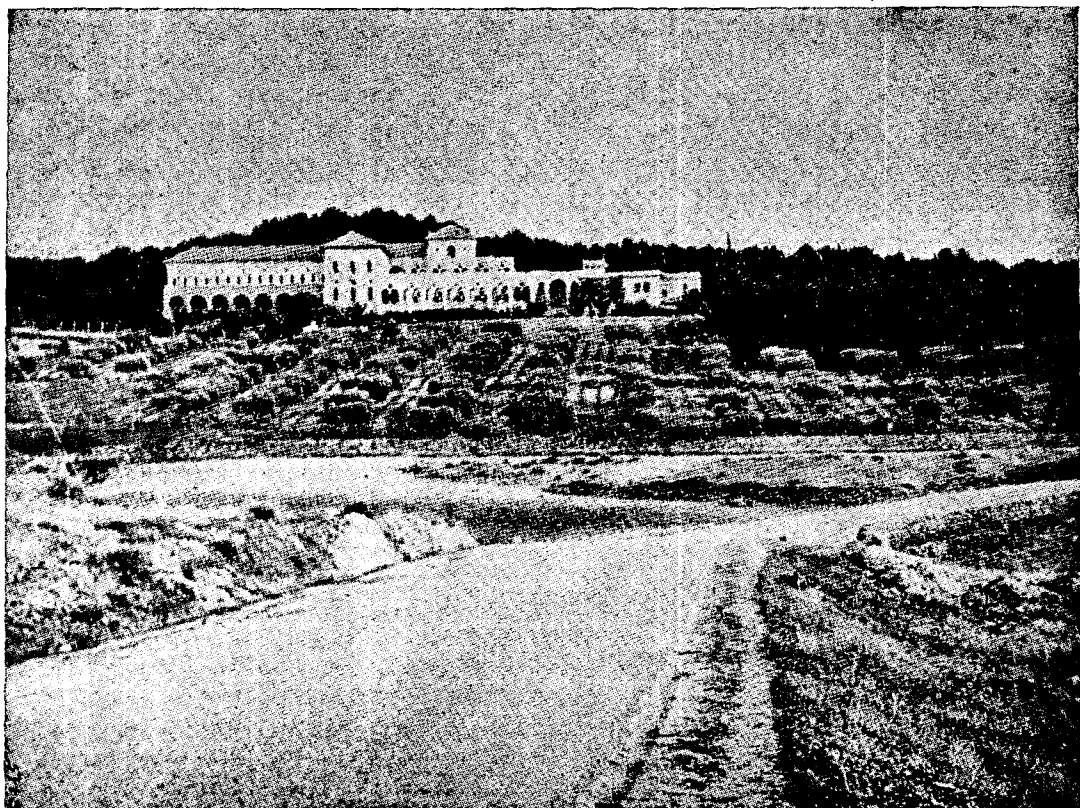
פיקוד הגדוד הרביעי של הלגיון, שהרגיש שעצמתו דלה באופן יחסי לעומת רוחב-הגזרה, ניצל את הזמן שהיה ברישותו לאיגוד הלוחמים הבלתי-סדירים שנמצאו בגזרה, בחלקם בדוים ירדניים ובחלקם מקומיים, כדי להכלילם במערכו. מלוחמים אלה הורכבו מחלקות שצורפו, אחת אחת, לפלוגות הסדירות; כן נוצלו הבלתי-סדירים כדי לחזות מסך קדמי למע-רך העיקרי, בעיקר דרומית מן הכביש, כרכסי בית-סוסין ובית-גית.

שבין ה-29 בנובמבר ל-12 במאי. בפעולות-איבה נגד היהודים. אולם בעיקר ניצל הלגיון את הזמן להכנות לקראת הפלישה. תוך כדי הכנות אלה שונה מבנהו של גוף זה, שהיה מושתת לפני כן — בהתאם לתפקידים שהלגיון מילא במסגרת הצבא הבריטי במזרח התיכון — על גדודים ממוכנים ופלוגות חיל-רגלים לצרכי שמירה. עתה הקים פיקוד הלגיון מסגרות חטי-בתיות (בתקופה הנדונה כנראה שתיים, והשלישית בתהליך הארגון) כשכל אחת מהן כוללת מספר צנחות-קרב גדודיים (2 או 3 במספר) המורכבים מחיל-רגלים, פלוגות נשק-מסיע ובהן מרגמות בינוניות ומקלעים בינוניים, תותחים נ"ט בני 6 ליטראות ומשוריינים נושאי-תותח בן 2 ליטראות. יחידות הסיוע של הלגיון כללו, כנראה, גדוד תותחי-שדה בני 25 ליטראות (24 תותחים), יחידה של מרגמות כבדות 4.2 (8 מרגמות), גדוד תותחים נ"מ קלים, פלוגת הנדסה ושירותים אחרים, לפי המתכונת הבריטית.

ב-12 במאי התחיל הלגיון בפעולת-האיבה "הרשמית" הראשונה בקנה-מידה גדול יותר — זו ההתקפה על גוש-עציון; ומן ה-15 במאי ועד ה-16 בו נכנס לארץ במלוא כוחו, כדי להשיג את המטרות האסטרטגיות של ההנהגה המדינית של עבר-הירדן והן — השתלטות על השטח הערבי-הרצוף של ארץ-ישראל וכיבוש ירושלים.

ראשית מעשה, לשם השגת מטרות אלה, היד-קו כוחות-הלגיון — שעצמתם היתה מצומצמת ולא יכלו לבצע את משימותיהם בבת אחת — את קשת המצור הבלתי-אמצעי על העיר עצמה, וכן הבטיחו את ה"משולש", לקראת כניסתו של הצבא העיראקי, לאחר שכוחות קאוקגי עזבו שטח זה באותם הימים. בגלל היותם טרודים תחילה בפעולות אלה, התהוותה תקופת הביניים בין ה-15 במאי ל-17 בו, בה היו לטרון ומשלטיה תפוסים על ידי כוחות מקומיים חלשים בלבד. אולם ב-18 בחודש שוגר לגזרה זאת צות-הקרב הגדודי מס' 4, אשר נערך בגזרה שהשתרעה מעמוס במערב עד יאלו במזרח.

הערכת המצב הנכונה של מפקדת הלגיון היתה, כנראה, כי בה במידה שהלחץ על ירושלים יגבר ותנאי-האספקה של העיר יחמירו, נהיה אנו נאלצים לנסות לפלס את הדרך מחדש, ותוך כדי כך מן ההכרח שנת-

מנזר לטרון

ככל כוח צבאי מאומן, ובעיקר כזה שאומן בהתאם לדוקטרינה הבריטית, פיתח הגדוד הרביעי, לאחר שהתארגן במתחם, פעילות סיוודים נרחבת. לילה לילה יצאו פטרולים, הן של יחידות סדירות והן של בלתי-סדירות. כן הוקם, על-ידי פטרולים אלה, קשר עם משמר-קדמי מבודד של הלגיון שנמצא בהר-טיב, משמר-קדמי זה והפטרולים שימשו, ללא ספק, מקורי-ידעיות חשוב לאויב. ואין זה מן הנמנע כלל כי בצורה זו או אחרת גילו את תכונתנו להתקפה בימים 23.5—21. הנחה זו מחזקת עוד יותר על-ידי העובדה, שבין ה-23 ל-24 בחודש הועבר לגזרה זו גדוד נוסף של הלגיון, הוא הגדוד השני, והוא הקים מתחם שהשתרע ממשלטי יאלו, מזרחה, כך שהגדוד הרביעי יכול היה לצופף את מערך-ההגנה שלו מסביב לעמאס ולטרון גופא. אין אפשרות, לפי שעה, לאמוד במדויק את העצמה המספרית הערבית באזור לטרון באותם הימים, אולם לפי התקנים של הלגיון ניתן להניח ששני הגדודים מגו לא פחות מ-1600 איש וקרוב לודאי אף את המרגמות של הרגלים.

(1000 — 800 בגדוד לפי התקן). לזאת יש עוד לצרף כמה מאות בלתי סדירים, ירדנים ומקור-מיים, כך שלא מוגזמת תהיה הערכתו הכוללת של הכוח הירדני שפעל כאן בלמעלה מ-2000 איש. כן הוגברה אותה שעה האוטיילריה שבגזרה מסוללה אחת לשתי סוללות תותחים בני 25 ליטראות. את כלי-הסיוע לסוגיהם שבכל אחד משני הגדודים אפשר להעריך לפחות כדלהלן: מקלעים-בינוניים, מרגמות-בינוניות ותותחים בני 6 ליטראות — 6 מכל סוג לגדוד, נוסף על מקלעים-קלים ומרגמות-קלות שגם מספרם היה בהתאם לתקן הבריטי הסטנדרטי. לפחות משתים עד ארבע מחלקות של משוריינים היוו כנראה את העתודה של המערך, ליד מפקדת החטיבה מס. 2 (אשר היא חלשה כנראה על גורת הכביש כולו), בבית ג'ובא. בקרבת מקום לכאן נמצאות אף שתי סוללות תותחי-השדה הנוכרות, וכשקציני-תצפית קדמיים, היושבים במוצבים הפלוגתיים של חיל-הרגלים, מטוחים בימי-הכנה אלה את כליהם, וקרוב לודאי אף את המרגמות של הרגלים.

ירדו מן הפרק בשורות צה"ל, ושהוא עמל בהן עד היום הזה: האחת היא מויגת יוצאי בתי-מדרש צבאיים שונים וחניכי תורות צבאיות שונות, והשניה – מויגת יוצאי גלויות שונות עם ילידי הארץ.

למותר הוא להדגיש כי מילוי משימות אלו דרש מאמץ ממושך ומקיף. הואיל ובכל ההתפתחות המלחמתית, שתוארה כאן, על הסתעפויותיה, היה בלתי-אפשרי ליצור לחטיבה השביעית את התנאים ההכרחיים להתגבשותה, היותה החטיבה בראשית קיומה דוגמא בולטת-במיוחד לכל אותם היתרונות והחסרונות שציינו את כוחנו הצבאי בימים ההם – כוח מן המי-פוס האופייני לרבות ממלחמות-השחרור, כוח אשר קם ומתגבש תוך כדי הקרבות עצמם, והנמצא במעבר מדמותו הקודמת, המיליציונית, הסדירה-למחצה, אל דפוסי-ארגון ודרכי-לחימה חדשים, לפי מתכונת סדירה.

לא בנקל יכלו אנשי מטה-החטיבה ומפקדי יחידות-המשנה, שחזרו עם נסיונם בשורות הצבא הבריטי, להתאים את מושגי-הרגליים ונוהלי-הם, שנקנו במסגרת רחבת-ידיים, יציבה, עשירה ובעלת מסורת של מאות בשנים, למושגים, להרגלים ולנוהלים שהיו אופייניים לאותה קלחת-הערבוביה-הכללית אשר ליותה את ימי הולדתו של כוח-מזויין צעיר, בעיצומה של מלחמה, ואולם דוקא אישים אלה תרמו תרומה מכרעת לבנין החטיבה ולהפעלתה בקרב, בידיעו-תיהם הארגוניות ובשליטתם על אמצעי-לחימה, – שטחים שבהם לא היה לאנשי חיל-השדה והפלמ"ח אלא נסיון מועט בלבד.

אלה האחרונים עצמם, הן אלה שהשתייכו לגרעינים הפיקודיים של גדודי חטיבה "שבע" והן אלה שנמנו על אנשי הפיקוד של הגדוד שצורף אליה כנ"ל, תרמו אף הם את תרומתם, שהיה בה הן מן השלילה והן מן החיוב שנבעו מדרכם בעבר. הירושה השלילית שהביאו עמם התבטאה בחוסר שגרה צבאית סדירה, במושגי-המשמעת המיוחדים שהיו בתוכם ב"הגנה" ובפלמ"ח, באמצעות יחידה, במובנו המוטעה של המושג – שכן היו מהם ששאפו, ואחרים אף שהצליחו, לחזור לחטיבות-היסוד שלהם תחת להטות שכם להקמת החטיבה החדשה, המפקדים אנשי ה"הג-

אלה היו פני האויב: כוח סדיר מאומן, מצויד בכמות גדולה יחסית של אמצעי-אש, המטווחים בדיוק רב לקראת כל כיווניה של ההתקפה שהוא מצפה לה, והוא מתארגן ומתבצר לקראתה בשיטתיות. פני-הקרקע מסייעים בידו וכוחותיו הבלתי-סדירים ופז-רולי-הסיוור שלו מבטיחים לו את השליטה בשדה-הקדמי של המתחם ומהווים מקור-ידיעות מתמיד השומר את הכוח הניצב בלטרון בפני כל הפתעה.

כוחותינו

ובמשך אותה תקופה שבין ה-15 במאי ל-23 בו – מה עובר על החטיבה השביעית, המיועדת לתקוף אותו מערך-אויב שתואר לעיל? היחידות מהן הורכבו החטיבות של חיל-השדה ושל הפלמ"ח צמחו ברובן ממסגרות-קבע של "ההגנה", שהתקיימו לעתים במשך שנים; על כל פנים, ניתנה להן שהות, תוך שלביה הראשונים של המלחמה, ומתוך לימוד משיגאות וכשלונות, לגבש את יחידותיהן בהדרגה, לאמן ולקלוט את המגויסים החדשים בעזרת הסגל הפיקודי הותיק יותר, לפתח נוהלים מנהלתיים וקריביים, אשר היו, לפי רמת-ההתפתחותו של הכוח הצבאי שלנו אז, בלתי-אחידים, אך סיפקו פחות או יותר את הצרכים השונים.

ואולם חטיבה "שבע", כפי שצוין לעיל, הורכבה תחת לחץ ההתפתחות האופרטיבית, בקצב מזורז מאד, והיא הכילה בצומת מפקדים וחילים ששירתו בבריגדה וביוחידות העבריות האחרות בצבא הבריטי, ותיקי מדריכים ב"הגנה" ובפלמ"ח, ואף עולים חדשים אשר אך זה הגיעו לארץ, כדי לחזק את החטיבה לקראת מבצעה צורף אליה, ב-22 בחודש, גדוד 2/א של חטיבת "אלכסנדרוני", אחד הגדודים המגובשים והמנוסים-יחסית של "ההגנה", אף על פי שעד עתה התמודד רק בכוחות-אויב בלתי-סדירים וסדירים-למחצה.

עצמתו המספרית הכוללת של כוח זה (גדודים 2/א, 2/ב, 2/ג וגדוד 2/א) לא עלתה, קרוב לודאי, בהרבה על 2000 גושי גשק, אם גם במקרה זה (כמו במקרה של הלגיון) חסרים עדיין נתונים מדויקים.

לפני מפקדיה וחיליה של החטיבה החדשה עמדו, איפוא, בפעם הראשונה אותן שתי משימות-יסוד אשר לסן היום ההוא לא

תהליך זה הושלם זמן לא רב לאחר המבצע הראשון. במהירות יוצאת מן הכלל ביחס. אשר לחבר הפיקודי — מן המגידים ועד למפקדי היחידות הקטנות — לרובם היתה הכשרה יסודית ולא מעטים ביניהם היו בעלי גסיון קרבי בלתי מבוטל, אם כי אחדים מילאו זו בפעם הראשונה תפקיד פיקודי בקנה-מידה זה. בין הלוחמים עלה אחוז הבלתי מאומנים על זה של המאומנים.

המגרעת העיקרית של העוצבה מבחינת הרכבה היתה ב"טירותה": העדר ליכוד יחידתי של הרגלי עבודה ופעולה מושרשים, הן בין הטורים אים ומפקדיהם הישירים, והן בפיקוד הגדודים ומטה החטיבה. כל הדברים האלה אינם אמורים, כמובן, לגבי גדוד 2/2, גוף מגובש וותיק ביחס, אמנם, שיעילותו נפגמה ע"י כך שנקרע באופן פתאומי ממסגרת-האם ותוך הזמן הקצר לא הספיק להקלט במסגרת החדשה, הרופפת עדיין. עצמת החימוש, לסוגיו, שנמצא בידי החטיבה, וכן דרכי הצטיידותה — אופיניים היו לתנאים החיצוניים והפנימיים ששררו באותו שלב בהתפתחותו של כוחנו וכמהלכה של המלחמה.

ושלושה ימים לאחר שנקבע מחנה תל-השומר (אז — תל-ליטוונסקי) כבסיס להתארגנות החטיבה — נתקבלה הוראה, בשל חששות להפצצת המחנה ע"י חיל-האוויר המצרי, לנטשו (באותה תקופה שלט האויב באויר שליטה כמעט-מוחלט) עקב כך, הוצאו מן המחנה בחפזו הגדוד הממוכן וכל מחסני החטיבה והועברו למקומות אחרים. דבר זה הכביד כמובן לא במעט על חלוקה מסודרת של הנשק ושל הצידוד.

כוח-האש של החטיבה החדשה היה זהה ב"ממוצע עם זה של יתר עוצבות ה"הגנה" אשר בימים ההם היו עוד דלות, אפילו בנשק של חיל-רגלים. בהשוואה לנהוג בדרך כלל בצבאות סדירים. מספר המקלעים-הקלים היה רק שני-שליש מן התקן המקובל, והקוטר שלהם, ותחמושתם, שונים היו מאלה של הרובים. מספר מצומצם של "פיאטים" ומוקשים היוו את הנשק ה"ט היחיד, לא לכל הגדודים של החטיבה היו פלוגות-מסייעות, וגם הגדוד של "אלכסנדרוני" הגיע ללא נשק-מסייע. אף מספר הכלים ביחידות ה"מסייעות הקיימות היה מצומצם, ובאופן מיוחד הכביד המחסור המוחלט במכשירי-כיוון כשביל

נה" והפלמ"ה. בני הארץ במרביתם, התגברו אך בהדרגה על הקשיים הרבים של קשר והבנה ביניהם לבין חייליהם העולים החדשים, כשאינו אינו מבין את שפת רעהו, אולם יחד עם זה הביאו חניכי ה"הגנה" והפלמ"ה גם את ירושתם התיובית: הרמה הגבוהה בניהוג היחידה הקטנה מכיתה עד לפלוגה, עצמאות המחשבה הטקטית וגמישותה, הדביקות-במשימה שאינה ניתנת ל"ערעור, הערכים אותם הקנה להם חינוכם הקודם — מושיגי נאמנות לחבר וכבוד לנשק, ועל כל אלה — הרצון העז ללמוד ולהוסיף ללמוד. כל התכונות האלה, לא פחות מסגולות חבריהם, יוצאי הצבא הבריטי, עמדו להם במבחן-האש. ואף אלה מבין הלוחמי-החטיבה שהיו עולים חדשים, אשר הארץ, אקלימה ושפתה היו זרים להם, אשר קיבלו רק אימון צבאי ראשוני בקפ"ריסין ותוספת מועטה לכך במספר ימי-הכנה — אף הם תרמו תרומתם נאמנה, כדברי אחד ממפקדיהם: "הרוח היתה טובה, והיתה אפילו כוננות. אצל רובם הורגשה הרגשת הרגע. ההיסטורי הגדול".

מכל גורמי-היסוד הללו, מן הדין היה שיוצר גוף קרבי בעל יכולת רבה, מן-הדין היה שתרומתם החיוכית המשותפת תתגבר על המחיצות והמכשולים השליליים, וכן אמנם היתה בחטיבה, שב"ע, כלכתה בנתיב קרבותיה. אולם תהליך-גיבוש זה תבע בראש וראשונה זמן, ואילו תנאיה של המערכה הכללית דרשו שהחטיבה תעמוד למבחנה הראשון כשתהליך זה עודנו בראשיתה.

לאור כל העובדות שצינו לעיל, דומה שלא נטעה באם נסכם את כושר הפעולה של החטיבה השביעית מבחינת טיב והרכב כוח האדם כדלהלן:

מפקדת החטיבה — גוף זה היה מורכב מאנשי שים בעלי גסיון צבאי ניכר ואחיד (מפעולתם ב"הגנה" ובצבא הבריטי) אולם לא היה בגסיון זה כדי להכשיר את רובם לתפקידים אשר נקראו למלאם אותה שעה, ובאופן מיוחד לא בתנאים הקשים הקיימים.

יתר על כן, מפקדה של עוצבה מצריכה כידוע תקופה עוד יותר ממושכת מאשר יחידה טקטית כדי להקנות לעצמה שגרה ושיטת עבודה יעילים. מובן מאליו שהימים הספורים של קיום מפקדת החטיבה לא הספיקו לתהליך הגיבוש, אם גם

לתקופה ההיא, אשר רכשו מימיות לחייליהם בחנויות פרטיות או חילקו להם בקבוקים במקור מן שרר אף מחסור בציד רפואי, בפרט באלוני קות. כן מצומצם עד מאד היה מספר כלי-הרכב. ואם, לעומת זאת, הלמו כמות מכשירי-הקשר וסוגיהם באופן יחסי את הצרכים — הרי שלא נמצאו קשרים מאומנים במידה מספקת.

הנה אלה היו פני כוחותינו: צבא צעיר היה זה, דל באמצעי-אש ובאמצעי-תנועה, מחוסר סדרים ונוהלים שיטתיים, מורכב מסוגי אנשים שונים שטרם התמזגו זה בזה, וכולל לוחמים רבים שאימונם בלתי מספיק.

בכל מלחמה, רגילה, היתה עוצבה מעין זו מבלה תקופה מסוימת בעורף או לפחות בגזרה שקטה, על-מנת שתתגבר על לי-קוייה, תמלא את החסר לה באימון ובציוד ותתגבר נכוש ראשוני, אולם במלחמה הבלתי רגילה, שלנו, מלחמת הקיום של עם-ישראל, מלחמה שבה לא היה כנמצא עורף בטוח וכל החזיתות התלקחו בשלה-בות-קרב — בעת ובעונה אחת — היה הכרח להציב את כוחנו זה, כמות שהוא, למול פני האויב כמות-שהוא.

בפתח הקרב

ברור, שהסיכוי היחידי לחטיבה "שבע" לבצע בהצלחה את התעודה שהוטלה עליה, כשהיא מחוסרת כל גורמי-העדיפות שהנם הכרחיים בדרך-כלל להצלחתה של פעולה תוקפנית — הן מבחינת העצמה המספרית, הן מבחינת אמצעי-האש, האימון ויתרונות-הקרקע — היה נעוץ בה-שגת הפתעה, ואילו הפתעה כזו לא היתה עשויה להיוצר אלא כפרי של תכנון מתאים, המתבסס על ידיעות מקיפות ומדויקות באשר לזירת-הקרב וכן באשר לאויב והערכותיו.

מה היה, אם כן, הנתונים ושיבדי המתכנן? בדרך כלל לא חסרו ידיעות על הקרקע, כי השטח היה מוכר בקווי הכלליים, ומספר מפקדים אף הכירוהו במיוחד, ביניהם אף מפקד-החטיבה עצמו, שבילה זמן ממושך בלטרון ובסביבתה בימי שירותו בצבא הבריטי. אך לא כן היה הדבר באשר לידיעות על האויב.

המפקד האופרטיבי בראשית הפלישה — והמדיעין בשדה
אמת נצחית היא בתורת המלחמה —

המרגמות-הבינוניות, אופיינית לתנאי התקופה היא העובדה שמתוך יזמה פרטית של מפקד מסוים "אורגן" מכשיר-כיוון בריטי מאבזורי-האימון של אנף-ההדרכה, ועד מהרה חובר לאחד הכלים עלידי מסגר-קיבוצ רב-פעלים, ומתקן זה שימש בכלי מכוון לכל יתר המרגמות של החטיבה, רק תודות לכוח-האדם המובחר שהתרכז דוקא ביחידות-הסיוע — כולם מדריכי "הגנה" ורובם ותיקי-הבריגדה — נתאפשרה הפקת היתרונות המאה מן המקלעים-הבינוניים והמרגמות-הבינוניות המעטים.

הגדוד הממוכן היה מורכב מפלוגות משוריינים ופלוגת הצאיר-חלים, וכן מיחידות-משנה לסיוע ושירותים. המשוריינים עצמם היו אימי-פרוביזציה של התעשייה-הצבאית הצעירה שלנו — מכונות-סיור בריטיות פתוחות שעליהן הורכב צריח-מקלעים, תוצרת עצמית — והיוו הישג טכני ניכר בתנאי הזמן ההוא. אולם בסיכומו של דבר היו כלים אלה כבדי-תנועה ומוגבלים בתמרון. בשעת היציאה לקרב היתה רק פלוגת-משוריינים אחת חמושה באופן מלא, בעוד ש-השניה עמדה עדיין בהתארגנותה בבסיס והצטרפה רק בשלב השני של המערכה.

הסיוע החטיבתי כלל שני תותחים בני 65 מ"מ (אותה שעה — מחצית חיל-התותחנים שברשותנו. 4 כלים אלה הגיעו מחוץ-לארץ בעצם ימי הפלישה ופעלו קודם לכן במערכת-הבלימה ע"י הדגניות). אלה היו תותחים הרריים בעלי טוח מוגבל, עוד מן הימים שמלפני מלחמת-העולם הראשונה, שפגיהם אינם יעילים לגבי אויב מחופר ומבוצר, ואשר, כמוכן, לא יכלו להתמודד כלל עם הארטילריה החדישה שבידי האויב. כן הוקצבה לסיוע לחטיבה אחת האמי-פרוביזציות האחרות שלנו בשדה-הנשק — מרגמות כבדות מסוג "דויד'קה", אבל אלו לא הופעלו מחוסר צות שידע להשתמש בכלי הזה.

מצב הצידוד ואופן חלוקתו — אף הוא, בדומה למצב הנשק וחלוקתו, יובן רק על רקע מציאות הימים ההם, בהם שרר מחסור גדול באמצעים, ומתוך העדר מתקנים ונוהלים מסודרים. אמנם כבר אז עלה בידינו — דומה, בפעם הראשונה — לצייד חטיבה שלמה בתלבושת, חגור וכובע-פלדה, לעומת זאת היה מחסור גמור-כמעט במימיות, — מחסור שעליו התגברו רק מפקדי-יחידות אחדים, בעלי אותה יזמה שהתאימה

וכמה בחינות, למלאם, וזאת באשר לסוג הידיעות שהיה צריך להשיג, דרכי השגתן, בדיקתן והער-כתו הנכונה של חומרי-המודיעין המושג, ולבסוף — אופן תפוצתו.

יוצא, איפוא, כי בשעה שמפקד חטיבה "שבע" עמד לתכנן את מבצעו — נמצאו בלי המודיעין של הצבא בשלב של פשיטת צורה ולבישת צורה, ועובדה זאת, יחד עם חלי-קויים במבנה האופרטיבי, כמוזכר, השפיעו במידה לא מבוטלת על התכנון.

תכנון המבצע

אחת התוצאות של העדר מסגרת-ביניים אופ-רטיבית בחזית ירושלים, בעלת כלים להשגת ידיעות אשר הנם החלק האורגני של מפקדה מעין זו, התבטאה בכך שמפקדת חטיבה "שבע" היתה נאלצת להשען בתכנונו של מבצע "בן נון" שלב א', בראש וראשונה על אותן ידיעות לגבי האויב שהיו באותה שעה בידי המטה הכללי.

חומר זה נכלל במסמך של שירות המודיעין (שהיה בזמן ההוא חלק של אגף המבצעים של המטה הכללי), מן ה-23 במאי, המסכם את הצבת כוחות האויב בין רמלה לירושלים לאותו היום, בין השעות 1950 עד 2350. אין באפשרותנו לברר לפי שעה מאיזה צינורות נבעו ידיעות אלה ומה היתה שיטת אימותן, סיכום זה של שירות המודיעין באג"ם מונה את כוחות האויב בגזרה כדלקמן: "בלטרון לפחות 1000 לוחמים מקומיים, לפחות 20 משוריינים. בעומאס 15 תות-חים, קוטר בלתי ידוע. בדיר-איוב לפחות 500 מקומיים (ידיעות בלתי מוסמכות). בבית נובא מספר גדול של לוחמים מקומיים, מספר בלתי ידוע. רמאללה — מטה הלוחמים המקומיים וה-זרים, משוריינים של הלגיון במספר בלתי ידוע. אנשי לגיון ומקומיים במספר בלתי ידוע. מספר התותחים בלתי ידוע".

שתי נקודות בולטות לעין במסמך זה. הרא-שונה — התורה התכופה על המלה "בלתי ידוע". השניה — המספרים הגדולים ה"עגולים" והבלתי מפורטים על כוחות האויב וגשקו, דבר שמעורר את הרושם שהם היו יותר פרי הדמיון ה"מזרחי" של המודיעים הערביים, ולא של עבודה שיטתית, מבררת ובודקת של מוסד צבאי. כך, מכל מקום, התיחסו אליהם מתכנני חטיבה "שבע", שלאח-דים מהם היה עוד נסיון קודם מימי מבצע

אשר אמנם לא תמיד היא זכורה — כי הקרב, המבצע הטקטי עצמו, הוא רק השלב הסופי בתהליך ממושך של הכנה, ארגון ובנין ברמות הגבוהות יותר (אופרטיביות ואסטרטגיות) וכי לא פעם נזרעים דוקא ברמות אלה זרעי ההצלחה והכשלון, אשר קוצרים אותם בהתנגשות בשדה.

קרבות לטרון, ובאופן מיוחד הקרב הראשון, מבצע "בן-נון" שלב א', חוזרים ומאשרים אמת זו.

באותו שלב של המלחמה ניסתה עדיין הזרוע-המבצעת של הפיקוד העליון, אגף המבצעים במטה הכללי, לנהל ולתאם למישרים את פעו-לות כל החטיבות. פרט לחזית-הצפון, לא היתה קיימת בין המטה הכללי לבין העוצבות הקרביות שום מפקדת-ביניים אופרטיבית, שתהא ממונה על זירה מסוימת בשלמותה ואחראית למשימות שיש לבצע בה, שתנהיג בחטיבות הנהגה בלתי-אמצ-עית הדוקה, שתתאם את פעולותיהן ותדאג לבי-צוע כל עבודת-המטה הן בשטח המנהלה והן בשטח השגת ידיעות. ליקוי זה של מבנה אופרטיבי ארצי כזה (אשר אף הם, כליקויים רבים אחרים, מקורם בחוסר זמן להכנה ולתיקון) השפיעו גם על התנאים המבצעיים הכלליים של חטיבה "שבע", שפעלה למעשה "במבודד", בלי שיתוף פעולה ממשי עם שאר הכוחות של חזית-ירושלים.

הכיסוי הבלתי-מספיק של רוב הזירות מבחינת הארגון והפיקוד האופרטיביים — בהכרח גרר אחריו אף כיסוי בלתי-מספיק מבחינת המודיעין, לבעיה זאת הצטרפה גם בעיית המעבר מן האמצעים והשיטות בהש-גת ידיעות, שהתאימו בזמנם לארגון ה"הג-נה" כמסגרת מחתרית-למחצה, לאמצעים ולשיטות שאין כוח צבאי סדיר יכול להת-קיים בלעדיהם.

לארגון ה"הגנה" היו שני מכשירים למילוי תפקיד זה: האחד היה הש"י (שירות-ידיעות) הנודע, שמטרתו היתה בראש וראשונה להשיג ידיעות בעלות ערך מדיני ובטחוני-כללי, והשני — יחידות-הסיירים, שתוכשרו בעיקר להשגת ידיעות מסוג מסוים, וברובן על נושאים דוממים, כגון כפרים ערביים מצד אחד ומחנות הצבא הבריטי מצד שני.

עם פרוץ מלחמת-הקוממיות נתהוו צרכים, אשר שני הגופים גם יחד לא היו מסוגלים, מכמה

„נחשון“ לגבי מהימנותו של חומר המודיעין בידינו. הם „התאכזר“ או בצורה נעימה, כי התברר שכל המספרים לגבי הלוחמים והגשק של האויב הם מופרזים ומנופחים וללא כל יחס למציאות. כולטת גם נקודה נוספת במסמך המודיעין של האג"ם והיא הדגש המושם בו על הכוחות המקומיים, לעומת מיעוט הידיעות על „הלגיון הערבי“.

מקור הידיעות השני עבור מתכנני ה- מבצע היה הגוף אשר פעל לאחרונה בגזרה הנדונה — היא חטיבת „גבעתי“.

עוצבה זאת סיימה, כפי שהוזכר כבר קודם לכן, את פעולתה הסדירה בגזרה זאת ב-16 בינואר, עם פנוי אל-קובאב. באזור נשארו רק שתיים מפלוגותיה לצורך העברת שיירות לירושלים. בלילה שבין ה-18/19 או ה-19/20 קיבלה החטיבה הוראה לשגר כוח נוסף מיחידות של ה- גדודים ה-2 וה-4, לשם נסיון להבטיח הורדה של שיירת מכוניות ריקות מירושלים לשפלה. לשם כך היו צריכים להתפס, באופן ארעי, בדומה למספר פעמים לפני כן, משלטים סביב לטרון וכן הכפר גופא. הפעולה נכשלה מחמת התנגדות האויב, והיה זה מגע-הקרבות האחרון לפי שעה של „גבעתי“ בגזרה זאת.

לאור נסיגתו במבצע „מכבי“, ובאופן מיוחד לאור מגע-קרבות אחרון זה, מה יכלה לתרום, או תרמה למעשה, מפקדת חטיבת „גבעתי“ להבטחת הבעיות הקשורות בטיב כוח האויב והערותו בלטרון וסביבתה, בעיות שקצינים שונים של חטיבה „שבע“, אשר ביקרו בזמן תכנון המבצע במפקדתה, ביקשו להן פתרון? תשובה לשאלה זאת מופיעה בגירסות שונות, שלא היה לנו עדיין אפשרות לאמתן, ולפיכך אנו מביאים אותן כהיותן.

עיקר האינפורמציה (נוסף על המסמך של האג"ם), נמסר למפקדים אחדים של חטיבה „שבע“, לפי דבריהם הם, ע"י קצין מסוים במטה של גבעתי. חומר זה שיקף את ההתפתחות ואת המצב בין ה-12 ועד ל-18 במאי, ולא היה יכול להביא בחשבון את התמורות שחלו מאז. מכאן מובן שאף מקור ידיעות זה מדבר בעיקר על כוחות אויב מקומיים ואלה של קאוקג'י, מביא הערכה מבטלת במקצת בדבר הכושר הקרבי שלהם ואינו יודע למסור על התיצבותן והערכותן של יחידות הלגיון, שחלה בינתיים.

בין המסמכים השונים שנבדקו כדי לברר איזה ידיעות עמדו לרשות מפקדת חטיבה „שבע“ בעת תכנון מבצע „בן נון“ שלב א', נמצא גם דו"ח של גדוד ג/2, שתאריךו הוא ה-21.5, אשר נשלח למחלקת המודיעין של „גבעתי“ ושנושא הוא הנסיון שנכשל של תפיסת הכפר לטרון ומשלטיו, בלילה ה-18/19 או ה-20/19 שהוזכר לעיל.

בדו"ח מצוין שבעת הפעולה נתקלו היחידות באש של מקלעים מוצבים-מראש, וכן כי גורו עליהם פגזות-תותח אחדים. מסמך זה מסתיים בשלוש מסקנות והן: (1) האויב היה מוכן, מאחר שאנו חזרנו על התכנית (התקפה מכיוון דרום-דרום-מערב — י. ב.), זו הפעם הרביעית. (2) תפיסת הכפר הכרחית להבטחת מלאה של ה- שיירה. (3) את הכפר אפשר לתפוס ע"י התקפת הסחה על המשטרה והסתערות-פתע (על הכפר עצמו — י. ב.) בלילה חשוך המאפשר התקרבות לעמדת-זינוק קרובה.

אי אפשר לאמת עדיין באם דו"ח זה היה ידוע לקצין המטה של „גבעתי“ ושהיה לו מגע עם מתכנני חטיבה „שבע“, אין גם שום הוכחה לכך שקצין זה, אם אמנם מוכר היה לו המסמך הנ"ל, מסר את תכנון לאנשי-שיחתו.

מכל מקום, אף מן הדו"ח ההוא אי-אפשר היה ללמוד על השינוי שחל בזהות כוח האויב וטיבו. הצבת הכלים ותגובת האש של הנ"ל, כפי שהנם מופיעים שם, אינם יכולים להעיד על התמורה המהותית שחלה בהרכבו והערכותו (כי גם לצבא קאוקג'י היו מקלעים ותותחים אחדים).

מאידך גיסא כולל הדו"ח המוזכר של גדוד ג/2 לקח בעל-ערך לגבי שיטת ההתקפה על לטרון וסביבתה ובחידת כיוונה.

ידיעות נוספות על נושא זה נמסרו ע"י סייר של חטיבת „גבעתי“, המצורף לגדוד א/2 כמורה דרך, לאחד ממפקדי הפלוגות של גדוד זה, אמנם רק ביום הקרב עצמו, בשעת מסע התקרבות ממש. לפי דברי הנ"ל, „בוצעו הפעולות הקודמות של גבעתי לשם תפיסת משלטי לטרון והכפר, כולן מכיוון דרום-דרום-מערב, ויש להגות, איפוא, כי קטע זה מאורגן היטב להגנה ע"י האויב“.

אין צורך להרחיב את הדיבור על כך שידיעה זאת באה באיחור, ונמסרה שלא לכתובת הנכונה, ומאידך אי-אפשר גם לקבוע באם המסקנות

הכלולות בדו"ח של גדוד ג/2 הגיעו בכלל ל- ידיעת מתכנני חטיבת "שבע".

יש אף גירסא נוספת שאף אותה לא ניתן לבדוק לפי שעה — של כשלון בהשגת ידיעות לתכנון המבצע. מחמת העדר שיטת-תפוצה וצי-גורות-תפוצה מתאימים: גירסא זו מספרת ש- תצפיות של יחידות "עציוני", המחזיקות במשל-טי בית מחסיר, גילו את המערך החפור של הלגיון באותם הימים ומסרו על כך לשירות המודיעין של האג"ם במטכ"ל. ואילו עובדה זאת לא הגיעה לידיעת החטיבה בעת תכנון המבצע. אלה הן הנוסחאות השונות הקיימות לפי שעה בדבר חומר המודיעין שהגיע ממקורות חוץ לידי חטיבת "שבע".

העוצבה עצמה, בזמן שהותה בגזרה לפני הפעולה, מה-21 עד ל-23, לא עשתה שום צעד כדי לבדוק או להשלים מקורות אלה ע"י פעילות מסירת מצדה. אפשר להניח שהיו מספר סיבות לכך: עומס עבודה ארגונית מנהלתית על המפקד-דה עצמה, חוסר יחידות מתאימות המסוגלות לפטרל ביעילות, ובסופו של דבר, יתכן אף השאיפה לשמור על סודיותה ועל האופי המפתיע של הפעולה עצמה.

על תנאי עבודתו של מטה החטיבה החדשה מספר מפקד החטיבה:

למעשה מעון-המטה היה במכונית "נאש" שהועמ' זה לרשותי, ואשר נעה בין המטכ"ל — ובין מקום ראשית ריכוז החטיבה, לדוגמה כיצד הושגו קציני-מטה: כאחד מהם נתקלתי בלכתו ברחוב, בקרבת מעון המטכ"ל. עצרתי את המכונית, הכנסתי פנימה והצעתי לו לנסוע עמי ולקבל את התפקיד. קצין המבצעים הגיע לחטיבה במטוס מירושלים לפנות בוקר, יום-יומיים לפני התחלת המבצע.

אחד הגדודים רוכז ראשונה בנען, ואחרי יום אחד הוזז לעבר חולות ליציאה לפעולה. חלק מן האנשים קבלו את נשקם באוטובוסים, וחוץ כדי נסיעה ניקחו מן השמן שעוד היה בדובים.

ב-23 בחודש, כאשר הגיע גדוד א/2, בוצע סיור מפקדים של יחידה זאת מעמדת תצפית בשיך-מוסה, בקרבת דיר מוחזיון. סיור זה לא הצליח לגלות מאומה מן המערך המוססה של האויב.

על פי העובדות, כפי שחן ידיעות לחוקר עד כה, מוצדקת תהיה ההנחה שחומר המודיעין שהיה לרשות מפקדת חטיבת "שבע" היה בלתי

מדויק, מקוטע, או שפיגר אחר ההתפתחות. ידיעות אשר היו עלולות לשנות ולתקן את התמונה שנתקבלה מן החומר הנ"ל, לא הגיעו לתעודתן בגלל סיבות שונות.

נכון הוא שהמפקדה המתכננת עצמה לא עשתה נסיון לתקן את המגרעת הזאת אם גם מותר להטיל ספק האם במסיבות הקיימות היה נסיון כזה מוכתר בהצלחה ניכרת.

הפגמים והפרצות בחומר המודיעין היו צריכים, איפוא, לגרום בהכרח לאותם לי-קויים בהערכת המצב שעליה התבסס ה-תכנון הסופי של המבצע.

הערכה זאת הסתכמה בערך כך: היות ועל סמך נסיון העבר, אין לרחוש אמון יתר למספרי הלוחמים וכלי-הנשק הנמסרים ע"י רשת המודי-עין של המטכ"ל, ובהתאם לאינפורמציה שהושגה במטה חטיבת "גבעתי" קרוב לודאי כי כוח-האויב מורכב מלוחמים בלתי סדירים אשר על-יסוד לקח קרבות חודש אפריל ומחצית מאי, ניתן להניח שלא יתיצבו לקרב התגוננות ממושך ומאורגן מול התקפה תכניתית ובעלת עצמה מסוימת.

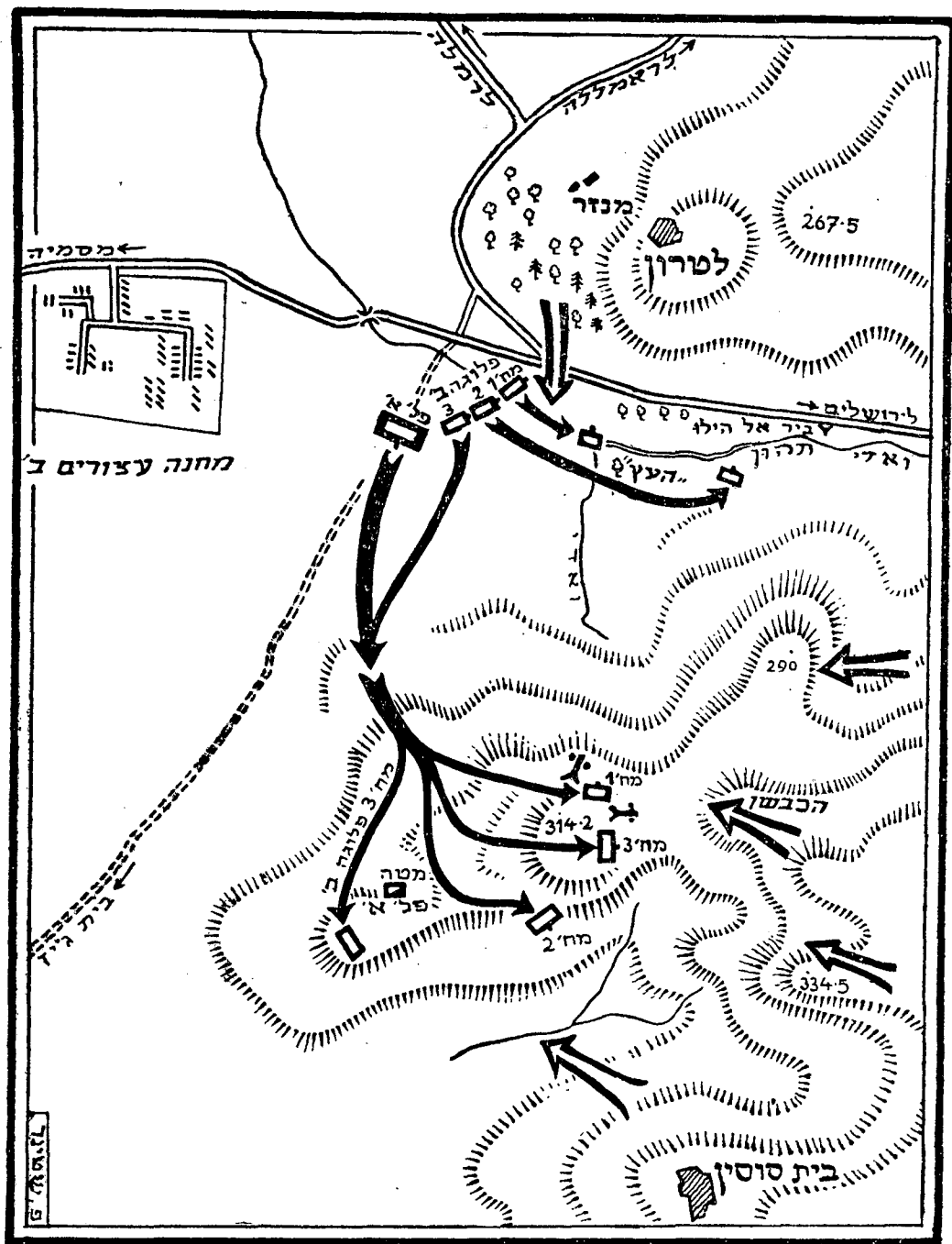
הערכת מצב זה משתקפת בפקודת המבצע (שקיה היסודיים סוכמו בין ה-23 ועד ה-24 במאי), אשר מפקד החטיבה הקריאה בפני מפקדי-המשנה בערב הפעולה, היא כללה רק סעיף קצר על האויב, סעיף המצין כי כוחו של הלו בלתי ידוע, ומעמיד בספק מסוים באם הוא מצויד בכלי סיוע כבדים.

שיטת הפעולה נקבעה כדלקמן: התקפת-לילה מכיוון דרומי-מערבי, כלומר בדרך הנוחה והקצרה ביותר באופן יחסי.

היות, וכאמור בהערכת המצב שלה, הניחה מפקדת החטיבה הנחה מסוימת לגבי טיב-הלחימה ויכולת-הלחימה של האויב, ולא הביאה בחשבון את לקחן של פעולות חטיבת "גבעתי" נגד לטרון, בפרט של נסיון ההתקפה האחרון בין ה-18/19 וה-19/20, (ויתכן כי מסיבות אוב-יקטיביות גם לא יכלה להביאן בחשבון). היא לא ראתה צורך לשקול פעולה בציר-התקפה אחר, מצפון-מערב וממזרח (מרחב "הראל").

כוחות ומשימות

הביצוע הוטל על שני גדודים, אשר קו-ההתחלה של שניהם היה בערך משלט 200, מקום קיבוץ "נחשון" היום. גדוד א/2 צריך היה

קנה מדה קוי : 500 1000 מטר ק"מ

מקרא :
 תנועת יחידות עבריות
 תנועת יחידות האויב
 מכ"י

מערכי-הקרב של פלוגות א' ו-ב' בגדוד 2/א

„על החטיבה לפרוץ הלילה אף אם יהיה זה על חשבון השירה לעציוני, כי המצב בירושלים חמור.“

מה התרחש אותה עת במטה הכללי עצמו? הגיעו שתי תשדורות של מפקד חטיבת פלמ"ח „הראל“, מן השעות 1645 ו-1845, וזו לשונן: הראשונה — „המצב בעיר חמור מאוד. הכרחי שתטיבה „שבע“ תפרוץ מיד.“ והשניה — „יש הכרח בעליתו של שלמה (שם) מפקד חטיבה „שבע“ עוד הלילה, עם תגבורת.“

ראש אגף-המבצעים, האחראי על הניהול ה-אופרטיבי של המערכה, מתלבט. מצד אחד, מוג-חות לפניו קריאות נמרצות אלו. מצד שני, יודע הוא את מצבה של חטיבה „שבע“, את הליקויים בעצמתה, גיבושה ואימונה, הוא יודע גם את ה-מגרעות של מכשירי-המודיעין של המטה הכללי, את אי-הבטחון באמיתות הידיעות שעל פיהן תיכננה החטיבה את המבצע.

ביתר חריפות נוכח הוא בכל עובדות אלו ע"י ביקור אישי בשטח-הריכוז של החטיבה (כנראה — ב-21 או 22 במאי). לפיכך הגיע ראש-האגף בביקורו למסקנה (וכך היה סבור עדיין גם באותו ערב), כי יש לדחות את המבצע למספר ימים כדי לתת לחטיבה „שבע“ שהות יתר להתארגנות ולביצוע סיורים.

אולם, לנוכח ההנחה המוכרחת, אשר נבעה מן הידיעות ה-„גל“ המגיעות מירושלים, כי כל יום יקר, וכי לדיחוי עלולה להיות משמעות גורלית — חרגה ההחלטה הסופית בדבר מועד ביצוע המבצע מתחום אחריותו של הפיקוד ה-אופרטיבי, והיא הועברה להכרעה להנהגה ה-אסטרטגית עצמה.

זו, לפי ראייתה-היא את התמונה הכול-לת, על כל הסתעפויותיה, הפנימיות והחי-צוניות, המדיניות והצבאיות גם יחד — אינה מקבלת את הדרישה הנמרצת של ראש ה-אגף בדבר דחית המבצע. ובהתאם להנ-חיתה נשלחת, בשעה 2040 ב-24 במאי, ע"י הפיקוד האופרטיבי — ראש אגף המבצעים — הוראה נוספת למפקד חטיבה „שבע“: „ע-ליך לבצע את תפקידך בכל מחיר.“

חזיון „חיכוך-המלחמה“, שפעל בימי „ערב המבצע“ בדרגים הגבוהים, נותן עתה את אותו תיו בדרג המבצע. בפני מפקד חטיבה „שבע“ מתיצבים, אותו לילה, ה-„קשיים ללא-ספור, אשר

לכבוש את הכפר לטרון ואת המשלט החולש עליו — משלט 315.5 — על-ידי תנועת איגוף מדרום-מערב למזרח בשעה יששתיים מפלוגותיו פועלות, ושלישית — בעתודה, על שתי פלוגות של גדוד ש/2 הטל לבצע מסע-התקרבות ארוך ביחס, דרך בית-ג'יו ובית-סוסין, שנחשבו ריקות מכווחת-איוב, וללכוד את הכפר דיר-איוב ואת הגבעה 377 הסמוכה אליו. על-ידי איגוף עמוק יותר, באותה שעה תתפוס הפלוגה השלישית של אותו הגדוד משלט בקרבת בית-ג'יו לשם הב-טחת איזור-הפעולה. פלגת התותחים בני 65 מ"מ, מחלקת מרגמות-בינוניות (4 כלים) ומח-לקת חצאי-זחלים נושאי-מקלעים יסייעו לגדוד א/2, וכיתת מקלעים-בינוניים תסייע לגדוד ש/2. גדוד ש/1 של החטיבה יהיה את העתודה הכללית. לאחר תפיסת היעדים שצוינו ופתיחת הכביש לירושלים לתנועה תעלה החטיבה אל קרית-ענבים, כשעמה נעה שיירת מזון, נשק ותחמושת המיועדת לבירה.

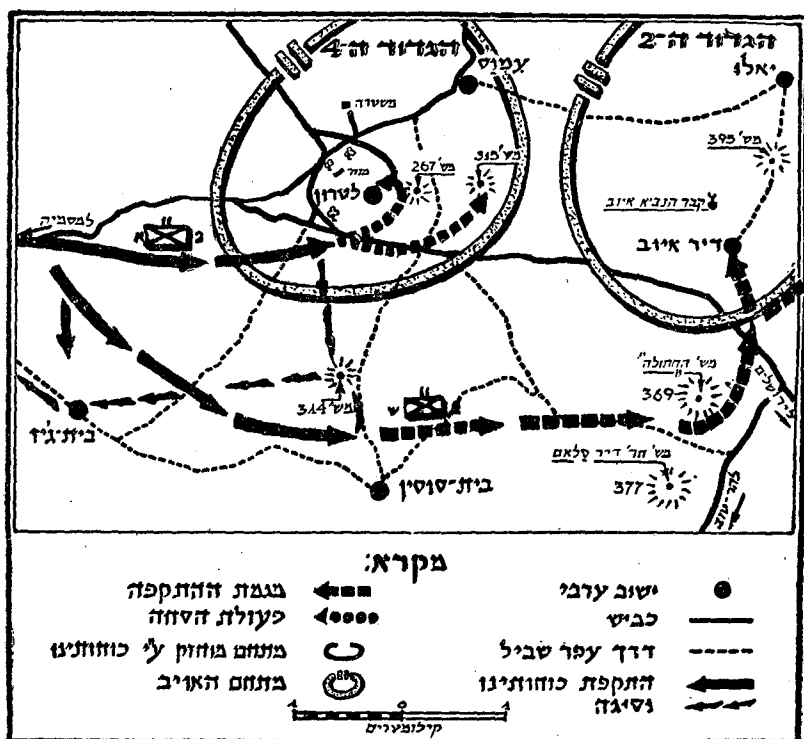
אלו היו הידיעות וזאת היתה תכנית פעולתה של החטיבה שהתבססה על הידיעות ההן.

„חיכוכי מלחמה“ ברמות השונות

קלאוויץ כותב: „במלחמה הכל פשוט מאוד, אולם הפשוט הוא-הוא המורכב. מתרבים והולכים הקשיים וגורמים לחיכוך — כלומר, להפרעות שאינן נראות מראש, ואשר איש אינו יכול לתארן לעצמו אל נכון כל זמן שלא השתתף במלחמה בעצמו. השפעה מכרעת נודעת לעובדות ולתנאים לא-י-ספור, אשר לעולם אין לרשום אר-תם מראש על הגליון, והם המסיחים את הדעת מן המטרה... המכונה הצבאית נראית כבלתי-מסובכת ביסודה ונוחה להפעלה. אולם יש להת-חשב בכך שאף חלק ושל מכונה זו אינו יצוק מגוש אחד אלא שכולם מורכבים מפרטים, אשר כל אחד מהם כשהוא לעצמו גורם לחיכוכים משלו.“

מן הדין שדברים אלה יעמדו לנגד עינינו בבואנו להעלות את מאורעות הערב והלילה שלפני ההתקפה.

בשעה 19.30 הגיע למפקדת-החטיבה המברק הבא מאגף-המבצעים במטה הכללי: „כוח-איוב ממוגע של 120 מכוניות, ביניהן מספר גדול של משוריינים, נושאי-תותחים וגוררי-תותחים, נסעו מרמאללה לכיוון לטרון“. עשרה רגעים לאחר מברק זה, הגיע שני, גם הוא מאגף-המבצעים:

חבצע „בן-נון" שלב א'

המפקד לשקול את התוראות הברורות והחמורות שקיבל. הברירה בידו: להזהר, לחכות, לדחות את הפעולה, לבצע סיורים, להתאים את התכניות לי- נתונים החדשים — או להיות נאמן להוראה ואדוק בתעודה. והמפקד החליט לבחור בנאמנות להוראה, בדביקות-בתעודה.

שעת-היציאה נקבעה ל-2200 בערך. אולם, שוב נפלו ה"חיכוכים, אשר גורמיהם הם הפרטים השונים מהם מורכבת המכוונה הצבאית".

בשעת 1930 הגיעה פתאום ידיעה שהכביש חולדה—לטרון, שעליו צריכות לנוע היחידות באבטובוסים אל קריית-תחלה, חסום על-ידי מכ" שולים שלנו ויש לבצע סיור דחוף אשר יברר את נכוניתה של ידיעה זו. קבוצת-הפקודות ה" חטיבתית הסתיימה רק בשעה 2200, וזו היתה אחת התוצאות של הנתונים המוקדמים: אי- בהירות הידיעות מזה, והעדר גיבושן של השלד הפיקודי של העוצבה מזה. קבוצת-הפקודות של

לעולם אין לרשום אותם מראש על הגליון. עקב הידיעות הנוספות, שהוא קיבלן בשעת האחרונה, השתנתה לפתע כל תמונת האויב, כפי שהסתמנה עד כה במפקדת החטיבה.

עתה היתה התקלות בכוח סדיר, מצויד בשריון ובארטילריה, בגדר ודאות. אולם הואיל והמפקד אינו יודע עדיין על הגדוד של הלגיון המוצב כבר באותו מערך מזה ימים מספר וה" מצפה להתקפה — ואין הוא רואה אלא את אותו כוח אויב הנמצא בתנועה לעברו, לפי המספר במברק הנ"ל מהמטכ"ל (גדוד 2 של הלגיון, כפי שאנו יודעים עתה) — הריחו משער שיעלה בידה של חטיבה "שבע" להקדים בהתקפתה את הח" בוססותו והתארגנותו של כוח זה. הנה כי כן, רואה מפקד חטיבה "שבע" בשעות אלה סיכוי, ואם גם סיכוי שאינו ודאי, להצלחה, אם תיערך התקפת-לילה מפתיעה, לפני היערכותו של הצד שכנגד בעמדות שתותקפנה. אמנם יש בו בסיכוי זה סיכון לא-קטן, אלא שלעומת סיכון זה חייב

גזרת לטרון (קטע מזרחי)

על ריכוזי-האויב. הנשק המסעי המשיך בהפגזות מכיוון צפון עד שעה 10 בבוקר, וכן עשו מקלעי "ויקס"...

מתיאורו של קצין-הלגיון, המובא לעיל, אנו למדים כי שתי הפלוגות של גדוד א/2 נכנסו, בין דמדומי-שחר לזריחת-השמש, לתוך השדה של תכנית-אש משולבת מכל הכלים, שהיתה אף מטווחת היטב, — וכחוצאה מכך רותקה פלוגה "ב" של הגדוד אלי-הקרקע בסמוך לכביש, ללא כל אפשרות של תזוזה, בו בזמן שפלוגה "א" הוסטה על-ידי אש-אויב מציר-ההתקדמות ה- מקורי שלה, נעה דרומה ממנו והתבססה ב- משלט 314.

דומה לזו היתה התפתחות-הענינים בגדוד ש/2, אשר לא זו בלבד שנכנס לאיזור המוכה על-ידי אש מערך-ההגנה העיקרי של האויב, אלא נתקל גם באש של ערבים בלתי-סדירים מסביבת בית-סוסין, שהחזיקו במקום זה וסביבתו בשמשם מסך-קדמי למתחם-לטרון, כמסופר לעיל. לפי דברי קצין-הלגיון הנזכר, הצטרף אל בלתי-סדירים אלה גם פטרול-לוחם מורכב מאנשי הלגיון ומלוחמים מקומיים שחזר אותה שעת מסיו-לילה אל הר-טוב.

אף שתי הפלוגות של גדוד ש/2 נסוגו אל משלט 314 תחת לחץ, ושם מצאו הן מקלט זמני לפצועיהן, אבל יחד עם זה תרמו אף לחיזוק המשלט, בעיקר על-ידי שהביאו אתן את כיתת המקלעים-הבינוניים אשר ברשותן.

בשעות הבוקר היו כל יחידותינו נתונות לכיתור-אש, כשהן גלויות, בהמצאן על הרכסים. לתצפיות הארטילריה של הלגיון ושל נשק-הבינוני, וביד-החטיבה אין שום אמצעי שבעזרתו אפשר להשתיק את אש התותחים, המרגמות והמקלעים של האויב. האבידות הלכו ורבו, תומו

המגידים עם המ"פים והמ"מים שוב נמשכה עד חצות ורק אז התיצב מפקד-התותחים ותבע כשעה וחצי לפריסתם. בגלל חיכוכים אלה הת-אחרת היציאה עד לשעה 0200, ורק כשעה לאחר מכן, בשעה 0300, עברו היחידות את קו-ההתחלה. הלך והתברר כי עקב החיכוכים הללו הועמד בספק ביצועה של התקפת-לילה וכי לפחות פלו-גות גדוד ש/2, ביחוד, אלו שעליהן הוטל מסע-התקרבות ארוך ביחס, של 7-8 ק"מ, בקו-אויב, תהיינה חייבות לבצע משימה זו לאור-היום.

ההתקפה

בשעה 0400 פתחו תותחניו באש, אולם בגלל הליקויים שבכלים, אשר כבר הוזכרו לעיל, לא היתה לפעולה זו כל תוצאה, ויתכן שהיא אף סיכלה את האפשרות האחרונה להפתעה. וזה תיאור הקרב מצד האויב, לפי דברי קצין-הלגיון שהשתתף בו:

"פטרוליסור שלנו גילו את התוקף וירו רקטות-אזהרה כמסכם, כאן החלה הארטילריה הירדנית בפעולה. סוללה אחת החלה להפגין ולרתק את הכוח המתקדם ללטרון... בהתאם להוראותיו של קצין-התצפית כיונה סוללת-התותחים השניה את פגזיה לעמדות הארטילריה של האויב ושיחקה אותן תוך דקות ספורות... כשנמדו קולות תותחיהם הת-חילו היהודים להתקדם לעבר לטרון ולעבר החורשות המקיפות את המנזר הצרפתי. איזור זה היה מאורגן בעיקר על-ידי חיילים סדירים מן הפלוגה השניה וכן על-ידי מספר לוחמים בלתי-סדירים... האויב התקדם עד כי הגיע למרחק 100 מ' מן העמדות. כאן נפתחה עליו אש תופת ממקלעים, ממרגמות ומנשק קל... עלית-השחר אפשרה לנו לגלות את ריכוזי היהודים ומיד נפתחה עליהם אש-תותחים כבדה והפיצה אותם לכל רוח... שלוש כיתות מכוח זה ניסו להתקדם למרגלות-ההר הקדמיות כדי לגרור את ההרגזים והפצועים, אך תותחים בני 6 לישראל שהוצבו בלטרון הפתיעים, יצוין כאן כי אף-על-פי שתותחים אלה היו תותחים נ"ט, בכל זאת הפליאו בהשפעתם

גזרת לטרון (קטע מערב)

גדוד א/2, שנמצאו בוודאי קטן במרחק כמה מאות מטרים מן הכביש הראשי מול לטרון, היה הקשה ביותר. לא זו בלבד שניתכה עליהן אש מכל מערכת כליו של האויב, עד כדי כך שלא יכלו לזוז, אלא שהם היו מטרה גם לשורה שלמה של נסיונות הסתערות מצד הכוחות הערביים המקומיים. אולם — אלה דברי אחד המשתתפים בקרב זה —: «התנהגות אנשינו היתה מופתית. הפצועים לא העיקו על חבריהם ונשאו את כאביהם ב"סבלנות. המקלענים פעלו תוך גילוי יומה ל"בלימת נסיונות האויגוף של האויב. העייפות אמנם גרמה לאדישות רבה לגבי הסכנה הודאית, אך בכל גברה ההכרה שרק תוך מאמץ עליון ניתן יהיה להחליץ מכיתור האש. העזרה הדדית, ההחלטה התקיפה לא לעזוב חברים נפגעים, ההבנה לזולת ולרצון המפקד בעתות קשות — כל אלה נבעו במידה רבה מן החברות מנוער. מימי פעולה משותפת בגדנ"ע, שחושלה בקרבות בהם יחד נתנסו».

והרי רק שתיים מתוך דוגמאות רבות, הן מעידות על הרוח ששמרה עליה יחידה ותיקה זאת של ה"הגנה" גם במצב חמור:

בדברו על קרב זה מספר מפקד אותה מחלקה (קצין בכיר בחיל הצנחנים של צה"ל — היוס), שהיתה מוצבת באגף ונמצאה תחת לחץ בלתי פוסק של הסתערויות המקומיים ושל אש כבדה מכל הכלים של יחידות הלגיון גם יחד:

«בשעה 1330 לערך, פסקה לפתע פעולת ה"נשק המסיע משני הצדדים, והשתרר שקט. היינו בטוחים שחל מפנה במהלך הקרב והתכוננתי ל"המשיך בתכנית ההתקפה המקורית. (אף כי אותה שעה לא שרדו אתי אלא כחמישה-עשר איש שלא נפגעו)».

במצב לא פחות קשה נתונה היתה המחלקה

של יום שרב כבר עלה והחמיר. נוסף על כך הציק הברחש ללוחמינו, ואף תוסריהם היה בעוכריהם. במצב זה ניתנה הוראה בשעה 1100 על-ידי מפקדת החטיבה לנתק את המגע.

ניתוק המגע והחפיו על הנסיגה — מעשי מופת בעת משבר

בידוע הוא שניתוק המגע תחת לחץ האויב הוא אחת הפעולות המורכבות ביותר שהמציאות עלולה להטיל על גוף צבאי. לא פעם יקרה ש"אפילו יחידות המצטיינות במבצעי-תנופה אינן מצליחות במשימה מסוג זה. והנה רצה הגורל ושדוקא בחלקה של חטיבה "שבע" הצעירה, העור מדת עדיין בעצם התגבשותה, יפול מבחן אשר בו נשברות לעתים עוצבות ותיקות ומגובשות. אך, בסיכומי של דבר, יש לצין כי החטיבה עמדה במבחן.

תנאי הפעולה היו קשים. כציר העיקרי של הנסיגה שימשה דרך-העפר המסתנפת מן הכביש הראשי על-יד לטרון, עוברת את בית ג'יו ושוב פוגשת בכביש בסביבות דיר-מוחיון. דרך זו וסביבתה היו מטוחות בדיוק-רב על-ידי תותחי האויב ומרגמותיו, כשאשם וכן אש מקלעיהם הבינוניים מכסה גם את כל קמטי-הקרקע ה"אחרים, המאפשרים תנועת-סתר בה, כגון ואדיות קטנים, ערוצים וכו'. בשעה שהכוח הערבי הסדיר התאמץ באופן זה להקים חסימות-אש בדרך נסיגתן של יחידות החטיבה השביעית, הגיחו חבורות הלוחמים המקומיים, גם מלטרון וגם מבית-סוסיין, והגבירו את הלחץ על-ידי צליפות מטרידות וכן על-ידי נסיונות לאיגוף ולכיתורן של יחידות-משנה אחדות. השרב הכבד, שהגיע בינתיים למלוא תוקפו, ותוסריהם התישו את כוח-הלוחמים ואף הגבירו את סבל-הפצועים.

מצבן של שתי מחלקות של פלוגה ג' של

שבחלקו נפל לנהל את הנסיגה לאחר שמפקד פלוגתו נפגע, ותוך-כדי-כך הטעין על עצמו מקלע קל, חצובה של מקלע בינוני, שני רובים ומספר תת-מקלעים — וכלה בטוראי שנטל ל-ידיו את הפיקוד על מחלקתו, טיפל כל הזמן בפצועים ובתשושים וארגן את יחידתו בקור-רוח מוחלט.

יתכן מאוד שהלגיון הערבי לא היה מסתפק בריפת-אש ובשליחת החבורות המקומיות בלבד, והיה מנסה בעצמו, באמצעות שריון ורגלים, לכתר ולהשמיד את הכוח הנסוג, אלמלא החיפוי הנאמן והגמרץ על הנסיגה. בפעולה זאת השתתפו — וניתן לומר אף התחרו זו בזו — יחידות שונות: פלוגה א' של גדוד 2/א, שהחזיקה ב-משלט-מפתח 314.2 ושאנשיה האחרונים עזבוהו רק כשהם כבר כמעט מוקפים על-ידי הערבים הבלתי-סדירים; כיתת מק"ב של גדוד 2/ש — הוצבה באותו משלט ואשר המשיכה בפעולתה גם לאחר שאחד הצוותים שלה הושמד, על מקלע; על-ידי פגזי-האויב; חצאי-החזלים והמשוריינים של הגדוד הממוכן שהבטיחו את הנסוגים על-ידי אש עזה; מחלקת המרגמות של גדוד 2/ש, שעזבה את שדה-הקרב רק לאחר שירתה את הפצצה האחרונה שברשותה; הארטילריה, אשר עם כל ליקוייהם הטכניים של כליה הצליחה לשחק חלק מעמדות-האש של האויב במתחם ההגנה שלו.

אותה שעה נעשו המאמצים הגדולים ביותר שבגדר האפשר להוצאת הפצועים והתשושים משדה-הקרב. רבים נטלו על עצמם משימה זאת נוסף על תפקידם העיקרי: בין אם הם אנשי מטה החטיבה, מפקדי הגדודים, ובין אם היתה זו נהגת של אחד מקציני-המבצעים הראשיים של המטה הכללי.

ביצועו של תפקיד זה נתקל בקושי לא-מועט בשל טיבו של מערך כוחותינו שלא היה ברור דיו, בסביבת בית ג'יה, שהיתה תחנת-ביניים בציר-הנסיגה. בפרשה זו נמצאות בפני החוקר עדויות מנוגדות, אשר עדיין לא היתה אפשרות לבדקן באופן סופי, אולם כבר עתה התבררו כמה עובדות: מקום זה, שהאחוזות בו היתה חיונית להתקפה ולנסיגה כאחד, לא נתפס על ידינו בתחילת-הפעולה מסיבות שונות, וגם כאשר הפך להיות מקום איסוף הפצועים וריכוזם שלטנו

שנמצאה מזרחית עוד יותר, במקום מסוים ליד הכביש הנקרא ביר-אל-חילה. ברור היה כי רק סיכוי אחד היה לה להנצל ממלכודת-האש בה היתה נתונה — זאת על-ידי הסתננות יחידים. כאשר נטשו אנשיה את העמדות אחד אחד, ב-חזילה חינוקים תוך כדי ניצול מקומות-מחסה קטנים, נסוג עמם גם מפקד-כיתה, שלום טישלר — והוא בין האחרונים. אך לפתע, ללא הודעה למפקדו, חזר בריצה, תפס עמדת-אש טובה ל-מקלעו, והחל לשגר צרורות על האויב, שחש בנסיגה והחל רודף אחרי הנסוגים ממזרח ו-מצפון-מזרח. שעה ארוכה שמעו עוד הנסוגים את אש-המקלע. שלום טישלר לא חזר, אך הוא סייע לאנשי-מחלקתו להנצל.

שלום טישלר

שתי הפלוגות של גדוד 2/א חזרו לבסיסם תוך כדי אבידות קשות אולם התברר כי מלבד 2 מרגמות בנות 2 אינץ' עלה בידן להוציא משרה-הקרב את עיקר נשקן.

התנועה אחרנית בדרך המופגזת, בעצם ה-שרב הלוהט, היה תפקיד קשה באופן מיוחד בשביל הפלוגות של גדוד 2/ש, המורכבות ברובן עולים חדשים, וביחוד שעה שכמעט כל מפקדיהן נפגעו בפעולה. לפיכך מובן שבקרב פלוגות אלו לא יכלו להתגלות באותה מידה הסגולות של יציבות פנימית ושל חברות הרדית, שהוזכרו לעיל, כי עדיין חסרות היו ארגון ומשמעת ב-מידה שתדמה לזו המצויה אצל אנשי יחידה ותיקה. אולם אף בשורותיהם לא חסרו גילויי גבורה ויוזמה — החל במפקד-המחלקה הצעיר,

בו שליטה זמנית בלבד, ומצב־דברים זה הוא שגרם לתקלות מרובות.

הנסיגה נסתימה בשעה 1400, אולם גם ב־שעות של אחרי־הצהרים ועד רדת החשיכה עסקו אנשינו בחיפוש פצוצים בודדים בשטח וב־איסופם.

ציונים בעקבות המתקפה הראשונה

התעודה שהוטלה על החטיבה השביעית לא בוצעה בשלב זה של הפעולות. היא לא כוצעה משום שתנאי־הביצוע הממשיים היו שונים במציאות תכלית־שינוי מאלה שש־ערו ע"י מתכנני־המבצע לאור ידיעות ש־עמדו לרשותם והערכתם־הם.

דחית מועד הפעולה היתה יכולה להיות ללא כל ספק מנוצלת להשגת ידיעות נוספות. אולם ידיעות אלה קרוב לדאי, לא היו זורמות מן הדרגים הגבוהים יותר לחטיבה, וגם אמצעי מודיעין שגרתיים כמו תצפיות וסיורים רגילים לא היו מספיקים כדי להבהיר את התמונה באופן מכריע. את המטרה הזאת נראה כי אפשר היה להשיג אז בעיקר ע"י סיורים אלימים, אשר כמובן היו מסכלים מראש את השארית האחרונה של סיכוי להשגת הפתעה.

אין צורך לחזור ולהדגיש שתכנית מבצע „בן נון“ שלב א' היתה מכוססת על ידיעות בלתי מדויקות ובלתי מספיקות ולכן על הערכת מצב מוטעית.

עם זאת מתעוררת השאלה באיזו מידה היו מסוגלים הן מפקד העוצבה בעצמו והן הדרגים הממונים עליו, להסיק מסקנות מעשיות במידה שהיתה להם אפילו תמונה אמיתית ומפורטת יותר לגבי עצמתו והערכותו של האויב.

כיום אפשר לקבוע כמעט בודאות כי הסקת אותה מסקנה הגיונית וישירה ביותר אשר היתה נובעת מידיעה מדויקת על אופי הכוח במתחם לטרון, והיא — ריכוז עצמה של גוף מבצע בעל איכות גבוהה יותר מאשר חטיבה „שב־ע“, וכן ריכוזם של כלים מסייעים רבים יותר — היתה מן הנמנעות. פורט כבר לפני כן כי המצב האופרטיבי הכללי, והערכות כוחותינו לאורו ב־אותה שעה, לא היו מאפשרים זאת.

אלו ברירות היו עומדות בפני מפקדת ה־חטיבה אילו היה חומר המודיעין שלרשותה, ולפיכך הערכת המצב שלה, קרובים יותר ל־

מציאות? היא היתה יכולה אזי לנסות ולצמצם את היקף הפעולה כדי לבצע משימה מוגבלת יותר, היינו טיהורו של השדה הקדמי של מתחם לטרון, לרבות הישובים בית־ג'ון ובית־סוסין והשתלטות עליהם, אולם יש מקום לספק האם „הלגיון הערבי“ היה מניח לכוותותינו לעשות כן, אילולא רותק קודם לכן למתחמו העיקרי ע"י עצם מבצע „בן־נון“ שלב א'.

היתה גם אפשרות בידי מפקדת החטיבה לבחור בציר התקפה אחר, מפתיע יותר.

אם כי רב החשש (שהבענו אותו כבר קודם לכן) אם דבר זה היה ניתן לביצוע ממשי, כאשר לרשות מפקדת החטיבה עומד גדוד ותיק ומגובש אחד בלבד, המסוגל למסע־התקרבות בלילה ובשטח קשה.

לעומת זאת, ברי שהאבידות של היחידות התוקפות היו קטנות בהרבה אילו בוצעה ה־התקפה בלילה, וללא שיבושו של לוח הזמנים שנקבע בתכנון. אין גם להוציא מכלל אפשרות שהתקפה מעין זאת היתה יכולה לחזור אל תוך המתחם ולהאחז במשלטים אחדים, מצד שני אין כל ודאות בכך שהצלחה כזאת, באם היתה מושגת, היתה מתקיימת בידינו לאורך זמן. אין זאת הנחה מופרכת כי בבוקר היו מנחיתים על פלוגותינו, שטרם השתלטו על היעדים הכבושים שליטה של ממש, התקפות־נגד נמרצות הנחמכות ע"י שריון וארטילריה, כשבידינו אין אמצעי־נגד לעומתם.

לאור כל האפשרויות האלה נראה שכדי ל־העריך את שלב א' של מבצע „בן נון“ הערכה שקולה די הצורך, יש להביא בחשבון שזו היתה הפעם הראשונה בתולדות מלחמת־הקוממיות וב־תולדות צבאנו הצעיר, שכוח מאורגן במסגרת של חטיבה תקף מערך־הגנה מתוכנן־מראש של אויב סדיר, כשכל היתרונות של עצמת־האש, פני־הקרקע ואף מספר הלוחמים אינם לטובת התוקף אלא לטובת המתגונן. בעד נסיון ראשון זה להת־גבר על משימה הנחשבת לאחד הסוגים הקשים של משימות־קרב — היינו, לכידת מתחם־הגנה מאורגן ומבוסס, ללא אמצעים מתאימים וללא גורמי־העדיפות הדרושים — נאלצנו לשלם מחיר רב: שבעים וחמשה הרוגים, מהם כחמשים מ־גדוד 2/א ועשרים וחמשה מגדוד 2/ש, את מספר הפצוצים קשה לברר בדיוק, מאחר שרבים מהם הועברו לטיפול לבתי־חולים אורחיים.

„שבע“ התאמצה להתאושש ולהתארגן מחדש, ביקר בגזרתה ראש-הממשלה ושר-הבטחון. על המניעים לביקור זה אפשר ללמוד מדבריו ש-באמרו וזמניה לפני כן, ב-12 בחודש, במושב של מנהלת-העם, בסקרו את המצב לקראת פלי-שת צבאות-ערב:

„...תהיה לנו מערכה לא קלה ולא בלי אבידות. ואני קודם-כל חושש למורל שלנו. אם כי הדבר יהיה אולי תמוה בעיניכם, הרי אנחנו פונקנו אולי יותר מדי עד עכ-שיו... לפיכך המורל שלנו לא חושל דיו. אנו גאים על נצחוננו עד עכשיו — וכצדק. אבל במקרה שנפסיד מקומות, וזה כמעט מוכרח לקרות, ותהיינה לנו אבידות קשות, חושש אני שהמורל של הישוב יודעוץ. די לי כמה שראיתי היום בפני המסובים כש-שמעו על 70 ההרוגים בגוש-עציון. אני גם חושש למורל של צבאנו. אם אנו עלולים לקבל מכות, ואינני מתאר לעצמי שלא נק-כל מכות — יועמד הכוח המוסרי שלנו ב-מבחן. אני מניח שהוא יעמוד בו...“

המצב שמצא שר-הבטחון בחטיבה „שבע“ באותו ערב הצדיק גם את חששותיו וגם את אמונתו. היו תופעות של זעזוע בתוך הגרעין הותיק ש„פונק“ על-ידי נצחונות העבר; הודעות של מספר קטן של מפקדים שסירבו לצאת שנית לפעולה עם החיילים הבלתי-מאומנים משורות העולים החדשים, והציעו תחת זאת להתארגן יחידות מובחרות של מ"כים וסמלים בלבד. אולם תהליך-ההתגברות בקרב החטיבה, בקצבו המהיר, היה שקול כנגד גילויים בודדים אלה.

באותו ערב התיצבה החטיבה השביעית ב-מערך-הגנה מסודר ותכניתי מסביב לחולדה ול-משלט 200**, כשהמוצבים והעמדות נחפרים ונת-פסים לא רק על-ידי גדודי-העתודה, שטרם נת-יגע בקרב, אלא גם על-ידי הגדודים שנפגעו.

לאחר שקיבלו הספקה חדשה של תחמושת, התכוננו יחידות הארטילריה והמרגמות לאש-מגן. הגדוד הממוכן התרכז כעתודה והציב את מקלעיו להגנה בפני מטוסים. מפקדת-החטיבה ביררה וסיכמה את הידיעות על האויב, שנרכשו במהיר יקר, ובו בלילה שירטטו את הקוים הראשונים להתקפה מחודשת.

העובדה שצבאנו, באותו שלב בהתפתחותו, היה חסר מכשירים נאותים וידיעה בשיטות מתאימות לביצועה של משימה מעין זו התאשרה בשבועות שלאחר-מכן, כאשר גם בחזיתות אחרות התנהלו התקפות-הסחה-ושיבוש, אשר אף הן נתקלו במערך-הגנה מאורגן של כוח-אויב סדיר. המבצע נגד אישדוד, ב-2—3 ביוני, בו הופעלו נגד 2 גדודים מצריים מוגברים* יחידות „גבעתי“ והפלמ"ח, שיחד היוו עצמת חטיבה בערך, נס-תיים בכשלון ואבידותיו נסתכמו בכ-40 הרוג-גים וכ-50 פצועים. כן לא הצליחה חטיבת „כרמלי“ בהתקפתה על ג'נין לכבוש את המטרה המקוה, והתנגדותו של גדוד עיראקי מוגבר, שלו תמיכה ארטילרית חזקה, גרמה לה אבידות בשיעור של 70 הרוגים ו-80 פצועים. יש לציין שבשני המקרים הללו עלתה איכות כוחותינו. הן מבחינת נסיון-הקרב והגיבוש הפנימי, הן מ-בחינת כמות-הסיוע שברשותם, והן מבחינת יע-לות הביצוע. באופן ניכר על זו של חטיבה „שבע“ בהתקפתה הראשונה על לטרון. אולם, מצד שני יש לציין כי אם התקפותינו על אישדוד וג'נין לא הצליחו מבחינה טקטית, הרי שהשיגו את המטרה האופרטיבית אשר לשמה תוכננו ובוצעו: שיבוש תכניות-האויב, הסחת-כוחותיו מגזרות חיוניות לגבינו ואף שיתוק חופש פעולתו ותמרונו.

אכן, מטרה כזאת, שאמנם לא נתכונו לה, הושגה בעקיפין על-ידי חטיבה „שבע“ בשלב א' של מבצע „בן-נון“. כמעט שאין ספק כי הגדוד הנוסף של הלגיון, על הארטילריה שליוותה אותו, נשלח לגזרת לטרון מפני שהתגלתה לאויב תכונת חטיבה „שבע“ להתקפה בימים אלה, אם גם טרם נוכל לאמר בבטחון מלא שעל-ידי מבצע „בן-נון“ שלב א' הופחת באופן מכריע הלחץ על הבירה, הרי דבר אחד ברור כבר עתה והוא שהחל מן ה-24 במאי רותק לגזרת לטרון שליש או למעלה מזה מכלל העצמה של הלגיון (2 מ-5 או 6 גדודים, ו-2 מתוך 6 סוללות תותחי-השדה) — גורם שמשקלו לא היה מבוטל בימי התחולל הקרבות על רמת-רחל ועל נוטר-דאם.

בלילה של ה-25—26 במאי, כאשר חטיבה

* עם סיוע ארטילרי חזק.

** המערך בנקודה זו קבע למעשה את גבולנו שם היום.

הישגי קבע בתקופת בינים

את שארית כוחותיה בנסיגות לכבוש בחזרה את משלט-המפתח — תחנת הראדאר — אשר גדוד 2 של הלגיון הוציאו ב־26 במאי מידי מגינו (מחלקה מקובצת של חי"ש ירושלמי וחי"ם של משקי-הסביבה). על אף פעולה-למופת של צייד-טנקים של הפלמ"ח נגד משוריני הלגיון — לא האירה ההצלחה פנים לנסיגות אלה.

הנה כי כן היו כל חטיבותינו מרותקות ל-גזרותיהן, תוך קרבות ותוך התכוננות לקראת סכנות שנראו מסתמנות באופק. ושוב, על אף צעדים נמרצים להקמת יחידות עתודה נוספות — עדיין אין שום עתודה אופרטיבית בידי הפיקוד העליון.

לנוכח הנתונים האלה — המצב בירושלים מחד-גיסא, והמצב האופרטיבי הכללי מאידך-גיסא — שוב לא נותרה ברירה אלא להטיל את חידוש המאמץ נגד מתחם-לטרון על חטיבה "שבע", על אף האבידות שסבלה, והגם שהיה צורך להחזיר את גדוד 2/א, שנפגע כה קשה, לחטיבת-האם שלו לשם התארגנות-מחדש.

מאמצעים להגביר כוח

יש לציין, כי במסגרת האפשרויות שהיו מ-צומצמות מאוד-מאוד, ובמסגרת הזמן המועט, נעשה רבות כדי לתקן ליקויים ולהכשיר את הכוח לקראת פעולה מחודשת — הן על-ידי מפקדת-החטיבה, והן על-ידי הפיקוד-העליון. מאמץ-החטיבה כוון לכמה אפיקים. ראשית, התגבש במידה ניכרת המטה שלה, ודרכי-עבודתו השתפרו. התקדמות זו הורגשה בראש-וידאשונה בנקודת-התורפה של תכנון המבצע הקודם: ב־שטח המודיעין, תצפיות מסודרות פחות או יותר, פעילות פטרולים, תפיסת שבוי וחקירתו, השגת תצלומי-אוויר ופענוחם, ניתוח והערכה שיטתיים של החומר המצטבר — כל אלה הוסיפו ל-ידיעות-היסוד על מערך האויב, ידיעות שנרכשו במחיר של נסיון מר ודם רב. כן השתפרה במידת-מה עבודת-המטה בשטחי מנהלה ואספקה. המאמצים להבראת הגדודים ולחזיוקם היו

מוניעים לחידוש ההתקפה

לא יפלא כי למחרת הנסיון הראשון לפרוץ את הדרך לירושלים על-ידי לכידת מבצר-החסימה, לטרון, כווננו ושיקולי כל הגורמים — של ההנהגה האסטרטגית, של הפיקוד האופרטיבי וגם של מפקדת היחידה המבצעת — למאמץ נוסף. המניעים שהניעו למבצע "בן-נון" שלב א' נשארו בתוקפם, ואף בחריפות-יתר. המצב כבירה החמיר. מגיני הרובע היהודי בעיר העתיקה עמדו בשלב האחרון של מלחמת-הגבורה שלהם. מצב המזון, הדלק והמים הלך ורע.

כן לא נשחנו המסיבות אשר תבעו לפני-כן להפעיל למשימה זו את חטיבה "שבע" דוקא, על חולשותיה ועל מגרעותיה היחסיות. טרם נבלמה סופית התקדמות הפולשים אף לא בגזרה אחת. למשולש הגיעה עתה הקבוצה הראשונה של חיל-המשלוח העיראקי (חטיבת רגלים מוגברת וחטיבה ממוכנת עם סיוע אוירי מתאים) ונערכה בו, חטיבות "גולני", "כרמלי" ו"אלכסנדרוני" נקראו לביצוען של שורת פעולות שנתכנו ל-שפר ולחזק את מערך ההתכוננות שלנו, בספר הצפוני והמזרחי של השטח הנ"ל, לקראת אפשרות של התקפה עיראקית רבת-י. בעת-ובעונה אחת ניכרו אצל הסורים התאוששות מן המכה שנחלו לפני הדגניות, ותכונה לקראת חידוש יזמתם. על השער מן הלבנון לגליל המזרחי — מלכיה — שלטו עדיין כוחות האויב, וחטיבת פלמ"ח "יפתח" נערכה בימים ההם להוציאו מידיהם.

בחזית הדרום נעו שדרות הצבא המצרי, לאחר גפילת יד-מרדכי, צפונה, בציר עזה-מגדל, כשהם משאירים את ישובי הנגב ואת הלוחמים המועטים והתשושים של חטיבת ה-פלמ"ח בעורפם ובאגפם. האויב הגיע עד אל שטחי פעולתה של חטיבת "גבעתי", והחלו מת-רבים הסימנים לכך שהוא מתארגן למאמץ עיקרי באותו מרחב.

בחזית ירושלים השקיעה חטיבת פלמ"ח "הראל", לאחר אבידותיה בקרבות רמת-רחל,

לה גם מפירותיו של מאמץ התעשייה-הצבאית המקומית — להביורים גדולים המורכבים על חצאי-זחלים.

הפיקוד העליון לא פיגר גם בהסקת מסקנות לגבי המבנה האופרטיבי. ב־28 במאי התמנה האלוף דוד מרכוס (סטון) למפקד חזית ירושלים.

אלוף ד. מרכוס (איוזי סטון).

צעדים אלה הוכיחו מהירות בהפקת לקח מליקויים ושנתגלו, אף כי משקלם הממשי, ב־מסיבות הקיימות, לא יכול היה להיות אלא מוגבל. מפני שגם אותה תוספת כלי-הסיוע ש־אפשר היה להקציב לחטיבה בימים ההם לא שינתה את עובדת יתרון-האש של האויב, הן בכמות והן בסוגי הנשק, ועוד פחות מזה היתה עשויה תוספת זו לתת בידי חטיבה "שבע" אותה עדיפות שהנה הכרחית בדרך כלל להצלחת הת־קפה על מתחם מבוצר ומאורגן.

ובאותה מידה עצמה לא היה במינוי של מפקד-חזית כדי לגרום לשינוי במצב הארגוני והמבצעי הקיים. שינוי כזה היה תלוי בשינוי תנאים, אשר לא ניתנו להגשמה בזמן ההוא: ארגון מטה-חזית אשר ישלוט באופן ממשי בשטח שלו; ומה עוד חשוב מזה — שתהא לפיקוד החזיתי יכולת להניע באופן חפשי את כוחות כל החטיבות הכפופות לו ולרכון למאמץ עיקרי לקראת המשימה העומדת על הפרק. חוסר הזמן וההתפתחות האופרטיבית המתוארת לעיל, ש־גרמו לריתוק כל היחידות שבחזית ירושלים לגורותיהן, הביאו לידי כך שלא היה בכוחו של מפקד-החזית החדש להשפיע על מהלך הפעולות אלא רק בעצתו, הדרכתו ודוגמתו האישית בלבד.

צריכים להיות שונים בטיבם בכל מקרה, בהתאם למצבו ולטיבו של כל אחד מהם.

לגדוד ש/2, גוף זה שסבל אבידות יותר מ־כל יחידה אחרת בחטיבה, היה הכרח לתת זמן לפוש ולהתארגן-מחדש, ולצורך זה הועבר לעורף, אל נען. יחידה זאת כמעט ולא יכלה, משום כך, לנצל את השעות שבין הקרבות לשם תוספת אימונים, וביחוד כשהיא נקראה בתקופת־בינים זו לפעולות שעל מידת-חשיבותן עוד ידובר להלן. דומה לכך היה גם מצבו של גדוד ש/1, אשר אמנם מורכב היה מחיילים שהיו ותיקים יותר בארץ מאשר העולים החדשים שבגדוד ש/2, אבל אף אצלם היו כושר-הקרב ורמת־האימונים בלתי-מספקים עדיין. גם גדוד זה לא יכול היה לעשות הרבה לשיפור ליקויים אלה, מאחר ושהוטלה עליו ההחזקה במרבית מערך־ההגנה של החטיבה. לעומת זאת עברה על הגדוד הממוכן, שבינתיים הגיעה אליו פלוגת-המשוריניים השניה שלו, תקופת לימוד והכנה קדחתית. פיקוד החטיבה ופיקוד הגדודים היו צריכים לפעול גם להידוק המשמעת, שהיתה רופפת למדי בעת ההיא, וגם נגד סימנים של חולשת-דעת, הן בשורות הפיקוד הנמוך, הותיקי-יחסית, מבני־הארץ, והן בשורות הלוחמים מבין העולים החדשים.

מאמצי התארגנותה של החטיבה לא נעשו בתנאי שקט ובשלוה. בגלל כוח-האדם המצומצם ובהתאם למגמותיו האופרטיביות הכלליות, (שהן עצמן נבעו, בעיקר, מצמצום כוח-האדם) לא ניצל, אמנם, הלגיון־הערבי את הצלחתו וההגנה תית לשם נסיון ליטול לידינו את היוזמה, אבל יחד עם זה לא פסק מפעולות הטרדה נגד המערך של חטיבה "שבע", הן באמצעות אש ארטילרית, הן על-ידי גיחות משוריינים בליווי של רגלים. על נסיונות-הטרדה אלה נתנספו גם כמה-התקפות, שאמנם גרמו נזק ואבידות, אבל יחד עם זה הכשירו בהדרגה את הלוחמים לפעולה נגד־מטוסי יעילה.

הפיקוד-העליון תרם שתי תרומות חשובות להגברת הכוח לקראת חידוש ההתקפה על מתחם-לטרון. האחת היתה חומרית, והשניה — ארגונית.

נשלחו לחטיבה כלי-הסיוע שהתחילו להגיע אז מחוץ-לארץ — 2 תותחי 65 מ"מ נוספים ושתי מרגמות-כבדות בנות 120 מ"מ; כן נשלחו

מבצע „בנינון” שלב ב'

(ההתקפה השניה על לטרון ב־30/31 במאי)

הרקע האופרטיבי

תפיסת המשלטים לאורך הנהיב שעתיד היה להפוך ל„דרך בורמה” הנודעת, היה בה משום הבטחה רבת-משמעות לעתיד הלא-רחוק, אולם לא היה בו בהישג זה עדיין כדי לענות על הדרישות הכוערות ושל המציאות הבלתי-אמצעית. בעצם הימים שבהם נעשות והולכות העבודות הראשונות להכשרת הדרך החדשה, אך עוד בטרם יכלו כלי-רכב לעבור בה, נעשים חישובים שמהם נובעת המסקנה שאחרי התקדמות-מה ב־עבודה, בהתחשב בקשיים ההנדסיים, במספרם של כלי-הרכב המתאימים לתנועה בדרך זו וה־מציויים-בעין, ובצרכיהן של היחידות הלוחמות להמצאת נשק ותחמושת, אפשר יהיה להעלות לבירה בערך שלושה טון מזון לשבוע.

לעומת חישובים אלה מציג המושל הצבאי בירושלים, ד״ר ב. גיזוף, את התביעות הממשיות קמברקו אל שר-הבטחון מן ה־27.5: „צרכינו המינימליים לקיום התושבים האזרחיים לכל שבוע הנם 183 טון, לפי הפירוט הבא)... 3 הטונות שאתה מציע לא יפתרו איפוא מאומה”. ברור, איפוא, שהיה צורך בעבודה הנדסית ומנהלתית מרובה כדי לממש את הסיכוי להפיכת הנהיב החדש לדרך-אלטרנטיבית אל הבירה — להישג של קיימא; וזאת — רק בתנאי שה־מלאכה לא תופרע על ידי האויב.

ובזאת דוקא לא יכול להיות שום בטחון בתנאים הקיימים. בפני „הלגיון-הערבי” אשר במתחמי לטרון — יאלו — פתוחות היו דרכי־פעולה רבות: הוא יכול „לסנון” את הלוחמים הבלתי-סדירים שלו בחזרה אל רוכסי בית-גין ובית-סוסין, לשם הטרדה ומארב; הוא יכול לקדם את מוצביו, ועמם את תצפיות התותחנים והמרגמות שלו, דרומה יותר, כדי להפריע ע״י חסימות-אש בעד העבודה בדרך האלטרנטיבית; ובסופו של דבר — לא מן הנמנע היה שאף יגיח

* עיין בנספחים.

מן המתחם, בכוחות סדירים ניכרים, כדי לנסות לחסל אחת-ולתמיד את הסיכוי החדש שנפתח לפנינו.

וזאת ועוד: באותם הימים שבנמלי ישראל מצטברים לאט-לאט תותחים ומרגמות-כבדות — נתונים הבירה ותושביה להרעשה ארטילרית בלתי-פוסקת, מבלי שיהיו בידי המגינים אמצעים להשיב לאויב כגמולו. ב־28 בחודש נופל הרובע היהודי בעיר העתיקה — מכה קשה לנו, אם גם משמעותה היתה מוסרית יותר מאשר טקטית ממשית.

כל העובדות הללו דין כדי להוליד את ה־פיקוד-העליון למסקנה, שאם נטיל את יהבנו על כף המירון-בזמן בין התקדמות העבודה ב„דרך בורמה” לבין החמרת המצב הלוגיסטי והטקטי בתוך הבירה — עלולים אנו להכשל.

יתר על כן, באותם ימים אחרונים של חודש מאי 1948, נאלץ הפיקוד-העליון להקדיש תשור-מת-לב יתרה להשפעת-הגומלין האפשרית בין חזיתות-המלחמה השונות. ב־29.5 נתקבלו ידיעות ששדרת-ממונעת של הצבא המצרי, המונה מאות אחדות של כלי-רכב, נכנסה לאשדוד, ואף הת-קדמה כבר מספר קילומטרים צפונית לישוב ערבי זה.

ההנהגה-האסטרטגית והפיקוד-האופרטיבי שהיו אותה עת מחוסרי מודיעין אסטר-טגי יעיל, ועל כן חסרו מושג ברור על ה-עצמה והיכולת הממשית של האויב ועל כוונותיו האמיתיות, לא יכלו לבסס את הע-רכת-המצב שלהם אלא על „האפשרויות ה-פתוחות בפני הצד-שכנגד”.

כאחת האפשרויות הללו הצטיירו כנגד עיני האחראים על הנהלת המבצעים שלנו התחברות בין המצרים ו„הלגיון-הערבי” לאורך הקו מסמיה —חולדה, או תנועת-מלקחיים נגד הדרום היהודי מאזורי-זניקה אישדוד —יבנה, מחז-גיסא, ולוד —רמלה מאידך-גיסא. היום מתברר לנו גם מחומר עיראקי („מאחורי הפרגוד”, עמוד 157) שלאחר

אלו שהיו קיימות ערב ההתקפה הראשונה על לטרון. כן המשיך האויב בפעילות פטרולים ערה, כשאחת מחבורותיו מגיעה עד אל כפר-אוריה.

פוזותינו

את גודל מצוקת צבאנו או בכוח-אדם — מלמדת, ראשית-כל, העובדה שהפיקוד-העליון נאלץ להטיל על חטיבה „שבע“ תפקיד כפול בעת ובעונה אחת: — התקפה מחודשת על מתחם-לטרון, — והחזקה במשלטי „דרך-בורמה“ והבטחת העבודה בה. עצמת החטיבה היתה, כי ידוע, מצומצמת מלכתחילה, והיא לא קיבלה כמעט מילואי-תחלופת תמורת אבידותיה; לכן, לא עלה כוחה הממשי באותה עת על שתי פלוגות רגלים מגדוד ש/ב, ושלוש פלוגות רגלים מגדוד ש/1. הגדוד הממוכן לא כלל אלא שתי פלוגות משוריינים, שמגרעותיהם הוזכרו לעיל, ופלוגת חצאי-זחלים, שכוח-הרגלים אשר הורכב עליהם שוה היה לשתי מחלקות מוקטנות. כמובן, ש-עצמה זאת היתה בלתי-מספקת לחלוטין למילוי המשימות המוטלות על החטיבה.

כדי להקנות לחטיבה לפחות את כושר-הביצוע המינימלי נאלץ הפיקוד העליון להשתמש שוב, מחוסר כל ברירה, באותה שיטה, בלתי-יעילה כשלעצמה, בה אנוס היה להשתמש כבר בהתקפה הראשונה — לצרף גדוד מחטיבה אחרת במיוחד לצורך מבצע זה. עדות נוספת, וחריפה עוד יותר, לכך, מה חמורה היתה „המתיחה“ במערך-כוחותינו בימים ההם, מתגלית מן ה-עובדה שלא היתה אפשרות אחרת אלא לקחת גדוד זה מחטיבת „גבעתי“ דוקא, שבגזרתה הסתמן בעצם הימים ההם, כפי שהוזכר, איום של התקפה מצרית רבת-י. הגדוד הנ"ל, גדוד ג/2, היה מורכב מלוחמים מנוסים-ביחס, רובם בני מושבות הדרום. עצמתה של יחידה זו של חיל-השדה לא עלתה אף היא על שתי פלוגות רגליות, פלוגת-מטה וכיתת מרגמות-בינוניות, והיא קיב-לה פקודת-העברה לתפקידה החדש ב-28 בחודש, באותו היום ממש בו סיימה מספר פעולות-טיהור נגד אויב מקומי, שנמשכו כשבוע, באזור הצפוני של מרחב גבעתי.

לחצה של ההתפתחות האופרטיבית והמחסור-בכוחות הכריחו, איפוא, את הפיקוד-העליון ל-עקור גופי-משנה טקטיים מן המסגרת האורגנית שלהם, ולהשליכם מחזית לחזית, ממשימה ל-משימה. בתוקף כוונת זו גם תוכנן כי עם סיום

התקפתנו הראשונה על לטרון פנתה מפקדת ה-לגיון לצבא המצרי כדי שזה יכון את התקד-מותו בציר יבנה-עקיר-רמלה. אותה שעה כי-מובן לא יכולנו לדעת שהן הניגודים המדיניים והן כושר הביצוע המוגבל במחנה אויבנו, מנעו מראש את ביצועה של תכנית מעין זו.

לנוכח המצב בנתיב החדש ובעיר ירו-שלים, מחד-גיסא, ולאור הערכת-המצב לגבי אפשרות של שיתוף-פעולה, ואף של שילוב-בפועל, בין כוחות המצרים והירדנים (ואולי אף העיראקים) למאמץ עיקרי מכריע, מ-איך-גיסא — נזדקר ההכרח האופרטיבי להתקפה מחודשת על מתחם-לטרון כמועד מוקדם ככל-האפשר. התקפה זאת צריכה היתה להשיג את שלוש המטרות הבאות: למלא את התעודה המקורית — פתיחת הדרך הראשית לירושלים; לחפות על ה-עבודה הנעשית לפיתוחו של הנתיב החדש לדרך האלטרנטיבית; לרתק את ה-לגיון הערבי ולמנוע בעדו מלפתח מאמץ לקראת פגישה עם הצבא המצרי בכיוון דרום או דרום-מערב.

האויב

כיום ידוע לנו שה-לגיון הערבי לא התכונן בימים ההם אלא להסיף ולנהל קרב-הגנה מן העמדות שהחזיק בהן לאורך כביש ירושלים. על כן — אף לא שינה באופן ניכר את מערכו, אלא עסק רק בשכלולו של זה. הגדוד ה-4 של הלגיון הוציא את מרביתן של יחידות-המשנה שלו שחנו קודם-לכן בכפרים השונים שבמתחם, וכן הפחית דוקא את חיל-המצב אשר בתוך הבנין הבולט של המשטרה — ולעומת זאת חזק את מוצביו באותם משלטים שבעומקו של המתחם, המהוים את „השטח החיוני“ שלו. כן שיפר ה-לגיון את תכנית-האש המשולבת של כלי-היריה מכל ה-סוגים, וביחוד את תכנית-האש להפעלתם בלילה. יתכן שהגדוד השני שיגר אז כוח מסוים מזרחה, כדי להציבו במשלטי הראדאר ונבי-סמואל, אשר לא-מ-הנמנע כי נכללו בגזרת-האחריות של גדוד זה.

מכל מקום לא החליש הדבר את עצמתה של אותה יחידה בקטע דיר-איוב-יאלו של מתחם-לטרון.

אפשר, איפוא, לומר שעצמת-האש של ה-לגיון ועצמתו המספרית לא הופחתו לעומת

ההתקפה על לטרון יועברו לחטיבת „גבעתי“, לשם בלימת ההתקפה המצרית. לא רק גדוד 2/2 אלא גם הגדוד הממוכן של חטיבה „שבע“.

בסיכום, העצמה אשר עמדה לרשות מפקדת חטיבה „שבע“ לביצוע שתי המשימות המוטלות עליה — הגנה על דרך-בורמה והתקנתה מחד-גיסא, והתקפה על מתחם-לטרון, מאידך-גיסא — הוערכה ב-7 פלוגות רגלים המאורגנות בשלוש מסגרות גדודיות, וגדוד-ממוכן. הסיוע החטיבתי כלל: 4 תותחים בני 65 מ"מ, 2 מרגמות-כבדות בנות 120 מ"מ. כן היו לכל גדוד יחידות-המשנה המסייעות שלו, שהיו שונות בעצמתן ובאיכותן, אך בכל מקרה ומקרה מצומצמות היו.

אלה הם הנתונים הכמותיים לגבי הכוח אשר הוצג בפני המשימה לבצע את מבצע „בן-נון“ שלב ב'. אשר לאיכותו, יש לצין כי רק בגדוד הממוכן השתפרה רמת האימון באופן ניכר, בעוד שיתר היחידות לא יכלו עדיין להתגבר, במשך השעות הקצרה שבין ההתקפה הראשונה לשניה, על הליקויים מהם סבלו מעת הקמתן, וכן טרם התאוששו כליל מן המכה אשר קיבלו בהתקפה הראשונה, אשר לגדוד המצורף של „גבעתי“ — היה לו כושר-לחימה גבוה-יחסית, אם כי אין להתעלם מן העובדה שכושר זה נפגם במידת-מה על-ידי הוצאתו ממסגרת-האם המגובשת שלו, ועל-אחת-כמה כאשר אותה שעה עצמה שהגדוד עולה בהרי ירושלים — הולכות ומתקרבות שד-דוד הצבא המצרי אל בתיהם של לוחמי הגדוד עצמם.

תכנון המבצע

הידיעות שעמדו הפעם לרשות המפקדה ה-מתכננת היו רבות ומדויקות לאין-ערוך מאשר בהתקפה הראשונה. כפי שכבר צוין, נוצלו עתה כל אמצעי המודיעין ביעילות: תצפיות, סיורים, פענוח תצלומי-אוויר, תפיסת שבוי וחקירתו — וכתוצאה מכל אלה הצליחה מפקדת החטיבה לאתר את מקומותיהם של רבים מכלי-הסיוע של הלגיון וכן לקבל תמונה ברורה פחות או יותר, על מערכו, בעיקר באשר לגורתו המערבית, סביב לטרון ועמאס; בו בזמן היו ידיעות על אודות עומקו של המערך, ועל גורתו המזרחית — דיר-איוב וסביבתה — מצומצמות יותר, ו-פחות-מדויקות. דוקא במה שנוגע למקום זה

(1) בתוכם מבין מלוי השירות לירושלים בחודשים הראשונים של המלחמה.

הצריך מודיעין החטיבה כי הוא מוחזק ע"י כוח קטן בלבד, סברה אשר הובעה גם בדו"ח-מודיעין של האג"ם, אם-כי בהסתייגות כי ידיעת זו הנה בלתי-בדוקה.

אכן, יכולתה של מפקדת חטיבה „שבע“ ל-הסיק מכל הידיעות האלו מסקנות ממשיות לגבי תכנית הפעולה היתה מוגבלת-מראש ע"י טיב הכוח שלרשותה ועצמתו.

כוחות ומשימות

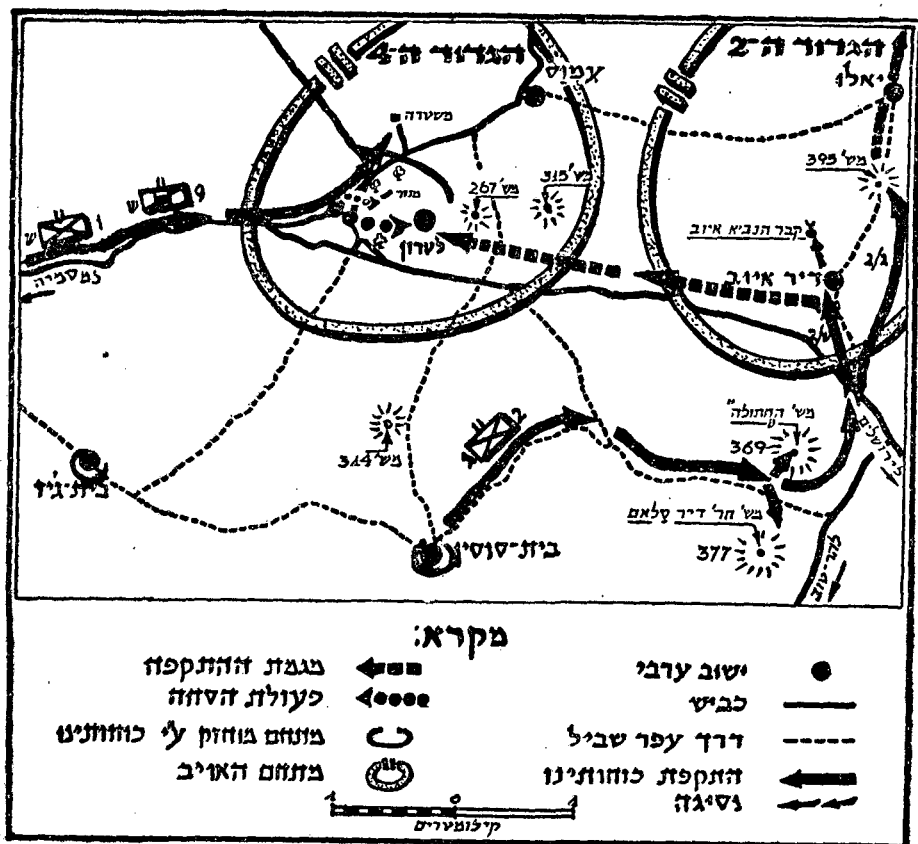
היה הכרח להפריש חלק ניכר, יחסית, של גדוד 1/ש1 להחזקת המשלטים סביב „דרך-בורמה“, אשר הלכה-והוכשרה בינתיים.

כשיטת-ביצוע נקבעה התקפת-לילה, שתתנהל בשני צירים: האחד — נגד הגזרה המערבית של מתחם-לטרון, והשני — נגד גורתו המזרחית. כשבין שני הכוחות התוקפים מפריד מרחק של 4 ק"מ בערך, ופעולתם מתואמת ע"י מפקדת החטיבה בלבד.

הזרוע המערבית של ההתקפה היתה מורכבת מן הגדוד הממוכן וגדוד 1/ש1. זרוע זו נתחלקה לשלושה כוחות-משנה, שהעיקרי בהם כלל חצאי-חלים (המצוידים במספר גדול-יחסית של כלי-נשק אבטומטי ושל להביוזים גדולים) וכנראה גם מספר משוריינים, והוא נועד לפרוץ לתוך משטרת-לטרון ולכבושה. לרשות צות-קרב זה, שהיה בעיקרו מורכב מיוצאי הפלמ"ח, עמדה פרט לאנשי החלים וכיתת חבלנים, גם כוח רגלים מגדוד 1/ש1, אשר צריך היה לנצל את חדירת השריון לשם טיהור היעד והתבססות בו. שני כוחות-המשנה האחרים שבורעו זה מור-כבים היו ממחלקת משוריינים כל-אחד, אשר גם אליה מצורפת מחלקת-רגלים מתוך גדוד 1/ש1 — והם צריכים היו לבצע פעולות-ריתוק נגד מנזר לטרון והכפר.

את הזרוע המזרחית היתה גדוד 2/ג2, שצורפה אליו פלוגה א' של גדוד 2/ש2, כוח זה נתמך ע"י כיתת מרגמות וכיתת מקלעים-בינוניים. התפקידים המוטלים על הגדוד והכוחות ש-סופחו אליו היו, לפי לשון פקודת-המבצע של החטיבה:

1. הגדוד יתרכז בבית-סוסין במשך יום ה-29.5.48, ויקפיד על מינימום של תנועה.
2. בשעה 2115 ינוע הגדוד על-מנת לכבוש את דיר-איוב, גבעה 395 (צפונית-מזרחית לדיר-איוב), יאלו, גבעה 383 (מערבית ליאלו).

מבצע „ברנן” שלב ב'

מקרה הצורך, בגזרת הורוע-המערבית.
שעת האפס נקבעה ל-0015.

גדוד 2/ג, לאחר שקיבל פקודת תזוזה ב-28.5 ושלת באותו היום קבוצת-סיור על-ימנת לקבוע את ציר תנועתו, יצא את בסיסו בכפר בילו ב-29.5 בשעה 1530, וכיון ששדרת מכוניותיו הופגזה ע"י בית-ג'י, המשיכה היחידה את דרכה ברגל והגיעה לבית-סוסי רק ב-1815, כשאנשיה חשויים מן המסע הארוך בשטח קשה ומנשיאת הנשק המסייע, התחמשת הרזרבית וחומרייהבי צור, שהועמסו על הלוחמים לאחר שהיה הכרח לותר על תנועה-במכוניות. בשל כך, וגם מחמת שאחת הפלוגות סטתה מן הדרך והגיעה לבית-סוסי עוד יותר מאוחר, ביקש מג"ד 2/ג את דחית הפעולה, ומועדה הסופי נקבע ללילה שבין ה-30—31 במאי.

התקפה על חזרוע המערבית
הגדוד הממכן ערך עוד בשעות לפני-הצה-רים של ה-30 חזרה-שלדית של מהלכי הפעולה

בתור מטרת-משנה תשמש בית-טבא, לפי שיקולו של מפקד הגדוד.

3. אחרי כיבוש השטח יתבסס בו הגדוד ויכסה באש את לטרון מצד מזרח ואת כביש לטרון—בית-טבא מצד דרום.

4. אחרי התבססותו בשטח יוציא הגדוד פלוגה אחת מערבה בכיוון לטרון. תפקיד הפלוגה יהיה להשמיד את האויב ולנצל את ההצלחה בשטח לטרון והמנור.

הפעם היתה אפשרות לקבוע תכנית-אש מפורטת ומסודרת יותר לסיוע החטיבתי — ל-תותחים ולמרגמות-הכבדות. לפי תכנית זו היה עליהם לרכז את עיקר מאמצם לכיוון הכפרים לטרון ועמואס ועל תחנת המשטרה — כלומר, נגד היעדים של הורוע-המערבית.

את העתודה החטיבית היתה פלוגה ד' של גדוד 2/ש, מוסעת באבטובוסים. היא הוצבה על כביש דיר-מותיזין—לטרון, על-ימנת שתופעל, ב-

למפל הדסה

אלחוטאית של צוות משריון. נפלה בהתקפה על משטרת לטרון ב-30.5.48.

תפקיד הסייע לשריון על יחידת-משנה של גדוד ש/1, אשר לא היתה יכולה לבצע את תפקידה זה מחמת אש האויב העזה, בעיקר אש הארטילריה והמרגמות שלו, שכיסתה בינתיים את הגישות אל המצודה. מקור שני מספר שבשעה 0400 זומנה העתודה החטיבתית, פלוגה ד', כדי להכנס לקרב. הפלוגה הגיעה למקום תוך 17 דקות, כי מתוכנן. אולם ברדתם מן האבטובוסים עלו כמה מאנשיה על מוקשים שלנו, בצדי הדרך דירי-מוחיין—לטרון, והאבידות שנגרמו ע"י מקרה זה עירערו את רוח היחידה. בינתיים הופעלה אש-מגן של הארטילריה והמרגמות של ה"לגיון" על כל סביבתה של מצודת-המשטרה. בין ה-שעות 0500 ו-0600 מסר מפקד הגדוד הממוכן למפקד החזית שנמצא לידו כי לפי הערכת-המצב שלו, באין חיל-רגלים בשביל להביא את הפעולה לידי סיום, ולנוכח התקרבות הבוקר, אין עוד תכלית להקריב את השריון. הלה הסכים עם הערכת-המצב. אז פנה המג"ד באלחוט אל מפקד-החטיבה וביקש ממנו רשות לסגת. מאחר שהתברר שגם הזרוע-המזרחית של ההתקפה נכ-שלה — ניתנה הרשות.

ב-31, בשעה 0830, ניתק הגדוד הממוכן, לאחר שסבל אבידות ניכרות, בתוך זה 20 הרוגים, וביניהם מפקד-הפלוגה הפורצת — את המגע האחרון עם האויב, לאחר שרוב הפצועים פונו מן השטח. מצד האויב לא נראתה שום נטיה לרדיפה.

אשר לפניו, דומה שזו הפעם הראשונה שהש-תמשו בשורות צה"ל בשיטה זאת של הכנה להתקפה. ללא כל ספק תרמה חזרה-שלדית זו תרומה חשובה להישגים שהושגו תוך כדי הקרב, מה גם שהמשימה שהוטלה על הגדוד, התקפת-לילה בכוחות-שריון, היתה מורכבת למדי.

בדיוק בשעת האפס עברו שלושת כוחות-המשנה של הזרוע-המערבית את קו-ההתחלה, כשמפקד חזית-ירושלים, האלוף מרכוס, נמצא במפקדה הטקטית של הגדוד הממוכן, שהוקמה ע"י שער מחנה-העצורים בלטרון.

מסעי-ההתקרבות בוצע ללא הפרעה ומתי-אורי-הקרב השונים מתקבל הרושם שהפעם הורגה בגזרה זאת הפתעה מקומית.

יחידות הריתוק וההטעיה התחילו לפעול נגד הכפר לטרון והמנזר, ומילאו את תפקידן ב-יעילות.

באותה שעה פרץ הכוח המיועד לחדור אל תוך מצודת-המשטרה את הגדר, כשהסייע ה-חטיבתי, תוך שיתוף הדוק עם הדרג המסתער, מרכו את אשו על היעד, ומצליח לשחק לזמן מה את תגובת האויב. כוחותינו חדרו לחצר-המש-טרה, החבלנים הכינו מטען חומר-נפץ לפיצוץ הבנין; בו בזמן יורק אחד הלהבירים הגדולים את אשו (האחר — לא פעל).

דוקא אש זאת של הלהביר, שהאירה את הלילה, היא שנתנה, לפי דברי מקור ערבי, אפשרות פעולה לתותחים הנ"ט של הלגיון; על רקע הלהבות שניצתו סביב מצודת המשטרה היוו הזחלים שלנו מטרות בולטות בשבילם.

אם כי כתוצאה מכך הוצאו מכלל-פעולה כלים אחדים של הכוח-המסתער — לא הכריע עדיין הדבר את הקרב בגזרה זו. מכל מקום, עוד בשעה 0300 בערך, מחזיקים הזחלים וה-משוריינים שלנו בחצר המשטרה ובסביבתה, כי שהאויב מתגונן נמרצות באמצעות תותחים נ"ט, נשק אבטומטי ורימוני-יד. אך פיצוץ המצודה לא בוצע, כנראה — היות ובינתיים נפלו רוב אנשי כיתת החבלנים. עתה תלוי היה הכל ב-פעולה מסייעת ומטהרת של חיל-רגלים, אשר תתפוק את הפריצה של הכוח-הממוכן לכיבוש של ממש.

אולם כוח רגלי לא הגיע. על הסיבות לכך קיימים תיאורים מגוונים, ממקורות שונים, ש-טרם ניתן היה לאמתם. לפי תיאור אחד, הוטל

ההתקפה של הזרוע המזרחית

מה התרחש אותו לילה בגדוד ג/2? לא יכול להיות ספק בכך שהמשימה שהוטלה על יחידה זאת, לפי לשונה של פקודת-המבצע הנוכחת לעיל, עלתה בהרבה על כוחה הממשי. משימה זאת חיבה בעצם, לא רק מסע-התקרבות של יותר מ-3 ק"מ בלילה בשטח קשה, אלא גדולה מזו: — פריצה למערך-הגנה מאורגן לעומק של 4 ק"מ בערך, תוך כדי כיבוש 4 יעדים עיקריים. וזאת — כאשר הכוח המבצע מורכב משתי פלוגות ותיקות, ופלוגת טירונים (מגדוד ש/2) שלא היתה חלק אורגני של הגדוד, והיא בלתי-מוכרת לפיקודו. ועל קשיי ביצוע אלה שבפניהם עמד גדוד ג/2, יש להוסיף עוד שתי עובדות — האחת, שמחמת הטוח המוגבל של הנשק-התומך החטיבתי והעדר מערכת-קשר מתאימה, כמעט ולא יכול היה הגדוד להסתייע בו. והשנייה, אשר כבר צוינה לעיל, שהידיעות על מערך-האויב בגזרה זו דוקא היו מעורפלות וסתרו אחת את השנייה. סיור-מפקדים אשר בוצע במשך יום ה-30.5 לא הצליח להבהיר את המצב.

לאורה נתונים האלה ערך מפקד הגדוד את תכנית הפעולה שלו, כשהוא מתכוון ראשית-כל, ללכוד את היעדים דיר-איוב והגבעה 395. התפקיד הראשון הוטל על הפלוגה המצורפת של ש/2, התפקיד השני על פלוגה ב' של גדוד ג/2, בו בזמן שפלוגה א' של אותו הגדוד נועדה לשמש בעתודה, והיא היתה צריכה להיות מוצבת ב' חירבת-התולה, כיפה הנמצאת דרומית מכביש לטרון במרחק של ק"מ עד ק"מ וחצי, בערך, מגורות-הפעולה של שתי הפלוגות התוקפות. שם נקבע גם מקום המטה הטקטי של הגדוד ומקום הסיוע-הגדודי.

בשעה 2115, בדיוק לפי לוח-הזמנים, יצא הגדוד מבית-סוסין והגיע בערך בחצות אל הר כביש הראשי לטרון-ירושלים, בסביבות שער-הגיא. בדרכם הם נפגשו עם קבוצת אנשי "הר אל" הידועה, אשר עשתה, אותו לילה, את דרכה מהרי ירושלים לחולדה. המטה, יחידות-הסיוע ופלוגת-העתודה תפסו את מקומותיהם, כשזו האחרונה מוציאה מחלקה להבטחת איזור-הפעולה לכיוון דרומי, אל משלט שנמצא בקרבת הכביש אל הרטוב.

הפלוגות המיועדות לפעולה עברו, אחרי מני-

חה קצרה, את קו-ההתחלה בין השעות 0030

ל-0050.

פלוגה א' של גדוד ש/2 נכנסה ללא התנגדות לכפר דיר-איוב העוזב מתושביו, אולם כשהיא ניסתה, בין השעות 0200 ו-0300 בקירוב, לתפוס את עצם היעד העיקרי, את הרכס של ג'ביר-איוב, אשר מתרומם מעל לכפר, היא נתקלה באש עזה של מקלעים ומרגמות ממוצב מבוצר ומחופר אשר נמצא על רכס זה.

הפלוגה שהיתה בלתי מאומנת עדיין, מור-כבת ברובה מעולים חדשים ואשר זו הפעם הראשונה מאז הקמתה נקראה לביצוע התקפת לילה נגד אויב מאורגן וערוך להגנה, לא היתה מסוגלת לחימה על היעד בתנאים האלה — והיא נרתעה, והחלה להסוג אחור. הפעלתו של הסיוע הגדודי כנראה לא היתה מתוכננת-מראש; והיות שזמן קצר לאחר ההתקלות באויב נפל קשרו של מפקד-הפלוגה, ועמו נעלם מכשיר-הקשר היחיד — לא היתה אפשרות לבקש עזרה ממטה הגדוד. במצב זה, כשמחלקותיו מתפזרות והולכות, ויוצאות מתחום שליטתו — החליט מפקד הפלוגה לסגת. מספר מקלענים, וכן קבוצת חיילים מעולי-בולגריה, שהצטיינה כבר קודם לכן, חיפו על הנסיגה, שבשליבה האחרונים סייעו לה המק"בים של הגדוד.

אחר אבידות בשיעור של 9 נעדרים ו-4 פצועים, ולאחר אבדן חלק מנשקה, התרכזה הפלוגה טיפין-טיפין, עד השעה 0500-0600, לסביבות שער-הגיא. שם היא נפגשה עם פלוגה ב' של גדוד ג/2 — כי מפקדת הגדוד נתנה הוראה לנסיגה כללית כבר בשעה 0400.

מה היו הסיבות למתן הוראה זאת?

בה בשעה שפלוגה א' של גדוד ש/2 נעה לעבר דיר-איוב, התקדם הכוח-התוקף השני של הגדוד בשטח קשה, סלעי וזרוע גבעות תלולות, לקראת המשלט 395. בין השעות 0100 ו-0200, כאשר נשמע רעם התותחים בגזרה המערבית של הפעולה, נתקלה פלוגה ב' של גדוד ג/2, לפי דברי אחד המשתתפים, "באש קטלנית ממק"בים ומקלעים, והשטח כולו הוצף רקטות צבעוניות. לאורן התגלה ואדי אשר הפריד בין אנשי ה' מחלקה הנעה-בראש לבין האויב. הכיתה שצעדה בראש ביקשה להסתער מיד, על-מנת לחסל את האויב ברימונים, אך המ"מ עצר אותם מתוך שיקול שתואדי ישבור את ההסתערות". הפלוגה

5 ג'יפים, טעונים מק"בים ומרגמות-כבדות, אל מרחב-ה"הראל". בעוד שהמאמצים של מהנדסי חטיבה "שבע" לשיפור הנתיב ולסילוק המכשולים והאחרונים נמשכים ללא-הפוגה, ופועלים אזרחיים מאזורי-החוף ומירושלים יוצאים מדי-לילה על-מנת לסייע לחיילים בעמלם, נפתחה בשני בחודש למעשה "דרך-בורמה" לתנועה. ב-3 או ב-4 ביוני מגיעה לעיר שיירה הנושאת עמה תותחים ופגזים. בלילה שלאחר-מכן מגיע ה-משלוח הראשון של קמח.

ציונים להתקפה השנייה

אם כי גם בשלב ב' של "מבצע בן-נון", כשלב א', לא הישגה המטרה — בולטים בכ"ז עד-מאוד ההבדלים בין שתי ההתקפות, ובראש-ראשונה באשר להישגיהן ולפעלן הטקטי.

בהתקפה הראשונה כמעט שלא הגיעו כוחות-תינו להתמודדות של ממש עם האויב והתקד-מותם נבלמה בראשיתה, ועיקר בעיית המבצע היתה — חילוץ מן המיצר אשר לתוכו נכנסו. לעומת זאת בעת התקפה השנייה חדרו יחידותינו, אם גם באופן זמני, לתוך אחד היעדים העיקריים — משטרת לטרון, והתקרבו עד טווח-הסתערות אל יעד עיקרי אחר — משלט 395.

הישגים אלה הנם תוצאה של שיפורים ניכ-רים בכורשר הביצוע, הבולטים בכל פרטי ה-פעולה: הדיוק הרב יחסית בלוח הזמנים וב-תיאום הן בין שתי הזרועות של ההתקפה והן בין יחידות-המשנה אשר בכל זרוע; יכולת-הפעולה של הגדוד הממוכן אפילו בלילה; שי-תוף-הפעולה היעיל בין גדוד זה לבין הסיוע-החטיבתי.

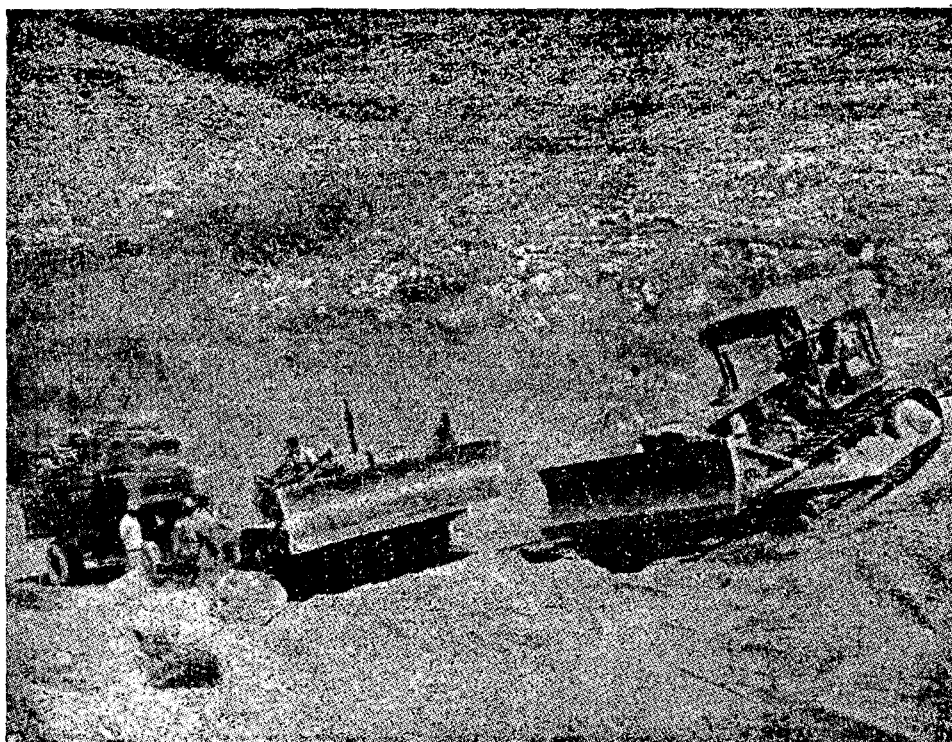
התקדמות זו הושגה על אף העובדה שה-חולשות היסודיות של חטיבה "שבע" היו עדיין, בהכרח, בתוקפן, ועל אף הזעזוע הפיסי והנפשי של הכשלוש הראשון, לכן יש לזקוף אותה, ללא-ספק, על חשבון המאמצים של פיקוד החטיבה ופיקוד יחידותיה, אשר הושקעו במשך השעות הקצרה שבין שתי התקפות. מאמצים אלה ניכרו גם ברמת עבודת-המטה של החטיבה. התקדמות זאת יש לציין לא רק בשטח המודיעין אלא גם בעצם תכנון המבצע. תכנון זה היה הפעם יסודי, מפורט ומקיף יותר מאשר בפעם הקודמת. נק-בעים שני צירים להתקפה; אמנם, אחד מהם שוכ מכיוון דרום-מערב (המבטיח סיכויים מ-צומצמים יותר) אולם הציר השני הנזכר מכיוון

תפסה מחסה, כשניתכת עליה אש אבטומטית ואש מרגמות 2 אינץ', והחלו התיעצויות בין מפקדיה וכן התקשרו עם מטה הגדוד. בסופו של דבר, הוסכם להשאיר את המחלקה שנועה-בראש כרתק מול מוצב האויב, בעוד ששתי המחלקות האחרות תנסינה לאגוף את מוצב האויב איגוף ימני עמוק, על-מנת להגיע אליו מן הצפון ולהמנע ממכשול הואדי. תנועה זאת בוצעה, בהצלחה, אולם כאשר הגיע הכוח לשטח הסתערות, נערך בשני גלים זהבין את רימוניו — הגיעה ב-0400 ממטה ה-גדוד פקודת-הנסיגה.

את ההחלטה הזאת קיבל המג"ד על פי הער-כת-המצב הבאה: ההתקפה על דיר-אויב נכשלה, ומשלט-המפתח — רכס נבי-אויב — נשאר בידי האויב. אילו היתה אפילו הפלוגה השנייה מצליחה בביצוע המשימה, והיתה כובשת את הכיפה 395 — הרי היתה נשארת לחוצה בין שני מוצבים של ה"לגיון" — ממזרח (גבעה 377) וממערב ("רכס הנביא"). יתר על כן, היות ומאז התקלות הראשונה של פלוגה ב' באויב ועד לסיום תנועת-האיגוף שלה עברה מרבית הלילה — לא היה כמעט ספק שהיא תאלץ, במקרה, שתלכוד את היעד, להתבסס עליו כבר לאור הבוקר, כשהיא מבודדת בתוך מערך-ההגנה הבלתי-מעורער של הלגיון ונתונה לאש צולבת מכל הצדדים. לנוכח שיקולים אלה נראית פקודת-הנסיגה כמוצדקת. הנסיגה בוצעה ע"י פלוגה ב', כשהיא נושאת עמה את ששת נפגעים, בסדר ובמשמעת, ובנתיב השונה מזה בו ביצעה את מסע-ההתקרבות. בשעה 0600 היה רובו של הגדוד מרוכז שוב בקו-ההתחלה שלו, והמשיך את נסיגתו למרחב-הפעולה של "הראל".

מתוך מעוז

באותו לילה בו יצאה חטיבה "שבע" לביצוע שלב ב' של "מבצע בן-נון", עלתה בנתיב הרים שיירה ראשונה של 10 ג'יפים שנושאה מרצועת-החוף אל הרי יהודה מטען של גשק-מסיע ותח-מושת. שיירה זאת אמנם לא הגיעה לתעודתה; לפני הקטע האחרון של הדרך הקשה התהפך אחד מכלי-הרכב, ואור-הבוקר אילץ את השיירה לחזור. אולם ביום המחרת, ב-1 ביוני, פילס לו ג'יפ בודד, בו נסעו קציני-המבצעים וקציני-המודיעין של חטיבת-הפלמ"ח "הראל", דרך מן ההרים אל חולדה; ומפקדים אלה הצליחו ל-הוליד בלילה שבין ה-1 וה-2 ביוני שיירה של

פריצת „דרך-בורמה“

הערכה זו, ניסה לנהל מעין שני מאמצים עיקריים בעת-זבעונה אחת. זוהי, אולי, הסיבה מדוע חולקו הכוחות „שזה-בשזה“ בין זרועות, אולם באופן בלתי תכליתי מבחינת המבצע.

אמצעי-הלחימה המסייעים (השריון, התותחים והמרגמות-הכבדות) במידה שעמדו לרשות ה-חטיבה, הוקצו לזרוע המערבית, ללא חיל-רגלים שיהא בעל עצמה מספקת ומאומן די הצורך בשיתוף-פעולה עם כוח ממוכן. ואילו בגזרה המזרחית הוצב הכוח הרגלי היחידי בעל כושר-קרב רציני ללא תמיכה ראויה.

אפילו בעצמתה המוגבלת זו, במספר ובי-חימוש, של חטיבה „שבע“, נראה שניתן היה לקבוע מאמץ עיקרי תכליתי במידת-מה, אילו בוצעו פעולות ההסחה וההטרדה באמצעות כוחות קטנים ברוב הקטעים של המתחם, כדי לקבץ את האגרוף הגדול ביותר למהלומה מכרעת בר-קטע מסוים אחד בלבד.

עוד עקרון מלחמה חשוב אחד בו לא התחשב תכנון המבצע די צורכו, הוא — התאמת המטרה לאמצעים. הדבר בולט כבר בפיוזור הכללי של

מזרח, משם מקוים מתכנני המבצע לאגוף את העמדות העיקריות של האויב איגוף עמוק. אם בהתקפה הראשונה כמעט ואי-אפשר לק-בוע את השפעת השגיאות הטקטיות על מהלכה, והנה יותר בחינת תהליך בלתי נמנע אשר הת-היה כאשר הגוף המבצע הועמד לפתע בפני מצב שלא ציפה לו ובפני משימה שלא היה נכון לה — מתבלטות בהתקפה השניה, על רקע המעלות היחסיות של תכנונה, גם מגרעותיה.

נקודת-התורפה הראשונה טמונה בכך, ש-עבודת-המודיעין, על אף שיפורת, היתה בלתי מושלמת. לא עלה בידה לזהות את מערך האויב בכללותו, וביחוד היתה חסרת ידיעה על הצבתו של הגדוד-השני של הלגיון, בגזרה המזרחית של מתחם לטרון.

הדבר נתן, ללא-ספק, את אותותיו בקוי-הפעולה הטקטיים שאת ליקויים העיקריים יש לר-אות באי-קביעת מאמץ עיקרי לכלל ההתקפה.

מתקבל הרושם שמטה החטיבה העריך, מצד אחד, ולא בצדק, שהגזרה המזרחית היא המקום החלש במערך האויב, אולם מאידך-גיסא, למרות

יעקב ואג (יקי)

מפקד פלוגת החלים שפרצה למשטרת לטרון ב-30.5.48.
נפל בנסיגה בשעת הוצאת פצועים.

דרושים כדי לפצח אגוז כה קשה כמתחם מאורגן של שני גדודים סדירים, הנתמכים ע"י מספר רב של כלי-סיוע בינוניים וארטילריה. בטיכוס אפשר לומר, שלמרות כשלון טקטי שני זה — שוב באו בעקבות המבצע תוצאות אופרטיביות חיוביות, כשלבים במילוי המשימה האסטרטגית הסופית.

אם בהמשכו של שלב א' של "מבצע בן-נן" נתפסו מקומות-המפתח בקטע העיקרי בדרך ה-חדשה, העתידה להנצח, אל ירושלים — בא שלב ב' של המבצע וביסס את שליטתו בשטח סביב עורק זה. האויב אמנם הצליח בקרב-הגנה, אולם הוא ניהל קרב זה בצורה סטטית, בלי שניסה לנצל הישגיו. היוזמה האופרטיבית, אף כי לא הוכתרה בשום הצלחות טקטיות, נשארה בידינו. ואולי לא נגזים אם נאמר, שבמידה רבה הודות ליוזמה זאת סגרו יחידות הלגיון את עצמן במתחמק, בלי לגלות מאמץ רציני להפריע ל-יצירתה של "דרך-בורמה".

זה היה ההישג האופרטיבי הממשי שלנו. יתכן כי היה בצדו גם הישג שני, אם כי כיום — כשאנו יודעים על מגמותיו ועצמתו של האויב יותר מכפי שידענו אז — יראה אולי כהישג מדומה. הישג זה התבטא בכך, שאם היו ללגיון בזמן ההוא תכניות תוקפניות ושאיפה להתחבר עם הכוחות המצריים, ע"י שינועו לעברו, כפי ש-העריך זאת בשעתו אגף-המבצעים (ולפי ידיעתנו היום הלגיון ביקש זאת מבעל-בריתו) — אין ספק ש-מבצע בן-נן שלב ב' הכריחו להסיח את דעתו מתכניות אלה.

העצמה המועטת של החטיבה לשתי זרועות, הפועלות כמעט לגמרי עצמאית ותוך שיתוף-פעולה טקטי רופף במקצת. אי ההתחשבות ב-עקרון האמור ניכרת עוד יותר בניסוח המשימה לזרוע המזרחית — כשעל גדוד בעל שלוש פלוגות קטנות, שאחת מהן אינה משתייכת אורגנית לאותו גדוד והיא בלתי מאומנת, מוטל תפקיד שבהתאם ללשונה של פקודת-המבצע יכול להת-פרש כמאמץ-עיקרי.

תופעה זו של חוסר ריכוז-הכוח, ושל תקלות ביכולת שליטה ותגובה של הפיקוד שנבעו ממנה, נתגלתה לא רק ברמה של החטיבה אלא חזרה ונשנתה אף ברמת יחידות-המשנה שלה.

אם לכוח המערבי — הגדוד הממוכן לא היתה אולי ברירה — לפי תנאי השטח ומערך-האויב — מאשר להתפצל ל-3 צוותות-פעולה, קשה ב-כ"ז למצוא הצדקה טקטית להערכות והקצאת כוחות למשימות, כפי שנעשו ע"י הפיקוד של גדוד ג/2.

אם גם, כפי שכבר הוזכר, הוראת-הנסיגה שניתנה ע"י פיקוד זה היתה מוצדקת לגמרי ב-מצב כפי שנתגבש, הרי מותר להטיל ספק האם אמנם היה הכרח שמצב כזה אכן ינצר.

אין אמנם ספק כי כל המשימה שהוטלה על הגדוד עלתה בהרבה על מידת-כוחו, אך מאידך-גיסא, אין זה מן הנמנע שאולי יכול היה לכבוש את היעדים הראשונים שנקבעו לו, אילו לא פיצול-היתר של הכוח, ריחוק מטה-הגדוד וה-סיוע-הגדודי מאזור-הפעולה הממשי, השארת אחת הפלוגות הותיקות — היינו, מהצית הכוח היעיל — בעתודה, הטלת תפקיד קשה-למדי על היחידה שלא היתה חלק אורגני של הגדוד ה-פועל, ואף בלתי מאומנת — הפלוגה מגדוד ש/2.

לא ננסה לעשות את חשבון-לאחר-המעשה, החשבון של "אילו", בזכרנו את דברי קלאוזביץ ש-במלחמה — נודעת השפעה מכרעת לעיבודות על הלגיון. אולם דומה כי לא נטעה אם נאמר, ולתנאים ללא-ספור, שאי-אפשר להעלותם מראש שגם המנעות מן השגיאות שמנינו — ספק אם יכלה לשנות בהרבה את תוצאותיו של "מבצע בן-נן", שלב ב'. תוצאות אלו שוב נקבעו, ב-ראש-זראשונה, ע"י יחסי הכוחות, ע"י העדיפות הקיימת-ונמשכת של האויב בעצמת-האש, מספר, הכנה-ואימון, ביצור — והתאחוות בשטח. כוחנו המצומצם, המלוקט מגופי-משנה שונים (וזאת — אפילו גם בחון הגדודים הפועלים), היה גם הפעם מחוסר אמצעים, עצמה ואיכות כאלה שהיו

מבצע „יורם“

(ההתקפה השלישית על לטרון, 8—9 ביוני 1948)

הרקע האופרטיבי

הפוגה — סיכויים ופכנות

בעוד מדינת ישראל עומדת על נפשה בחזית תות-המלחמה השונות, היא נאלצת גם להאבק נגד מזימות המתקמות נגדה בזירה המדינית. הגורמים העוינים אשר קיוו באמצעות פלישת צבאות ערב לחסל את המדינה ה- צעירה „במשך עשרה עד ארבעה-עשר יום“ (כפי שהעריכו מומחים צבאיים שלהם) נ- אלצו לחודות שתקוותיהם נתבדו, ושוב ניסו להשיג את מטרתם באמצעים פוליטיים. הצו להפסקת האש, אשר יצא בימים ה- אחרונים של חודש מאי מטעם מועצת-הבטחון של האומות-המאוחדות, לא רק ביטא דאגה כנה של חלק מחברי המועצה להשכנת שלום, אלא נבע גם מיזמתם של אחרים אשר קיוו להפוך את ההפוגה לנשק נגד ישראל, לאחר שנשק-המלחמה לא הביא לידי התוצאות הרצויות.

בעוד שממשלת ישראל הודיעה ב-1.6 שהיא מוכנה לצית להוראת האו"ם, בתנאי שזו תחייב גם את הצד השני שומה היתה אז על ה- הנהגה האסטרטגית והפיקוד האופרטיבי ל- הפנות את תשומת לבם לחזיון זה, שדומה ונתחולל אז לראשונה בהיסטוריה הצבאית, והוא — שהקצב ולוח הזמנים של פעולות- המלחמה יקבעו על-ידי גורמי-חוץ, אשר אי- גם, לכאורה, צד בהאבקות.

ההנהגה האסטרטגית והפיקוד האופר- טיבי גם יחד נאלצו להביא בחשבון שיתכן כי צבאות ערב ירכזו את כל כוחם למאמץ קצר אולם רב-עצמה כדי ליצור מספר עוב- דות, אסטרטגיות-מדיניות, כשיש להן יסוד- מה לבטוח בכך כי הכרות הפוגה תבוא אותה שעה, כשעובדות אלה תהיינה כגדר עובדות מוגמרות, ולפני שמהלכי-הנגד שלנו יהיו עשויים לשנותן. אם הערבים יסכימו, כי

רגע המתאים להם, להפסקת-אש — כלום תוכל ישראל הקטנה והצעירה לסרב? — זה היה חשבונם של רוקמי המזימות.

מול סכנה זאת עמד בפני הפיקוד-העליון ההכרח להעריך את המצב בחזיתות השונות ולכוון את המהלכים בהן.

שוב לא ניתן היה לפיקוד העליון לבסס את תכניתו והחלטותיו אלא כמעט אך ורק על ניתוח ה„אפשרויות הפתוחות“ של האויב, ב- העדר ידיעות מדויקות-יותר על אודות כוחותיו וכונותיו. בהתאם לנתונים (המוגבלים והבלתי- מספיקים, כפי שאנו יודעים היום) שעליהם הת- בסס ניתוח זה, הופיעו כסכנות בלתי-אמצעיות הריכוז המצרי באשדוד, מצד אחד, והריכוז העיראקי ב„משולש“ — מן הצד השני, כי היה בשנים אלה כדי להוות „אגרופים“ ל- התקפה-רבתי נגד השטח-החיוני האסטרטגי של המדינה שברצועת-החוף. בהתאם לכך ניתנו הוראות להנחית מהלומות הסחה ושיבוש על שני הריכוזים האלה, שמגמתן העיקרית — למנוע מן האויב ליטול את היזמה האופנסיבית לידי וליצור מאמץ-עיקרי ברי-תכלית, כפי שכבר הוז- כר מספר פעמים קודם לכן. עריכת ההתקפה על אשדוד הוטלה על כוח המורכב מחטיבת „גבעתי“ וחטיבת „הנגב“ והיא בוצעה ב-2—3 ביוני, ו- אילו ההתקפה על „המשולש“ הוטלה על כוח המורכב מחטיבות „כרמלי“ ו„גולני“, אשר הת- קדם ב-3—4 ביוני לעבר ג'נין, בעוד שחטיבת „אלכסנדרוני“ היתה צריכה לסייע למאמץ זה ע"י לחץ בכיוון טול-כרם.

בגזרות האחרות, ה„שקטות“ באופן יחסי, של חזית הצפון הוצבו כוחות „גולני“ בקו-הירדן ובגליל התחתון, גדוד של „כרמלי“ בגליל ה- מערבי, וחטיבת „עודד“ — אשר היתה אף היא, בדומה ל„שבוע“, חטיבה חדשה המוקמת ומתהווה עדיין — בגליל הצפון-מזרחי. באותו המרחב נמ-

ירושלים יותר מאשר 9.5 טון קמח ו-1300 גלון בניזין ביום.

לאחר כשלוש התקפות השניה על לטרון היה גורלה של המערכה על ירושלים תלוי שוב בתוצאות תחרות-המירוץ בין התקדמות העבודה ב"דרך-בורמה" לבין קצב החמרת מצב-האספקה בתוך העיר.

מאז יצא צו הפסקת-האש של מועצת הבטחון וישראל הסכימה לצית לו, עמדה בפני הפיקוד העליון שאלה חמורה — מה יקרה באם גם ה-אויב יקבל את הקריאה להפוגה, ודרך-בורמה לא תהיה אותה-שעה אלא נתיב לגיפים ולבהמות-משא כלכד? אז, בהיעדר עורק אלטרנטיבי בעל יכולת, תהפך הכירה, על 100.000 תושביה, למעין בני-תערובות, ה-נתונים לחסדי ה"לגיון" המחזיק בעמדות-לטרון החוסמות את הדרך, — כל הקרבנות והמאמצים יהיו לשוא והמערכה על ירוש-לים תהיה למעשה אבודה.

ברור, איפוא, שבמסגרת התכנית האופרטי-בית הכללית, שנועדה למנוע קביעת-עובדות מוגמרות לרעתנו עם הכרות ההפוגה, הוקדשה תשומת-לב יתרה לחזית ירושלים.

לנוכח הנתונים שצינו לעיל לא היתה לגבי חזית זאת ברירה אחרת מאשר: להגביר את עצמת העבודה ב"דרך-בורמה", את היקפה ו-קצבה, — ובעת-יבוענה אחת לנסות עוד פעם לסלק את מצודת-האויב החוסמת את העורק הראשי.

כבר באותו יום ממש בו נערכה חטיבה "שבע" להתקפה המחודשת על לטרון, שקל ה-פיקוד-העליון מה צעדים לנקוט בהם באם גם נסיון זה לא יוכתר בהצלחה.

סיכום מחישב

ההנהגה האסטרטגית והפיקוד האופר-טיבי נתקלו עתה מחדש בחישוביהם באותו מכשול חמור עצמו — המחסור בכוחות, ו-העדר עתודה בלתי-מרוחקת.

אין צורך בהסבר מיוחד לכך שלאחר "מבצע בן-נח" שלב ב' לא היתה חטיבה "שבע" מסוגלת למאמץ תוקפני נוסף; ולפיכך הוטל עליה תפ-קיד הגנתי, אם כי קשה למדי ורב-מימדים: הבטחת "דרך-בורמה" והעובדים עליה. גדוד 2/2, לאחר שתרגם אף הוא את תרומתו למשימה זו, הוחזר ב-5.6 לחטיבת-האם "גבעתי", שבאותם

צאה, כפי שכבר הוזכר, חטיבת פלמ"ח "יפתח", ששימשה באותם הימים עתודה למקרה שתתלקח שוב החזית הסורית, או זו שבגליל המרכזי, והיא מילאה מעין תפקיד של הבטחת העורף-האופרטיבי למאמץ (של "כרמלי" ו"גולני") ה-מכוון כלפי ה"משולש" הצפוני.

נקודת-תורפה שלישית במערכת האסטר-טגית שלנו היתה חזית ירושלים, שהסכ-נות העוללות לנכוע שם מקביעת-עובדות-מוגמרות ומהכרזה פתאומית של הפוגה, היו אולי חמורות עוד יותר מאשר בחזיתות האחרות.

דרך-בורמה עדיין אינה פתרון לבעיה הלוגיסטית של ירושלים

בימים שבין ה-28 במאי וה-2 ביוני לא זו בלבד שנוצרו, עקב שתי התקפות של חטיבה "שבע" על לטרון, התנאים הטקטיים המוקדמים לפיתוח עורק אלטרנטיבי אל ירושלים, כי אם, ע"י העבודות הראשונות לסלילה הממשית של עורק זה, נתאפשרה כבר תנועה פחות-ארוכת-חפזית של יחידות צבא, וכן של משלוחי חימוש ותחמושת בכמויות לא-מבוטלות, מאזור-החוף אל הבירה. להעברת משלוחים אלה הספיקו אותם אמצעי-התובלה שאפשר היה להשתמש בהם ב-מצב ההנדסי של הדרך באותם הימים — גיפים, גמלים, פרות, סבלים.

לעומת זאת, בלתי אפשרי היה לספק בעזרת אמצעים אלה ובהיקפם הקיים את צרכי 100.000 תושבי ירושלים במזון ובדלק. כל עוד לא יכולנו לפתוח לתנועה את הכביש הראשי, היה לבעיה זו רק פתרון אחד ויחיד, והוא — סלילת כביש חדש, אשר בו תוכלנה לעבור מכוניות-משא גדור-לות.

על מלוא חומרת המצב ניתן למצוא עדות במברקים מן המושל הצבאי של הבירה, ד"ר ג'וזף, ב-4.6 הוא מודיע: "בהקטנת המנה נצליח לחלק לחם עד יום ששי. איננו רוצים לסמוך על נסים, אבקשך להורות שיתחילו לשלוח קמח ב-כל דרך שאפשר. מינימום — 17 טון ליום..." וב-6.6 — "נאלץ להוריד את מנת הלחם עד 166 גרם לנפש. מה החלטתכם בדבר משלוח מידי של קמח?" עוד ב-10 ביוני, יום לפני שההפוגה נכנסה לתוקפה, ושעה שסלילת ה-כביש טרם הושלמה, לא הצלחנו להעלות ל-

הימים עמדה במלוא תנופת מערכת-הבלימה נגד זפולש המצרי.

את מצבה של חטיבת פלמ"ח "הראל" מבחיר מברק מאותם הימים: "מצבת כוחותינו — גדוד מס' 1: פלוגת-מטה, שתי פלוגות, ופלוגת טירור-נים. גדוד מס' 2: פלוגת מטה, 3 פלוגות טירור-נים, שתי פלוגות רתוקות למשלטים..."

לפיכך לא בא בחשבון להטיל על העוצבות המוצבות בגזרה את התפקיד של התקפה נוספת על מתחם לטרון, מה גם שהנתונים להתקפה זו היו עוד קשים יותר מאשר בפעמים הקודמות. סיכוי להפתעה כמעט שלא קיים עוד, בו בזמן שיחידות הלגיון אמנם רותקו למתחמן ע"י הי- מבצעים של חטיבה "שבע", אם כי לא סבלו אבידות ניכרות.

בשיקולי היה הפיקוד העליון צריך להביא בחשבון לא רק את המצב בכל החזיתות אלא גם את המצב הכללי של כוח האדם, וזה לא הש- תפר בהרבה בהשוואה למה שהיה קיים ב-15 במאי. אמנם מספר המגויסים גדל מאז בערך בשליש, אבל גידול זה לא התבטא בתגובות ניכרות לעוצבות הלוחמות. למספר הטוראים ו- המפקדים אשר היו במסגרתן עם התחלת הפלי- שה נוספו עד תחילת יוני רק כ-20%, ומרוב כוח האדם הוזה נוצרו שתי החטיבות החדשות "שבע" ו"עודד" וכן הגרעין לחטיבת ה"זקן".

כל הגופים הקרביים, דלי-עצמה כמו שהם, צמודים, איפוא, לאור המצב האופרטיבי, למרחבי הפעולה שלהם, עומדים בעיצומם של קרבות קשים, או ניצבים מול איומים ממשיים.

על-מנת לקבץ אגרוף בעל איכות שתהלוך את קשי המשימה של התקפה על לטרון ובעל העצמה המינימלית לפחות, צריך היה הפיקוד העליון להכריע עתה את אחת ההכרעות החמורות ביותר הנופלות בחלקו של דרג זה במלחמה בכלל — לסכן במחושב חזית אחת כדי למנוע סכנה גדולה עוד יותר בחזית אחרת.

מכל מרחבי-הפעולה היה הגליל-המזרחי ב- מצב המובטח ביותר, באופי יחסי (והדגש מושם על "יחסי"), וזה במידה רבה הודות למבצעים הקודמים של הכוח הנלחם שם — חטיבת "יפתח". עוד ב-29 במאי השלימה חטיבת "יפתח" את שרשרת הקרבות הקודמים שלה ע"י כיבוש השער לגליל-הצפון-מזרחי ממערב — מלכיה.

בקרב זה, אשר כשלעצמו הנו אחד ממבצעי- המופת של המלחמה, מבחינת מקוריות התכנון ואופן התמרון, נתגלה שכוחות האויב בגזרה זאת חלשים הנם, וברובם בלתי-סדירים, ושהצבא הלבנוני אינו מגלה נטיה ליזמה ניכרת.

כן שקט גם האויב הסורי — שבצד המזרחי של "אצבע הגליל" ובכל יתר הגזרות בהן הוא מוצב — מאז המהלומה שקיבל במערכה על הדגניות ב-20 בחודש, והיה מקום להניח כי עדיין מלקק הוא את פצעיו, אם כי לא היו ידיעות ברורות ומפורטות על מצבו ותכניותיו. על הפיקוד העליון היה לבחור: להבטיח במידה האפשרית הרבה ביותר את גזרת הגליל- המזרחי — לעומת אפשרות של כשלוך, לא טקטי אלא אסטרטגי, בחזית ירושלים; או להשאיר את ההגנה על "אצבע הגליל" בידי חטיבת "עודד" החדשה, (נוסף על חיל-המשמר של הי- ישובים) — שבדומה לחטיבה "שבע" היתה בלתי-מגובשת ורפוית ארגון עדיין — כדי ליצור מחטיבת "יפתח" אגרוף אשר ינסה בשלישית לפרוץ מעבר בעורק הראשי לבירה, עם כל הסיכון הכרוך בהחלטה מעין-זו.

ושבו קיבלה על עצמה ההנהגה האסטר- טגית, תוך הסתייגויות של הפיקוד האופר- טיבי, את ההכרעה הכבדה. היא ציוותה להעביר את הבריגדה הפלמ"חית לחזית ירושלים.

העברת חטיבת "יפתח" ומסיבותיה
החלטה זאת נתקבלה באופן עקרוני עוד לפני ההתקפה השנייה של חטיבה "שבע", אם כי הי- פיקוד האופרטיבי התכוון אז להעביר מן הגליל רק את מפקדת "יפתח" ואחד מגדודיה, ואף זאת רק כעבור ימים מספר. ב-30 נשלחה פקודת- התראה לחטיבה על כוונה זאת, אבל יחד עם זאת הוטל עליה לבצע מספר התקפות-הסחה, הן בגזרה הסורית והן בגזרה הלבנונית, כדי לי- הרתיע את האויב מנקיטת יזמה בחזית זאת. אולם, השתלשלות העניינים ב-24 השעות שלאחר-זאת אילצה את הפיקוד-האופרטיבי לי- שנות את תכניתו זאת לוח-הזמנים שלו, גם ההתקפה השנייה של חטיבה "שבע" לא נשאה את הפרי המקווה. התרבו השמועות בדבר אפי- שרות של הכרזת הפוגה ב-2 או ב-3 ביוני, כל מוסדות-הפיקוד העליונים העריכו לכן שכדי לשנות את המצב בחזית ירושלים, בטרם תק-

האויב

פיקוד "הלגיון הערבי" לא שינה גם בימים הללו את התפיסה האסטרטגית והאופרטיבית הרורה שהיתה לו מהתחלת המלחמה, והיא ש-מאמצו העיקרי צריך להיות מכוון להשתלטות על ירושלים העברית, לניתוק הכביש הראשי אליה, ולהחזקת בסיס מוצק בחלק הדרומי של ה"משולש".

הדבקות בתפיסה זו, שבה נקט מלכתחילה, נבעה מהערכה מציאותית קרה של עצמת ה"לגיון" ויכולתו, ושעל פיה סירבה המפקדה הירדנית להתפתות למבצעים הרפתקניים שלמעלה מן הכוח שלרשותה, אשר היו מביאים למתחת מערך יחידותיה יתר-על-המידה, הלך-מחשבה מעשי זה של פיקוד ה"לגיון" עומד בניגוד בולט לזה ששרר במפקדות הערביות האחרות, ובפרט בזו של הצבא המצרי; אם כי לא-מן-הנמנע כי לפחות בחלקו נבע זה מתקוותיה של ההנהגה המדינית הירדנית שתוכה, בסופו של דבר, ב-עזרת בני בריתה האנגליים, ע"י לחץ מדיני, לכיבושים אשר חרבה תקצר מלהשיגם.

מאידך-גיסא, היה לתפיסה זו של הפיקוד הירדני גם צד שלילי מבחינת המחשבה האופרטיבית הכללית: — התבלטו בה חוסר גמישות, העדר יכולת לנצל יתרונות אשר בידו, ולו גם לצורך תמרון מסיח ואיום מטעה בלבד. לא נוצלה, לאורחי-פעולה מעין אלה, ה-עמדה המרכזית של לוד ורמלה, שאנו מצדנו ראינו אותה בצדק כעמדת-זינוק כלפי נקודות המפתח שלנו, בשתי הערים האלו הוצבו כוחות מקומיים בלבד, וכאשר בימים הראשונים של יוני שיגר לשם ה"לגיון" יחידה מסוימת — עצמתה בלבד (שתי מחלקות רגלים ומחלקת משוריינים) העידה על כך שהיא נשלחה יותר לשם הופעה הפגנתית מאשר לפעולה ממשית, גם בגורת לטרון עצמה לא ניסה הלגיון, אף אחרי ההצלחה ההגנתית השניה שלו, ליטול את היוזמה לידי, בתקופה שבין ה-4 וה-7 ביוני, נשלחו פטרולים אחדים לכיוון "דרך-בורמה", לשם מארבים ולורוע מוקשים, פעולות אלו אמנם הגבירו את העירנות של יחידותינו והעלו בפני הפיקוד-העליון שלנו ביתר דחיפות את הסכנות הצפויות לנתיב החדש וחיוקו אותו כנתיב לנסות פעם נוספת לשחרר את העורק

ב-ענה עובדות-מוגמרות ע"י הכרזה פתאומית של ההפוגה, יש לפעול במהירות, ובעצמה גדולה ככל האפשר. נוסף על כך הושפעו שיקוליהם באותם הימים ע"י האפשרות שכבר צוינה לעיל, והיא — מאמץ כללי של האויב, הן המצרי והן העיראקי, להשיג הישגים מכריעים בשטח ה-אסטרטגי החיוני של המדינה — רצועת-החוף — לפני הכנס ההפוגה לתוקפה, אפשרות זאת חייבה גם היא שימצא כוח מרוכז, ובעל איכות לוחמת גבוהה, קרוב אל מרחב-המוקד — גם אם היה הכרח לסכן בשל כך את כושר העמידה שלנו בגליל העליון.

מתוך כל השיקולים הללו הוצאה לבסוף ה-הוראה לחטיבת "יפתח" להגיע בשלמותה לא יאחר מן האחד ביוני, לבסיס בסביבות תל-אביב, כתוצאה מכך בוצעו העברת החטיבה — וכן מסירת הפיקוד, המשלטים וסוגי ציוד שונים לידי חטיבת "עודד" — בחפז, ולא בלי תקלות מנהלתיות, ולא זו בלבד, אלא שיחידות מסוימות של "יפתח" אף החלו בתנועתן לחזית החדשה, שעות ספורות בלבד לאחר שחזרו מפעולת-הסחה נגד בניאס ושבגורה הסורית (בסמוך אל ה"תפר" שבינה לבין הגזרה הלבנונית).

גדודי "יפתח" הגיעו, איפוא, לבסיסהם ה-חדשים רק במשך ה-2 וה-3 ביוני, כשהם וקוקים, לאחר מאמצי השבועות האחרונים, להתארגנות ולהשלמת הציוד, יתר על כן, כתוצאה מהחפז בהעברת החטיבה, ויתכן גם עקב ליקויים אר-גוניים, נעו שדרותיהם הממונעות בדרכי הגליל, דרומה, לאור היום, ולא מן-הנמנע הוא שהתכוונה הזאת נתגלתה לתצפיות הצבא הסורי, והשפיעה על החלטת המפקדה של אותו צבא לפתוח ב-התקפה-רבת-דוקא בגליל המזרחי, ימים מועטים לאחר מכן, ב-5.6.

עד הגיע כל יחידות "יפתח" לבסיסם החדש שבסביבות תל-אביב, התברר לחלוטין שאין ה-ערבים מסכימים עדיין להפוגה, כן גם הסתבר, כפי שכבר הוזכר לעיל, שהתקפות התסחה וה-ריתוק שלנו נגד העיראקים והמצרים השיגו את מטרתן, בעוד שחזית ירושלים נשארה נקודת-התורפה האסטרטגית העיקרית.

בהתאם לכך הוצבה "יפתח" ב-3 ביוני ב-מרחב-הפעולה של חטיבה "שבע", כדי להתכונן להתקפה השלישית על מתחם ה"לגיון" בלטרון, אשר כונתה, מבצע "יורם".

הראשי. אולם הלגיון לא עשה כל מאמץ תקיף להפריע בעבודה ב"דרך-בורמה". לעומת העדר היוזמה מצד הלגיון כלפי עורק חדש זה אשר עסקנו בפיתוחו — אולי מתוך חוסר ידיעה ברורה על טיבו ואפשרויותיו — דבק כמקודם בהחלטתו לקיים את המתחם-החוסם שעל הכביש הראשי. גם עתה לא שוגו באופן ניכר עצמתו והערכותו במתחם-לטרון. שני ה"גדודים" על הנשק המסייע שלהם והארטילריה התומכת, נשארו מוצבים בו, נאחזו והאחוזות-יתר בקרקע. העמיקו את חפירותיהם ושכללו את צמדותיהם.

כוחותינו

ככוח לעריכת מבצע "יורם" נקבעו שתי חטיבות פלמ"ח — "הראל" ו"יפתח" — כש"מפקדה של "יפתח", אשר עמד אז גם בראשו של חיל-המחץ כולו, מנצח באופן בלתי-אמצעי על הפעולה. לכאורה עלתה, איפוא העצמה ש"הוטלה להתקפה השלישית על לטרון, הן מבחינת המספר והן מבחינת האיכות, באופן ניכר על אלו של ההתקפות הקודמות.

אולם, כדי לקבל תמונה מציאותית על כושר הפעולה האמתי של אותו אגרוף אשר התארגן לקראת מבצע "יורם" עלינו להתבונן בתבוננות יתר בדמותו וכמצבן של אותן שתי חטיבות הפלמ"ח בימים הראשונים של יוני.

חטיבת "פלמ"ח" "יפתח" כללה את הגדודים הראשון והשלישי, מסגרות ותיקות של החיל, שרוב חבריהן בני משקים או הכשרות-מגויסות. גוף זה היה יכול לרשים לזכותו, מאז התחלת המלחמה, שורה שלמה של הישגים בולטים. ה"גדוד השלישי" היה מוצב רוב הזמן בגליל ה"מזרחי", והצטיין בפעולות המתאימות ליחידות פרי טייגניות ויחידות "קומנדו". החשובה ביניהן — הפשיטה על סאסא. אח"כ השתתף בשחרור טבריה. הגדוד הראשון ביצע בחודש אפריל בקרב-ההגנה על משמר-העמק, את התקפת-הנגד בשיטות הסתננות והטרדה וגרם ע"י כך למנוסת כוחות קאוקג'י. עם עלותו לגליל, במבצע "יפתח" ו"מטאטא", הוא טיהר, יחד עם הגדוד השלישי, את האזור ואח"כ, שוב יחד עם הגדוד השלישי, כבש את צפת בסערה. ובמשך החדשים אפריל ומאי סיימה החטיבה את הטיהור של הגליל המזרחי פרקים פרקים, ונוך כדי קרבות מרים ורבי אבידות כמו ההסתערות על "מצודת הכוח"

(נבי יושע). מלבד זה ביצעה מספר פעולות גריליה למופת נגד העורף של הצבא הסורי, כמו הפשיטות על תחנת המכס וכפר-תארב, ובשטח הלבנון כמו החזירות לבליד, למרוך-אל-ראו, ופיצוצו של גשר הליטני.

רק ימים מועטים לפני שהחטיבה הועברה לחזית החדשה היא השתלטה מחדש, כפי שכבר הוזכר קודם לכן, על הצומת החשובה מלכיה — קדש, שער הפלישה לגליל המזרחי מצד הלבנון, עמדת-מפתח ש"יפתח" היה נאלץ לנטשה זמן-מה לפני כן ב"15—16 במאי.

בסיכום אפשר לומר, שבחטיבת "יפתח" התגלמה, הן בלוחמיה והן במפקדיה, מרבית ה"תכונות החיוביות שהקנה הפלמ"ח לחבריו ב"מהלך שנות התפתחותו: — כושר לתנועה ממור שכת על פני-קרקע קשים, בקיאות בחבלה, יעילות רבה בפעולת לילה, תנופה בהסתערות, רמה מקצועית רצינית של היחידה הקטנה. ה"מפקדים שבכל הרמות הצטיינו ביוזמה, יכולת התמצאות מהירה, מחשבת תכנון מקורית ה"חותרת לקראת הצלחה ע"י תמרון זריז והטעיה מפוקחת והמחפשת תמיד אחר נקודת-התורפה הממשית והפסיכולוגית של האויב. מלבד זה התבלטה החטיבה, כיתר עוצבות הפלמ"ח ברוח רמה ובגאווה על החיל אליו השתייכה ועל יעודה, אם כי סגולה זאת לא נעדר בה אף שמץ שלילת שביהירות וזו הביאה לפעמים, בדרך-הטבע, ל"צעדים מבצעים וארגוניים נחפזים שלא נשקלו די-הצורך.

אם, כאמור, יכלה חטיבת "יפתח" במועד בו הועברה לחזית ירושלים לרשום לזכותה שורה שלמה של הצלחות, הרי מאידך-גיסא יש גם לקבוע שמזל-הקרב האיר לה עד אז פנים יותר מאשר לחטיבות-האחיות שלה, "יפתח" לא נאלצה עד אז לעמוד במבחן של מלחמת מדבר, על קשייה, ולא נדרשה לחפות, בעצמה ועומה-ביחס, על שטחים נרחבים — כמו חטיבת "הנגב"; היא לא נשחקה בהחזקה מיגעת של משלטים בהרים — כמו חטיבת "הראל".

מעל-לכל חשובה היתה העובדה כי במשך תקופת פעולותיה עד לראשית יוני — אפילו במבצעים הקשים ביותר, כמו כיבוש צפת ונבי-יושע — התמודדה החטיבה עפ"י, שלא כי-אחיותיה, עם אויב בלתי-סדיר או סדיר-למחצה, או עם יחידות-עורף בלבד של צבא סדיר. ל-

עומת אייב מסוג זה היה ללוחמי "יפתח" ו-
מפקדיו לא רק יתרון איכותי ברור אלא לפרקים
(למשל בכיבוש צפת) גם עדיפות בסוגי נשק
מסוימים (כך, למשל — כתוצאה מאלתור ב-
מרגמות-כבדות מסוג "דדקה" ו"פרעוש", ויתכן
כי גם במקלעים קלים).

לעומת זאת, בשני המקרים העיקריים ש-
יחידות החטיבה נפגשו באיב סדיר: התקפה
על חניה מובטחת של הצבא הסורי בצמח ב-19
במאי, והגנה מול התקפת-נגד של הצבא הלבנוני
על מלכיה ב-15 במאי, מסתבר שלחטיבת "יפ-
תח" לא רק שהיו חסרים, כמו ליתר כוחותינו,
אמצעי-הלחימה המתאימים, אלא שכמותם כן גם
חטיבה זאת לא סיגלה את עצמה עדיין לשיטות
הלחימה הדרושות בשביל להתמודד בהצלחה,
התמודדות-ישירה, עם איב מעין-זה.

אלה היו ציונים קצרים לגבי איכות החטיבה.
ואילו לגבי עצמותה הממשית אפשר לומר כי
היתה מצומצמת למדי. מספר הלוחמים בכל אחד
משני גדודיה קרוב-לודאי שלא עלה באותו מועד
על 400—500 איש בממוצע. אם הגרעין הפיקודי
הותיק נשמר פחות-אדיר, הרי בשורות ה-
לוחמים נמצא, על כל פנים, אחוז בלתי-מבוטל
של טירונים, שבא כתחלופת לאבידות שסבלה
החטיבה במשך הזמן.

מה היה מצבה של חטיבת הפלמ"ח השניה
שהיתה צריכה להשתתף במבצע "יורם" — על
כך ניתן כבר לעמוד מחלקיה הקודמים של
סקירה זו. אולם נחזור בקיצור על העובדות
שצוינו. על שכמי חטיבה זאת רבץ למעשה
עיקר המאבק על העיר ועל הדרך אל ירושלים
עד לראשית יוני, החל מליווי השיירות בימים
הראשונים של המלחמה, עבור אל מבצעי "נח-
שון", "הראל", "יבוסני", "מכבי", וכלה בפריצה
לעיר-העתיקה וקרבות רמת-רחל. די לציין ש-
מתחילת המלחמה ועד ימי מבצע "יורם" אבידו-
תיה של חטיבה זאת בהרוגים בלבד היו 350,
בהם מספר גדול של מפקדים, כולל מ"פ (דומה
אחוז האבידות הגבוה ביותר מכלל עוצבות ה-
צבא עד אז). כמו-כן, כפי שפורט כבר לעיל,
4 מן הפלוגות הרובאיות של החטיבה (הכוללות
את הגדוד הרביעי והחמישי של הפלמ"ח) היו
מורכבות מטירונים, בו בזמן ששתים מהפלוגות
הותיקות היו רתוקות באופן קבוע, פחות או

יותר, למשלטים בקטע המזרחי של כביש ירוש-
לים.

יש להוסיף לכך שעם חסימת העורק הראשי
לבירה, היתה החטיבה אף מנותקת מן הבסיסים
שבאזור-החוף, ולפיכך מידת ההספקה — עד
שהחלו המשלוחים הנסיוניים הראשונים בנתיב
שהפך אח"כ ל"דרך-בורמה" — היתה מצומצמת
ביותר, דבר שנתן אותותיו לא רק בכמות אמ-
צעי-הלחימה והתחמושת אלא גם במזון ובציוד
— וכתוצאה מכך היה המצב הגופני של מספר
ניכר מבין הלוחמים ירוד למדי.

בשים-לב לכל העובדות האלה, יש לומר שאם
גם עלו הפעם כוחותינו, אשר נערכו להתקפה
השלישית על לטרון, מבחינת הגיבוש הפנימי,
הנסיון וכושר הלוחמים והפיקוד, על חלק ניכר
מאותן יחידות שביצעו את שתי ההתקפות ה-
ראשונות — הרי עצמתם המספרית, קרוב לודאי
שלא היתה גדולה מזו של חטיבה "שבע", ו-
היחידות הנספחות אליה.

כשם שחסרים עדיין, כפי שעוד יוזכר, רוב
הפרטים על מבצע "יורם" עצמו, כן אין בידינו
לפי שעה נתונים ברורים באשר לחימושן של
שתי החטיבות באותה עת, וכן אף לא על כלי-
הסיוע הכבדים שהוקצו למבצע. אולם יש יסוד
להניח שכמות הנשק הקל והבינוני שנמצא אז
בידי יחידות פלמ"ח אלו עלתה אותה שעה על
זו שהיתה לחטיבה "שבע" וליחידות המסופחות
אליה בשני שלבי של מבצע "בן-נון". כן עמדו
אז בגזרת לטרון לרשות מפקד חזית ירושלים,
הקולונל מרכוס, 6 תותחים בני-65 מ"מ ו-4—6
מרגמות בנות 120 מ"מ; ואם כי חסרות ידיעות
מפורשות, יתואר כי הקציב את מרביתם של
כלי-ירייה אלה, או שמא אף את כולם, לסיוע
ישיר או בלתי-ישיר לפעולה הנוכחית.

כן עמד כל כוח האש של חטיבה "שבע" ל-
סיוע הפעולה, לפי לוח זמנים ודרישות מפקדת
"יורם".

מצבו של פיקוד החזית בעת מבצע "יורם"
לא היה עדיין שונה בהרבה מזה ששרר בעת
מבצע "בן-נון" שלב ב'. טרם היו בידו מכשירי-
המטה הדרושים וכן לא איפשרו עדיין התנאים
תמרון חפשי והערכות גמישה של ארבע החטי-
בות ("שבע", "עציוני", "הראל" ו"יפתח"), אשר
תחת פיקודו לכאורה. לכן, שוב התבטאה השפעת
מפקד החזית על מהלך הקרב בעיקר ע"י עצה

של המתחם על-מנת ללכוד, בשלבו הסופי, את הכפר לטרון מהצפון, כלומר מן העורף. מעלותיה של תכנית זאת הן בולטות. רק ע"י פעולות הטעיה והסחה ענפות ובחירת ציר-התקפה שיהא בלתי-צפוי יחסית (בלתי-צפוי — מפני שהוא עובר בשטח קשה-לתנועה, ועובר בין מוצבים אחדים של האויב) אפשר היה בכלל להשיג הפתעה כלשהי נגד אויב שאחרי התקפות הקודמות היה דרוך ומוכן. מובן, שגם הקשיים והסיכון אשר בתכנית זאת לא היו מבוטלים.

נוחות ומשימות

בהתאם לתכנית זו הוצב הגדוד-הראשון של "יפתח" מול הקטע המערבי של מתחם לטרון, כשתפקידו לבצע פשיטות הסחה והטרדה, ואילו את פעולות הריתוק וההטעיה בקטע הדרומי היו צריכות לבצע יחידות של חטיבה "שבע", שב-גזרתה הוצב כנראה גם חלק ניכר של התותחים (בהתאם לעדויות אחרות — בסביבות משלט 200 ואל-קובאב) שסיעו להתקפה. המרגמות הן כבדות הוצבו, כנראה, בסביבות שער-הגיא, כי מרחב הפעולה של "הראל", כן פנה מפקד ה-מבצע אל אג"ם, וביקש שינתן סיוע אופרטיבי להתקפה ע"י פעולות הסחה נגד רמלה, מצד אחד, והפצצות מן האויר על משלטי הלגיון — משלט הראדאר ונבי-סמואל — על הכפר בידו ועל העיר רמאללה — מן הצד השני.

בתכנון מוקדם הובא, כנראה, בחשבון ל-השתתפות-במבצע גם גדוד ג/2 של "גבעתי" — אולם גדוד זה, כפי שכבר הוזכר, תועבר ימים מספר לאחר סיום מבצע "בן-נון" שלב ב', כי התאם לפקודת האג"ם, חזרה אל חטיבתו, אשר עמדה אז בקרבות מרים בחזית הדרום. לכן הוטל התפקיד המהות את המאמץ-העיקרי על הגדוד השלישי של "יפתח" וכן על גדוד מ-חטיבת "הראל" — אשר יתכן כי היה מקובץ מפלוגות שונות של שני הגדודים של החטיבה, אין בידנו שום פרטים מדויקים יותר על ה-משימות שהוטלו על כל אחד מן הגדודים, על היקף הסיוע הגדודי ואופן הגשתו, על התיאום שבין הרגלים ובין התותחים והמרגמות-הכבדות — מצד אחד ועל השילוב שבין המאמץ העיקרי לבין פעולות הטעיה וריתוק אשר התנהלו ב-קטעים אחרים, מצד שני. כן לא ידוע לנו לפי שעה אם ואיזו עתודה נשארה בידי פיקוד ה-מבצע.

והדרכה אישית, אם כי ע"י העמדת יחידות התותחים והמרגמות-הכבדות בכפיפות ישירה לה, וע"י כך שחלק מטה הפלמ"ח נרתם להכנות ה-מבצע, ניתנו עתה בידי מפקד החזית מקצת מן הכלים הראשוניים של פיקוד אופרטיבי.

תכנון המבצע

בר-בזמן שעל שני שלבי המבצע, "בן-נון" קיים חומר עשיר בכתב, הן תאוריהם של מפקדי דים ולוחמים והן דיווח של מטה חטיבה "שבע", ולכן לחוקר הבא לחקור את הדברים, קל יחסית לעמוד על ההכנות לפעולות אלו ועל מהלכיהן גופן — טרם נמצא ושום מקור בכתב על מבצע "יורם", פרט למברקים בודדים והערכות אחדות, שעוד יצוטטו כאן, לפיכך, מי שמנסה לתאר את ההתקפה השלישית על לטרון נאלץ לפי-שעה להעזר, פרט לחומר המועט הזה, ופרט לרשמים מצד האויב, בעיקר בהשערות. לכן תמונת מבצע "יורם" תהיה מן-ההכרח בלתי-שלמה ומקוטעת, עד אשר יעשה מאמץ, ע"י גבית עדויות, ו-בדיקתן לאור פני-השטח, להתגבר על אותו חלל שנוצר מחוסר דיווח ותיאור הפעולה ע"י ה-מבצעים עצמם.

דבר אחד אפשר לקבוע אמנם בבטחון, והוא שהידיעות על האויב שבידי הכוח התוקף היו הפעם שלמות לאין-ערוך יותר מאשר בשלב הראשון, ואף בשלב השני, של מבצע "בן-נון". מערר-ההגנה של הלגיון התבהר תוך כדי ה-פעולות הנ"ל למעלה מכל ספק, והיות הפעם נמצאו אזורי-הכינוס ומקום מפקדת-המבצע ב-מרחב-הפעולה של "הראל" — יתכן כי היתה קיימת גם אפשרות טובה יותר להשתמש בתצפית הישירה מן המשלטים המוחזקים בידי חטיבה זו בשביל לעקוב אחרי השינויים לפחות בחלק מ-מערך הלגיון.

לאור ידיעות אלו והנסיון של ההתקפות ה-קודמות החליט מפקד המבצע — כפי שאפשר להסיק ממברקים מספר — על תכנית אשר אלה היו קויה הכלליים: פעולות הטעיה והסחה תבו-צענה נגד הקטע המערבי והקטע הדרומי של מתחם לטרון וכן תכוון נגד קטעים אלה מרבית האש המסייעת, — ואילו המאמץ-העיקרי, לעומת-זאת, יבוא הפעם מדרום-מזרח, מאזור השליטה של "הראל", כשמגמתו לעקוף בהתקפת לילה את המשלטים של דיר-אויב ולחדור אל עומקו

הסתערות. לאחר שלאויב נגרמו אבידות, ביחוד עם מנוסתו. מיד עם ההתבססות יצא הגדוד השני במכוניות ובמהירות למשלט "יג" בחשבם — ובצדק — שזה המשלט שנכבש, אולם שם נתקלו באש קרובה ממרחק 20 מטר ובמטר של רימוני יד. כמובן שנאלצתי להחזיר את הגדוד. בינתיים התקרב אור־היום והחלטתי לסגת. לשלוח תג־בורת לא היתה אפשרות משום שקשה היה לזהות את מקומם. הם הדפו בהצלחה שתי התקפות נגד. גדוד חגי (הגדוד הראשון של "יפתח") פוצץ שני גשרים על כביש רמאללה-לטרוון וחדר לכביש עמוס, סבל אבידות מספר. ב"הראל" המזון אינו מספיק. הלילה לא נוכל לפעול. נפעל מחר. על התכנית אודיע יותר מאוחר. מאנשינו עשרה חללים וכארבעים פצור עים, מרביתם קל. כל הפצועים נאספו והובאו לבתי־חולים.

גם ממברק זה קשה לקבל תמונה כוללת על שלבי הקרב והתפתחותו. בעיקר מפני שיעדי ההתקפה מצוינים ע"י מלות־קוד במקום על ידי קואורדינטות — ולכן אי־אפשר לפי שעה לזהותם בדיוק.

נאלץ להודות שהתיאור המלא והמאלף ב"יותר שמצוי לע"ע בכתב לגבי מבצע "יורם" בא לנו ממקור ערבי, שצוטט כבר במסגרת מחקר זה פעמים־מספר — והוא חיבורו של הראיס מחמוד אל־רוסאן: "מערכות שער־הגיא". אם כי יש להביא בחשבון את אי־הדיוקים, השיבושים — וההגזמות הרבות — אשר מציינים חיבור זה, וכן את העובדה שמחברו, קצין הלגיון, אינו מנסה כלל להופיע כמנתח אובייקטיבי, ניתן בכל זאת לקבל מתוכו, במידה רבה יותר מאשר משני המקורות המצוטטים לעיל, מושג כלשהו על שלבי המבצע ומידת הצלחתו.

מתיאור זה נתן, ראשית־כל, ללמוד שפעולות הריתוק וההסחה אשר בוצעו על ידינו באזורים המערבי והדרומי של המתחם בשעות הערב ועד חצות מילאו את תפקידן. לפי דבריו של אל־רוסאן, רותקו יחידות הלגיון לקטעים אלה ע"י התקפות שבאו ממספר כיוונים בבת אחת. כן אפשר לומר שקצין הלגיון מעיד על יעילות לא־מבוטלת של האש־המסייעת שלנו. באמרו: "האויב הציוני פתח באש מנשק־המסיע על כל עמדות שער־הגיא ועל עמדות התותחנים הכבדים ועל תובלת הגדוד השני בכפר־נובא... תחנת־המסטה ב"

זמן ההתקפה נקבע ללילה שבין ה־7 ל־8 ביוני, אולם עקב איחור בתנועות היחידות היא נדחתה לליל הבא. אמנם, ליל ה־6.7 התחילו יחידות־המשנה של הגדוד הראשון של "יפתח" בפעולות ההטרדה שלהן באזור המערבי של מתחם לטרוון. הן ביצעו סיור אלים בסביבת בית־נובא, מקום בו נתקלו בהתנגדות חזקה, וכן מיקשו את הכביש בין כפר זה לרמאללה. בעת־ובעונה אחת פשטו הן על הכפר עינבת.

ההתקפה

על עצם מהלך מבצע "יורם" בליל 8/9 ביוני ישנם בידינו, לפי שעה, שלושה מקורות בלבד, שכולם מצומצמים הנם, ואף בלתי ברורים בתוכנם.

המקור הראשון הוא משפטים־מספר משל מפקד־המבצע שנתפרסמו ב"ספר הפלמ"ח" (יגאל אלון, "מגמות ומעש" דף 383); וזה לשונם: "סמוך להפוגה א' חל שינוי בריכוז כוחות ה־פלמ"ח ע"י העברת חטיבת "יפתח" אל גזרת־פעולתה של אחותה — חטיבת "הראל". ריכוז כוחות זה, שבוצע בחפזון, עמד תחת פיקודו האופרטיבי של מטה הפלמ"ח; ועל אף היות כל הלוחמים יגיעים למדי, הספיקו לערוך ערב ההפוגה התקפה חזקה על משלט חיוני בעורפה של לטרוון. התקפה אשר לא זכתה להצלחה. מטעמי בטחון נאסר על פרסום פרטי הקרב ה־מענין הזה, אולם אפשר לומר כי מפקד החזית דוד מרכוס, ומפקד הפלמ"ח שפקד על הקרב, האמינו כי ימי מנוחה קצרים ותגבורת של כוחות נוספים בשיעור לא־גדול — היו מאפשרים ביצוע שורת התקפות נוספות עם תקווה לנצחון". יותר מאשר מתוך הזכרה זו של אותו קרב ממרחק של שנים־מספר, אפשר ללמוד מן הדו"ח, אף הוא קצר למדי, ששיגר מפקד־המבצע למחרת ההתקפה, ב־10.6, לראש האג"ם: "בגלל העדרו של גדוד פרולובי) נאלצנו לצמצם את התכנית באישורו של סטון. גדוד אחד מצד מזרחית־דרומית לעבר משלט "יג". לאחר הכיבוש וה־התבססות צריך היה לעלות גדוד שני לאותו משלט וממנו להתקדם לעבר "יד", ומשם לכפר לטרוון. בטעות נכבש תחילה המשלט "יד" מבלי שהכובשים ידעו זאת. הקרב היה חריף. משני הצדדים השתמשו ברימונים. המשלט נכבש ב־

(1) גדוד 2/2.

הפקידים של מטה-הגדוד, ומכמה עשרות לוח-
מים בלתי-סדירים.

התקפת-נגד זאת — היא אשר, לפי דברי
הקצין הערבי, הצילה את המצב וגרמה לנסיגת
של הכוחות היהודיים.

זו הפעם הראשונה בכל חיבורו מצין כאן
מחמוד אל-רוסאן את האבידות שסבלו הלגיון
וכוחות-העזר שלו בקרב זה — בשיעור של 12
הרוגים ו-17 פצועים; הגם שיש להתחסל ל-
מספרים אלה, כאשר לתיאור בכללותו, בהס-
תייגות הדרושה.

ציונים להתקפה השלישית

אחרי האמור-לעיל — אין צורך להסביר ב-
מיוחד כי לגבי מבצע "יורם" לא קל לפי שעה,
להשיג את תכליתה החיובית של חקירה הסטו-
רית: — הפקת לקח מן העבר — למען ההווה
והעתיד.

בעוד שהחומר שברשותנו מאפשר במידה
רבה לערוך דקונסטרוקציה של שתי ההתקפות
הראשונות על לטרון, לעקוב אחרי השרשרת של
סיבה-ותוצאה, להשוות את הכונה-תחילה עם ה-
הישג הממשל, להצביע על ליקויים וזגזגות —
למען ילמדו מהם — נשארת לגבי מבצע "יורם"
שורה שלמה של שאלות שעדיין סתומות הן.

אין אנו יודעים אפילו את תכנית הפעולה,
פרט לקיים כללים-ביותר, וגם אלה הנם יותר
פרי ניחוש מאשר בגדר עובדות המבוססות על
מקורות.

אותו חוסר-הידיעה קיים גם לגבי הרכבם
המדויק-יותר של כוחותינו, ולגבי פירוט משי-
מותיהם הטקטיות, לפיכך, קשה ביותר להעריך
את מידת ההצלחה והכשלון שהיתה בו במבצע
זה, ולעמוד על הסיבות לשניהם.

האם מקור אי-ההצלחה היה באמת געוץ
בחסר תיאום בין יחידות-המשנה ובשגגה בזיהוי
המטרות, וכלום ההתקפה כולה הסתיימה, בעודה
באיבה וההישג היחידי שלה היה כיבוש הומוני
של משלט מסוים — מסקנות, הצעות ועולות
תוך עיון בדו"ח מפקד-המבצע? או, שמא
נהפוך-הוא — ההתקפה הגיעה כמעט לגמרי אל
תעודתה, מערך האויב עמד לפני התמוטטות, ו-
מאמץ נוסף היה מכריע את הכף לטובתנו —
כפי שאפשר להתרשם מתיאורו של הקצין ה-
ערבי? לפי שעה, אין תשובה לשאלות אלה.

לטרון היתה נתונה כל אותה העת להפגזה... מטה
הגדוד הופגז בצורה שלא היתה כדוגמתה... גם מעמ
זות הגדוד-השני הודיעו על הפגזות קשות...".

זמן קצר לאחר חצות התפתח המאמץ-העיקרי
של ההתקפה, אשר לדברי קצין הלגיון הגיע עד
השטח החיוני של המתחם-הגדודי, המשלט ה-
גבוה ביותר, ששמו שיך-אבן-ג'בל, שם נמצאה
עמדת התצפית המרכזית של מפקדת הגדוד-
הרביעי, אשר הפעילה באמצעות טלפון ואלחוט
את תכנית-האש של הנשק-המסיע-הגדודי ושל
הארטילריה. היחידות התוקפות שלנו הצליחו,
לפי תיאורו של מחמוד אל-רוסאן, לא רק לאיים
על עמדה זאת אלא הסתערו על מטה הגדוד
עצמו אשר כנראה היה נמצא בקרבת הכפר
עמואס.

קצין הלגיון מתאר את התפתחות הקרב ב-
שעות שבין 0100—0300 בזו הלשון: "בחלל
האיר נשמעו שתי התפוצצויות אדירות, נחבר
כי האויב פוצץ מעביר-מים אחד בקרבת הכניסה
המזרחית של הכפר עמואס, ואחר — בקרבת
בית-נבא... בשעה 0210 הצליח האויב לכבוש
אחדות מן העמדות-הקדמיות המאבטחות את
מטה-הגדוד, מאחר שכמה ממגיניהם נהרגו ו-
אחרים נפצעו. האויב המשיך בהתקדמותו עד
למרכז-התצפית, המצב נעשה חמור. עמדותינו
רותקו, והאויב נמצא במרחק כמה עשרות מטרים
מלטרון, מעמדות הנשק-המסיע באבן-ג'בל, בתוך
עמדות הפלוגה-השלישית ובמרחק של 60 מטר
ממטה-הגדוד... לרוע-המזל אירע מעצור באחד
המקלעים-הבינוניים... תחמושת הנשק-הקל בקו
הקדמי אולה, והיה צורך להטיל על החיילים ל-
העביר תחמושת מהמחסנים הרורביים. ברשות
המגינים על מטה-הגדוד נותרו רימוני-יד בוי-
דדים בלבד. כאן נתפתח קרב גוף-אל-גוף שארך
כשעה... קו הטלפון בין מטה-הבריגדה ובין מ-
פקדי-הגדודים נותק". ממשפטים אלה מתקבל
הרושם — יתכן מוצדק, ויתכן מוטעה —
שהמערך של הגדוד-הרביעי התערער קשות ע"י
התקפתנו, ובין שעה 0200—0300 בבוקר קרוב היה
להתמוטטות, כשאין בידי הגדוד-השני הסמך,
ואף לא בידי מפקדת-החטיבה של הלגיון, יכולת
להשיע. להלן מתאר מחמוד אל-רוסאן כיצד,
בשעה 0400, ארגן התקפת-נגד לסתימת הפרצה,
ממש ברגע האחרון, וקיבץ לשם כך אגרוף משתי
כיתות והפלוגה שהחזיקה בכפר לטרון, מהנהגים

אף כי בשל כל הסיבות שצוינו לעיל אין ביכולתו של החוקר להגיע לידי סיכום כולל של המבצע — אפשר, בכל-זאת, לצין מספר עובדות ברורות.

ראשית, אין ספק שהפיקוד על מבצע "יורם" נהנה משלושה יתרונות שלא היו מצויים כלל — או, על-כל-פנים, לא באותה מידה — לגבי חטיבה "שבע"; והם: — ידיעות בדוקות ו-אמתיות יותר; מטה מגובש, בעל יכולת מב-צעית ומנהלתית; איכות גבוהה-יחסית של הד-כוח המבצע עצמו — בצירוף כמויות חימוש שקרוב-לודאי עלו על אלה אשר עמדו לרשות ההתקפות הקודמות.

מבין, כי יתרונות אלה באו לידי ביטוי ב-עצם תכנון המבצע. בתכנון זה ושמו יפה, ב-ניגוד לפעולות הקודמות, על שנים מעקרו-נות ההתקפה על מערך מבוצר: — מסכת שלמה של פעולות ריתוק והטעה, לשם פיזור אש-ו כוחו של האויב והסחת תשומת-לבו מן המאמץ העיקרי; מאמץ זה הופנה הפעם (במידה שניתן ללמוד על כך מן המקורות) שלא כבהתקפות הקודמות נגד המוצבים החיצוניים של מתחם-ה-הלגיון אלא מכיוון בלתי צפוי ומפתיע-ביחס, באופן בלתי-אמצעי נגד חלק מן השטח-החיוני של המערך — מתוך ההנחה הנכונה שאפשר להסתכן ולהשאיר שורה של עמדות האויב באגף ובעורף של ציר-ההתקפה, והללו תיפולגו מ-עצמן, באם רק נצליח להאחז בעומקו של ה-מתחם, באותם המשלטים אשר בין הכפרים יאלו ועמואס.

האמת ניתנת-להאמר, שהנחה זאת לא היתה זרה גם למתכנני מבצע "בן-נון" שלב ב', כפי שאפשר ללמוד מפירוט היעדים שהוטל על גדוד ג/2 ללכדם (ראה בעמ' 50-51). אולם, כפי שכבר צוין במקומו, בתכנון אותה התקפה מצויה היתה סתירה בולטת (אם כי אולי בלתי-נמנעת מבחינה אוביקטיבית) בין המשימות לבין הכוחות ש-הוקצו למימושן.

דומה, כי מסתירה מעין-זאת לא היתה חפ-שית גם תכנית מבצע "יורם". ראשית, קביעת גדוד שלם, הגדוד-הראשון של "יפתח", לפעולות הטעיה בלבד נראית כדבר מופרז, היות וצעד זה הפחית את מידת ריכוז הכוח — ועם זאת גם את "אורך-הנשימה" של המאמץ-העיקרי. ביטוי נוסף לשגגה בחלוקת כוחות אפשר למצוא בהפעלת

מרבית הסינר-הכבד (כך, עכ"פ, אפשר להתרשם מן המקורות העומדים לרשותנו כיום) לצרכי ריתוק המטרות שבגזרות הבלתי-מותקפות — במקום להשתמש בו לתמיכה במאמץ-העיקרי. אכן, תופעה זאת — באם אמנם כזה היה מצב-הדברים במציאות — אפשר אולי לתרצה ע"י שני נימוקים: הראשון — שאיפה להשיג הפתעה גמורה בגזרת המאמץ-העיקרי, ע"י התקפת-לילה; והשני — שבשלב זה של ההתפתחות עדיין לא היו הכוחות המבצעים ופיקודם מסוגלים לתיאום הדוק יותר עם התותחים והמרגמות-הכבדות בתנאים הקיימים ואף חסרה להם מערכת-הקשר הנאותה לכך.

ברם, על-אף כל החסר לנו כדי שנוכל להסיק מסקנות שתהיינה מבוססות-לחלוטין — דומה שלא נטעה באם סיכומנו (שוב: לפי המקורות אשר לרשותנו) יהיה שגם מבצע "יורם", כמו המבצעים הקודמים, הוכרע לטובת "הלגיון ה-ערבי" בעיקר מחמת יחסי הכוחות, שהיו חיוביים לגביו.

במבצע "יורם" נתאשרה שוב אמת-מאמתות-היסוד, והיא: — משימה לשבירת מערך-הגנה מאורגן — רק לעתים אפשר להגשימה באמצעות גורמי הפתעה, העזה ותמרון. גורמים אלה, ל-רבות הטעיה, תחבולה וחסות-הלילה (כאמצעי להשגת ההפתעה) — אינם אלא אחדים מן ה-תנאים להצלחתה של משימה מעין-זו; וברוב המקרים הם כשלעצמם אינם מספיקים, באם לא מתלוו עליהם התנאי-היסודי הנוסף — עדיפות בעצמה-המספרית ובחימוש, וריכוזם התכליתי-ביותר של שנים אלה.

תנאי-יסוד זה הוא בגדר תנאי-בלי-יעבור, משום שעפ"י אין ללכוד מערך-הגנה מאורגן מסוגו והיקפו של המערך שהוקם סביב לטרון, במכת-לילה מוצלחת אחת. כמעט מן-הנמנע הוא שמבצע מעין-זה לא יהיה תהליך ממושך, ולא יחייב "לחימה-על-היעד" אף בעצם בשעות היום, וכן התבססות בו והדיפת התקפות-נגד. יתר-על-כן, ברובם של מצבים מעין-אלה תושג ההצלחה השלמה רק ע"י מאמץ נוסף של התוקף, שיעשה ע"י כוחות רעניים, לאחר שנשברה היזמה-הנגדית של המתגונן.

כיבוש של מערך-הגנה מאורגן הנו, איפוא, תהליך ממושך, שכן נועד בו תפקיד מרכזי-לאורך-הנשימה, המתבטא לא רק בעצמה-הכל-

לית של הכוחות וחלוקתם בכל שלב של פעולה. אגב שמירת עתודה נאותה לשלב הסופי — אלא גם באימון הגייסות ובמחשבת הפיקוד.

דוקא סגולה זו של „נשימה ארוכה טקטית“ היתה נעדרת בצבאנו באותה תקופה. הסיבות העיקריות לכך היו אמנם סיבות שבעצמה-פיסית — היקפם המצומצם של החימוש, הן במימדיו הכלליים והן בסוגיו מזה, ושל מספר הלוחמים. מזה, אכן, נוסף על סיבות אובייקטיביות אלו חסרה היתה באותה עת ליחידותינו ולמפקדינו, ודוקא למובחרים שבהם, גם בקיאות מספקת בדרכי לחימה מתאימים לפעולה נגד מערך הגנה של צבא סדיר; כי עד אז הורגלו בעיקר בהתקפות בסגנון של פשיטת-לילה מהירה ונועזת, ועדיין זר היה להם נוהג המאבק השיטתי והרצוף וה„כרסום“ העקשני, האופייניים לתהליך מבצעי התגברות על מתחם מאורגן.

בסופו של דבר, למרות ההבדל הניכר באופי הכוחות שביצעו את ההתקפה שלישית על למרון לעומת אלה שהופעלו בשתי ההתקפות הקודמות, היתה תוצאת מבצע „יורם“ זהה למעשה עם זו של מבצע „בן-נח“ על שני שלביו — וזאת הן לשלילה והן לחיוב.

אף מבצע זה הסתיים בכשלון טקטי, אם כי הודות לו — בדומה לפעולות הקודמות, שתוארו כאן — בשארה היזמה הכללית בגזרה זאת ב-ידינו.

אולם, יש להוסיף ולומר, שאילו היתה מת-אמתת ההנחה — שעל פיה תוכנן מבצע „יורם“ ועל פיה הכריעו את כל ההכרעות החמורות הקשורות במבצע זה — היינו, שקיימת הסכנה שתוכרו הפוגה בטרם נפתח „דרך בורמה“ ל-תנועה סדירה, כי אז היתה עלולה משמעות הכשלון הטקטי של ההתקפה-השלישית להתרחב, עד למימדים אופרטיביים ואף אסטרטגיים. ל-מולנו לא נתגשמה סכנה זו, מסיבות שונות לא נכנסה ההפוגה לתוקפה אלא ב-11 ביוני, ולפיכך נותרו בידינו ימים יקרים לסיום העבודה ה-הנדסית בעורק האלטרנטיבי שיקשרנו אל ירי-שלים. עוד בטרם הסתיימו עבודות אלו, כבר החלו נעות ללא-הפסק על פני אותו גתיב שיירות גייפים שנשארו הן אמצעי-לחימה והן מזון לבירה, כשיחידות של חטיבה „שבע“ מחזיקות במשלטים המחפים על הדרך, והמשטרה-הצבאית החטיב-

תית נאכקת בבעיותיה המורכבות למדי של הכ-ונת התנועה באותו עורק קשה ובלתי-מותקן, המופגז בקטעים מסוימים על ידי האויב — ומתגברת עליהן בהדרגה.

בצדק ראה ראש אגף-המבצעים את זירוז העבודה ההנדסית בנתיב החדש, והבטחתו ה-יציבה ככל-האפשר, כבעיה הבערת של השעה — פן ינסה האויב, ברגע האחרון, לבצע מהלך נמרץ על-מנת לשים את מאמצינו לאל. בהתאם לכך יעץ הפיקוד האופרטיבי להנהגת האסטרט-גית לא לעמוד על הדרישה לחדש את ההתקפה על למרון — לעומת זאת להפעיל גם את חטיבות הפלמ"ח, ביומים אשר עוד נותרו עד להפוגה, למען התפקיד המרכזי והדוחק שעמד על הפרק: — הבטחת „דרך-בורמה“ וסיום העבודות בה.

שוב לא נקט ה„לגיון הערבי“ בצעדים של-ממש כדי להפריע לנו בביצוע משימה זאת. משלטים של חטיבה „שבע“ לאורך הדרך הות-קפו, אמנם, ב-8 וב-9 בחודש, אבל ע"י כוחות בלתי-סדירים בלבד, והתקפות אלו נהדפו, אם כי לא בלי אבידות ליחידותינו. כן הופגזו, כפי שכבר צוין, קטעים מסוימים של הנתיב החדש — אולם לפעולה זו היה, בסיכומי-שלי-דבר, ערך מטריד בלבד.

ב-10 בחודש ביצע צוות-קרב של הלגיון, מור-כב משריון ורגלים, פשיטה על קבוצת גור. קבוצה זו נמצאה אז ב„תפר“ שבין מרחב חטיבת „גבעתי“ לזה של חטיבת „יפתח“ על עובדה זאת יש עוד להוסיף כי חזית רצופה שלט לא היתה קיימת ב-גזרה זו, כיודע; וכי בהעדר מסגרות-ביניים אופר-טיביות גבוהות-יותר, נמצא לפרקים התיאום בין החטיבות השונות, הסמוכות זו לזו, רופף-למדי. נוסף על כך, היתה אותה נקודת-ישוב מרוחקת מאוד מגושי-ההתיישבות הרצופים, ושוכנת בשטח הנתון יתרונות לא-מעטים להפעלת כוח-משורי, ואחרון-אחרון — הן מספר לוחמיה והן חימושה היו מועטים מאוד, יחסית, בשל סיבות אלו הצליחה פעולת הלגיון, אשר בוצעה במפתיע ובסיוע חזק של ארטילריה, לאחר שהיחידה ה-סדירה הערבית השתלטה על המשק היא מסרה אותו לידי המון פרוץ של מקומיים להתפרעות וביזה, בעוד היא עצמה נסוגה. אולם זמן קצר לאחר מכן הונסו הפורעים ע"י התקפת-נגד של כוחות חטיבת „יפתח“.

שיירה בדרך בורמה" (על השלט רשום כינוי הדאז — "כביש שבוע")

מערכה על ירושלים היה בסיס זניקה חשוב לכיתורם של לוד ורמלה.

התפתחות זו גרמה גם עתה ע"י יזמתנו אנו, אשר מזה ימים כוונה אל מגמה-עיקרית אחת: השלמת הנתיב-האלטרנטיבי ("דרך בורמה") אל ירושלים. מגמה זו הובעה בפקודה של האג"ם מן ה-10 ביוני לכוחות חזית ירושלים, כדלקמן: "...שמירה והבטחה של הדרך בית-ג'י—בית-מוסין—ירושלים, — העברת הספקה לעיר, — יצירת עובדה שהכביש בידינו...".

אם מטרתו של מבצע זה היתה מטרת הסחה — כלפי האפשרות של התקפתנו המחודשת, ברגע האחרון ערב ההפוגה על לטרון — הרי למעשה היה מבוסס על טעות-בחישוב. על אף האבידות המצערות אשר גרם לנו, לא היתה לו שום השפעה על ההתפתחות הטקטית בגזרה. אדרבא, אפשרי לומר ששכר הלגיון בעבור ה-התקפה על גזר יצא בהפסדו. כוחות "יפתח" ברדפם אחרי המקומיים הנסוגים, השתלטו על הכפר אל-בריה, אשר, בשלב השלישי של ה-

למחרת, ב-11 ביוני בשעה 1000, הוכרזה ה-
הפוגה, ונתברר כי אף הלגיון הערבי מקים אותה.
זמן מה לאחר-מכן עברו משקיפי האו"ם על פני
"דרך-בורמה" וקבעו שהיא נתונה בשליטתנו
הבלתי-מיפרעת, וכי מתנהלת בה בפועל תנועה
בשני הכיוונים.

הדרך אל ירושלים נפרצת.

באותו היום מודיע ראש-הממשלה ושר-
הבטחון לחברי הממשלה-הזמנית: "... נשארו
עוד 150 מ' בדרך החדשה לירושלים, אולם זוהי
הכברה הקשה ביותר. מקוים להשלים אותה עד
מחר...".

אכן, באותו הלילה התגברו חיל ההנדסה ו-
הפועלים האזרחיים על מכשול אחרון זה.

"ירושלים אש סביב לה"

סיכום ולקח

נסיון העבר לקרדום לקבור בו" (את מישוהו). שומה עליו כי יבקש את המאלף ולא את ה" מעליב, כי ישאף לגלות את הדופק של ההתפתחות תחת שינסה "לדפוק" (כלשון-הזהב של צה"ל) בר-פלוגתא אמתי או מדומה.

קרוב-לודאי כי רק מי שעברו עליו "חיכוכי המלחמה" (לפי אותה אמרה נודעת של קלאוזביץ) במלוא ממשותם, ברמה גבוהה ונמוכה כאחת, יוכל לשמור על סייגים אלה ועם זאת להימנע מן ההתלהרות של הידיעה "לאחר מעשה", ולזכור תוך כדי מלאכתו את מימרתו של נפוליאון — "במלחמה הכל עושים שגיאות, אולם זה אשר עושה פחות שגיאות מן האחרים — הריהו המנצח".

ברוח זאת, ובכל רוח-הענוה הדרושה, ננסה עתה לסכם סיכום-ראשוני את לקח שרשרת קרבות-לטרוך.

ספק הוא הרצויה, או האפשרית כלל, כתיבת הסטוריה-לשמה, והישנה תועלת כלשהי בהעלאת תולדות העבר בפני הציבור הרחב — כאשר אין הן מסקניות ומגמתיות, ואפילו אם מסתכנים בכך בחוסר אובייקטיביות.

בעיה זאת נתונה אמנם במחלוקת; אך עם זאת אין כל פקפוק שאין חפץ בהסטוריה צבאית אשר אינה מפיקה לקח ברור, מחייב ומדריך, וכי רק הפקת לקח כזה נותנת את הטעם לעבודת הנמלים האפורה של בירור העובדות וליבונן. הסקת לקח מקרבות ומערכות של העבר הנה מלאכה אחראית למדי; ובמיוחד כך הוא כשה מדובר במלחמת-הקוממיות, אשר הואיל והמרחק ממנה אינו רב הרי גורמים שונים, שלאמתו-של דבר, טפלים הנם, עשויים לערפל את תמונתה. המתנסה במלאכה מעיין ומצוה, איפוא, לשי מור בהקפדה על מספר סייגים. אל-לו לעשות את

הלקח ברמה האסטרטגית

יותר מאשר הצלחות בטת-חלוף, לעומת זאת, עם פלישתם של צבאות ערב הסדירים לא"י התיצב מולנו בחזית זו אויב בעל תפיסה אסטרטגית מחושבת למדי, שנבעה ממגמות מדיניות ברורות, ואשר ידע יותר מהממשלות והמפקדות הערביות האחרות לאון את האיוון הנדרש שבין מטרה לכוש-ביצוע, ולהתאים את תכנית הפעולה ל- גודל כוחותינו וליכולתם הממשית.

כבר תוך כדי המערכה התברר — דבר שנתאשר בינתים ע"י מקורות ערביים שונים — שהמטרה הפוליטית של מלך עבר-הירדן היתה התבססות כאותו השטח של א"י אשר מבחינה דמוגרפית היתה מרחב רצוף של אוכלוסיה ערבית ומבחינה טופוגרפית — את הגרעין ההררי, את האזור שהוא לבח התסטורי של הארץ.

למען הבטחת מטרה זאת סירב הלגיון הערבי להשתתף בביצוע התכנית ואופרטיבית שסוכמה ע"י ראשי-המטות של צבאות ערב (כנראה ב- ישיבתם באפריל 1948) בדמשק, ואשר קבעה, כידוע, יצירת מאמץ-עיקרי בצפון הארץ, נגד חופה. המלך עבדאללה ידע גם להביא לכך ש- חיל-המשלוח העיראקי יפעל לשם מימוש ה-

ההתמודדות האסטרטגית ותוכנה

הצד הערבי חש מלכתחילה בהשפעה המכרעת אשר תהא נודעת לגורלה של ירושלים על התפתחות כלל-המלחמה ותוצאותיו. לא מקרה היה זה שמרבית תגרות-הפתחה אירעו דוקא בעיר ובדרך אליה. לא היה זה מקרה שאחת החטיבות החשובות של הכוחות הערביים, החצי-סדירים והבלתי-סדירים, ודוקא זו אשר עמדה תחת מרותו של המופתי, ניסתה בשלבים הראשונים של המלחמה ליצור מעין "מאמץ עיקרי" ב- ירושלים וסביבתה ואף הצליחה לזמן-מה לנתקה מהשטח העברי הרצוף. כן לא היה זה מקרה שכאשר כוחות עבד-אל-קאדר אל-חוסייני הת- פוררו עקב היזמה-הנגדית שלטו הוציאה החטיבה העיקרית השניה של הערבים שפעלה אז בארץ, זו של קאוקג'י, את רוב יחידותיה מגורתה ה- מקורית שב"משולש" הצפוני והמרכזי, ובלבד שלא תשמש דריסת-הרגל הערבית סביב העיר, ואתה האפשרות של חידוש המצור אשר נפרץ. אולם מאמצים אלה של הצד הערבי בשלבים הראשונים של ההתאבקות לא היו שיטתיים ותכ- ניתיים דים, ולא נשענו על מכשירי ביצוע בעלי כושר ועצמה מספיקים, שיהיה בהם כדי להשיג

שיתוף פעולה שיטתי ומקיף עם צבאות ערב האחרים.

אולם גם ההנהגה האסטרטגית של ישראל הבינה מתחילת ההאבקות, בצורה לא-פחות ברורה מן היריב, את משמעותה של המערכה על ירושלים. היא חזתה-מראש שכאן יחתך גורל המלחמה, ואתן אף גורל מדינת-היהודים. כשלונות בחזיתות אחרות, שבשלוחות של השטח היהודי הרצוף, צפונה ודרומה — כל-כמה שהיו מעציבים ומסוכנים לא היו עשויים להשפיע על ההכרעה הסופית ב-התמודדות. להכרעה כזאת לרעת הצד ה-יהודי יכול היה לגרום רק אחד משני מאו-רעות, או צירופם: — התמוטטות הכסים-המוצק שבין רחובות לחיפה — או נפילת ירושלים.

כושר העמידה של שני אלה, של השטח ה-אסטרטגי החיוני שבחוף ושל ה"משמר-הקדמי" האסטרטגי שבהר — היו, במידה רבה, מותנים-אהרדי זה-בזה, ולא רק מבחינה חמרית-צבאית ממשית, אלא אולי עוד יותר מזה מבחינה נפ-שית-פסיכולוגית.

יתר על כן, אפילו נניח שהישוב היה מתאור-עוז להתגבר על אבדן ירושלים, היה ממשיך בהאבקות, היה הודף את הפלישה בחזיתות האחרות, והיה אפילו קוצר נצ-חונות בגליל ובנגב — גם אז לא נגזים אט נאמר כי בשביל הצד היהודי היתה אז המלחמה אבודה למחצה מבחינת תכליתה הפוליטית.

מדינת-היהודים בלי ירושלים, ומבלי חיבור יציב אליה — מן ההכרח שהיתה נהפכת בסופו של-דבר למין חורה יוצאת-דופן על ממלכת הפלשתים, או על ממלכת הצלבנים בשלבי קיומה האחרונים. תמיד היה נשאר מרחק מועט-ביחס — ומסוכן ביותר, — בין מדינה מעיקו לבין שלב-התפתחות נוסף — להיותה דומה לאותו "קנטון" יהודי שבתכניות מוריסן-גרידי ובוין. היות וההנהגה-האסטרטגית של ישראל הבחינה בעובדות אלו, אשר נתבררו לרבים רק תוך-כדי ההתפתחות, הרי שקדה שקידת-יתר על ביצוע אותן משימות אופרטיביות שבהן היתה מותנית השגת המטרה האסטרטגית — קיומה של ירו-שלים העברית והאזוזתנו בה.

שאיפות שלו, ולא בהתאם לקיום שעובדו ע"י המפקד של צבא זה עצמו). אין זה מן הנמנע שתכניתו של עבדאללה נצרה בהשראתם של כמה מיועציו הבריטיים. אפשר שלנגד עיני יועצים אלה עמד "פתרון" של הבעיה הארץ-ישראלית לפי הקיום הבאים: ממלכה ערבית מוצקה באזור-הלב של הארץ, כשבמרכזה ירו-שלים ערבית. אל ממלכה זאת יצורף, בסופו של-דבר, תוך כדי השתלשלות הענינים הצבאית והפוליטית גם-יחד, אף הנגב הדרומי לפחות. לעומת זאת, יישאר "קנטון" יהודי ברצועת-החוף, בעל שלוחות בעמק, בגליל המזרחי ובנגב-הצפוני, ויתכן אף בלעדיהן — הכל לפי מידת יכולתם והצלחותיהם של צבאות ערב האחרים. יהי יוזמה של אותה תפיסה מדינית, ממנה נבעה התכנית האסטרטגית שעל-פיה פעלו הלגיון ה-ערבי והצבא העיראקי, מי שהיה — מכל-מקום בולט-לעין הדמיון שבינה לבין תכנית מו-ריסון-גרידי הידועה, תכנית, אשר בגלגו-ליה השונים לבשה שמות נוספים, כגון "תכנית-בוין", ו"תכנית-ברנדוט", אולם תוכן אחד התמיד מתחת לכל השמות: — המ-שך קיום המעמד-העדיף הכריטי בארץ, אם כי מעתה באמצעות מדינת-חסות ערבית, אגב הסכמה לכך כי יתקים גם "גאטו" יהודי בתוכה.

מטרה מדינית זו חייבה מסקנה צבאית חד-משמעית: הדברת המשמר-הקדמי האסטרטגי ה-יהודי שבתוך ההר הערבי, ירושלים שמו, והכ-נעת 100000 תושביה של העיר, כמהלומה המכ-רעת והמרכזית שבמלחמה בכללה.

האסטרטגיה ההאשמיית-הבריטית התרכזה, איפוא, מראש במשימה שהיתה מוגבלת בהיקפה אולם בעלת משמעות מרכזית; היא סירבה מ-לכתחילה לסטות ממנה ולרדוף אחר מגמות שהיו למעלה מאותו כושר-ביצוע ממשי שעמד לרשותה — ואשר לא היה בגדר הכרח להשגת אותה תכלית מדינית — כגון נסיון למצעד על תל-אביב, פריצה אל תוך השרון לשם ביתור השטח היהודי, וכדומה. ביודעין לא הביאה בחשבון

(1) אין אנו יודעים עדיין אם המהלכים של חיל-המשלוח העיראקי נקבעו בניגוד לדעת פיקודו, והמטה הכללי שבבגדאד, כפי שטוענים חוגים אלה עכשיו, או אם באות טענות אלו רק עתה, על-מנת להסתיר כי אמנם קיימת היתה באותו זמן תכנית האשמיית משותפת, שסתרה את כוונותיהן של ממשלות ערב האחרות.

מסתבר, איפוא, שההתמודדות התנהלה (דבר שלא תמיד קורה במלחמות) בין שתי תפיסות אסטרטגיות ברורות ומחושבות. לכל אחד מן הצדדים היה נהיר ערכה של המערכה על ירושלים, והיו נהירות המטרות שעליו להשיגן.

אם מבחינה זאת שרר שוויון בין הצדדים המתמודדים, הרי הנתונים הגיאוגרפיים (כפי שפורט בגוף המחקר) היו ברובם לרעת הצד היהודי.

תוצאות ההתמודדות היו מותנים, איפוא, ב־טיב המכשירים אשר ביד ההנהגה האסטרטגית של כל אחד משני הצדדים — ובאופן השימוש בהם.

ההנהגה האסטרטגית ומכשיריה

הכלים אשר בדרך כלל נתונים ביד ההנהגה העליונה של מדינה בעת מלחמתה הם שלושה: המאמץ הכולל של האומה, המתבטא בראש־וּראשונה בהיקפו ובקצבו של גיוס כוח־האדם ובטיבם ובכמותם של אמצעי־הלחימה, במובן הרחב ביותר; — מערכת־המודיעין־הגבוהה (ה־אסטרטגי והאופרטיבי) ועל כל אותם הגורמים והמכשירים השונים המאפשרים לה לעמוד על עצמת הצד־שכנגד על כוונתיו, כדי שההנהגה תכון את צעדיה בהתאם להם; — ולבסוף, הפיקוד האופרטיבי — ההנהגה־בפועל של ה־כוחות הלוחמים, שתעודתה לממש את המטרות של ההנהגה־האסטרטגית, באמצעות מסעי־מלחמה ומִבְּרָחֵה, ושלובם התכליתי של אלה.

מה היה אופים וטיבם של כלים אלה אשר ביד הפיקוד־העליון של כל־אחד מן הצדדים שהתמודדו בחזית ירושלים?

הכוח־המזוין של השושלת ההאשמית — הלגיון הערבי, וחיל־המשלוח העיראקי (אשר, על אף עדיפותו החמרית והפיקוד הנפרד שלו, הפך למעשה, מראשית המלחמה, לכלי־שרת בידי מלך עבר־הירדן) — לא היה פרי של מאמץ־לאומי כולל ולא נשען על מאמץ מעין זה. כיתר צבאות ערב, דומה היה יותר לאותם גייסות שקיימו ה־ממלכות האירופאיות במאה ה־17 וה־18, בצורות שלפני המהפכה הצרפתית.

כזה במיוחד היה אפיו של הלגיון הערבי, אשר ברובו מורכב היה מחיילים ששירותם קבע, כך שמצבת־המלחמה שלו היתה כמעט־זהה עם

מצבת־השלום. בכל אופן, בהיותו מחוסר בסיס המוני רחב, לא יכול היה חיל זה ממילא לגדול במימדים מכריעים תוך כדי מהלך המלחמה. גם בן־בריתו הישיר של הלגיון, הצבא העיראקי (שוב — כיתר צבאות ערב) חסר היה בסיס מעין־זה. אף שלכאורה היתה קיימת בכל מדינות ערב הפולשות, חוץ מעבר־הירדן, חובת־שירות כללית — הרי אפילו גיוס מוגבל היה מתבצע בהן באטיות ותוך קשיים.

אשר לאמצעי־לחימה, היו כל צבאות ערב תלויים כליל, בכל סוגי החימוש והתחמושת, ב־מקורות חוץ. ושוב: גם בתחום זה חל על הלגיון הערבי, ובמידה רבה גם על החיל־האח ההאשימי שלו, העיראקי, סיג־מגביל מיוחד נוסף. כמות נשקם וטיבו נקבעו מראש ע־י הענקותיו של האפוסטרופוס־הברטי — כך שגם מבחינה זאת, כאשר מבחינת־כוח־האדם, היתה עצמתם קבועה־מראש, ללא סיכוי להתרחבות ניכרת ו־מהירה. כן חסרים לשני צבאות אלה (בדומה לצבאות־הפלישה האחרים) המקורות העיקריים האחרים של מאמץ־מלחמתי בתנאי התקופה ה־חדשה: תעשייה־צבאית ומערכת־רכישה בעלת יכולת ונסיון, שתדע לנצל כראוי את שוק־הנשק הבין־לאומי, "החפשי".

לעומת זאת, המאמץ־המלחמתי הכולל של הצד היהודי היה מאמץ של אומה חדישה בת המאה־העשרים. הוא נשען על גיוס כולל של כוח־האדם של הישוב, על עזרה נרחבת בכספים, ציוד ומתנדבים של העם שבתפוצות, על גרעיני תעשייה־צבאית ועל מנגנון־רכש מסועף, בעל ותק ומעוף.

אכן, אם כי מאמץ זה מסוגל היה ל־עליה והתרחבות מתמידים — הרי עם זאת לא היה חפשי מפגמים ומגבלות.

אף כי התעודות ורישומי־הדברים מאותו זמן מעידים על כך כי, לפחות, ראש הנהלת הסוכנות חזה כבר זמן רב קודם־לכן את האפשרות הרבה שמדינת־היהודים לא תקום בלעדי הכרעה מזור־ינת, אשר תכלול התמודדות עם צבאות ערב הסדירים, הרי לא מצא שותפים רבים להערכה זאת בין ראשי התנועה הציונית והישוב. לא נטעה אם נאמר היום שתהליך גיוס כוח־אדם והאמצעים החמריים למיניהם, תהליך המעבר מהמסגרת המיליציונית של ה־הגנה לדרוסים

סדירים, התחיל מאוחר יותר והתקדם בקצב אטי יותר מאשר היה דרוש וגם מאשר היה אפשרי, לפי הנתונים האוביקטיביים.

יתר על כן, לגבי הגברת איכותם וכמותם של אמצעי-הלחמה פעלו אף בלמים חיצוניים ש-הרציני-ביותר בהם היה קיום השלטון הבריטי בארץ, ובחסותו — מצור ימי ואוירי על הספקת חימום, מצור, שנודעה לו יעילות מסוימת. מכאן, שאף כי המאמץ המלחמתי של הצד ה-יהודי עדיף היה ביסודו על זה של הצד הערבי, — הרי לא הגיע יתרון זה לכלל-מימוש אלא במשך הזמן, ואילו בחקופה מן ה-15 במאי ועד להפוגה הראשונה פיגר, למעלה מכל-ספק, אחרי צרכי המלחמה.

לכן היתה קיימת באותה תקופה סתירה בין המגמות של ההנהגה-האסטרטגית לבין עצמת מכשירי-הביצוע אשר הנהגה זאת היתה יכולה להעמיד לרשותו של הפיקוד-האופרטיבי. על ביי-טויה המעשי של עובדה זאת במספרי עוצבות-מאורגנות, לחמים, ובטיב הנשק וכמותו — הצבענו תכופות בשלבי השונים של מחקר זה. אם המכשיר הראשון אשר ביד ההנהגה-האסטרטגית — המאמץ-המלחמתי הכולל — לא חושל, בדמות שתתאים לצרכים, אלא תוך-כדי המלחמה, ובתקופת קרבות-לטרון היו בו מגרעות רציניות, הרי כך-הוא גם לגבי המכשיר השני — מערכת המודיעין-הגבוה. במידת-מה הצבענו כבר בגוף המחקר על בעיה זו, אולם במסגרת הסיכום יש לחזור ולהדגיש שעד גמר ההפוגה הראשונה „לחמנו בחושך“ לא רק ברמה הטקטית, אלא גם באופרטיבית ובאסטרטגית, ואותה אפלה התבהרה רק בהדרגה. ואילו „אור מלא“ בא ופיזרה רק תוך כדי המסעות בנגב ובגליל, בשלב האחרון של המלחמה.

מותר אמנם להניח, לפי הרושם המתקבל מ- כמה פעולות של הערבים, שמצבו של הצד ה-ערבי מבחינה זאת לא היה טוב ממצבנו, ובשטח זה הגיעו היתרונות והמגרעות של הצדדים ה-מתמודדים לידי התאזנות.

אשר למכשיר השלישי שבידי ההנהגה-האס-טרטגית — לפיקוד האופרטיבי, כלומר, למטה-הכללי, ובעיקר לאותו מוסד בו שהוא מתכנן את המבצעים ומנהלם — הרי יחסי הכוחות היו מראש לטובתנו. מפקדת הלגיון הערבי גילתה

אמנם אחת התכונות היסודיות שהנן הכרחיות למכשיר כזה — דבקות בתעודה-האסטרטגית המוטלת עליה — אולם במימוש תעודה זאת גילתה מידה ניכרת של טכמטיות עיקשת, והעדר דמיון, העזה, תפיסה גמישה ותגובה זריזה, כפי שעוד יפורט להלן. כן השפיעה לרעתה העובדה שהצבא העיראקי אמנם היה, מבחינה אוביקטי-בית, שותפה במשימה-האסטרטגית, אולם מבחינה אופרטיבית פעל בנפרד, ובתיאום רופף.

לעומת זאת התברך הצד היהודי בפיקוד אופרטיבי כעל מחשבה מנתחת החודרת-לעומק, בעל יוזמה, מרץ ותושיה. מובן מאליו, ששתי המסיבות השליליות ש-במסגרתן פעלה ההנהגה-האסטרטגית — הפיגור-היחסי של המאמץ-המלחמתי לעומת קצב ההת-פתחות המלחמתית, וה„אפלה“ ברמות-המודיעין הגבוהות — מן-ההכרח היה שתכבדנה לא מעט גם על הניהול המעשי של המבצעים.

לכן, מן-הנמנע היה שלא יוצרו מצבים בהם חסר לפיקוד האופרטיבי, במסגרת האמצעים ש-לרשותו, פתרון תקין לתביעה אסטרטגית ש-הוצבה בפניו. מצב כזה נוצר בחזית ירושלים, כפי שתואר, החל מ-18—19 במאי ועד להפוגה-הראשונה.

יחסי-הגומלין בין רמה-האסטרטגית ורמה אופרטיבית

יעודה של ההנהגה-האסטרטגית

נוהגים להגדיר תמציתית את תחומי האחריות של ההנהגה-האסטרטגית מזה והפיקוד-האופרטי-בי מזה, כך בערך: הדרג העליון קובע מתי ו-היכן לפעול, ואילו הדרג-השני בטולס-הפיקוד קובע כיצד לפעול ובאמצעות-מה — כלומר, דרך הביצוע ומכשיריו.

בתולדות המלחמות אירעו מקרים לא-מועטים של חיכוכים בין שני הדרגים האלה, של ערוב תחומים וסמכויות. אירעו מקרים בהם חלק ה-פיקוד האופרטיבי על אופן קביעת המתי והיכן של ההנהגה-האסטרטגית; ומאידך גיסא, אירע גם לא-פעם שאותה הנהגה התערבה — מעל לראשו של הדרג הכפוף לה, ותוך התעלמות מסמכויותיו ההיגיוניות ותפקידו החיוני — ב-אופן-הביצוע גופו.

לקח המלחמות, ובמיוחד לקחה של ההתנגשות העולמית האחרונה, מלמדנו שרבים מן הכשלוניות

בזירות השונות היו פועלי-יצא של תקלות ו-
סתירות מעין אלו ביחסיה-גומלין שבין שתי
הרמות, האסטרטגית והאופרטיבית.

הנהלת מלחמת-הקוממיות היתה חפשית
לחלוטין מסכנת חיכוכים מסוג זה. הפיקוד
האופרטיבי לא חלק מעולם על קביעת-המ-
טרות של ההנהגה-האסטרטגית; וזו האח-
רונה הניחה יד חפשית לדרג המכצע.

אולם עלולים היו להתהוות מצבים — ומצב
מעין זה התהווה בחזית ירושלים ערב קרבות
לטרון — עת הפיקוד-האופרטיבי, על אף הזדהותו
המלאה עם ה-”היכן ומתי”, של ההנהגה-האס-
טרטגית, אינו יכול מבחינה אובייקטיבית, לנוכח
העצמה הכמותית והאיכותית המוגבלת של מכ-
שיר-הביצוע אשר לרשותו (ועל הסיבות לכך
עמדנו בסעיף הקודם), לקבוע מצדו, את ה-”כיצד
ובאמצעות-מה”.

כדי למצוא, על אף התנאים הקיימים, את
דרך-המימוש לתביעה האסטרטגית — דרושות
היו החלטות אשר מבחינה עקרונית לא חרגו
אמנם מתחום-אחריותו של הפיקוד-האופרטיבי,
אך הלז לא ראה אפשרות להכריע בהן מחמת
אופיין החמור.

במצב זה היה מותר, ואף הכרחי, שההנהגה-
האסטרטגית תרחיב בעצמה את תחום סמכותה
ופעולתה. ואמנם, היא קיבלה על עצמה את ה-
אחריות, והכריעה, היא הכריעה, בין ה-21 וה-25
במאי, להפעיל את חטיבה ”שבוע”, במלוא ידיעת
חולשות עוצבה זאת. היא הכריעה, בראשית יוני,
להעביר את חטיבת ”יפתח” מן הגליל-המזרחי,
במלוא ידיעתה שעל ידי כך תסוכן חזית חיונית.

היא היתה נאלצת להכריע הכרעות אלו
באפלת-המודיעין האופפת אותה ואת מהלך
המלחמה כולו; אפלה זו היתה מוארת רק
ע-י הכהוכים בלתי-כטוחים של תיאורי ה-
מצב בירושלים מפי אנשי-ציבור ומפקדים
אחר-איים, תיאורים לגבי תנאי-האספקה ה-
מחמירים והולכים בעיר, על המצב המקומי
הבלתי-יציב בתוכה, והשפעת שניהם על
הלך-הרוח של חלק מהאוכלוסיה וגורמים
מדיניים שונים, תיאורים אשר אין לדעת

היום באיזו מידה היו מבוססים על ראייה
מלאה ומפוכחת של כל העובדות.

היא הכריעה הכרעות אלו כיון שלא
היתה כל ברירה מלבד אי-עשייה בכלל —
וזכו, לאור הידיעות המצויות, כרוכה היתה
ודאות של התמוטטות חזית ירושלים, על
כל התוצאות העלולות לנבוע מכך לגבי
מהלך המלחמה כולו.

על הכרעות מעין-אלו נאמר ע”י סופר אחד
המתאר מציאותה של מלחמה: — ”היתה זו החד-
לשתי לבדו. היה זה רגעו של הקברניט, ומבחנה.
היתה זו שוב המציאות הממשית שמאחרי ה-
הצדעות ומשמעת-הדרגות...”

בעוד שהקברניט עומד מחריש על הגשר
ושוקל את הסיכויים, לא היה באניה אדם המוכן
להתחלף עמו.

* * *

אפשר לסכם, איפוא, את פרקי-הלקח של
קרבות לטרון, ברמה האסטרטגית, כדלקמן:

א. במלחמת-הקוממיות הוכח שוב הערך ה-
מכריע של ירושלים במערכת האסטרטגיה של
ארץ-ישראל.

ב. נתאשר העקרון שאחד התנאים-המוקדמים
ההכרחיים להצלחה במלחמה הוא תפיסתן הברור-
ה של המטרות המדיניות והסקת מסקנות צלר-
לות מתפיסה זו, באשר לניסוח מגמות האסטר-
טגיה הצבאית.

אולם, לא פחות מכך מתאשר ע”י לקח זה
גם עיקר אחר — והוא שלא די בהנהגה-אסטר-
טגית בעלת מחשבה צלולה ומרחיקה-ראות, אם
אין בידה שלושת מכשירי הביצוע שלה, מכ-
שירים שיהיו בעלי עצמה ויכולת: המאמץ-
המלחמתי הכללי; רמת המודיעין הגבוה; רמת
הפיקוד-האופרטיבי.

ג. מסתבר, שבעוד התוית תחומים ברורים בין
דרגי הפיקוד השונים הגה תנאי הכרחי להצלחה
במלחמה, עלולים להתהוות מצבים אשר בהם
הדרג העליון לא זו בלבד שהנו רשאי אלא הוא
אף חייב לחרוג מתחומים אלה.

הלכה ברמה האופרטיבית

* * *

כדי להשיג את התעודה האסטרטגית המוטלת עליו — לקים את ירושלים העברית למול הס־תעורות ומצור — חייב היה הפיקוד האופרטיבי של צבאנו לבצע את המשימות האופרטיביות הבאות (על סמך אותם תנאים שנוצרו ע"י הישגים וכשלונו שנוצרו בשלב הראשון של המערכה):

א. החזקה שאין לערערה במערך ההתגוננות סביב החלק היהודי של הבירה.

ב. הכשרת העיר לעמידה ממושכת, מבחינת אמצעי-הלחימה והמחיה.

למיושן של משימות אופרטיביות אלו היו פתוחות בפני הפיקוד האופרטיבי של צבאנו האפשרויות הבאות:

למען המשימה הראשונה היה בשלב זה של המלחמה (מ־18 במאי ועד ההפוגה הראשונה) אפשרי רק פתרון דפנסיבי; אס־כי בשלב הפותח של המערכה על ירושלים — בעת מבצע "יבוסי" (כפי שהוזכר בגוף המחקר) — נפתח בפני הצד היהודי סיכוי לא רק לשיפור מכריע של מערך ההתגוננות בירושלים בדרך תוקפנית, אלא יתכן אף להכרעה בה בכלל, ע"י תפיסת הרבסים השולטים על העיר החדשה והעתיקה כאחת.

אשר למשימה השניה דרוש היה מאמץ אופנ־טיבי — פריצת דרך לעיר — באחת משתי הצורות: התקפה ישירה על מתחם החסימה של לטרון על־מנת לסלק, ולפתוח ע"י כך את הנתיב הראשי — או ריתוקו ונטרולו של המתחם הנ"ל כדי להחדיר נתיב אלטרנטיבי במרחבן של הר־אגף האופרטיבי הדרומי של האויב.

מילוי המשימה האופרטיבית השניה לא היה אמנם תלוי רק בהצלחתו של מאמץ מעין זה כשלעצמו, אלא היה מותנה גם במאמצים מש־לימים, בעלי תוכן שונה ומגוון: מאמץ הגנתי כדי להבטיח את אחד הנתיבים, משיפתו, — מאמץ ארגוני, כדי להזרים באותו נתיב את ההספקה בקצב ובהיקף הדרושים; — מאמץ הנדסי, כדי להכשירו בכלל לתנועה — במידה שהמדובר הוא בדרך־אלטרנטיבית.

משימות ואפשרויות פתוחות

כדי להשיג את התעודה האסטרטגית המוטלת עליו — השתלטות על השטח הערבי הרצוף במרכזה של א"י וכיבוש ירושלים העברית — היו חייבים הלגיון ובני בריתו הבלתי־אמצעיים, לבצע את המשימות האופרטיביות הבאות:

א. המאמץ העיקרי: — בעיר ירושלים וב־דרך אליה.

ב. ההבטחה של המאמץ העיקרי האופרטיבי ושל אגפי גזרתו.

למיושן של משימות אופרטיביות אלו עמדו בפני מפקדת הלגיון האפשרויות הפתוחות הבאות:

משימת המאמץ העיקרי התחלקה לשתי מ־שימות משנה: — הראשונה, אופנסיבית באופיה, הכנעת ירושלים העברית; והשניה, אופנסיבית בתוכנה, אף היא, אולם דפנסיבית מבחינת הר־ביצוע: — ניתוק העורק המוליך אל הבירה, ע"י התיצבות במתחם הגנה בלטרון וסביבתה.

מפקדת הלגיון היתה חופשית לקבוע את אופן השילוב בין שתי משימות־משנה אלו, וגם את גוני הפתרונות השונים לתפקיד האופנסיבי עצה. מן היא היתה יכולה להתאמץ ולשבור את כוח ההתנגדות של היהודים בירושלים ע"י הסתערות ישירה, ומאידך־גיסא היתה באפשרותה לנסות להתגבר עליה בדרכי התשה, ע"י הרעשה אר־טילרית רציפה והתגברת המצור, מתוך חישוב שחוסר מזון ומים, וזעזוע נפשי בתוך האוכלוסיה הבלתי־לוחמת, יגרמו לנפילת העיר, אמנם כ־אורח אטי — אבל בטוח יותר מאשר התקפה ממש.

במקרה והפיקוד האופרטיבי של הלגיון היה מחליט לנקוט בדרך האחרונה, היה עליו להסיק מכך את המסקנה ההכרחית של שימת דגש־יתר על משימת־המשנה הדפנסיבית — כלומר, חייב היה לא רק לחזק את מערך ההתגוננות אלא להרחיבו ולעבותו.

ואשר למשימה של הבטחת האגפים האופר־טיביים — אפשרי היה לבצע אותה בדרכים שונות: — ע"י הערכות להגנה קבועה, — ע"י הצבת מסך־מבטיח — ע"י פעולות ריתוק והסחה.

המהלכים האופרטיביים : — הידיעות

הקצאת הכוחות ותפעולם

הצד הערבי

אין עדיין בידינו מחקר מושלם לגבי פעילות הלגיון בעת מלחמת-הקוממיות ולפיכך הנסיון לסכם את המהלכים האופרטיביים של האויב בשלב השני של המערכה על ירושלים בכלל, ותוך-כדי קרבות לטרון בפרט, יכול להתבסס לפי-שעה רק על ידיעות חלקיות, שאף הן לא כולן ניתנות לאימות מדויק, ועל השערות בצדן. בהתחשב עם מגבלות והסתגויות אלה, מצטיירת ההתפתחות האופרטיבית בצד הלגיון ובני-בריתו הבלתי-אמצעיים בערך לפי הקיום הבאים :

א. ידיעות.

אם כי עד עכשיו אין מושג ברור על טיבו והרכבו של חומרי-המודיעין שעמד לרשות מפ-קדת הלגיון, מתקבל הרושם כי בראשית הרקבות, על כל פנים, לא היה בו כדי להסיק הערכת-מצב אמיתית לגבי גודלם ואופים של הכוחות היהודיים. כן מתקבל גם הרושם שהפיקוד האופרטיבי של הלגיון היה חסר אפילו "ידיעות על צבאות ידידותיים". יתכן שבשבילו היה בנסיגתו של "צבא-ההצלה" של קאוקג'י מן ה"משולש" משום הפתעה ; וכן יש ספק אם, ובאיזו מידה, היו קיימים באותה-עת חילופי-אינפורמציה, על תכניות, ותיאומן בין צבאו של עבדאללה לבין חילי-המשלוח העיראקי.

ב. הערכות-התחלית.

לפיכך אי-אפשר לדעת אם הערכות הלגיון שבוצעה בין ה-15 וה-18 במאי היתה תוצאה של תכנון מחושב-מראש או תגובה, מתוך-חוסר-ברירה, על ה"משולש", לאחר נסיגתו של קאוקג'י, היתה "חלל ריק". וכן לא ניתן עדיין להביא בחשבון ברור את היקף סיועו של בעל-הברית העיראקי וטיבו. מכל מקום, ערכה מפ-קדת הלגיון (אס מרצון ואס מאונס) את כוחותיהם המצומצמים של 6 צוותי-קרב גדודיים לקראת מילון בבת-אחת של כל המשימות הרקבות האופרטיביות העיקריות שצוינו לעיל : — התקפה על ירושלים ; ניתוקו של הנתיב אליה ; הבטחת האגף האופרטיבי-הצפוני של המאמץ-העיקרי ; המשולש (ביצועו של תפקיד אחרון זה הודהה עם אחת המטרות האסטרטגיות העיקריות של ממלכת עבר-הירדן — השתלטות על השטח הערבי הרצוף במרכז הארץ).

בהתאם לכך, הוצבו ששת צוותות-הקרב הרקבות אשר הוקמו ואורגנו זמן לא-רוב לפני כן, כדלקמן :

שני גדודים — הראשון והשלישי — כמסך-מבטיח ב"משולש" הצפוני והמערבי.

שני גדודים — החמישי והששי — נגד ירד-שלים גופא.

הגדוד הרביעי — תפס את מתחם-החסימה בלטרון.

הגדוד השני — נערך בעמדת-חיבור-ובנייט בין שתי הגזרות האלה, כשהוא תופס ארעית את המשלטים של גבי-סמאל ומול "הראדאר".

מריכוזים עיקריים אלה היה צורך להפריש פלוגה להבטחת העורק הלוגיסטי הראשי ; יריחו — גשר-אלנבי. כן גם נשארו פלוגות-רגלים ור מחלקת-שריון בחבל חברון (לאחר כיבוש גוש-עציון) כיתד מדיני-אסטרטגי, למול השאיפות המצריות לגבי חלק-ארץ זה.

מגרעותיה של הערכות אופרטיבית זו בולטות לעין, ראשית, מתגלה בה הסתירה היסודית (אשר היתה אחת הסיבות לכשלונם של הלגיון ושל הצבאות הפולשים בכלל) — הסתירה בין עצמת הכוחות הפועלים לבין היקף זירת-הפעולה. דבר אשר גרם לאותם פיזור ו"דקות" הצבת גייסות, שהיו אופייניים למערך זה. כמובן, עקב העדר-היחס בין עצמת-הכוחות וגודל זירת-הפעולה — נפער כבר אז חלל אופרטיבי רחב-ידים באגף הדרומי של הצבא העבר-ירדני החל מלטרון ועד לחזיתו של הצבא המצרי. אמנם, חלל זה מיושב היה ישוב ערבי רצוף ; אבל, שלא כמו בצד היהודי, לא היתה עובדת הישוב זהה כלל וכלל עם האחזות בטחונת וכוחו של עמידה-לוחמת.

ג. השלב האופרטיבי הראשון.

על-אף חולשת ריכוזו בגזרה-האופרטיבית של ירושלים, מתחיל הלגיון ב-19 במאי בהתקפה ישירה. הוא קוצר אמנם הצלחות טקטיות בעלות ערך ככיבוש שיך-ג'ראח וכיתת-הספר לשוטרים ; וכן, ע"י לחץ מוגבר על הרובע היהודי בעיר העתיקה גורם הוא להעברת חטיבת "הראל" מן הפרוודור, לשם נסיון-הפריצה דרך הר-ציון. אולם, בסיכומו, נשאר מערך-ההתגוננות שלנו איתן.

בגזרת-המשנה הדפנסיבית של המאמץ העיקרי רי האופרטיבי, במתחם-החסימה של לטרון משיג

הלגיון את מטרותיו. העורק המוליך אל ירושלים מנותק ניתוק מוחלט, כפי שמסתבר מפעולותיה האתרוניות של חטיבת "גבעתי" בקטע זה, בין ה-18 ל-20 במאי. משמעותה הממשית של הצלחה זו גדולה היתה ממה שיכול הלגיון לשער — עקב כשלונו הארגוני הלוגיסטי בשלב הראשון של המערכה על ירושלים (כפי שפורט בגוף המחקר).

יחד-עם זאת לא נקט פיקוד הלגיון במתחם לטרון בשום צעד, (וקרוב-לודאי שלא יכול היה לנקוט בשום צעד כזה, לפי הכוחות שעמדו ל-רשותו בשלב זה), כדי לעבות את האחזותו בחלל האופרטיבי דרומית מן הכביש הראשי, פרט להחזקה בהר-טוב כבמשמר-חוף מבודד ולמסך של "בלתי-סדירים" בבית-ג'יו ובית-סוסין, (אשר אף עשו נסיון בלתי-תקיף" ל-התקפה על עמדתנו שבתוך מרחב זה — כפר אוריה).

לעומת זאת, יש לשער שאותה התקפה ש-בוצעה ב-17 במאי, ע"י כוחות מקומיים ובסיוע של שריון, נגד עמדותינו בכפר-טבא הערבית, אשר בחזית התיכונה — פירושה האופרטיבי היה נסיון להסחה של הלגיון, על-מנת להבטיח את אגפו ב"משולש".

ד. השלב האופרטיבי השני.

ב-23 בחודש השתפר מצב הכוחות של הלגיון באופן ניכר. ראשית, ביממה שבין ה-22 וה-23 נכנסו כוחות של חיל-המשלוח העיראקי לתוך ה"משולש" וקרוב-לודאי כי שחררו ע"י כך את שני גדודי לגיון לפעולה בגזרת המאמץ העיקרי. כן גם התייצבו בערך באותם הימים, או מעט לפני-כן, יחידות המתנדבים של "האחים המוסלמים" המצריים בקטע הדרומי של חזית ירושלים, עובדה שאולי לא היתה לשביעת-רצונו של פיקוד הלגיון מבחינה מדינית, אך לפי מצב-כוחו לא יכול היה לזלזל בתגבורת זו.

עם גידול עצמתה עורכת מפקדת-הלגיון את כוחותיה עריכה-מחודשת, וכן פותחת בצעד נוסף לקראת מילוי המשימות האופרטיביות שלפניה. בגזרת המאמץ-העיקרי האופנטיבי מחדש ה-לגיון, יתכן בעזרת שני הגדודים שנתפז ב"משולש" וכן אגב הפעלת המתנדבים המצריים, את ההסתערות הישירה על ירושלים. בקרבות נוסף-ראש ורמת-רחל, מן ה-23 ועד ה-25 במאי, נוסתתים נסיון זה בכשלונו.

בגזרה הדפנסיבית של המאמץ-העיקרי — מתחם-החסימה של לטרון — מכפיל הלגיון את כוחותיו ע"י העברה למתחם את הגדוד השני, אשר גזרתו הקודמת בנבי-סמואל וה"ראדאר" נתפסה קרוב-לודאי ע"י כוחות מקומיים ויחידות-משנה של הגדודים שהתפז ב"משולש".

גם עתה אין מפקדת הלגיון מפנה שום כוח מהעצמה המוגברת שלה להבטחת האגף האופרטיבי הפתוח.

יתר על כן, כאשר הלגיון קוצר את הצלחתו הטקטית ההגנתית הראשונה ב-25 במאי — אין זו מנוצלת ניצול אופרטיבי כל-שהוא.

ה. השלב האופרטיבי השלישי.

החל מן ה-26 במאי ועד ל-11 ביוני, התחלת ההפוגה-הראשונה, אפשר לעמוד על התמורות הבאות בניהול האופרטיבי של המערכה על ירושלים מצד הערבים:

בגזרה האופנטיבית התיאשה מפקדת הלגיון, לנוכח הצלחותינו ההגנתיות משיטת ההסתערות הישירה — וניסתה בשיטת ההתשה בעיר גופא, ע"י הרעשה ארטילרית מוגברת. הפעולה התוקפנית היחידה בעלת-ההיקף שבוצעה על ידה בגזרה זאת במשך השלב המבצעי הנ"ל — כיבוש העיר העתיקה — נועדה בראש-דוראשונה להצלת הפרטיגיה שנפגעה, והיה בה בעקיפין משום הודאה בכשלונו המשימה העיקרית — התגברות על מערך-ההתגוננות של ירושלים החדשה.

הנסיון להכניע את הבירה בדרך של הרעשה ומצור חיבי, כפי שצוין כבר לעיל, דוקא שימת דגש יתר על גזרת המשנה הדפנסיבית של ה-מאמץ העיקרי.

ההאחזות של הלגיון בגזרת-משנה זו, גזרת לטרון-יאלו, היתה אמנם מבוססת ל-מדי מבחינה טקטית אולם נשארה רופפת מבחינה אופרטיבית.

על כך שמפקדת הלגיון חשה לפחות באופן עקרוני, בחולשה זאת, מעידה פנימה (בהתאם לדו"ח העיראקי, ראה נספח ז') אל הצבא המצרי, ב-28.5, כי יתקדם לעבר יבנה-עקיר-רמלה. כן, לפי אותו מקור, שאפה מפקדת-הלגיון, ובצדק, לכך שהבטחת האגף האופרטיבי הצפוני שלה תבוצע באורח יזום ותוקפני, כדי שכוחותינו ירותקו ויוסחו מהגשת תגבורת לחזית ירושלים.

לכן ביקשה היא מן הצבא העיראקי שיפתח בפעולות בציר טוליכרם—נתניה.

אם דרישותיה אלו של מפקדת הלגיון כמעט ולא נענו ע"י בעל־בריתה הבלתי אמצעי, ה־עיראקי, ולא נענו כל־עיקר ע"י "בעל־הברית המתחרה", המצרי—הרי גם היא עצמה לא נקטה אף בשלב זה בשום צעד מעשי כדי לשפר את מצבה מן הבחינות הנ"ל.

אדרבא, בעת שהפיקוד־האופרטיבי ה־עבר־יורדני הפסיק את נסיונותיו להתגבר על ירושלים העברית בהסתערות ישרה — ב־אותה־עת ממש נעלם גם מסך ההבטחה ה־דק של בלתי־סדירים, דרומית מן הכביש ה־ראשי, החלל האופרטיבי באותו מרחב נש־אר פֿעור לחלוטין, ונפתח ע"י כך הסיכוי למפנה לטובת הצד היהודי.

האם היתה התפתחות זאת בלתי נמנעת, והפיקוד־האופרטיבי של הלגיון נכנע לה מחוסר ברירה? איננו יודעים לפי־שעה מה התרחש במפקדת האויב, אולם לפי הנתונים אשר לי־דשותנו כעת — נראה כי היו פתוחות לפני אפשרויות מספר.

יתר על כן, ב"משולש" היו נמצאים בשלב האופרטיבי השלישי חטיבת־רגלים מוגברת ו־חטיבה ממוכנת של הצבא העיראקי, ואתן אף כוחות מקומיים. להלכה מתקבל על הדעת שכוח זה יכול היה להגיש ללגיון סיוע יעיל — לפחות ע"י ביצוע פעולות הסחה נמרצות־יותר לכיוון צפון ומערב, אולם גם באורח ישיר, ע"י שיגור גייסות לחזית ירושלים ממש.

תחת זה הסתפק הצבא העיראקי בהערכות להגנה־קבועה, באורח סכימטי ובלתי גמיש למדי, זכן בהפגנות חלושות לכיוון "גאולים", כפר־יעבץ וכפר־יונה, בין ה־28 וה־30 בחודש. ו־בסופו־של־דבר רותק הוא לגמרי, וניטלה ממנו כל אפשרות של יזמה, ע"י התקפת־הסחה שלנו על ג'נין, בראשית יוני.

בסיכום אפשר לומר שהצד הערבי נחל כשלון אופרטיבי במערכה על ירושלים באותה תקופה בשל הסיבות הבאות:

א. מפקדת הלגיון לא העריכה במידה נאותה את כושר־העמידה של מצודת ירושלים, הן של חיל־המצב והן של האוכלוסיה הבלתי־לוחמת. על־כן נקטה במהלך המוטעה של הסתערות

ישירה על העיר העברית, וריכוזה לשם נסיון בלתי־מוצלח זה חלק גדול־מדי של כוחותיה.

ב. מפקדת הלגיון לא נתנה את דעתה במידה מספקת ובצורה בהירה די צרכה על כך שטיכוי היחידי להשיג את מטרתה האסטרטגית — כיבוש ירושלים — יכול למצוא את מימושו האופרטיבי באורח דפנסיבי, כלומר ע"י ניהול מערכת־הגנה בעלת גמישות ויזמה במרחב ה־חסימה שעל הדרך לעיר, שהיתה הגזרה האופרטיבית המכרעת.

ג. כן בלתי מסוגל היה הצד הערבי לפתור את הבעיה המרכזית אשר התיצבה בפניו דוקא בגזרה זאת: סתימת החלל האופרטיבי, שבתוכו בוצעה "דרך בורמה", אייכולת זו נבעה מכמה מקורות, ונראה שהעיקריים ביניהם היו העדר ראייה חדה למדי של עצם־הבעיה; — קשיחות וחוסר יזמה והעזה, בהערכות ותמרון הגייסות; ותפעולם על פי קוים שגרתיים, ובכפיתות ל־הלכתו היבשה של התקנון.

כן יתכן מאוד שהיחסים בין שתי המפקדות, של הלגיון ושל חיל־המשלוח העיראקי, היו אחד הגורמים לאופן ניהול המערכה, ולמעלה־מכל־ספק הוא שהשפיע עליה העדר שיתוף־פעולה עם הצבא המצרי שהיה בעיקר פרי הניגוד בין המגמות המדיניות והאסטרטגיות שבתוך המחנה הערבי.

ד. בפרק הקודם ציינו שהאויב העבר־יורדני נבדל מיתר הצבאות הפולשים בחשבונו האסטרטגי השקול והמעשי יותר, לעומת זאת, הוזכרו אף ההגבלות שחלו על המאמץ־המלחמתי שלו, וכתוצאה מכך על עצמת הכוח שעמד לרשות מימושן של מטרות אסטרטגיות אלו. רק סגולות של הפיקוד האופרטיבי עשויות היו לגשר על פני פער זה — ודוקא בהעדרה של חוליה זו טמון אולי עיקר הכשלון של הצד הערבי.

הצד היהודי

א. ידיעות.

"אפלט־המודיעין", שדובר עליה בפרק ה־קודם, היתה באותה תקופה סמיכה למדי, ל־פיקוד־האופרטיבי של הצד היהודי היו מושגים קלושים לגבי כונות כוחות האויב, עצמתם ו־תנועותיהם.

לא הגיעו לידיו ידיעות שערכן מרכזי ביותר: ראשית כל, תכנית הפלישה וה־

יטיוניים שחלו בה, — נסיגתו של צבא-ההצלה מן ה"משולש" עם התחלת פלישת הצבאות הסדירים, — לוח-הזמנים של כניסת הלגיון והערכותו באותה גזרה; — ה-איחור בכניסת חיל-המשלוח העיראקי ל"משולש", עובדת התיצבות הלגיון במערך-החסימה לטרון-יאלו, ואופן הערכותו בה; וקיומו של החלל האופרטיבי דרומית לה.

אם גם יתכן שלאור כוחנו המוגבל — במספר, בחימוש ובעוצבות מאורגנות העשויות לתמרון-אופרטיבי — לא היינו יכולים לנצל ניצול מלא ידיעות כאלו גם אילו היו בידינו — אין ספק שמציאותן היתה בכל-זאת משפיעה השפעה מכרעת על המהלכים שלנו.

בהעדר מערכת-מודיעין בעלת יכולת מספקת באותו שלב (בשל סיבות אובייקטיביות שפורטו במחקר) יכלו מהלכים אלה להשען רק על הערכת-מצב חופשית של הפיקוד האופרטיבי לגבי האפשרויות ה-פתוחות בפני האויב, וכן על אותן ידיעות שנרכשו בהדרגה תוך כדי הלחימה.

ב. הערכות התחלית.

חופש ההערכות האופרטיביות שלנו היה מ-צומצם הרבה יותר מזה של הצד הערבי. ראשית מחמת העובדה שהיזמה האופנסивית היתה בידו, בעוד שאנו נמצאים בדפנסיה מבחינה אסטרטגית, מצב שבו מן-ההכרח שתגיע ביתר חריפות לידי ביטוי הסתירה שבין עצמת הכוחות ה-פועלים לבין גודל זירת-הפעולה — סתירה אשר ויתרה קיימת אצלנו לא פחות מאשר אצל ה-אויב. "בלס" אחר לחופש התמרון האופרטיבי שלנו היה האופי המיליציוני-טריטוריאלי של חלק גדול של גייסותינו.

בחזית ירושלים, על שתי גזרות-המשנה ה-אופרטיביות שלה — העיר והדרך אליה — היו מוצבים, כפי שהוזכר כבר, שתי חטיבות, "עצ-יוני" ו"הראל". ההנחה היתה שהעוצבה הראשונה (אשר כללה אחוז גבוה של יחידות שונות בעלות אופי מיליציוני, ואשר טרם הפכו כשרות — מבחינת אימון, ארגון וחימוש — לפעולה צבאית סדירה) תמלא את המשימה האופרטיבית ה-דפנסית — קיום מערך-התגוננות סביב העיר — בעוד שחטיבת-הפלמ"ח "הראל" תהיה אח-

* במקרה זה — כותב טורים אלה עצמו.

גרעינו של אותו ריכוז העלול להיוצר לשם ביצוע המשימה האופנסית — פתיחת הדרך. המציאות הוכיחה שהנחה זאת היתה מוטעית. מסתבר, שהעוצבה הירושלמית, מסיבות אובייקטיביות וסובייקטיביות גם יחד, לא היתה מסוגלת לבלום לבדה את ההסתערויות של הלגיון ולכן היה צורך להעתיק תכופות את מרבית החטיבה הפלמ"חית ממשימתה העיקרית לתוך העיר. יתר על כן, חטיבת "הראל" צריכה היתה לדאוג גם — להבטחת הקטע המזרחי של הכביש הראשי אל הבירה, קטע שנמצא בידינו.

העוצבה הנוספת, אשר החלק המערבי של הדרך אל ירושלים נכלל במשך השלב הראשון של המערכה בתוך מרחב פעולתה (בגלל משגה של המתכנן במטה-הכללי*), כפי שצוין בגוף המחקר) — חטיבת "גבעתי" כוונה אותה-עת לתפקידה העיקרי והמקורי — הגנה על חזית הדרום.

כך התחזה עם התחלת השלב השני של המערכה על ירושלים, חלל אופרטיבי גם בהערכותם של הכוחות היהודיים; הוה אומר, לא הוקצה והוצב מראש כוח למילוי המשימות האופרטיביות ההכרחיות בחזית זו — פריצת הנתיב לבירה והחזקה בו.

ג. סתימת החלל ע"י אימפרוביזציה של אג-רופי-פעולה.

אולם הפיקוד-האופרטיבי היהודי (לפרקים תוך כדי התערבות ההנהגה האסטרטגית, כפי שתואר בפרק הקודם) הצליח להתגבר על נקודת-התורפה במערך כוחותיו. תוך-כדי המהלכים ה-שונים של המערכה קובצו אגרופי-פעולה — שקובצו בשיטות בלתי שגרתיות, שהיו בהן גם העזה, גם כושר-איתור וכן סיכון לא-מועט. עמדנו בגוף המחקר בפרוטרוט על אופי שיטות אלה: היפעלה חטיבה חדשה, בלתי-מאומנת ובלתי-מגובשת עדיין; — נקרעו גדודים מ-גרות-האם שלהם; — נחשפה חזית חיונית אחרת, למען הזרמת כוח נוסף לחזית המרכזית.

לנוכח ההתפתחות האופרטיבית הכל-לית, היה זה מן-הנמנע לחלוטין לקבץ כ-פרקי-זמן אחד את כל אותם הכוחות השונים שהוזרמו בדיעבד בהדרגה אל תוך המערכה על ירושלים, במשך שלביה השונים. לפיכך, לא יכול היה להתהוות ריכוז כזה במקום,

אשר מבחינת עצמתו המספרית יקנה לצד היהודי עדיפות טקטית בקרבות למרון. אולם רציפותו של המאמץ, יצירת אג-רופים נוספים גם אחרי כשלונות, והפעלתם מחדש — פירושם היה, במיכומם — מעין "ריכוז-בזמן", אשר נתן בידי הצד היהודי, בסופו-של-דבר, את העדיפות האופרטיבית. עדיפות זאת נוצרה לא בבת-אחת, אלא צעד-צעד, לפי השלבים הבאים:

ד. השלב האופרטיבי הראשון.

שלב זה מקיף את הזמן מה-17/18 ועד ה-23 במאי. במשך תקופה זאת מסתברת משמעותם המלאה של כשלונותינו במערכה הראשונה על ירושלים: אי-יכולתנו להחזיק החזקת-קבע ב-משלטים שבידינו על הדרך אל העיר והעובדה כי לא ניצלנו, מבחינה ארגונית-לוגיסטית, את פתיחתה הזמנית של הדרך.

התמורות הנוספות שבאותו שלב היו: הצ-לחתנו ההגנתית הראשונה בירושלים גופא; הת-יצבות הלגיון במתחם-החסימה של לטרון ללא ידיעתנו; סתימת החלל האופרטיבי בהערכותנו אנו, ע"י שיגור חטיבה "שבע" אל אזור-ההתכנ-סות שלה.

ה. השלב האופרטיבי השני.

המדרגה המוגדרת הבאה בהתפתחות האופר-טיבית הם הימים מן ה-23 ועד ה-26 במאי. חלות בהם שתי תמורות עיקריות. הראשונה היא הצ-לחתנו הסופית במשימה הדפנסיבית במערכה: — בלימת ההסתערות הנוספת, והגדולה-יותר, של האויב על העיר.

הצלחה זאת היתה אמנם מותנית בהשקעה של כוחות גדולים-יותר מאשר תוכנן מראש; היא חייבה, כאמור, את העתקת מרביתה של חטיבת "הראל" לעיר, מגורתה המקורית על הדרך אליה — וזאת דוקא בעת בה חל הנסיון הראשון לפריצת-הדרך.

העובדה שנסיון זה לבש מראש צורה של התקפה ישירה על מתחם-החסימה ש-בלטרון, על כל התוצאות המתוארות כגוף המחקר — דבר זה נבע לא-במעט מאפלת-המודיעין, שהסתירה מעינינו לא רק את עצם המצאו של הלגיון בלטרון, ואת אופן הערכותו, אלא, מה שחשוב יותר — אף את נקודת-התורפה המכרעת שבהערכות זו, את החלל האופרטיבי דרומית מן הכביש.

ו. השלב האופרטיבי השלישי.

בימים שבין ה-26 ועד ה-30 בחודש חל המפנה. הלחימה פוזרה את אפלת המודיעין, התגלה החלל-האופרטיבי, השתלטנו עליו והת-כססנו בו. ע"י כך נפתחה בפנינו האפשרות לפ-תור את משימת פריצת-הדרך פתרון אחר מאשר ע"י חיסול מתחם-לטרון — ע"י הכשרת נתיב-אלטרנטיבי. עם זאת עברה למעשה היזמה ת-אופרטיבית במערכה על ירושלים לידינו.

ז. השלב האופרטיבי הרביעי.

מתוך אי-בטחון האם פתרון חדש זה, פתרון הנתיב-האלטרנטיבי, יביא למילוי המשימה ב-מועדה, נמשכו הנסיונות להתגבר על מתחם-לטרון ע"י התקפה ישירה.

נסיונות אלה, אשר מסיכות שפורטו-במקומן לא הוכתרו בהצלחה, מילאו בכ-ז את התפקיד האוביקטיבי של ניטרול האויב וריתוקו אל מתחמו — וע"י כך את תפקיד הכפחת המאמץ-העיקרי, הלוכש מעתה יו-תר צורה של מאמץ הנדסי וארגוני מאשר של מאמץ לחימה.

היזמה האופרטיבית שנכבשה — נשארת בידי הצד היהודי, ללא כל נסיון רציני מצד האויב לשלול אותה ממנו.

*

אפשר לסכם, איפוא, את פרקי-הלקח ברמה האופרטיבית של קרבות לטרון כדלקמן:

א. התמודדו ברמה זאת מאמצים תוקפניים והגנתיים משני הצדדים. המאמץ ההגנתי שלנו בירושלים גופא בלם את היזמה של האויב. ה-מאמץ התוקפני שלנו בדרך לעיר כבש את ה-יזמה, ופרץ את הנתיב החדש.

ב. הישגי המאמץ האופרטיבי התוקפני באו על-אף הכשלונות הטקטיים. אדרבה, כל התקפה, למרות אי-הצלחתה, תרמה תרומה, והיותה מד-רגה לתוצאה האופרטיבית הסופית.

בעקבות מבצע "בן-נון" שלב א', נתפסו עמ-דות המפתח אשר אפשרו התחלת עבודה בנתיב החדש לבירה, עמדות מפתח אשר, קרוב לודאי, לא היו נופלות בידינו בקלות יחסית כזאת אלמלא ההתקפה על לטרון שקדמה לתפיסתם.

השלב השני של מבצע "בן-נון" מנע מהאויב מהלך נגדי יעיל לעומת הישגנו זה, הבטיח את

אולם ביד הצד היהודי עלה להתגבר תוך כדי מהלך המלחמה על מגרעת זאת תרדות לשני גורמים: — תמרון זריו של הכוחות, כמו בקרבות לטרון — מזה, ומשקלה הצבאי וההגנתי של מערכת רכת ישובינו מזה, אשר מנעו את התהוותו של חלל אופרטיבי בכל אחד מן החזיתות העיקריות שלנו.

לטובת הצד הערבי לא פעל גורם מסוג זה וגם לא היה לו הכושר להתגבר על אותו חסרון בדרכי תמרון גמישים וגמישים.

ד. גם בחזית ירושלים, כמו בחזיתות אחרות בשלב בלימת הפלישה, גברה הדפנסיה האסטרטגית, המבוצעת ע"י שילוב גמיש של שיטות תוקפניות והגנתיות, על האופנסיבה האסטרטגית, שבוצעה לא רק בעוצמה בלתי-מספיקה, אלא אף ללא תנופה ותשראה, בשיטות שגרתיות ובלתי-גמישות.

ה. קרבות לטרון, לא פחות מקרבות אחרים במלחמת-הקוממיות, מלמדים אותנו איפוא את חכמת-המלחמה הנצחית: שכשלונו אינו בא ב"מקרה" והנצחון אינו בא כנס, אלא שהכרעה נופלת כתוצאה מיחסי הכוחות. לצד היהודי, ה"נחות" במספר הלוחמים ובכמות אמצעי-לחימה וזיבס, היתה על-אף זאת ברמה-האופרטיבית עדיפות על אויבו: עדיפות הפיקוד והניהול של המערכה, עדיפות ביכולת תמרון אופרטיבי וב"כשר אימפרוביזציה ומציאת פתרונות בלתי-שגורתיים, עדיפות של יומה ושל תושיה.

הפעולות ההנדסיות ב"דרך בורמה" וחיוק את שליטתנו בה ובסביבתה.

זאת היתה גם התרומה העיקרית של ההתקפה השלישית — "מבצע יורם", אם גם המגיע ל"מבצע זה היתה בעיקר דוקא החרדה שמא "דרך בורמה" לא תושלם במועדה והכרזה מוקדמת מדי של ההפוגה תגרום לנו לכשלון אופרטיבי ואסטרטגי גם יחד.

שרשרת מאמצים אלה היתה, ריכוז-כוח ב"זמן" (אם גם לא במקום), לעומת הפיזור היחסי של כוחות האויב.

לפיכך קבע החוק הדיאלקטי השולט במלחמות: — בו בזמן שההישגים הטקטיים של השלב הראשון של המערכה על ירושלים לא נתנו את הפרי האופרטיבי והאסטרטגי המקווה, הביאו שלושת הכשלונות הטקטיים של השלב השני למילוי המשימה האופרטיבית הראשונה: הבטחת כוח העמידה הלוגיסטי של ירושלים — במישור דין; ומילוי המשימה האופרטיבית השנייה: חיוק מערך ההתגוננות בעיר — בעקיפין.

הצלחות אלה מצדן יצרו במידה רבה את היסוד להצלחות נוספות בשלב השלישי של המערכה — במבצעי "דני" ו"הר", והשלימו את קודמיהם.

ג. שני הצדדים המתמודדים, גם יחד, סבלו ממגרעת יסודית אחת: — הסתירה בין עצמת הכוחות הפועלים לעומת גודל זירת הפעולה.

הלכה מבחינת אירגון ומבנה

בעיות הבעורות של המלחמה דורשות יום-יום תשובה בלתי-אמצעית.

א-אפשר היה להמנע מכך שתהליך ההתמזגות יתפתח אך בהדרגה, שמלאכת הבניה תבוצע אגב חיכוכים, טעויות וחיפוש-דרך. מן הנמנע היה שלא יתגלו במבנה-הכוח-הצבאי שלנו ב- אותה עת ליקויים, מן הרמה הגבוהה ועד ל- נמוכה, ליקויים אשר השפיעו השפעתם גם על מעשה-הלחימה. נצביע כאן רק על אחדים מהם. א. המוסדות המנהלים.

בשלב ההוא של המלחמה היו קיימים רק הגרעינים הראשוניים-ביותר של אותה מסגרת, שנועדה לטפח את המאמץ-המלחמתי הכולל ו- לכונו — משרד הבטחון. המטה הכללי ניסה, תוך קושי רב, למלא תפקיד של מוסד זה, נוסף על תפקידו המקורי והעיקרי — הפעלת הגייסות בשדה — על אף העובדה שגם הוא עצמו נמצא אז בתהליך בניה והתרחבות, ולא היה חפשי ממגרעות. אחת היסודות שבמגרעות אלו היה השוויון-בסמכות ובמידת היכולת לקבוע קו- מדיניות, שהיה קיים בין הזרוע הממונה על הנהלת המלחמה — אגף-המבצעים — לבין ה- זרועות שנועדו לספק לו את האמצעים לכך — אגף-האסנאות ואגף כוח-האדם.

לא יכול להיות ספק בכך שאחד משרשי הכשלונות שאילעו בשלבים השונים של ה- מערכה על ירושלים, ושהכתיבו במידה רבה את אופן הנהלת הקרבות על לטרון, כפי שהם התנהלו, היה לא-כמעט נעוץ בליקויים אלה של המוסדות המנהלים את כוחנו ה- צבאי.

מגרעות אלו: — העדר רמה-עליונה מיניס- טריאלית המארגנת ומכוונת את המאמץ-המלחמ- תי; הטלת תפקידים כאלה על מפקדת הגייסות בשדה שאותם אין זו יכולה לבצע בצורה תקינה יחד עם יעודה העיקרי; חוסר מעמד-עדיף לזרוע המבצעת על הזרועות המספקים; כל אלה גרמו לכך שאחת המשימות העיקריות — חיזוקה הלוגיסטי של מצודת-ירושלים — לא בוצעה בהיקף ובמועד הדרושים. כל אלה גרמו במידה רבה לכך שלצבאנו היתה חסרה עצמה-מספרית הנחוצה כדי לנצל אפשרויות אופרטיביות, משי- נפתחו אלו בפנינו. המגרעות ההן היו לא-במעט

כשם שהמאמץ-המלחמתי הכולל של אומה הוא אחד המכשירים העיקריים שביד ההנהגה- האסטרטגית, כך צעדיו של הפיקוד-האופרטיבי נקבעים לא-כמעט ע"י דמותו של הכוח המבצע בפועל, ע"י אופן בנינו הן של היחידות והעוצבות הלוחמות, והן של אותן מסגרות גבוהות-יותר שבהן מאוגדות הללו; וכן ע"י המבנה ודרכי העבודה של המפקדות השונות, כולל המטה- הכללי. גורמים אלה נותנים את אותותיהם לא רק לגבי הרמות הגבוהות של הנהלת המלחמה והמערכה, אלא שהם משפיעים לא-פחות גם על הביצוע בשדה ממש — ברמה הטקטית.

אי-נלהבין לא את הכשלונות ולא את ההצ- לחות שבשלב זה של המלחמה בכלל — ואלה שאירעו בשרשרת קרבות-לטרון בפרט — ואי-נלהבין את הקשיים שמתוכם צמחו המבצעים ב- רמות השונות — בלי ראות ראי-נכונה את מהותו הארגונית של כוחנו הצבאי דאז.

כבר נאמר בנוף המחקר, שאין למדוד כוח זה, על יתרונותיו ומגרעותיו, לפי קנה- מידה של צבא סדיר ומנוכש של מדינה קיימת וותיקה, לעומת-זאת, אין בשום פנים לקבל את הטענה כי, לא-ניתן היה כלל להתיחס אליו כאל צבא.

היה זה צבא, צבא-מתהווה, של מדינה- מתהווה — תופעה, שנתקלים בה תכופות- יחסית בתולדות המלחמות, החל מדברי- הימים של עמנו עצמו וכלה במלחמות-השח- רור של העת-החדשה.

הכוח-המזוין העברי בעת מלחמת-הקוממיות היות — כגופים שדמו לו במהותם בקרב עמים אחרים — תרכובת של גורמים שונים: של מסגרת-היסוד-וההכנה המיליציונית — ארגון ה- "הגנה"; גרעיני המגויס של זה — הפלמ"ח; יוצאי ה"בריגדה" והיחידות העבריות האחרות שבצבא הבריטי במלחמת-העולם השני; מת- נדבים ומתגייסים מארצות הגולה, אף הם בעלי הכשרה ומסורת של כוחות צבאיים שונים.

כל הגורמים האלה היו צריכים להתמזג, ליצור שפה משותפת, לרכוש לעצמם סגולות מקצועיות חדשות, לצקת דפוסיים ארגוניים, לב- הוא מושגים משמעתיים — וכל זאת כאשר ה-

כיוון זה, בחזית הצפון. חסרוננו היה ללא-ספק תוצאה של סיבות אובייקטיביות. ראשית, דוקא בשטח זה לא יכלה, בתוקף התנאים, מידת ההכנה של "ארגון-ההגנה" להיות אלא מצומצמת בלבד. למערכת-הארגונית הגבוהה שלו (מפקדות גלילות ומחוזות) נודעה יותר מהות מנהלתית מאשר פיקודית-מבצעית.

נוסף על כך, הרי באותה תקופה של מלחמת-הקוממיות כלל עדיין צבאנו, כפי שהוזכר כבר פעמים מספר, רובן ככולן של יחידות בעלות אופי מיליציוני-טריטוריאלי, רתוקות-מראש לגזרה מ-סוימת, ללא אפשרות להזיזן.

נקל להבין, שעובדה זאת היתה נוגדת את עצם יעודה של מסגרת אופרטיבית שהוא ה-תמרון החפשי של הכוחות, ריכוזם ודילולם ל-צורך משימה-כוללת או לצרכי ושלבי מימושה. כן היו חסרים באותה עת מרבית הכלים אשר רק באמצעותם יכולה מסגרת מעין-זאת להביא תועלת מלאה: חימוש-כבד, כלי-רכב ומכשירי-קשר במידה מספקת, יחידות-הנדסה, מתקנים אפסנאיים, ועוד ועוד.

אולם מציאות המלחמה דרשה בכל תוקף, על אף כל הקשיים האובייקטיביים האלה, את הקמתו של דרג-ביניים שבין המטה-הכללי לבין העוצ-בה-הלוחמת. אכן, כאשר נענה הפיקוד-העליון לדרישה זו של ההתפתחות, שהתייצבה בחריפות-יתר דוקא בחזית-ירושלים בעת קרבות לטרון, נסתבר שמסגרת-אופרטיבית סובלת עוד יותר מאשר עוצבה-טקטית מדרכי-אילתור בהקמתה — וזאת משתי סיבות: — ראשית, תועלתה ה-עיקרית של מסגרת מעין זו היא ביכולתה ל-התרומם במלאכת התכנון-המוקדם וההכנה-מראש מעל ללחץ ההתפתחות הטקטית היום-יומית. שנית, כדי שגוף אופרטיבי ימלא פונקציות חיו-ניות אלו — הכרחית לו תקופת גיבוש ממושכת, לשם יציאת דפוסי-הפעולה וקניית השגרה ה-דרושה ע"י קציני-המטה אשר במסגרת זו.

בלתי-נמנע היה, איפוא, שהפיקוד האופרטיבי לחזית-ירושלים, שנוצר באיחור רב לעומת ה-צרכים (אם כי איחור זה ברובו מוטנה היה ב-סיבות אובייקטיביות, כאמור), לא נתהווה אלא בהדרגיות רבה.

אלמלא כך, אין זה כלל מן הנמנע שמסגרת אופרטיבית, המתאמת ומכוננת באופן תכליתי ר-בהחלטת-תקיפה את כל העוצבות המוצבות ב-

הסיבה למצוקה בכוח-אדם שממנה סבלו העוצ-בות-הלוחמות, בו בזמן שמספרם הכללי של ה-המגויסים הלך הלוך ועלה, ולא נגזים אם נאמר, שלא-במעט גרם מצב זה גם להעדר עתודות פיקוד-עליון — דבר אשר הביא, מצדו, להפע-לתה של חטיבה "שבע" בתנאים שכבר תוארו במקומם.

כמובן, שום שטח ושום מסגרת-משנה ב-מוסדות המנהלים לא היו חפשיים מ-מחלות-הילדות, מן המגרעות ההכרחיות שבתהליך של התהוות, בניה ולימוד-תוך-התנסות ושגיאות; בין אם התבטא הדבר בחוסר נוהל ושיטה, באגף-האפסנאות או בתקנים מגוזמים, וקביעת יחס בלתי-חסכוני בין הדרגים-הלוחמים והדרגים-המשרתיים, באגף-כוח-האדם; ובין אם היתה זו "אפלת-המודיעין" שהוזכרה תכופות, אשר נוצרה כתוצאה ממעבר מדרכי-הפעולה והמושגים של שירות-הידיעות של "ההגנה" אל הצרכים ה-שונים-בתכלית, של שירות-מודיעין של צבא-סדיר, ובסופו-של-דבר, מהלך הפעולות בכלל, ובחזית ירושלים בפרט, הושפע לא-במעט גם ע"י העובדה שהפיקוד-האופרטיבי בעצמו, אגף-המבצעים, טרם גיבש לעצמו סופית באותה עת את דרכי-העבודה וכלי-העבודה המתאימים ל-מילוי שני תפקידיו העיקריים: תכנון כולל ומקיף, בעל שיקול כל-צדדי לגבי כלל ה-מבצעים — ופיקוח הדוק ברמת העוצבות על כל מבצע ומבצע.

ב. מבוה אופרטיבי.

חולשה אחרת בבנין כוחותינו באותה עת היתה העדר מסגרות-ביניים פיקודיות ו-ארגוניות, בדרג בין המטה-הכללי לבין עוצ-בות-היסוד הלוחמות החטיבות.

מסגרות מעין-אלו, שכל אחת מהן מופקדת על משימה אופרטיבית שלמה, וכפופים לה כל הכוחות הפועלים בתפקידי-משנה וגזרות-המשנה לביצוע משימה זאת, כשלרשותה "כלי-מטה" ו-כלים-לוגיסטיים מספיקים כדי לתאם ולשלב-אהדדי את המאמצים השונים האלה — עשויות היו להקל בהרבה על מלאכתו של אגף-המבצעים, וגם להביא ליתר תכליתיות, תכניתיות וחסכון בהערכות העוצבות ובתפעולן.

באותה תקופה עדיין לא היה קיים דרג ביניים כזה בצבאנו, פרט לנסיון ראשון ב-

חזית-ירושלים, עלולה היתה להשפיע באופן ניכר על מהלך הפעולות, על-אף התנאים האוביקטיביים המגבילים.

ג. המבנה הטקטי.

לא נתעכב על הבעיות המרובות שנתלו ל-
בנין העוצבות-הלוחמות, כיון שהן היו מנת חלקו של כלל-הצבא בתקופה והיא, ולא רק של אלו אשר פעלו בחזית-ירושלים — בעיות, הכרוכות במעבר החריף מהפלוגה כיחידת-הקרב היסודית לתפעול של גדוד חטיבה כדבר-שבשגרה; ואף לא על השאלות המורכבות, והחדשות-לגמרי כשכיל צבאנו, של שילוב ואיגוד יחידות-הרגלים עם חיל-התותחנים, חיל-השריון, וכן הלאה. נעמוד כאן רק על שתי דוגמאות של יחסי-הגומלין שבין הרמה האופרטיבית של המבנה לבין הרמה-הטקטית, אשר הגיעו לידי ביטוי בפעולות המתוארות בגוף המחקר.

בנינו של ארגון-ה"הגנה" הושתת על ה-
עקרון-המרחבי — כלומר שהעוצבה הלוחמת הי-
גבוהה ביותר, החטיבה, היתה מגויסת בתוך טריטוריה מסוימת ומוגדרת, ואף פועלת בתוכה, לאורח מבנה זה היו יתרונות רבים, הן מ-
בחינת קלות יחסית של הגיוס, הן מבחינת הגיבוש הפנימי של היחידות והעוצבות, והן מ-
בחינת רמת הכוננות לפעולה מידית, מצד שני, דוקא בשלב זה של המלחמה — ובפרט תוך-כדי השתלשלות קרבות לטרון — מתבלטים גם ה-
חסרונות של שיטה זאת: — דבקותה, יתר-על-
המידה, של החטיבה למרחב-האם שלה (דבר שנבע לא רק מן המסיכות האופרטיביות הקו-
קרטיות, אלא גם מתוך עצם עובדת המבנה הטריטוריאלי, ותוצאותיו); ובעקבות כך הי-
דבקות של יחידות-המשנה במסגרת העוצבה-
האם וקשרם ההדוק-מדי (מבחינת הצרכים ה-
מבצעיים) ל"מולדת המצומצמת" ולאותו מרחב שבו נבנתה היחידה, הנוטה לראות את עצמה בראש-וראשונה כמגינה עליו, תוך כדי סיפור-
המעשה גופו יכולנו להיווכח בתופעות שליליות (תולדות הקמת חטיבה "שבע" לקראת מבצע "בן נון" שלב א', ושלב ב') אשר היו ללא-ספק פועל-יוצא של מגרעת זו במבנה הטקטי.

כן מסתבר במשך התקופה ההיא בכלל, ותוך-
כדי שרשרת קרבות לטרון בפרט, שאותה שיטת-
עוז בבנין עוצבות טקטיות שהשתמשנו בה מתוך הכרח ואונס — ליקוט יחידות-משנה שונות,

קטנות וחסרות זיקה-אורגנית, לשם ביצועה של משימה מסוימת, — דהיינו, שיטה שאיננה מן היעילות גם במסגרתו של צבא ותיק ומגובש — על אחת-כמה-וכמה אינה יכולה להצדיק את עצ-
מה במסגרת צבא צעיר ומתהווה.

אפשר לסכם, איפוא, את פרקי-הלקח של קרבות לטרון מבחינת ארגון ומבנה כדלקמן:

א. מזדמנת ראשית מסקנה כוללת, אשר נ-
בעת מלקח מלחמת הקוממיות כולה, אולם שנת-
אשרה במיוחד במהלך קרבות לטרון; והיא —
שטעות חמורה טועה כל מי שדוגל בהפרדה מוחלטת, כביכול, בין התחום הארגוני לבין ה-
תחום המבצעי, אדרבה, קיימת השפעת-גומלין הדוקה ביותר בין השניים — ודבר זה תוקפו יפה לגבי כל הרמות.

ב. הנסיון לגבי הרמות הגבוהות במבנה-
הצבא, אשר נרכש בתקופה הנדונה, הצביע ברור-
רות על ההכרח בקיומן של שתי זרועות עיק-
ריות, נפרדות-זרמון בשטחי פעולה ואחריות, ביד ההנהגה-העליונה של האבקות מזוינת: ה-
זרוע המיניסטריאלית, המארגנת ומכוננת את ה-
מאמץ-המלחמתי הכולל, והזרוע המפעילה את הגייסות בשדה — המטה-הכללי, לקח מובהק לא-פחות נרכש בענין בנין המטה-הכללי עצמו, ולגבי המעמד והיחסים-ההדדיים של האגפים אשר בו, מסתבר ההכרח בקביעת מעמד עדיף של אגף-המבצעים לעומת האגפים האחריים, וכן ההכרח בבנינו התקין של אגף זה עצמו, אשר כדי טייכל למלא את תפקידו צריך לכלול-בתוכו כלים משולבים של תכנון ושל פיקוח על ה-
ביצוע, ולהשען על מכשירים יעילים להשגת ידיעות.

ממהלך המערכה על ירושלים על כל שלביה ומקרבות לטרון שבתוך שלבים אלה, נובע הלקח, שכל סדק וכל מגרעת בבנין המוסדות המנהלים את המלחמה — הכרח הוא שיתבטאו בהחלשת המאמץ-המלחמתי ובליקויים בו; ובעקבות-כך — אף בכשלונות בשדה הקרב עצמו, שיגררו אחריהם כשלונות אחרים, או לפחות יכתיבו לפיקוד-העליון מהלכים מסוימים, וע"י כך יצמ-
צמו את חופש פעולתו.

ג. הוכח שוב הצורך שבאיגוד העוצבות-
הלוחמות במסגרות אופרטיביות, כך שהמטה-
הכללי עצמו לא יצטרך לנצח אלא על מספר מצומצם-ביחס של גופים גדולים, אשר כל-אחד

מהם מופקד על משימה המוגדרת במקום ובזמן. פירושו של מבנה זה — הקניית חירות-תמרון, וכונן-גמישות לגבי הנהלת המלחמה בכללה.

מסגרות אופרטיביות כאלו שכותן בראש-וראשונה בגורם הפיקוד והמטה שבהן, ובשליטתן היעילה באמצעות גורם זה על העוצבות-הכפופות — ורק בשורה שניה בכמות האמצעים שלרשותם — מסגרות מעין-אלו אין להקים באלתור, כי הן מתגבשות בקצב אטי-יותר מאשר מפקדות גופים טקטיים. מסגרת אופרטיבית אשר לא נתקיימה לפני מלחמה — תפגר במילוי תפקידיה החיוניים חוץ-כדי מלחמה.

ד. כן נלמד בתקופה הנדונה הלקח בדבר היתרונות והחסרונות שבמבנה הטריטוריאלי של הצבא. לעומת הראשונים, שהם ידועים וכולטים — כגון מהירות הגיוס, רמת-הכוננות המידית, קשר בלתי-אמצעי ביותר של הלוחם עם הנושא

הלקח ברמה הטקטית

בניגוד לסעיפים הקודמים, לא נצטרך בסעיף זה להקדים מסכת של עובדות, כביסוס למסקנות. היסוד העובדתי לפרקי-הלקח הטקטיים ניתן בתוך סיפור-המעשה עצמו, ולכן נוכל לגשת באופן ישיר אל ציון המסקנות המתבקשות מ-סיפור-מעשה זה:

א. התלות של הרמה הטקטית ברמות הרגבוהות-יותר.

נקודת-הלקח הראשונה, אשר הבנתה הנכונה תתוה את המפתח להבנת הנקודות הנוספות, היא שהמבצע בשדה, הקרב הממש, אינו אלא חוליה סופית בשדרת קציר, כפי שנאמר כבר, של הזרעים שנזרעו ברמות הרגבוהות-יותר.

מהלכה הטקטי של כל אחת משלושת התקפות על מתחם-לטרון, שתוארו במחקר זה, נקבע במידה רבה מראש ע"י גורמים אשר היו מחוץ לתחום השליטה, וההשפעה של הגופים-המבצעים ופיקודם.

ההשתלשלות האסטרטגית ותביעותיה, המהלכים האופרטיביים אשר נבעו ממנה, המגרעות במאמץ-המלחמתי הכולל, והמבנה של כלל צבאנו והמוסדות המנהלים אותו — והלקויים בארגון הלוגיסטי, במשק-כוח-האדם ובמערכת-המודיעין

שלמעט הוא נלחם — שקולות היו המגרעות של פטריטיביות-מקומית מצרת-אופק, וכן (במיוחד לאותה התקופה) ריתקו יתר-על-המידה של גוף מסוים אל מרחב מסוים, אשר מגביל את חופש התמרון הכללי. (ליקוי אחר של המבנה המרחבי — מידה רבה-ידי של ריכוז האבידות בנקודות וחלקי ישוב מסוימים, — דבר אשר הגיע לידי ביטוי חריף במלחמת הקוממיות, לא התבלט במיוחד בקרבות הנדונים במחקר זה).

ה. כן הסתברה החשיבות הגדולה שיש לאורגניות של היחידה הלוחמת, חשיבות העולה ו-הולכת ככל שקטנה יותר המסגרת הטקטית של היחידה. אם היתה תועלת מצומצמת לקריעה זמנית של גדודים מחטיבת-האם, והעברתם ל-מסגרת של חטיבה אחרת (דבר, שלא נעשה אלא מתוסר-ברירה), קל-ותומר מה רבה השלילה ש-ב"הדבקת"-גומלין ארעית של פלוגות, ויחידות-משנה קטנות עוד יותר, שמוצאן מגדודים שונים.

אשר היו תוצאה של הראשונות — כל אלה קבעו במידה רבה את דמות הכוחות הפועלים, ואת מסיבות הפעלתם ברמה הטקטית, וצימצמו לפיכך בצורה בלתי-מבוטלת את חופש הברירה וההחלטה של הפיקוד ברמה זאת.

כל מי שבא לנתח ניתוח-בקרתי בל קרב שהוא, ואת קרבות לטרון בפרט, ומתעלם מן המסגרת הרחבה יותר, מן הקשר שבין סיבה אסטרטגית אופרטיבית וארגונית ו-תוצאה טקטית — מן-ההכרח הוא כי ייצור תמונה מסולפת.

עובדה זאת אינה גורעת ולא-כלום מן ה-חשיבות של המעשה-הטקטי עצמו, מערכו של המבצע אותו ומן האחריות של מי שמפקד על ביצועו. ואין זה גם סותר את החיוניות ללמוד מן הלקח הבלתי-אמצעי של הקרב את אשר ניתן ללמוד ממנו.

ב. ההפתעה וגורמיה.

הבעיה הראשונה שמעלים אותה קרבות לטרון היא: באיזה תנאים ניתן לגוף-טקטי להשיג את אחד היתרונות החשובים ביותר בקרב — יתרון ההפתעה.

במיוחד מובלטת בעיה זאת תוך-כדי התהקפה

הראשונה, מבצע „בן-נון“ שלב א'. אנב ההכנות לקראת פעולה זאת, ומהלכה, מתאשרת והאמת הפשוטה שמודיעין-טקטי יעיל הנו אחד התנאים המוקדמים ההכרחיים להשגת יתרון זה. אולם, בד-בבד עם כך מתגלה הסתירה (הקיימת תכופות בקרב), בין התמנה הרצויה לבין הדרכים הר אפשריות להשגתה. במקרה המסוים הנדון, הר אמצעי העיקרי להשלמת הידיעות המועטות הר מצויות — וליצירת יתרון-ההפתעה — היה השימוש בסיוורים, ובפרט סיוורים-לוחמים — אולם דוקא אמצעי זה עלול היה לסכל כל אפשרות של הפתעה בכלל.

אם הקשר שבין ידיעות לבין הפתעה-טקטית, הנו דבר מובן-וידוע, — הרי פחות טוה כולמים-לעין יחסי-הגומלין שבין הרמה הארגונית ויציבותה-הפנימית של היחידה-המבצעת, לבין כושרה להגשים את התנאי-היתרון הנ"ל.

לקח מבצע „בן-נון“ שלב א' מראה ברורות שגוף בלתי-מאומן, מלוקט מיחידות-משנה שונות, ושלדו-הפיקודי שטרם התגבש — אינו עשוי לעמוד בפרטי הביצוע של תכנית ובלוח-הזמנים שנקבע, דבר שצמצם מראש את האפשרות של השגת הפתעה.

טיב הכוחות המבצעים קובע גם את אפשרות המימוש של דרך נוספת להשגת הפתעה בשביל התקפה: בחירת ציר-התקדמות שאינו צפוי לי-איוב, כלומר — ציר הדורש, כבמקרה הנדון, תנועה ארוכה ומאומצת-יותר דרך שטח-קשה. ענין זה מתקשר עם נקודת-לקח נוספת, ו- היא —

ג. יחסי-גומלין בין שיטות הביצוע והכוחות המבצעים.

ושוב, כהזדמנות של ההתקפה הראשונה על לטרון יכולים אנו ללמוד שצעדי המפקד-הטקטי מוכתבים לא רק ע"י המשימה הר-אופרטיבית, הידיעות, הקרקע ומהלכי-האו-יב, אלא גם ע"י אופיו וכושרו של הכוח אשר תחת פיקודו.

גורם זה מאלץ תכופות את המפקד — ואילצו אף בפעולה הנדונה — לותר על דרכי ביצוע הנכונים-כשלעצמם, ואף הכרחיים לנוכח הנתונים הקיימים, מתמת היותם למעלה מיכולתו של הכוח אשר לרשותו. אפשר אפילו לומר, כי דוקא בר-התקפה הראשונה תכנית הפעולה לא הותאמה

במידה-מספקת לכושר-הפעולה הממשי המוגבל של אותו כוח.

יחסי-הגומלין שבין שני הגורמים האלה בול-טים גם בהמשך ההתפתחות. בעוד שבמבצע „בן-נון“ שלב א' בחר מפקד חטיבה „שבע“ לציר-התקפה אותו כיוון אשר לפי הידיעות המקוטעות שבידו הבטיח לו את הסיכויים הרבים ביותר ודרש את המאמץ הקטן ביותר מן הגייסות, — יכול היה בהתקפה השנייה להתחילט כבר על חכנית מורכבת ומשוכללת יותר, היות זרמת עוצבתו השתפרה תוך זמן קצר במידה ניכרת. לעומת זאת, יחידות הפלמ"ח בהתקפה השלישית — במבצע „יורם“ — מסוגלות היו, לפי רמת אימונן, לפעול בציר-התקפה נועז, בין מצבי-האויב, אשר חייב מאמץ רב מן הכוח המבצע, ד. המאמץ העיקרי.

קרבות לטרון בכלל מאשרים עוד עקרון פשוט וידוע, אשר התאשר כבר בתולדות הקרב פעמים ללא-ספור, והוא שהצלחת התקפה אינה תלויה רק בהשגת הפתעה ובחירת ה„ציר“ הר נכון, אלא יותר-מכל-אלה ביצירת מאמץ עיקרי נחרץ ותכליתי והתמדה בו.

דבר זה ניתן להגשמה אפילו אם עצמתו של התוקף נחותה מזו של המתגונן — בתנאי של ריכוז מוחלט של הלוחמים ואמצעי-הלחימה בר-גזרה נבחרת, אנב צמצומם ודלדולם-עד-המיני-מום של הכוחות אשר בגזרות ובמשימות בעלי ערך-משני.

בקרבות לטרון הסתבר-מחדש הקשר ההדדי ההדוק שבין עקרונות ריכוז-כוחות וחסכון-כוחות, ויש לומר, שאף לא באחת משלוש ההתקפות הצליח הפיקוד הטקטי לשמור על עקרונות אלה די-הצורך, ולממשן.

ה. דרכי התקפה על מתחם-מאורגן. במהלכם של קרבות לטרון, ובמיוחד בר-התקפות השניה ושלישית, התבלט הלך בדבר התנאים הדרושים להתגברות על מערך מאורגן ומוכן להגנה.

עמדנו בגוף-המחקר על תנאים אלה בפרוט-רט: — ידיעות מבוססות ככל-האפשר; — מערכת הסחות והטעיות ענפה; — עדיפות בר-עצמת הלוחמים ואמצעי-הלחימה, והטלת הר מרוכזת; — „נשימה ארוכה“ טקטית, המתבטאת בנכונות להאבק על שבירת מערך-האויב מאבק ממושך והדרגתי בשעות הלילה והיום כאחת, תוך-

כדי הדיפת התקפות-נגד; וכונות, אשר צריך שתשטן על המחשבה-המתכונת של הפיקוד, מן חד-גיסא, ועל עתודה נאותה, מאידך-גיסא.

ו. הגבלות של התקפת לילה.

בסדרת קרבות לטרון — ובמשך רוב שלבי מלחמת-הקוממיות בכלל — היתה חסרה לצבאנו „נשימה-ארוכה“ טקטית זאת, הדרושה בשביל התגברות על מערך-הגנה מאורגן. דבר זה גבע בראש-וראשונה מחוסר אמצעי-לחימה בכמות ו-איכות המתאימים, וצמצום גדלו של הכוח הלוחם. אולם מצויות לכך גם סיבות נוספות, הנעוצות בחוסר אימון ומחשבת-פיקוד מתאימים. כפי שמראים לנו כשלונות למול מתחמי-הגנה של האויב בתקופות מאוחרות יותר, שבהן הן הגבלות שבעצמה היו מעיקות פחות (ההתקפה על עיראק-מנשיה במסגרת מבצע „יואב“, הן התקפה של חטיבת „אלכסנדרוביץ“ על פלוג'ה). מגרעות אלו שימשו המניע לכך שהפיקוד הטקטי תלה לרוב — וגם בקרבות לטרון — את כל תקוותיו בהצלחת מכת-לילה.

במדה והסתבר במהלך הפעולה — כפי ש-אירע במבצע „בן-נון“ שלב ב', ובמבצע „יורם“ — שמכה מעין-זו תוכל להשיג אך תוצאות חל-קיות, ולא הכרעה מוחלטת, נאלץ הפיקוד (ב-מקרים הנדונים — מתוך חוסר-ברירה, בגלל העדר עצמה ואמצעים מספיקים) להפסיק את המבצע בכלל.

מלקח זה נוכל להגיע למסקנה כללית, שהתקפת-לילה לבדה אין בה, בדרך כלל, כדי פתרון בעית שכירת מערך-הגנה שלם. אורח התקפה לילי עשוי להקנות לתוקף את דריסת-הרגל הראשונה בתוך המתחם

של המתגונן, בעזרתה ניתן ללכוד מוצב מכודד או מוצבים אחדים, היא עשויה א-פילו לערער את מערך האויב ערעור יסודי אולם — בלי עדיפות מוחלטת ומפורשת לכוחות התוקפים בכוח-אדם ובחימוש או בלי השגת הפתעה גמורה — על התוקפים להתכונן, ברוב המקרים, להשלמת הצלחתה של התקפת לילה, ולהרחבת הצלחה זו עד-כדי הכרעה סופית, באמצעות המשכת ה-לחימה ביום, והזרמת כוחות ואמצעים נוס-פים.

ז. הערות על ההגנה-הנוקשה.

אם פרקי-לקח אלה נובעים מטעויות כוזב-תיט-אנז או מגרעות שבהם, הרי-לא-פחות אפי-שר ללמוד גם מליקוייו של האויב.

ברמה-הטקטית עשה הלגיון שגיא עיקרית אחת בלבד, אולם היא היתה מכרעת. היא הת-בטאה בהנהלת קרב-ההגנה על מחוז-לטרון ב-צורה נוקשה, בלתי-גמישה. שוב נתאשר העיקר הישן-נושן שאין כל חפץ בהצלחה כזו של המת-גונן, המתבטאת רק בבלימת מאמץ התוקף.

* *

*

גייסנו למצות פרשה אחת של מלחמת-הקוממיות — והנסיון הרב שנכלל בה — כדי להעלות מספר נקודות-לקח ברמות האסטרטגית האופרטיבית, הארגונית והטקטית, אשר אינן תלויות בזמן ובמסיבות-מקומיות. למטרה זו יועדו המחקר, על הגבלותיו הבלתי-גמנועות, ו-סיפור-המעשה הארוך והמיגע.

הלקח הטמון בו — נרכש בדם; וטעמו — כי יחטוך דם בתמודדות הבאה.

נספחים

נספח א'

ב. בעית ירושלים אינה בימודה שאלת מידורים גם לא שאלה פולימית. אלא בשורה ראשונה שאלה של יכולת צבאית. — אם יהיה לנו כוח צבאי —

א. לכבוש את העיר העתיקה ;

ב. לכבוש פרוודור רחב כל צרכו מכאן עד ירושלים כדי שלא יהיה רק שביל בלבד אלא שפח ישובי ומשקי מפיק המקשר את ירושלים עם יתר שטחי המדינה העברית ;

ג. למגר את הלגיון הערבי במשולש.

כלי שלושת הדברים האלה אין לחניד בבטחון שירושלים שוחררה וסר צל הסכנה המרחפת עליה.

ד. בן גוריון

בישיבה הששית של מועצת-המדינה הזמנית,
תל-אביב, 24.6.1948.

נספח ב'

הלך הרוח של חיילינו תובע בימים אלה כלי-סיוע כבדים. אולם תופעה חולפת זאת אל לה להסמיה את דעתנו מן העובדה שהאדם הוא אשר נלחם ולא כלי-הזין, עם כל מה שכלי-הזין יכולים להיות לעזר רב.

מתוך דו"ח של מפקד חזית ירושלים

אלוף דוד מרכוס (פמ"ח),

בסיום הקרבות על לטרון.

נספח ג'

מצבת הנשק של מניני ירושלים בתחילת המצור, בראשית מאי 1948

20.000 —	כדורים	6 —	מרגמות (3 אינץ')
50 —	מקלעים קלים (מכל הסוגים)	585 —	פצצות לג"ל
473 —	רובים (מכל הסוגים)	32 —	מרגמות (2 אינץ')
180.000 —	תחמושת למקלעים הקלים ולרובים	4000 —	פצצות לג"ל
620 —	תת-מקלעים מכל הסוגים	1 —	מרגמות "דויד"
400.000 —	תחמושת לתת-המקלעים	30 —	פצצות לג"ל
10.000 —	רימוני-יד	2 —	רובים ג"ס
300 —	בקבוקי מולוטוב	50 —	כדורים
		8 —	מקלעים בינוניים

נספח ד'

נשק ותחמושת שהוטפו לירושלים בזמן המצור

68 —	מקלעים קלים	3 —	מרגמות (3 אינץ')
876 —	רובים	1432 —	פצצות לנ"ל
500.000 —	כדורים למקלעים הקלים ולרובים	3 —	מרגמות "דויד"
533 —	תת-מקלעים	75 —	פצצות לנ"ל
120.000 —	כדורים לתת-מקלעים	14 —	פיאטים
2000 —	רימונייד	571 —	פצצות לנ"ל
		6 —	מקלעים בינוניים

נספח ה'

התצרוכת השבועית של ירושלים (מברק של ר"ר ג'וף מן חי-27.5.48)

הצרכים המינימליים לקיום התושבים האזרחיים לכל שבוע הגם:

" 10 —	קטניות	140 טון —	לחם
" 10 —	גריסים	" 3 —	אבקת-ביצים
" 5 —	גבינה צהובה	" 10 —	אבקת-חלב
" 5 —	דביבה	" 10 —	דגים משומרים ומלוחים

בס"ה 193 טון

נספח ו'

המערכה לבליומת הפולש בין 15 במאי ועד חי-11 ביוני 1948

חזית ירושלים

דיר-איוב ולטרון נתפסות זמנית עלידי כוחות "הראל" וגבעתי" במסגרת מבצע "מכבי" שלב ב'. שיירת ההספקה האחרונה לפני המצור עולה לירושלים.	18—16 במאי
פינוי הרטוב, נוה-יעקב ועטרות.	16—15 במאי
הלגיון מתבסס במשלטי עמואס ולטרון. הדרך לעיר נחסמת.	18 במאי
חטיבת "הראל" נקראת לעזרת עיר-הבירה. הרציון נכבש. הדרך לעיר העתיקה נפרצת ונעזבת שוב.	19—18 במאי
הלגיון תוקף את צפון ירושלים וכובש את שייך-ג'ראח ואת בית-הספר לשוטרים. התקפה נבלמה בבניני פאג'י.	19 במאי

חידוש המאמץ הערבי לחידרה לתוך ירושלים העברית: קרבות ברמת רחל ועל-יד מגור בוטר-דאם.	23 במאי
המשך הקרבות עם ה"אחים המוסלמים" המצריים על רמת-רחל; הנקודה עוברת מיד ליד.	24—25 במאי
מבצע "בן-נון" שלב א'. חטיבה "שבע" תוקפת את משלטי לטרון בפעם הראשונה.	25 במאי
הלגיון כובש בחורה את גבעת הראדאר שבדרך לירושלים.	26 במאי
הרובע היהודי בעיר העתיקה נופל.	28 במאי
מבצע "בן-נון" שלב ב'. חטיבה "שבע" תוקפת שנית את משלטי לטרון.	30—31 במאי
מתחילה תנועה בדרך "בורמה".	2—6 ביוני
מבצע "יורם": "הראל" ויפתח" תוקפים את משלטי לטרון.	8—9 ביוני
חידוש ההתקפה שלנו על משלטי לטרון נדחה. יציב הבטחתנו על "דרך בורמה". הפתוחה לתנועה לירושלים וממנה.	10—11 ביוני

חזית הדרום

הצבא המצרי תוקף את נירים וכפר-דרום ונהדף.	15 במאי
הצבא המצרי מתקיף את יד-מרדכי. הנקודה מפונה. נגבה מוטרדת.	19—24 במאי
הצבא המצרי נכנס לאישדוד.	29 במאי
המצרים תוקפים את נגבה ונהדפים אחורה.	2 ביוני
התקפות-הסחה-ושיבוש מצדנו על הצבא המצרי באישדוד.	2—3, 7—8 ביוני
ניצנים נכבשת על-ידי המצרים.	7 ביוני
המצרים כובשים את גבעה 69: הלגיון פרשט על קבוצת גזר.	10 ביוני
התקפה מצדנו על משטרת עירק-סוידאן ונבשלת. אנשי גבעתי" כובשים את ג'סיר, ג'וליס, יסור.	10—11 ביוני
אנשי חטיבת "הנגב" כובשים את משטרת ביר-עסלוג' והמחנה שם. צימת-הכבישים מג'דל-פלוג'ה-ג'וליס-בריר נתפסת על-ידי המצרים. הנגב מנותק.	

חזית התיכון — המזרח

התקפת הסחה של הלגיון על עמדותינו בכפר-סבא הערבית.	17 במאי
הסחות של העיראקים על גאולים, כפר-יונה, כפר-יעבץ ועין-ורד נהדפות.	28—29 במאי
ראשי-העין עוברת מיד ליד.	30—31 במאי
כוחותינו כובשים את קאקון.	5 ביוני

חזית הצפון

- קרבות על סתימת ציר-הפלישה מן הלבנון לגליל המזרחי: מלכיה נבבשת ונעוצבת שוב. מבצר נבי-יושע בידוני. 17—15 במאי
- כוחות ה"הגנה" כובשים את עכו. לאחר שפרצו את הדרך לגליל המערבי המנותק. 18 במאי
- פלישת הכוחות הסוריים נהדפת בקרב על-יד הדגניות. יחידות חלוץ של הצבא העיראקי נעצרות על-יד הגשר כאוכב-אל-האואה. 20—18 במאי
- צמח נבבשת על ידינו מחדש. 21 במאי
- נחסם ציר-פלישה נוסף מן הלבנון: כיבוש ראש-הנקרה. 23 במאי
- כיבוש מלכיה והכפר קדש מחדש על-ידי כוחותינו. 29 במאי
- הוצב מערך-ההגנה שלנו מול המשולש הצפוני על-ידי כיבוש הכפרים זרעין, מזר, גוריס, לג'ון ומשטרת מגידו. 28—30 במאי
- התקפת-הסחה-ושיבוש מצדנו על ג'נין. 2—5 ביוני
- חידוש ההתקפה הערבית בגליל המזרחי, ובגליל התחתון: הסורים כובשים את משמר-הירדן. כוחות קאוק'גי כובשים את מלכיה — ומנסים להתקדם לכיוון סג'רה. לחץ סורי חזק על קיבוץ עין-גב. 11—8 ביוני

נספח ז'

מתוך הדו"ח של ועדת-חקירה פרלמנטרית עיראקית על מלחמת-פלשתינה*

(תשובה לשאלה החמישית)

כשהחלו הפעולות ב־15.5.48, עברו הכוחות העיראקיים את הירדן, באזור נהריים, השתלטו על מפעל הכוח וכיתרו את גשר. הצבא הסורי התקדם וכבש מספר עמדות באזור צמח, זרומית לים כנרת; ואילו הכוחות הלבנוניים התקדמו וכבשו מספר עמדות על הגבול ונקטו קו הגנתי. הלגיון הערבי כבש את שכם ואת השטח שבין ראמאללה וגשר אלנבי ואילו הצבא המצרי התקדם בדרום פלשתינה והחלוץ שלו הגיע לעזה.

כזה היה המצב הכללי, עם ראשית הפעולות; אלא שהתקדמות הצבאות הערביים נתקלה בהתנגדות קשה מצד האויב בכל החזיתות, הרבה יותר קשה משערו מראש. הנה, למשל, כעבור שבוע, לא יכול היה הצבא הלבנוני להתקדם יותר ממה שהתקדם ביום הראשון. הצבא הסורי נעצר מול כוחות יהודיים חזקים לאחר שכבש את צמח; הצבא העיראקי נתקל בהתנגדות חריפה באזור נהריים, לאחר שהאויב החיש תגבורת בלתי פוסקת למקום. כוחו של הלגיון הערבי הותש בניסיונותיו לכבוש את ירושלים, לאחר שהחלוץ שלו הצליח לחזור לעיר העתיקה; ואילו הצבא המצרי — הרי המשיך בהתקדמותו מעזה צפונה למגידו והחל בטיהור האזור ממזרח ומדרום לעזה. כן הצליח הצבא המצרי לכבוש את בארשיבע, יד-מרכיז וחברון.

בשים לב להתנגדות החריפה בה נתקלו הכוחות העיראקיים באזור נהריים ולאור חשיפת מבצעי העיראקיים באותו אזור, וכן משום שהלגיון הערבי לא ביצע את הפעולות שנדרשו ממנו, בכיוון עפולה וג'נין, להקלת הלחץ ולהיזקק הטבעת על היהודים — הוחלט לשנות את ציר-הפעולה של הצבא העיראקי מאזור נהריים לאזור נפת השומרון, שעל הגנתו היה ממונה הלגיון. דבר זה נעשה כדי לאפשר לצבא העיראקי בכללו לבצע פעולות התקפה מוצלחות; אלא שמחמת פינוי ההדרגתי של האזור מיחידות ירדניות, נאלצו הכוחות העיראקיים לעבור לשיטות הגנה. העברת הכוחות העיראקיים לנפת השומרון החלה ב־23.5.48, שעה שהכוח הממוכן הגיע לשכם ולאחריו החלו להגיע היחידות הנותרות.

* "מאחורי הפרגוד" — הוצאת "מערכות" תשס"ו.

מסקירת מהלך הקרבות עד כה, יוברד כי הצבאות הערביים הצליחו בתחילה להסתנן ולהתקדם באזורים ערביים, אלא שנחקלו בהתנגדות עיקשת משתחזלו להתקדם לאזורים יהודיים. כמו כן הוכח כי הקרורים הנגד בחירוף נפש על ישוביהם, כשם שהוברר שנמצאים כוחות יהודיים לא קטנים — ומאומנים למדי — אשר יכלו בעת ובעונה אחת, הן להגן על אזורים שונים והן לבצע התקפות נגד ההזרות השטחים והעמדות שאיבדו בראשית הקרבות.

שלבים במתיחת הדרך לירושלים

ק. 2001		מופס מברק		מס. 100	
העורקים		מס' מדורי		הודיעות	
מס' מדורי		הודיעות		הוראות הקשר	
סמל הקו הזה לשמוש ממדורי הקשר בלבד					
מאת		(השולח)		תאריך: חתן המבור	
מס' בזה 7		280130		חולמנת	
למעלה		ליריעה בלבד		הוראות השדור	
אך		ידין הואל גבעתי עציון		מספר המילים	
טיפין המבור: יחידות שלנו נכנסו לבית סוסין 140134 ומתבצרים					
מברק זה מותר לשלוח בכתובי בכל הדרכים מותר ל- אלחוט					
מברק זה יישלח בכתב סתר		בדורה		הוראות המבור: דרכת הודיעות	
חתימה		חתימה		שעת המשלוח	
שם		שם		שם	

טופס מברק

ק. 1001

מס.

העורכים		מס. שורי	העורכים	הוראות הקשר
מער הקו הזה לשמוש משרד הקשר בלבד				
מאת		השליח	תאריך וזמן הקשר	חוזמת
מסיבה 7			101535	
אל		לשולח	ידין	
לדיווח בלבד			הוראות הקשר	מספר המילים

סימון התחברות: מורעים שהשליח תשלחו נציג אום אלינו כשר ישיגהא שאנחנו מתחילים בכניס שבע ושעוריהם מידיות

מברק זה מותר לשלוח בכתוב בכל הערכים	מברק זה יש לשלוח בכתוב סתר	הוראות והחברות	זמן	שפה	כשר
בדירה	בדירה	דברת והחברות	א. ש. שפירא		
החברה	החברה	ב. ד. י.	שפה השפחות		

טופס מברק

ק. 1001

מס.

העורכים		מס. שורי	העורכים	הוראות הקשר
מער הקו הזה לשמוש משרד הקשר בלבד				
מאת		השליח	תאריך וזמן הקשר	חוזמת
מסיבה 7			141000	
אל		לשולח	ידין	
לדיווח בלבד			הוראות הקשר	מספר המילים

סימון התחברות: נאשר לפקודת מנצח מס. א. שלחסיבה 7 (.) ונגנו מברקים כי פתחנו דרך למכונות ליהושלים

מברק זה מותר לשלוח בכתוב בכל הערכים	מברק זה יש לשלוח בכתוב סתר	הוראות והחברות	זמן	שפה	כשר
בדירה	בדירה	דברת והחברות	א. ש. שפירא		
החברה	החברה	ב. ד. י.	שפה השפחות		

דברי פתיחה בפתיחת מחזור ב' בבית הספר לפיקוד ולמטה

כוחה של העובדה הזאת, שהמדע הצבאי הוא מקצוע ככל מקצוע אחר, ולא ניתן לעסוק בו ב"הצלחה באקראי, הריהו יפה, כמובן, לגבי כל ה"צבאות. וודאי וודאי לגבי צה"ל.

התנאים שסביבנו, טיב האויבים, משטר הבטחון בו אנחנו גוננים — והמשימות המוטלות על המדינה — כל אלה מחייבים לאחוז בפלל: האיכות מול הכמות.

המשימות המוטלות על המפקד מצביעות לנו על נקודה אחת — חיוניות האיכות מול הכמות. אך כל האומר "איכות" — אומר "השתלמות מקצועית". אין ספק שחומרת בעיית הבטחון שלנו, והעובדה שצה"ל הוא צבא-מילואים, הופכות את דבר ההשתלמות המקצועית והלימוד הבלתי-פוסק למשימה חיונית לצה"ל בכלל, ולצו מצפוני של כל אחד מאתנו בפרט. אין להגיע לאיכות הנדרשת בקפיצת דרך. ניתן להגיע אליה רק במאמץ מתמיד של ביצוע, לימוד, רכישת נסיון.

בית-ספר זה הוא אחד השלבים במאמץ, המאפשר לתלמידים ריכוז מלא במשימת הלימוד, ומשחרר אותם מאחריות ודאגות. ואיננו מהססים להטיל בו עומס עבודה רב ועול תורה.

היסוד השני זה ענין שאגדירו בקצרה כ"סוף מעשה במחשבה תחילה". בהגדרת היסוד הראשון ציטטתי את אפלטון, ויסולת לי אם לגבי השני אסתיע בשנים, פרידריך ונפוליון.

פרידריך אמר: "תפקידו העיקרי של המפקד זו המחשבה".

נפוליון אמר: "המלחמה היא אמנות פשוטה אך כולה מעשה".

הרי שיש לנו כאן שני אלמנטים, המחשבה והמעשה. אין הם אלמנטים המיוחדים לתחומי ה"פעילות הצבאית בלבד; קיימים הם ועומדים ב"תחומי כל פעולה אנושית. אמנם כשהמדובר בתחום הצבאי, יש ואדם שם דגש-יותר על אחד מהאלמנטים האלה, או אף מבטל אחד מהם. אך כשהמדובר ב"הכשרתו של המפקד, אין שני אלה — המחשבה ו"המעשה — ניתנים לפרוד. בפרט כשהמדובר בהכשר

אנו פותחים היום את המחזור השני של בית הספר. בשבילנו מסמל יום זה את התבססותו של בית-הספר.

היום הזה מסמל, שאנו עומדים ב"ייצור" סדיר ושוטף, ואני מקוה שנעמוד בו בהצלחה ובכבוד. בדברי אעמוד על תכנית הלימודים, על שיטות ה"הדרכה, על המשטר בבית-הספר.

מטרת בית-הספר היא, להכשיר קציני מטה ש"יוכלו למלא כל תפקיד במטה המתקדם בדרגות ה"גבוהות. על בית-הספר להקנות לא רק ידיעות ל"שימוש מיד, אלא עליו להניח את היסודות לעתיד, להתפתחות נוספת אשר תכשיר את התלמידים לשאת באחריות בדרגים גבוהים יותר. לכן, לפני שאעמוד על תכנית הלימודים עצמה, אעמוד על כמה מ"היסודות שהתכנית מושתתת עליהם. יש הכרח לדעת את היסודות החשובים ביותר כדי להבין את מהותו של בית-הספר ואת דרכי עבודתו.

היסוד הראשון הוא הצורך בהשתלמות מקצועית. אנו יוצאים מתוך ההנחה כי לא-ניתן לעסוק במדע הצבאי כב"חובבי". הוא אומר, שהצבא מבחינה זאת הוא מקצוע ככל מקצוע אחר, ולא ניתן לעסוק בו בהצלחה אלא אם כן עוסקים רק בו. אלא אם כן מקדישים לו את כל הרצון, היכולת והזמן שניתן לבן-אדם גורמלי להקדישם.

אין זו עובדה חדשה. למעשה, יפה היא בכל ה"תקופות ובכל הזמנים. ישנה דעה, כי עם התפתחות אמצעי הלחימה ושיטות המלחמה, עם גידול הצבאות והקמת הצבאות הגדולים, הרי התרחב המדע-הצבאי והתפתח, והפך להיות מורכב — ועתה זהו מקצוע שלם. אבל האמת ההיסטורית איננה מקיימת זאת. בספר "המדינה" לאפלטון תמצאו את הדברים כ"דלקמן:

"אם אנו מחזיקים בכלל הראשון, ששומרינו חייבים להיות פנויים מכל שאר המלאכות כולן, ולא יהיו אלא אומנים מומחים מובהקים לחירותה של המדינה ואינם עוסקים בשום דבר בעולם, אם אינו ענין לכך — הרי בודאי שאין הם רשאים לעשות, ולא לחקות, שום דבר אחר".

רתו של המפקד. המחשבה שבתחום הפעולה ה- צבאית תבחן תמיד לאור המעשה. עליה להיות תכליתית, וההאומר, עליה להיות מודרכת על ידי המטרה אליה אנו שואפים באותו מקרה, ומבוססת על נתונים עובדיים. המעשה צריך להעשות ב- יסודיות, בשלמות ובדייקנות — ולכן נגיע רק אם ננקוט בכלל של „סוף מעשה במחשבה תחילה“.

לכן שוקדים אנו בבית-הספר על פיתוח מחשבה תכליתית וגמישה. אמנם, אנו נותנים מספר רב של סכימות, אבל בהן רואים אנו כלי-עזר חשוב, ולא את המשעבד הגדול.

כדי שמחשבתו של המפקד או קצין-המטה תביא לתוצאות הרצויות, צריכה היא להיות מועברת ל- אחרים — מכאן שנודעת חשיבות רבה ליכולת ה- הבעה בכתב ובעל-פה של הקצין — והחניכים נדרשים להקדיש תשומת לב רבה לענין זה. ההקפדה על כל הקשור במחשבה לא תגרע במאומה מההקפדה על כל הקשור במעשה.

לכל הדברים, כגדולים וכקטנים ביותר — אותו קנה-מידה, אותה מידת יסודיות, שלמות ודיוק ה- נדרשת בגדולות, תדרש גם בהכנת טבלת החזקות באפסנית חיל-הנדסה.

יסוד שלישי הוא — מקומו של הצבא, ואיש- הצבא בכלל. קצין בצה"ל אל לו לראות את המקצוע הצבאי, ואת המסגרת בה הוא נמצא, בתחום הצר של גבולות המחנה-הצבאי ובשטח-האימונים בלבד. צה"ל, ככל צבא בכל מדינה דמוקרטית, הוא חלק בלתי-נפרד ואורגני של העם והמדינה. לא נגיע לרמה צבאית טובה, אם לא נהיה מעורים בחיי העם והמדינה. על כן מוטל על בית-הספר לעשות כמיטב יכולתו כדי להעמיד את חניכיו על הבעיות ה- חיוניות של מדינת ישראל, המורח-התיכון והעולם הגדול.

*

לפני פירוט תכנית הלימודים — מן הראוי לסקור בקצרה את מעמד ביה"ס כיום. אנו עומדים לאחר הנסיון של מחזור א', סיכומי המחזור הוכיחו שאין מקום לשינויים יסודיים, אך את הזמן המועט שעבר בין סיום מחזור א' ופתיחת מחזור ב', הק- דישו המדריכים לשינויים ושיפורים שונים וכן ל- עדכון כל החומר של בית-הספר והתאמתו לאשר קיים ונקבע בצה"ל. גם זאת לא היתה מן המלאכות הקלות בהתחשב עם הזמן הקצר שעמד לרשותנו. העובדה שהיא בוצעה בהצלחה ועל הצד הטוב ביותר

— היא ציון-לשבח לחבר המדריכים ולמדריך- הראשי של בית-הספר. בית-הספר עומד הכן על יסודות איתנים, ותכנית הלימודים שלו נהנית מ- מלוא נסיונם של המדריכים של מחזור א'.

*

בתכנית הלימודים 4 חלקים: — מבנה צה"ל; עבודת המטה; תורת-המלחמה; השכלה צבאית ו- השכלה כללית;

החלק „מבנה צה"ל" — מטרתו ללמד את מבנה זרועות היבשה, האויר והים ואת התפעול של ה- יחידות התחיליות השונות של זרוע היבשה.

החלק „עבודת מטה" — מטרתו ללמד את עק- רונות עבודת המטה ואת הטכניקות של כל אנף- מתאם בדרגים השונים.

החלק „תורת המלחמה" — מטרתו ללמד את הפעלת העוצבות בשדה, ואת שילוב עבודת המפקד ומטתו במלחמה.

יש להדגיש כי החלקים של עבודת-המטה ותורת- המלחמה — הם המהוים, למעשה, את הגרעין הקשה של תכנית הלימודים שבו מתגלמת עבודת בית- הספר, וזאת, כלי שנמעט מערכם וחשיבותם של שאר הגורמים וחלקי-התכנית.

והשכלה הכללית והצבאית — מטרתם הרחבת האופקים ע"י לימוד נושאים צבאיים וכלליים. אוכל לצייץ בשמחה את שילובה המלא של ההסטוריה הצבאית, ואת הרחבת פרק ההצבעה בכתב, ותוספת פרק על המשטרים השונים הקיימים בעולם. הספורט תופס חלק נכבד בתכנית הלימודים של בית-הספר. העיסוק בספורט חשוב לא רק לחילוף עצמות, אלא הוא חשוב מבחינת הקצין — איש המתכונן למלחמה.

העקרון המנחה בשיטות ההדרכה של בית-הספר, הוא עקרון העבודה-העצמית. עבודתו העצמית של החניך היא גורם קובע בהתקדמותו. תפקיד המדריך הוא תפקיד של מנחה ועוזר, ולא תפקיד של מלמד. החומר בבית-הספר ערוך באופן שיקל על התמדה בעקרון זה של עבודה עצמית.

המשטר בבית-הספר הוא אקדמאי, זאת אומרת, מבוסס על משמעת עבודה, על אימון הדדי ועל יחס של כבוד כלפי חניך. משמעת עבודה — פירושה דיוק בזמן ובגישה לעבודה, ועל כך אנו מקפידים ומחמירים ביותר. אימון הדדי ויחס כבוד — פירושו שהיחס אל החניכים הוא כאל אנשים

לכל אחד ואחד מכם, אך לדעתי מבחן חשוב ומועיל לכל אחד, וכן מבחן חשוב ומועיל לצה"ל בכלל. אשר לחשש, אומר לכם: אם תעשו את המוטל עליכם, ותנצלו את עזרת בית-הספר במלואה הרי אין כל יסוד לחשש. אין ספק שעליכם לעשות מאמץ, ומאמץ קשה, אך המאמץ מוצדק הוא, לדעתי, מכל הבחינות.

אני מאחל לכם שיהיה לכם הכוח, האומץ והסבלנות לעבוד בהצלחה לא פחותה מחניכי המחזור הראשון.

מבוגרים, שהתגברותם הולמת יחס זה, אך עליכם לזכור שאנו נקפיד על הפקודות המקוימות בצה"ל, כולל תלבושת, בטחון וכיוצא בזה.

תנאי הלימוד בבית-הספר נוחים הם, אבל גם כאן קיים משטר חסכון הנהוג בצה"ל, ואני מבקשכם לעשות כמיטב יכולתכם לשמור על משטר זה גם בבית-הספר.

ולבסוף, אני יודע שחלק גדול מכם, אולי כולכם, רואה את שנת הלימודים כמבחן אישי, וחששותיו רבים. אין ספק ששנת הלימודים הזאת היא מבחן

מלפני שבע שנים

(מתוך "מערכות", חובר' ו"ב"נ"א)

קטעים מתוך יומנו של מפקד פלוגה גרמני ב"מסע המזרח"

11.7.41 — העמדה הרוסית ערכה מעשה אמין: בסעפים, "הסואה" וה"התחפרות" היה עלינו ללמוד מהם הרבה. החייל הגרמני הנו יותר מדי איש העיז. רק כנגד רצונו — ורק כאשר הופך הדבר הכרח מוחלט — אוצרו הוא באה, ואילו את אנשי הצבא האדום אין לתאר כלל בדמיון ללא האת. תוך מספר רגעים נעלמים הם כבר כהתחפרות בתוך האדמה. הנטיה לקרוע באדמה הפכה עד כדי כך סבועה בדמם, שהם אפילו מתחילים לחפור מיד משמדם להם להגיע, זמנית, ליד שכיבה תוך פעולות קרב של תנועה. באופן זה חוסכים הם הרבה דם. במלחמה של זמננו, עם עצמת-אש, שלא היתה דוגמתה, הפכה האת לאחד מכלי-הנשק, ולא לקל-הערך שבהם.

15.8.41 — כילותיות ממש נראית הסואה החד-רגלית של אנשינו, כשמשוים אותה עם עושר האמצאה, ועם הבטחון האינסטינקטיבי בבחירת האמצעים, מצד הרוסים. שוב ושוב שוכבים אנו מרותקים למקום אחד במשך שעות, בזמן של התקפות, משום שמכונת-יורה בודדת, או צלפים מבודדים, גורמים לנו אבידות גדולות במידה מופרזת — ואין אנו מצליחים לגלותם ולאחרם על אף התצפית המרוקקת.

21.8.41 — שוחות-הקיד הרוסיות התחילו הופכות אצלנו ענין שלומדים ממנו. צורתן עגולה, קוטרן — כרוחב הכתפיים של האיש, עומקן — כגובה אדם, והן משמשות מחפה איראלי נגד פעולת האש. כשהסואה טובה — אין לגלותן, לעתים קרובות, אפילו ממרחק של עשרה מטרים.

22.8.41 — לא קל יהיה להשתנות בדרך של הדרכה והתאמנות מתמדת עם סגולת-הטבע של האדמה. אין להשיג דבר זה ע"י התחפרות נוספת, לעתים מזומנות, וע"י הסואה ולתדמיון במתכונת שלוש-ארבע דוגמאות-למפת. כל יערך תרגיל בשירות-אש, ללא שימוש מתמיד באת! נרבה בתרגילי התגנבות, התקרבות בהסתר — ותחרויות בגיווי ההסתר, הערוכות נוסח אספורט למען עורר את חוש ההתחזרות של אותו החייל, שיהא עדיף ובעל יתרון על יריבו, ולמען יאחד את היכולת הטכנית, נאמר — את, "החוש לנשק", עם "הקירבה לטבע" ("החוש לקרקע"). וכסיסמא: תערובת של מסגרי-מכוניות ואינדיאני — זהו האידאלי!

25.8.41 — היום הראו לנו הרוסים מה פירוש המונח "גיצול השטח". פתאום ובמפתיע הם פרצו, תוך צעקה פראית, אל תוך מערך העמדות שלנו. שלוש שעות נמשך הקרב והיה לנו "על מה להתגורר בפרחת". דרך כל קמט קרקע מסתגנים הם וקרבנים. התהליך של הבאת כוחותיהם אל עמדות המוצא נמשך שעות על שעות. אולם הדבר גם השתלם להם: ההפתעה היא הטובה שבבעלי הברית.

10.9.41 — ההתקפות שלנו עודן נערכות באורח יותר מדי סכמטי-נוקשה: — עריכת-מוצא נוסח טריז'ור או טריז'קה, מצד-קרב ראשון ומסד-תנועה, לכל רוחב הגזרה, על פני חלקת-ההתקפה אשר צווה עליה בפקודה. כתירגול למתחילים — אין זה כלל רע, אך עבור תרגילי-מתחילים, כשהירות הן "חיות", נאלצים לשלם תשלום ניכר מדי. השיגרה צריכה היתה לשמש לנו אמצעי-צור, נקודת-משען כללית — ואלו התדירות צריכה להיערך, במלים פשוטות, עפ"י "חוש הריח" של המפקד הנמוך לדרך הכוונה במקרה הבודד הנוכחי. וחשיבותו של דבר זה עולה על ידיעה למווד-מתורגלת.

באת מערכות

אגרות קוראים

הכוח העברי העלום בהתהוותו נקוק להבהרת מחשבות
לכיוון הצעות, להקשת פרכים.
"באת-מערכות" נלעבה למקום להבהרת הרהורים
ואיפוא של קהל הקוראים ואנשי = האג. מעל באתו זו
יכל הקורא הער, החורף למאות הכוח לאמליו משימותיו,
לפגייה על מלגים מתהלכים, לערער על הנחות מקובלות
להיות יוצא להצעות מחשבות ואתקלות.

האינטרס האישי כגורם באימונים

אנו מודעים ברבים על דרישות מינום אלו, ומטילים
על מפקדי הכיתות ומפקדי המחלקות את האחריות לכך שכל
אנשי גודו זה ילמדו וידעו מהן הדרישות והמינומליות בכל
אחד מנושאי הלימוד. באופן זה יודע המורה בדיוק מה עליו
ללמד, כל חייל יודע מה עליו ללמוד, וכל מפקד כיתה
ומפקד מחלקה מבין כי הוא אחראי לכך שכל אנשיו ילמדו
דברים בסיסיים אלה. מתנהל רישום פשוט בנוגע לכל חייל
שאנו מצליח להגיע לרמה הדרושה בנושא זה ואחראי. וכך,
למשל, אם נכשל חייל בידעת שיעור מסוים — יודע הוא
כי אינו זכאי לבקש חופשה, לא רגילה ולא מיוחדת, עד
שיגיע לרמת הידיעה המינימלית הדרושה. לעזרתו עומד
ערב-ערב מורה — במסגרת כל פלוגה, אין כל דבר חדש,
או בלתי-רגיל — באורח-אימון זה. אולם תכופות-מדי יקרה
שאנו מעבירים את החיילים דרך האימונים, מבלי להטיל
עליהם את האחריות לכך שילמדו. גאים אנחנו על שמלמדים
אנו היטב, ועומדים אנו על כך שכל איש יהיה בא על
שלומד הוא היטב. (עמוד 22).

במקום אחר ברשימה מספר המהבר על השואות
ה"ניקוד" של תוצאות מבחנים שנערכו בין ארבעה
גדודים:

"אולם קרה וכל הפלוגות של גודו מסוים אחת, והגודו
בכללו, צברו מספר נקודות גדול משל כל שאר היחידות
המקבילות בכל נושא ונושא." (עמוד 21).

אף קטע זה התאים במדויק למצב שהתהווה בין
שלושת הגדודים שלנו שהתאמנו באותם התנאים.
באותו מקום וחומר אנושי שוה (במקרה זה "ספרור"
הנקודות נעשה רק לגבי קליעה).

ובכן, לפנינו שני מקרים דומים משני צבאות
שונים, שהלקח הנלמד משניהם דומה להפליא. ואם

בגליון "צקלון" מס' 28 מתפרסמת רשימה מאל-
פת מאת קול' לויט' פאקרר מצבא-ארצות-הברית
בשם: "הנושא המרכזי".

כשעיינתי ברשימה זו והגעתי לסעיף "האימונים"
— נדמה היה לי שדברים דומים על אותו נושא
שמעתי זה-לא-כבר ממקור אחר. ואכן, נזכרתי שזמן
קצר לפני התפרסם רשימה זו שוחחתי עם מג"ד-
מילואים אשר גדודו התאמן השנה בחדשי הקיץ,
והגיע באימוניו להישגים מצוינים אשר עלו בהרבה
על הישגיהם של גדודים אחרים, שהתאמנו באותם
נושאים ובאותו שטח (לדוגמה: באותו גודו
זכה אחת גבוהה ממצבת-המתאמנים ב"אות-הקלע",
בעוד שבגדודים האחרים לא הגיעו אלא לאחוז קטן
מזה בהרבה). כששאלתי, מה לדעתו הסיבה לכך —
הסביר לי מה היא שיטת האימונים בה נהג. והנה,
כשקראתי את הרשימה הנוכרת-לעיל הגעתי לקטע:
"מפקד הגדוד הסביר את ההישג המצויין של פלוגת
תיו..." היה ברור לחלוטין שאת אותו ההסבר בדיוק
(אולי בשינויי נוסח קלים בלבד) קיבלתי גם מפי
המג"ד שלנו. באותו קטע כתוב:

"במשך אימונינו נהגנו לפי שלבי-אימון המקובלים:
כנה, הצגה, תרגול, בחינה ודיון (או בקורת). אנו מארגנים
בדקדקות את העברתו של כל שלב. אולם אנו מדגישים את
השלב שלעיתים כה תכופות נוהגים להשמיטו באימונים, או
לעבור עליו בפרוף — שלב הבחינה. אנו — קצינים-מבצעים
הגדודי, קציני הגדוד העוסקים באימונים, ואני — קובעים
מהו המינום שחייב כל חייל לדעתו על כל נושא ונושא.

מאתר שתוצאות מבחניך רשומים כחוק בכרטיסך — כראו יוצרים יסוד אחד לגמרי, להשתתפותו הפעילה בתהליך ההתאמנות.

„כמוֹכֵן הודעתי לאנשי שחיילים אשר לא יעמדו הפעם במבחנים יקראו בהודמנות הראשונה לאימון תלת־חדשי נוסף, לצורך השלמת ידיעותיהם, ברוב־זמן שחיילים שיעמדו במבחנים יהיו פטורים מהאימון הקרוב, וכן — שחיילים מפגרים יצטרכו להתאמן שעות נוספות, על חשבון שעות המנוחה שלהם, על־מנת להשלים את ידיעותיהם; ולעומת זאת חייל אשר יגיע לרמת הנדרשת במקצוע מסוים יגש מיר למבחן באותו מקצוע, מבלי להתחשב בעובדה שחבריו לא הגיעו עדיין לכך — ובכך יסיים אמון באותו מקצוע ויעבור למקצוע חדש. (הבעיות הטכניות הקשורות בכך נפתרו ע"י הקמת כיתות — שות־רמה במחצית תקופת האימון). הוראות והסבירות בהבר המבחנים פורסמו על לוחות המודעות ב"פלוגות, ונעשה תעמולה ענפה ע"י המדריכים וע"י פלסקים מאיר־עינים בכל פנות המחנה."

„ואכן, תריקות הרצון־להצליח החלו לתת אותותיהן: מתת האימונים עלה, גבר יצר התחרות ופתחה ההתמרמרות על השפשוף שלא נראה עתה מיותר לנוכח המטרה שגראתה בסופו.

יצאתי מנסיון זה ותוצאותיו, שבע רצון לחלוטין, ובהרגשה זו יצאו אף כל חיילי הגדוד ומפקדיו."

והוא מסיים :

„הכנת כרטיס ההישגים האישי, בו נרשמות תוצאות המבחנים פותרת לנו בעיה נוספת, שהתחבטנו בה רבות מאז הקמת הגדוד, והיא: התאמת הרמות השונות של אנשי הגדוד, ושיבוצם הנכון ביחידות־המשנה, וכן שיבוץ נכון ומתאים לרמת האימונים של אנשי־הגבורה הנקלטים בגדוד." עד כאן — דברי המג"ד. נדמה לי שה"אסמכתה" של שני המג"דים הללו, המגיעים בסופו־של־דבר למסקנות דומות וחיוניות, דיה בהחלט לכך, ששיטת אימון כזו תתקבל ותקלט בכל יחידות צה"ל.

ידידיה ארגמן — סרן

כך הוא הדבר, הרי שנושא זה אימר דרשני, דוגמאות אלו מוכיחות לנו שלא כל המפקדים (וזאת — אף בצבאות בעלי־התק) השכילו למצות במלואו את הגורם־העצום הזה הנקרא „האינטרס האישי", (וכי שאני גורס כך, כונתי היא בעיקר ליחידות, והגני מוציא כאן מהכלל את הקורסים השונים, ששם ברוב המקרים קיים גורם זה באופן טבעי).

נשאלת, איפוא השאלה: איך נצליח להחדיר באימונים ביחידות גורם חשוב זה, על־מנת שנעלה את רמת האימונים בהן? ועל כך באה התשובה הברורה בדברי אותו מג"ד, המקבילה בעיקרה ל"עצותיו של המפקד האמריקאי, כפי שציטטתיה לעיל. ועל דבריו אלה אוסיף עוד מספר מלים מפי המג"ד שלנו :

„החייל מוכרח לדעת מה רוצים ממנו, מה הם ההישגים הנדרשים ממנו, באימונים, ומה יהיה גמולו לאחר שיגיע להישגים הללו. ידועה טענתם של הרבה חיילים, בעיקר בין אנשי המילואים: „שוכ פעם אותו שפשוף, כבר אלף פעמים עשינו אותו דבר, נמאס כבר, ברור שאותו חייל שיעצן כך לא יעשה את מה שנדרש ממנו ביחידות וברצון, ומטרתו וכל־מחשבתו תהיה רק — באימון דרך לעבור על ימנו זה ביתר־מהירות ובפחות־מאמץ, מבלי שיתן את דעתו לאימונים עצמם, להישגיו, ולהתקדמותו בתקופת שירותו; ואין צורך להוסיף ולפרט מה תהינה התוצאות של אותו אימון. אבל, באם נקח את אותו החייל (כפי שעשיתי זאת השנה בגדודי) ונאמר לו בתחילת האימון: עליך (אני מדגיש „עליך", ולא „עליכם") להגיע להישגים אלה ואלה ברובה, במקלע, בשדאות וכי' (וכאן בא פירוט מדויק, מה הם ההישגים הנדרשים ובהם בדיוק יבחן). לאחר שתעמוד במבחן אישי בכל אחד מהמקצועות הללו — תהע קודם כל אתה־עצמך מה הן באמת ידיעותיך, ונדע גם אנחנו לא לקרוא לך שנית לאימונים באותם הנושאים שבקיאונך הוכחה בהם.

בעקבות: בתחום הרין והמשפט בצבא

א. מה עוד חידש השיפוט הצבאי תשט"ו-1955

(בעקבות מאמרו של אל"מ זוהר — „מה חידש חוק השיפוט הצבאי תשט"ו, מערכות צ"ה)

המחוקקים. וכן כי השופטים המשפטיים, תובע צבאי ראשי וסנגור צבאי ראשי יהיו גם הם בעלי הכשרה משפטית ובעלי נסיון משפטי, לעומת חוקת השיפוט תש"ח, אשר זדיבה רק פרקליטים צבאיים להיות בעלי הכשרה משפטית.

3. החוק החדש קובע, כי נשיא בית־הדין הצבאי המיוחד ונשיא בית־הדין הצבאי המחוזי יהיו שופטים־משפטיים קבועים, אשר כל אחד מהם

ברצוני לציין עוד מספר חידושים בחוק הנ"ל, אשר אינם מופיעים ברשימתו הנ"ל של אל"מ זוהר, ולהלן כמה מהם :

1. החוק החדש מגדיר בצורה רחבה יותר את המונח „בעל הכשרה משפטית", (ומוסיף מונח חדש: „בעל נסיון משפטי").
2. החוק החדש קובע, שיהיו לצבא שופטים צבאיים משפטיים קבועים בבית־הדין הצבאי לערער ריט, בבית־הדין הצבאי המיוחד ובבית־הדין

יעמוד בראש בית־דינו. (קביעה זו שונה מן האמור בנדון בחוקת השיפוט תש"ח).
נשיא בית־הדין המחוזי ימנה תמיד בכל מותב של בית־דין מחוזי שופט משפטי אחד, פרט למקרה, בו מחליט הנשיא להענות לחות דעתו של הפרקליט הצבאי, כי אין הכרח למנות שופט כנ"ל. במידה והנשיא לא ימנה שופט כנ"ל, עליו לרשום את נימוקי החלטתו זו בכתב ההרכב. (לפי חוקת השיפוט תש"ח לא היתה כל חובה למנות שופט משפטי, אלא רק לפי דרישתו של פרקליט צבאי).

4. החוק החדש קובע, כי בכל מותב של בית־הדין הצבאי לערעורים יתמנו על ידי נשיאו רוב של שופטים־משפטיים. (גם בקביעה זו יש חידוש לעומת חוקת השיפוט תש"ח).

5. החוק החדש קובע תקופות נסיון משפטי בהתאם לדרגת כלהלן:

(א) שופטים משפטיים קבועים בבית־הדין הצבאי לערעורים ופרקליט צבאי ראשי — 6 שנים;

(ב) נשיא בית־הדין הצבאי המיוחד ונשיאי בתי־הדין המחוזיים — 4 שנים;

(ג) שופטים משפטיים קבועים בבית־הדין הצבאי המיוחד ובבתי־הדין המחוזיים, פרקליטים צבאיים, תובע צבאי ראשי וסגור צבאי ראשי — 2 שנים. (קביעה זו מהווה חידוש רב לעומת חוקת השיפוט תש"ח).

6. החוק החדש קובע לראשונה את מעמדו של השופט המשפטי הקבוע בצבא, כשופט ב־ישראל, נותן לו חסינות משפטית ומגדיר את קביעותו בתפקיד.

7. בניגוד לחוקת תש"ח אין החוק החדש קובע את שר־הבטחון כראש הרשות המשפטית בצבא, ואת מפקד המחוז כראש רשות משפטית במחוז. החוק החדש מוציא את בתי־הדין הצבאיים ממסגרת הפרקליטות ומזנע במפורש מאת פרקליט צבאי ראשי את סמכות הפיקוח על בתי הדין הצבאיים ועל הנהלתם. (לפי חוקת השיפוט תש"ח בתי הדין המחוזיים כלולים במסגרת הפרקליטות).

9. החוק קובע מערכת נפרדת לבתי־הדין הצבאיים ואת הנהלתה העצמית, על ידי ההוראות כלהלן: (א) נשיא בית הדין הצבאי לערעורים יעמוד בראשו של בית־דין זה. נשיא בית־הדין

הצבאי המיוחד ונשיא בית־הדין המחוזי יעמדו כל אחד בראש בית־דינו.

(ב) נשיא בית־הדין הצבאי לערעורים יהיה ממונה על סדרי המנהל של בית דינו ויקבע כללים לקביעת הקנהל בבית־הדין הצבאי המיוחד ובבתי הדין המחוזיים.

(ג) נשיא בית־הדין הצבאי המיוחד ונשיאי בתי־הדין המחוזיים יקבעו כל אחד לגבי בית־דינו את סדרי המנהל של בית־דינם.

10. כן קובע החוק כי נשיא בית־הדין הצבאי המיוחד, נשיאי בתי־הדין המחוזיים והשופטים הצבאיים־המשפטיים הקבועים בכל בתי־הדין, יתמנו על ידי הרמטכ"ל בהמלצת נשיא בית הדין לערעורים.

אין ספק, שכל החידושים שגמנו לעיל ראויים להמנות בין "בעלי חשיבות ממדרגה ראשונה ובעלי ענין כללי ביותר".

אלם חשיבותם עוד עולה אם נקח בחשבון שהכנסת הכריעה בשאלות אלו, לאחר שהתנהל סביבן ויכוח פומבי צר. על נושאים אלה נתפרסמו מאמרים בכתב־העת המקצועי של איגוד עורכי־הדין בישראל, ואיגוד זה אף הקדיש אסיפות כלליות לדיון חיפשי בשאלות הנ"ל.

כותב שורות אלה פרסם ב"מערכות" (מארס 1955) רשימה בשם: "בית דין צבאי בלתי תלוי — כיצד?", וסיים בהצעות מפורטות בקשר לשאלות —

1. בדבר קביעת מסגרת ארגונית נפרדת ועצמאית למערכת בתי־הדין הצבאיים.

2. בדבר קביעת רמות מקצוע ונסיון הולמים את תפקידי השפיטה בבתי הדין הצבאיים לדרגותיהם;

3. בדבר קביעת הוראות מפורשות בחוק להבטחת אי־תלותו של השופט המקצועי ושל בית הדין הצבאי.

הואיל ובזמן פרסום הרשימה הנ"ל דנה ועדה מיוחדת בכנסת בחוק בכללותו, לא ניתן לפרסם את ההצעות הנ"ל, ונאלצתי להסתפק במקומם במשפט קצר כלהלן: "...אשר לשופטים המקצועיים מתעוררות בעיות אלה: ... (1. 2. 3. כנ"ל)... בעיות אלה נתונות עתה לדיונה של הכנסת וחזקה עליה שתמצא להן את הפתרונות הראויים".

הכנסת פתרה שאלות אלה בחידושים שמניתי לעיל ואשר לא מצאו את מקומם ברשימתי של פרקליט צבאי ראשי, כנראה בשל הקושי המובן

שעמד בפניו למצות את הנשוא כולו במסגרת מאמר ב"מערכות".

לכן מצאתי לנכון להעלות נקודות אלה בפני קהל קוראי "מערכות" ולמנוע טעויות אפשריות בהבנתו הנכונה של החוק החדש.

לבסוף, הערה בקשר לחידושים בחוק המטריאלי ובחוק הפרוצדורלי. מבלי לפגוע כמלוא הגימה בערך העבודה העצומה, הפוריה והמבורכת שהשקיעו פרק' ליט צבאי ראשי וחבר עוזריו, ועדות שונות בצבא, ועדות ממשלתיות ולאחרונה הועדה המיוחדת ב- כנסת בגיבושו של החוק, הצמד להכנס לתקפו ב-

אחד בינואר, 1956 — עלי לצין, שמרבית החידושים בשני החוקים הנ"ל הנם בעיקרם תוצאת עבודתם של בתי-הדין הצבאיים, על שתי הדרגות, אשר מצאו את ביטולם בשורה ארוכה של הלכות פסקות ו- פירושים, שניתנו על-ידם בפסקי-הדין שלהם במשך למעלה משבע שנים, בין התורמים להתגבשותה של יודיקטורה צבאית זו לא מועט חלקו של הפרקליט הצבאי הראשי אל"מ זוהר, שתרם תרומה נכבדה לכך בכח כשופט מקצועי בבית-הדין הצבאי ה- עליון, כאחד מסגני הנשיא וכחבר הנשיאות. נחום שדמי — אלוף משנה

ב. שופטים מקצועיים ובלתי מקצועיים בבית הדין הצבאי

רסן י. אשל!

שמחתי לקרוא את מכתבך ב"מערכות" צ"ה, מאחר ואחת ממטרותיו של מאמרי היתה לעורר את ציבור הקוראים למחשבה עצמית בנושא שהעליתי. הרשה-נא לי להשיב לך מחמאה על מחמאתך אתה ולקבוע שמכתבך נכתב בצורה נאה וברורה, ובודאי עורר את קהל הקוראים להרהור נוסף בנושא.

להלן — הערותי לגבי שלוש הנקודות שעוררת:

א. בעיות מקצועיות צבאיות.

אתה מציע שבין-דין צבאי, כדוגמת בית-משפט אזרחי, יודק בפתרון של בעיות מקצועיות צבאיות לעזרת עדים מומחים, שיבואו ויעידו בפניו. תרשה-נא לי להצביע על החסרונות של פתרון זה:

1. הומנת עדים מומחים תאריך את זמן התהליך המשפטי, והרי אחת הדרישות העיקריות שאנו מע- מידים לשיפוט צבאי היא — שיהיה מהיר.
2. באם יופיעו יותר ממומחה אחד (והרי אנו יודעים שכמעט תמיד, כשהתביעה מבקשת להזמין מומחה — מבקשת אף הסניגוריה מצדה להזמין מומ- חת אחר), ודעותיהם תהיינה מנוגדות (וכך קורה עפ"י רוב) — הרי יחזור ה"כדור" ל"סל" של ה- שופטים, ואם כן, מה הועילו חכמים בתקנתם?

דרך-אגב, ברצוני להוסיף, שמאחר וגם בשיפוט האזרחי התבררו המגרעות של שימוש במומחים בקנה-מידה גדול, גדל-והולך, הן בארץ והן בחו"ל, מספר המקרים בהם יושבים ליד השופט, איש- המקצוע-המשפטי, שופטים "אקסורים" (בענינים מסחריים, ימיים, עסקות של בורסה, וכו'), לקהל

הקוראים עדיין זכור ודאי המשפט שהתנהל בפני בית-המשפט המחוזי בת"א בענין זכות פטנט על ייצור תרופות אנטיו-ביוטיות. בהרכב בית-הדין ישב אז, חוץ מהנשיא התורן, ד"ר צלטנר, בתורת אקסור, גם הפרופ' ברגמן).

ב. בעיות נוהל ונוהג צבאי.

האמור לעיל קיים-ועומד גם לגבי השגותיך ב- נקודה זו. ברצוני רק להוסיף שפרט לנוהל, שהוא כתוב בפקודות מטכ"ל (אם גם לא תמיד), קיים נוהג, שהוא על-פי-רוב אינו כתוב, ולכן אינו יכול להיות ידוע לשופט המשפטן.

ג. התנהגות מבישה ובלתי-הולמת.

הנני מצטער לקבוע מתוך השגותיך בנקודה זו (מצטער — לגבי עצמי), שכפי הנראה לא הבהרתי במאמרי הנ"ל את מחשבתי דיו-הצורך: כשדיברתי על סוגי-קצינים שונים, כונתי היתה שאם מדובר, למשל, על התנהגות מבישת כתוצאה מהתקלות פתע בלתי-צפויה באויב — אין להעמיד אותן דרי- שות עצמן לקצין חיל-רגלים ותיק ומנוסה ולקצין מאחד השירותים, אשר יכול להיות שלא הוכשר למגע עם אויב, או שלא התנסה בכך.

ולכן חולק אני על דעתך שקיימת אפשרות לק- בוע "קודכס" מושלם של התנהגות שהולמת, או שאינה-הולמת קצין, הנני סבור שאין כל אפשרות לחוות מראש את כל המצבים בהם עלול להמצא המפקד תוך מילוי תפקידיו ומחוצה-להם, ולחלק את התנהגותו בהם לשני סוגים: "הולמת" ו"בלתי- הולמת". בדרך זו לא הלכו אף הצבאות הגדולים, ובעלי נסיון רב ללא-שיעור, משלנו. מספיק לצין שהן בחוקה הצבאית הבריטית (Army Act, 1955),

(1) פורסם ב"פסקים מחוזיים", כרך ה', עמ' 3, תביעה אזרחית תא/1003/51: "פרק דויד אנו קומפני" נגד "אביק".

יעלה אם אותו קצין חי"ר, הנאשם בהתנהגות מבישה מול איב, ינכת שכתוך חבר השופטים יושב חברו, אשר תחושת-הקרב ידועה לו מתוך גסיונו האישי. קרנו של השופט-המשפטן רק תעלה אם הוא יתעץ עם „סגן-משנה בן עשרים, המשרת בצבא שנתיים“, כדבריו, (ושאת דעתו של הלז אינו חייב, אגב, לקבל), מאשר לו היה מחליט, לבדו על התנהגות במסיבות ובמצבים, שיכול להיות שמעולם לא התנסה בהם, ולכן אין לדרוש ממנו את הבנת המעמיקה.

י. זהר — אלוף משנה

Act. 64) והן בחוקה של ארצה"ב (Uniform Code of Military Justice, Act. 133) מופיעה העבירה של התנהגות „שאינה הולמת קצין וג'נטלמן“ בצורה כללית, ללא כל פירוט, ובית-הדין הוא הקובע בכל מקרה ומקרה האם קצין בהתנהגותו עבר על סוג זה. ובסוף דברי, הרשה-נא לי להסתייג בצורה גמ-רצת-ביותר מדעתך שהעזרות בשופטים בלתי-מקצועיים יש בה משום פגיעה בשופטים המשפטיים. לי נראה שההיפך מזה הוא הנכון, ואם נחזור ל-דוגמה שהבאתי לעיל, הריני סבור שמכודו של בית הדין (ושל השופט-המשפטן — בכלל זה) רק

ג. על השיפוט המשמעתי

אלי"מ זהר („מערכות“ צ"ה, עמ' 33): „...בתוצאה מהאמור לא יהיה לדין משמעתי מעמד של תהליך משפטי מלא“. דוגמאות ליחסו המיוחד של המחוקק לשיפוט המשמעתי נוכל לראות במספר סעיפים של החוק. סעיף 145 קובע כי „ביטול תלוזה ע"י קצין שיפוט לא תשמש מניעה לחזור ולדון בה בהתאם לפקודות הצבא“ וסעיף 171 (ב) מרחיק לכת עוד יותר וקובע כי „אין רואים פסק בדין משמעתי כ-מעשה בית-דין לגבי בית-דין צבאי או כל בית-משפט אחר“. עם זאת קובע סעיף 161. כי „קצין שיפוט לא יהיה כפוף לדיני הראיות ויפעל בדרך הנראית לו מועילה ביותר לביורר התלוזה“(1). ה-שיפוט המשמעתי הוא, איפוא, דרך חינוכית של הענשה במסווה „משפטי“, כביכול, ואפילו סעיף 168 המסמך את הפרקליט הצבאי הראשי לבטל, עקב ליקויים פרוצדורליים, פסק שניתן בדין משמעתי, אינו עושה שיפוט זה „משפטי“ יותר.

אין בכונתי לשלול, חלילה, את הצורך בשיפוט קצר ומהיר שלא יהיה מסורבל בפרטי פרטים פור-מליים ויהא אמצעי לתגובה חינוכית מיידית; אין גם בכונתי להתעלם מן העובדה שאי-אפשר להעמיס על בית-דין צבאי את הטיפול בכל עבירה משמעטית פעוטה; אולם נראה לי שלמרות כל אלה חייב השופט המשמעתי להיות משפט במלוא מובן המלה. עלינו להקפיד שלחילל המובא לדין לא תהיה ה-הרגשה של „רוצים לדפוק אותי“; אסור שלחילל תהיה הרגשה של „לא חשוב מה שאטען, בין כה וכה כבר תחליטו לסדר אותי“. גישה פסולה היא גישתם של מפקדים וטוראים רבים הסבורים כי בשיפוט המשמעתי נשפט החייל להלכה על העבירה שנכתבה בתלוזה, ולמעשה — על כל העבירות ש-

אין ספק כי מעשה חקיקתו של חוק השופט ה-צבאי היה אחד ממעשי החקיקה החשובים ביותר של הכנסת וראוי הוא לעיון רב. יפה עשתה, איפוא, מערכת „מערכות“ שהקדישה מקום לענין זה בגל-יונות האחרונים של הירחון ומאמרים המאלפים של אלי"מ זהר האירו, בודאי, את עיניהם של קוראים רבים. למרבה הצער לא נגע אלי"מ זהר במידה מספקת באחד מחלקי החשובים של חוק השיפוט הצבאי — השיפוט המשמעתי.

כל איש-צבא יודע כי את יחסו של החייל ה-ממוצע לצבא, את רמת-רוחו, קובעים במידה מרובה דיוקא הפכים הקטנים של חיי יום-יום. על יסודות רבים בטי ה-*Esperitde Corps* אולם יסודו העיקרי הוא השיגרה של חיי החייל, החולין המאובק וה-מעופר. אם נרחיב אותו משפט מפורסם של גפוליון נומר כי הצבא אינו הולך רק על קיבתו, אלא גם על אוזניו השומעות את צריחת המ"כ וגם על טפסי ה-1004 וה-1008 שלו... את יחסו של החייל הממוצע לצבא קובעים, כאמור, בראש ובראשונה הפרטים הקטנים הקרובים אליו ובעיניו — „פני הצבא כפני המ"כ“. הוא הדין לגבי המשפט הצבאי — דמותו של הצדק הצבאי מצטיירת בתודעתו של החייל לא לפי ביה"ד הצבאי שבפניו, בדרך כלל, אינו נשפט, אלא לפי השיפוט המשמעתי, שאין לך כמעט חייל שלא טעם את טעמו.

בחוק השיפוט הצבאי תשט"ו ניכרת יפה מגמתו של המחוקק לחקק חוק אשר ימנע עיוות דין ואשר יתא בעת ובעונה אחת, הולם את צרכיו של הצבא, דברים אמורים בשפיטה של בתי-הדין הצבאיים ה-שונים. אולם בכל הנוגע לשיפוט המשמעתי ניתנה עדיפות לתביעות הצבא; וכפי שמביע זאת בהחירות

ביצע ואשר אי-אפשר להאשימו בהן מחוסר הוכחות מספיקות.

כיצד ינתן לשיפוט המשמעותי מעמד של תהליך משפטי מלא? — לדעתי, יש לבטל את סעיף 161 בדבר אי-תחולת דיני-הראיות בשיפוט המשמעותי, ולתקן את סעיף 171(ב) באופן שירים את מעמדו של השיפוט הזה.

כן מציע אני שינוי, שיהיה אמנם, שינוי קיצוני, אך השומר על כל מעלותיו של השיפוט המשמעותי הקיים, בלי חסרונותיו. אני מציע כי קציני-שיפוט זוטרים ובכירים ישמשו אך ורק שופטים-משפטיים מיוחדים לדבר, אשר יבקר באופן קבוע ביחידות השונות (למשל, אחת לשבוע בכל יחידה) וישפטו את הנאשמים לפי כללי הראיות המקובלים (אם-כי יתכן להקל במקצת בדיני הראיות לגבי שיפוטם של שופטים אלה). כדי למנוע את המצב העלול להיווצר במקרה של יחידה שתנאיה אינם מאפשרים

ביקור תדיר של שופט כזה אפשר יהיה להסמיק, כפי שנהוג עד עתה, אחד מקציניה כקצין-שיפוט שדה לתקופה מוגבלת. על ידי שני שינויים אלה ימצא שביל הזהב: השיפוט המשמעותי יהיה שיפוט אוניקטיבי וחסר-פניות לחלוטין, רמתו תעלה ברורה וחיובותו בעיני החיילים תגדל לאין ערוך. ועם זאת לא יקרה עוקצו של השיפוט המשמעותי — המהירות והחריפות של התגובה תשארנה בעינין.

צבא ההגנה לישראל נמצא עדיין בתקופה של יצירת צורות וקביעת מסגרות. בשעה זאת של שדוד מערכות המשפט שלו חשובה כל הערה קונסטרוקטיבית, וכזאת נתכונה להיות הערתי. אני מקווה ששורות אלה תעוררנה עוד רבים לעיון ולהתרהור בנושא חשוב זה, ותתרומנה בכך תרומתן הצנועה לבנינו של צבאנו.

יעקב טירקל — רב"ם

ד. לשיתופם של חיילים צעירים בהרכב בית-הדין הצבאי המחוזי

למניעת עיוות דין כלשהו, אם לזכותו של הנאשם ואם לחובתו.

גורם נוסף, בלתי מבוסס כל עיקר, מצדיק את מינויו של שופט בדרגת הנאשם, והוא הגורם ה-חינוכי. דומני, שאין צורך להרחיב את הדיבור על הערך החינוכי והמוסרי, שיש במינוי חייל, בעל דרגה גבוהה דוקא, לתפקיד של שופט.

שגורים בפינו הדיבורים על הצורך בחינוך ל-אזרחות של הנוער ובפרט זה שמקורו בא, וכי צה"ל — ביה"ס הגדול של האומה — הוא, שמקנה לנוער זה את יסודות האזרחות. האמנם נותר על הזדמנות מצוינת זו של קיום הלכה למעשה של מצות החינוך לאזרחות ע"י שיתופם של חיילים צעירים בבית-דין צבאיים?

בעל המאמר הנ"ל מטיל ספק בכשרם של חיילים צעירים ובעלי דרגה גבוהה לשמש שופטים. אך בודאי יודה, שאין לפסול את כל החיילים האלה, ללא יוצא מן הכלל, לשפיתה. נראה לי, שמיעוט זה של כשרים לכל הדעות דיו למלא את הביקוש ל-שופטים. כמובן, יש להקפיד במינויים ולבחור ב-ראויים לכך בלבד. אגב, הקפדה זו חייבת להיות גם לגבי בעלי דרגה גבוהה.

אני רואה את תהליך מנויים של שופטים כך:

האמנם אין מקום בביה"ד הצבאי המחוזי לשופט, חסוה בדרגתו לנאשם?

טענתו של בעל המאמר, "מבעיות בית-הדין ה-צבאי המחוזי" (מערכות, חוב' צ"ד) נגד חובת שיתופו בהרכב ביה"ד של שופט שוה בדרגתו לנאשם — וכוונתו בעיקר לבעלי דרגה גבוהה, שהם הרוב בין העבריינים — יש לה יסוד, שהרי תכונות מסוימות הן שמכשירות את האדם לשמש בתפקיד אחראי זה ולא דרגתו. הנתנו של המתבר ברוחה; יותר קל למצוא את התכונות הנדרשות לשופט ב-מפקד ותיק ובעל דרגה גבוהה, מאשר באיש-צבא נמוך בדרגה ובגיל.

ברם, אין זה מתקבל על הדעת, שהמחוקק, אשר התקין חוק זה, לא שקל בין היתר גם את הנימוקים הנ"ל, ואם למרות זאת קבע את אשר קבע, יצא, כפי שניתן לשער, מתוך שתי הנחות: (א) אין זה מן הנמנע למצוא תכונות מתאימות לתפקידי שפיטה בחייל צעיר ונמוך בדרגה; (ב) גם במקרה, שהשופט השוה בדרגה לנאשם לא יוכיח אוניקטיביות מספקת, ומתוך נטיה טבעית ינסה לשאת את פניו של הנאשם — חברו לדרגה ולמעמד — הרי השופט השנוי, בעל הדרגה הגבוהה, ואתו אב ביה"ד, יהיו את המשקל שכנגד, איזון זה בהרכב ביה"ד ישמש ערובה מלאה

המוסמכת, אשר תצוה על ביטול המניינים ועל מניינים חדשים.

מן הראוי שגם אב ביה"ד, שעל אוביקטיביותו סומך צה"ל את ידיו, יגיש לרשות המוסמכת את חות דעתו על פעולתם של שופטים כאלה. בידו צריכה להיות גם הזכות לתבוע ביטול מידי של מינוי שופטים, שלא הוכיחו את התאמתם לתפקיד.

*

בשולי הדברים כדאי להתעכב על נקודה מסוימת. רגילים אנו להתברך באופיו העממי והדמוקרטי של צה"ל. נוהג זה של מינוי שופטים, השווים בדרגה לנאשמים, הוא אחד הגילויים החשובים — והחיוביים דוקא — של עממיותו ודמוקרטיזציה של צה"ל.

לאחרונה ראוי עוד להזכיר את בעיית השיפוט ביחס לחילי מילואים, שבעל המאמר נגע גם בה. ברצא לי, שכדאי לשקול כאן את האפשרות של מינוי שופטים מקרב חילי המילואים — מעין תחליף לשופט בדרגתו של הנאשם — ולו גם תוך ויתור על השוויון בדרגה. הדבר כדאי מטעם נוסף: מינוי חילי מילואים לשופטים יוסיף להם להרגשת השותפות המלאה בנשיאה באחריות לגורלו של צה"ל בכל השטחים, לרבות שיפוט.

אריה בראונר — סגן

הרשות המוסמכת תטיל על מפקדי היחידות לי- המליץ על מספר מסוים של חיילים בדרגות שונות כעל מועמדים לשופטים, בעלי התכונות הנדרשות מהמועמדים.

לאחר שהמינוי יאשר ע"י הרשות המוסמכת, יקראו המועמדים אל מפקדיהם, אשר יביאו לידיעתם את דבר מניינם, ויסבירו להם בשיחה רצינית את התפקיד שהוטל עליהם ואת כונתו של המתקבץ בקביעת נוהג זה בבתי הדין של צה"ל, שהיא לא ההגנה על הנאשם בראש וראשונה, שהרי למטרה זו קיימת סניגוריה, אלא ההגנה על האמת והצדק ומניעת עיוות דין כלשהו, ובפרט לרעתו של הנאשם.

ההודעה למועמדים על מניינים לשופטים, חובה שתעשה במעמד חגיגי, בדומה למסדר העלאה בדרגה, צורה חגיגית זו של מינוי לתפקיד תפעל על המועמדים בכיוון הרצוי, תעלה את ערכם בעיניהם ותעורר בהם יחס של כבוד-ראש לענין. כן ישפיע המינוי על העלאת הרוח בין שאר חיילי היחידה. כך תוצר אידאה, בה יתקבל המינוי לשופט כאות הצטיינות לחייל. הדברים אמורים הן בטוראים והן בבעלי דרגות, וקצינים בכלל זה.

תקפו של המינוי יהיה מוגבל לתקופה מסוימת. בתום התקופה תבדק רשימת השופטים ע"י הרשות

תיקון טעות

PZKW III; 5cm Kurze KWK-Kampf-)
(wagen Kanone).

בעמוד 22: מסיעת גייסות השריון האמריקאית הנה דגם M-59 ולא M-75.

על כך מעירנו אל"מ ש. עשת ותודתנו לו על כך.

המערכת

בחוברת צ"ה (ספטמבר 1955) גפלו הטעויות ה-

באות:

בעמוד 11: הטנק המצולם אינו מדגם "גמר" (טיגר)

אלא טנק גרמני מדגם 3 עם תותח 5 ס"מ קצר

ובעל מנגנון רתיעה של תותח 7.5 ס"מ דגם 38

קצר.

תמרוני גייסות נאט"ו, 1954

מגמות בלוחמה לקראת העתיד

שעה שנפרשת לפניך היריעה הרחבה של סדרת תרגילים ותמרונים המקיפה שנה שלימה (פרק-התפתחות, שבימינו אלה אפשר לראותו כארוך-למדי), וצירופי הכוחות של צבאות אחדים, ניתן לך — יותר מאשר מתיאורו של תמרון בודד מסוים, ולו גם רב-היקף — לעמוד על מגמת החיפושים וההתפתחות, בתחום מבנה-הגייסות, נוהלים-טקטיים ותפישות-אופרטיביות.

לכן נודעת חשיבות כה מאלפת לסקירה על תמרוני כוחות נאט"ו שבזירת אירופה (ומפקדותיהם) במשך שנת 1954. סקירה זו אשר ביסודה מונחים סיכומי והערכותיו של י. פארג'אן, כפי שנתפרסמו השנה ב"כתב-העת הצבאי השביערי הכללי", מורכבת בעיקרה מ-3 חלקים: תרגילי-ההכנה, ברמת המפקדה העליונה, וכמה תרגילים ותמרונים חלקיים או "ורועיים" מיוחדים; התמרון "המערכה המלכותית" — אשר נערך בצפונה של גרמניה-המרכזית; התמרון "רומח" בדרום-גרמניה, בו הובלט במיוחד אורח-ההפעלה של כוחות-שריון קלים, במבצעי-השהיה-ותגובה, כפי שטופחו בצבא-צרפת.

מתיאורי תמרונים אלה מתגלים הנסיונות והניסויים באשר להרכב העוצבות (רגליות ושריוניות) במגמות שונות, אשר יתכן כי נועדו להשלים אחת את השניה; וכן מסתמן מתוכם שלד של מושגים מבצעיים חדשים, שנועדו כנראה לשנות עד-מאוד את פני שדה-המערכה במלחמות של מחר. וראוי-נא פלא: השינויים והתמורות במבנה, בהפעלת כוחות, בסידורים הלוגיסטיים (האומרים קודם-כל — "הקלה"), שבאו במערכת כוחות נאט"ו (ובודאי — גם במערכות-הכוחות של מדינות ובריתות אחרות) בשל ההכרח להסתגל אל תנאיה של לחימה אשר במסגרתה מופעלים כלי-נשק אטומיים. כלומר, אלו הן תוצאותיו של גורם החורג ממסגרת המושגים המעשיים של היום ושל המחר הקרוב, עכ"פ, של כוחות-ינר-המחוינים אנו, ואף-על-פי-כן נראה כי מגמתן של תוצאות אלו מקבילה-למדי לצרכים ולאפשרויות הניכחים של כל אורח מלחמה גמיש וזריז באשר-הוא. כתוצאה מכך יש בתיאורי התמרונים וניתוחיהם, המוגשים כאן, לא רק משום ידיעה מאלפת על המתרחש "בעולם הגדול" — אלא אף משום פתח מועיל-מאוד לשבילי מחשבה, העשויים להלום את צרכי התפתחותו של כל כוח צבאי המבקש דרך תכליתית, ולו גם מחדשת, לבנינו ושכלולו.

ביניים מבצעית זו נראתה תולמת ברית-מדינות אשר מטרתה להתנגד להתקפה הבאה מן החוץ, ואילו מתקפה-רבתי אינה יכולה לבוא לגביה בחש-בון אלא מאוחר יותר, לאחר שיגיוסו ויופעלו כל אמצעים של אותה ברית, ואף-על-פי-כן, השלב-המסיים של תמרוני אותה שנה נועל בהתקפה בעלת היקף גדול למדי, אשר נתמשכה על-פני ימים אחדים; וכן הוחל או בלימודה של הבעיה האטומית. והנה, ב-1954, זו היא הבעיה הניצבת בראש כל הדאגות ושופכת-שלטונה ללא סייג על תמרוני-הסתיי הגדולים, שני הצדדים שבתמרונים מבצעים עתה את תנועותיהם ומהלכיהם בהתחשב באמצעים האטומיים המצויים-בעין, אשר שונים הם אצל שני הצדדים. באם נרצה להדביק על תמרונים אלה את התווית של השתייכות לסוג-תרגילים מסוים, ולהגדיר-

שנת 1954 היא שנה שלישית בה מתנסים גייסות נאט"ו שבאירופה בהתאמנות-במשותף, כשמחזור-ההדרכה השנתי מסתיים בתמרונים רב-היקף, תחת פיקוד אחיד.

ב-1952 שקדו ללמוד בראש-ובראשונה את צורת הנוהל-ההגנתי; והנושא של תמרוני-הסתיי הראשונים שנערכו בזירת מרכז-אירופה, היה בעל אופי הגנתי-גרדיא.

ב-1952 הושם הדגש אם לא על מתקפה מובהקת הרי על-כל-פנים על "דפנסיבה-אופנסיה", צורת-

להשלמות, ולהשוואת גישות שונות — ראה הסקירה "תמרון מערכה-מלכותית" מאת ג'ימור א. ואנטי, ב"מערכות" חובי צ"ג — זאת התפה שבה (בעמ' 86), המבליטה גורמים טופוגרפיים-פיסיים.

רואים אותה כבלתי-מספקת — ובנהלי-פעולה ו-
דרכי-פעולה שיש להנהיגם לרגלי הופעת, כלי-
נשק גרעיניים. וכן מן-הראוי לתת את הדעת על
אותו מקום בהודעה הרשמית המציין את ההצעות
בדבר "שינויים שיש להנהיגם בהרכב הכוחות וב-
ציודם."

נוסף על כך, הסקירה אשר נמסרה לנציגי ה-
עתונות הכילה מספר ציונים ביחס לארגוני הטכני
של התרגיל, שהיה בהם ענין. אותו תרגיל הוכן,
משך שנה שלמה, ע"י קבוצה שמנתה כמניין אנשים,
מהם ששה קצינים מצבאות שונים. "ארץ דמיונית"
נקבעת לצורך התמרון; עליה לשמש מסגרת ל-
תמרון ולאפשר להניע בזירה האירופאית, במהלכים
ובתמרון, שני "צדדים" יריבים כשהיא מבטיחה
לכל אחד מהם מרחב מספיק, קו-יתחבורה, בסיסים
משלו וכיו"ב. את כל אלה יש לסמן על מפות
בקני-מידה שונים — ולפי השלכות שונות —
בהתאם לצרכיהם של אלה העתידים להשתמש
באותן מפות: אנשי כוחות-קרקע, כוחות-ים ו-
כוחות-אוויר. נוסף על כך, בכדי להבהיר את ה-
מצבים ולהבליטם, משתמשים במספר רב של לוחות
פנס-קסם, של סרטים, של דיאגרמות-ארגון, של
לוחות לוגיסטיים וכן בעקומות-גרפיות של טעינת
אספקה ופריקתה. כל זה מוצב בתוך אולם גדול,
דמוי-אמפיתיאטרון, שבו צריכים להיות ערוכים
בסדר מתאים ונוח תבליטי-השטח, הלוחות והדיאג-
רמות.

התרגיל הועמד תחת סמכותו של פילד-מרשל
מונטגומרי, סגן המצביא-העליון, אשר התמחה בזמן
האחרון ב"תצוגות" מעין-תיאטרלית של תמרונים
אשר לצורך הבטחת נושאים ידועים, משתמשת
בצבעים פלואורסצנטיים בלתי-נראים-לעין, המופי-
עים ומתגלים רק משמופנות אליהם קרניה של מ-
נורה אולטרא-סגולה... ואם לא די במידת-המורכב
שכבר תוארה כאן, הרי כל אחד מהמפקדים המ-
תתפים בתמרון אימר את דברו בלשונו-הוא, ועל
כן הכרח לקיים גם את המנגנון הלא-פשוט של
תרגום-במקביל למספר לשונות. הנקל, איפוא, להבין
מה גדול הוא שפע האמצעים שיש להפעילם, שפע
אשר רק ברית-מדינות כזו יכולה להרשותו לעצמה.
אכן, ל" cpx קדם, ב"22 במרס, תרגיל דומה-
לו, אשר כינויו היה צנוע יותר: "התיעצות"; הוא
עסק אך ורק בענין ההגנה-האווירית. לפי הנאמר
על דאגותיה העיקריות של המפקדה העליונה נראה
כי מטרת אותה התיעצות היתה לקבוע את "החל-

רם הגדרה כוללת, אפשר לכנותם, תמרונים כפולי-
אופיי, שההתקפה וההגנה משמשות בהם לסירוגין,
הכל לפי המסיבות.

לא ניתן היה להתחיל בחקר יסודי של השאלה
האטומית בתחום הטקטי והמבצעי אלא ב-1954,
כי לפני כן, לא יכלו השלטונות האמריקאיים למסור
לידיעת שותפיהם את הנתונים על השפעתם ה-
מדויקת של כלי-נשק אטומיים, וזאת בשל חובת
השמירה על ה"סוד-הגרעיני", אשר עוד לפני שני-
תיים שלוש היתה עדיין חובה מוחלטת, ורק
עתה בוטלה חלקית. כיום מזדקרת שאלה זו ב-
חשיבותה מעל לכל השאלות. אין איש מפקפק בכך
כי עתה יש לבדוק ולנסח-מחדש, מן היסוד, את
התפישות וההלכות הצבאיות וכן את ארגונם של
הכוחות הלוחמים. זוהי בעיית-הבעיות של היום —
והיא, והמסקנות הרבות הנובעות ממנה, רחוקות
עדיין למדי מפתרון.

ברי כי גם בשנה האחרונה לא ויתרו בכ"ז
על קיום המחזור השלם של תמרונים אווריים. מחזור
זה נמשך-והלך במשך השנה כולה. נעין בו בקצרה,
על מנת לחזור-ולהגיע אל הנקודה החיונית, זו של
הבעיה האטומית.

* * *

בהתאם לכלל, אשר היכה כבר שורש והתרגלו
אליו, נפתחת תכנית התמרונים השנתית בתרגיל-
סגל גדול, המתקיים במפקדה עליונה באירופה
למעצמות-הברית ואשר אליו מוזמנים את סגל-
הפיקוד הבכיר של הברית — כמאתים וחמישים
גנרלים, אדמירלים וקצינים-בכירים. תרגיל כזה מ-
כונה "CPX" — ראשי-תיבות אשר באנגלית
פרושו "תרגיל מוצב-הפיקוד". אל ראשי-
תיבות אלה מצרפים מספר סידורי. שני תרגילים
ראשונים מסוג זה נתקיימו ב-1952 וב-1953; ה-
תרגיל של שנת 1954 נושא את המספר הסידורי
"4", משום שנתקיים מ-26 לאפריל ועד ל-30 בו
— דהיינו, בשנה הרביעית לקיום המפקדה-העליונה,
שכן שנה זו מתחילה ב-1 באפריל.

מטרת התרגיל, לפי ההגדרה הרשמית שניתנה
ע"י הגנרל גרינוטר, היתה לימוד הבעיות התיאור-
טיות העוללות להתיצב בתחום ההגנה על אירופה.
ברור כי מהגדרה זו אין ללמוד הרבה באשר ל-
תפישותיו של הפיקוד-העליון, ועלינו להסתפק ב-
ידיעה כי הבעיות העיקריות אשר נחקרו במשך
cpx היו קשורות בהגנה-האווירית — שעדיין

ש"ת של ההגנה האוירית. רשמית הודיעו כי נחקרו בה תכניות להפעלה טקטית של כוחות אויר ולאיון הצוות.

כדי לסיים בנושא זה של פיקוד-עליון, במובנה המצומצם של המלה, יש עוד להזכיר את התרגיל "נסיון-בפועל 3", אשר התנהל מ-26 ועד 29 ביולי 1954. מטרתו היתה להפעיל מטה-ענק זה במצב אזעקה — ומחוז למחנה הצריפים העצום שלו. לשם כך נבחרו שני מקומות, כל אחד במרחק של כ-30 ק"מ מן המחנה, ובמרחק של כ-10 ק"מ זה מזה. אחד מהם נמצא בלב יער ראמפוינג, לשימושם של המצביא העליון ועוזריו הבלתי-אמצעיים, כשכל שירותיו הושכנו באהלים. מקום שני שימש מגור עתיק, בעל מבנים נרחבים מאוד שלא נראו לעין מבחוץ. הוצב שם ציוד-משרדי קל. את הארכיונים, מכונות-הכתיבה וכיו"ב ואת כל ההכרחי בשביל סיוע דורי שינה, הונח, וכו' — צריך היה לטלטל הנה. הוקמה רשת קשר גדולה; לבסוף, לא נשכח-מלב גם שירות המשטרה הצבאית, שעליה רבץ התפקיד הכבד של הסדרת התנועה בדרכים, הכוונה, פיזור, העלמתה, עבודת המטה נמשכה במהלכה התקין. סופרי העתונות הוזמנו לבקר בשני משכני-השדה הנ"ל.

* * *

בין התמרונים המרובים-מאוד שבוצעו במשך שנת 1954 תחת סמכות המפקדה-העליונה, אשר אין אפשרות להזכיר את כולם, מן הראוי לציין את אלה שיש בהם משום ענין מיוחד. בחודש מרס ערכו הכוחות הונניים מכל שלוש הזרועות תמרונים גדולים בשיתוף עם הצי-הששי של ארה"ב, אשר הגיע אל מפרץ דורפאני* והפעיל אמצעים רבי-עצמה של אוויר-ציית. התרגיל נתרשח כמאה ק"מ מן הגבול יוון-בולגריה. אותו פסיבשה צד עד מאוד של מורח-מקדוניה ומערב-תראקיה יוניות, המשתרע ברצף מסלונקי ועד אדריאנופול, ודאי שמהות את אחד המקומות החלשים ביותר במערכת-ההגנה של המערב, והשמירה עליו כלכד תצריך את הפעלת עיקר הכוחות היוניים-התורכיים.

מ-26 במרס ועד ל-8 באפריל, בפיקודו הישיר של המפקד-הראשי בים-התיכון, רוכזו לתרגיל אירי-ציי חשוב מאוד כוחות-ציי בריטיים, אמריקניים ואלה של כל מדינות-נאט"ו השוכנות לחופי אותו

(*) מפרץ אורפאני, או דאורפאני — בתוף תראקיה היונית שבצפון הים האגאי, מזרחית לחצי-האי חלקדיקה.

ים: צרפת, איטליה יון ותורכיה. בסיסי-הציי, ו" כוחות-האויר החופיים, של מדינות אלו הוכללו ב" תכניות התמרונים. באותו תרגיל נתכונן לחקור את הבעיה האטומית בהתגלותה בים, וכן את המערך המורכב של גילוי כוחות-אויב (בראש-וראשונה — אוויריים, וכן תתי-ימיים).

לבסוף, ביולי, שוב תחת סמכותו של אותו פיקוד-ציי לים-התיכון, השתתפו כל האזורים (יהי גורו) של הים האמור בתרגיל-סגל גדול, אשר תוכנן במיוחד על מנת שבמסגרתו תנתן ההזדמנות להפעיל את מוסדות-הפיקוד השונים, ולבחנם ב" פעולתם. כידוע הביאה ההתחרות" האנגלו-אמרי-קאית בים-התיכון להקמת שני פיקודים בדרום-אירופה — אחד, אמריקני, בניאפולי, שברובו יבש-תי הנו — והאחר, בריטי, במלטה, אשר עיקרו ימי. זה האחרון משתרע לאורך הים התיכון מקצהו האחד לשני, ומשתתפות בו שש מדינות שונות. ודאי ש" קשה מאוד יהיה לקיים פיקוד זה בפועל; והוא מצריך התאמנות מתמדת במשותף. בריטניה, ה" מיחסת חשיבות חיונית לשמירה על עורקי-התחבורה הימיים של הים-התיכון, עו היה רצונה לשמור בידיה את הפיקוח באזור זה. עתה חייבת היא לשאת באחריותו הכבדה.

בדומה לתרגיל זה בים-התיכון נתקיים תרגיל בלא-מאנס, מקום בו הוקם פיקוד-בפני-עצמו, בנפרד מהפיקודים הגדולים של צפון-אירופה ומרכז-אירופה. גם הוא תפקידו לשמור על קו-התחבורה

העובדה כי הנהגת השימוש בקליעים אטום מיים מן הסוגים השונים אינה מבטלת — לא בתמרון, וודאי גם לא במלחמה-ממש — את הצורך בתכונותיו המסורתיות של איש הרגלים, משתקפת מהתרשמותו של גנרל בריטי מנוסה בתמרון "מערכה מלכותית". הוא מספר כי היה עד למסע התקרבות ממושך ולהתקפת לילה בגשם מ"סוג "שבר-ענן", דרך השטח הגבעי וה"מבוחר מאוד של ה"יער הטבטובורגי", ש"כוצעו על-ידי בריגדת-הרגלים ה-5 הבריטית. לדעתו היתה זו תנועה אשר ניתן היה לבצעה רק באמצעות גייסות טובים מאוד, והיא שהביאה לידי הצלחה באותו שלב של התמרון.

עצם העלאת האספקה לחוף ביצעה בריגדה מיוחדת, מורכבת מ-5000 אנשי עתודה סקוטיים, שהוטל עליה לארגן ול"אלתר" נקודת-פריקה בחוף בסביבות זא-אָריונג. השלטונות הבריטיים רצו להתקנות לתרגיל זה אופי מיוחד, דהיינו, לעשותו מעין הוכחה ל-עיבודת "התקשרות-הקבע" לחזקת החזקת כוחות בריטיים ביבשת-אירופה. מבחינה צבאית-גרדא יש לראות בתרגיל זה בראש-זראשונה נקיטה-מראש באמצעי-זהירות מצוין לגבי אותם כוחות בריטיים באירופה אשר אי-פעם יפעלו אולי מזרחית הרבה יותר — ועל כן פחות סמוך לבסיסיים שבאיים-הים, מכפי שהיה הדבר ב-1940. בעית בטחון עורפם, ועורקי-היניקה שלהם — וביחוד לטכא אמצעי ה-הריסה ארוכי-הטוח הקיימים כיום — תתייצב אזי, איפוא, בחריפות מוגברת.

בתמרונים-הסתיו של 1954, שנתבצעו בספטמבר ובראשית אוקטובר, בשלוש הזירות של אירופה-הצפונית, המרכזית והדרומית, — וכן גם בזירת דרום-המזרח (הבלקנים ותורכיה), הופעלו כ-400 אלף איש; בדרך הטבע, היו התמרונים שנערכו בזירת מרכז-אירופה החשובים שבכולם. הניכר ש-באלה, אשר כונה "מערכה מלכותית", בוצע בחלקה הצפוני של זירה זו, בעוד ששני האחרונים, פחותי-ממדים ממנו, נערכו בחבליה האחרים.

מטרת כל התמרונים האלה היתה הלימוד המעשי והטקטי של סוגית כלל-הנשק האטומיים. ביסוד כולם הונח אותו ה"דגם", של אי-שילון בין הצדדים ה-יריבים בעצמה מספרית, אשר עליו הורכב אי-שילון נוגד כאשר לאמצעים-האטומיים. נתבונן אל אחד מהם — ונכיר את קויהם האופייניים ואת טעמם. התרגיל "מערכה מלכותית" כינס 137,000 איש בערך, רובם בריטים, קנדים ואנשי צבאות "בן-לוקס",* ואחם רק מספר פלגות מיוחדות מצבאות שאר השותפים-לברית. איזור-הכיבוש הבריטי ב-גרמניה חולק לשתי ארצות דמיוניות, אשר הגבול ביניהן נתחם לאורך הקו אוסנאָאָריוק—באד-אויאָאָ האוון. כוחות שתי הארצות האלה נעו ותימרנו על-פני שטח של 2000 קמ"ר בערך.

לכוחות "מדינת-הצפון", או צד-הצפון, היתה עדיפות ברורה בעצמה המספרית, אולם צד זה נחות היה כאשר לאמצעים אטומיים. אצל כוחות-הדרום היה המצב הפוך בדיוק, דהיינו — הם היו חלשים מיריביהם בעצמתם המספרית, וחזקים מהם

אורמה על טיב השפעתם של "נפצים אטומיים" על מהלך תמרון. "המערכה המלכותית" שופכים ציונים אלה, ממקור בריטי ברסמך: — יריה-אטומית עשויה להשפיע השפעה מ-שולשת — על ידי ערעור רוח הגייסות, על ידי גרימת אבידות והריסות, ועל ידי שיתוק מנגנון הפיקוד. ההשפעה הראשונה — אין לעמוד עליה בתמרונים. שתי ה-השפעות האחרונות הושגו בתמרון "מערב-כה מלכותית" במידה רבה, "פצצת אטום" נפלה ממש במוצב-הפיקוד של הקורפוס-הראשון הבריטי ושיתקה כל פעולת פיקוד, הן בו והן במטה-בריגדה אחת. "קליע אטומי" אחד פגע באזור-ההערכות להתקפה. היחידות הנוגעות בדבר — 2 גדודי רגלים, 2 רגימנטים של שריון ו-רגימנט ארטילרי אחד — סבלו אבידות כה גדולות, עד ש"יצאו מכלל פעולה" ל-פרק זמן די ממושך. מתעורר הרושם כי שאלה חשובה. במיוחד תהיה: — האם כדי להתגבר על אבידות בממדים שכאלה לא יהיה הכרח להקים יחידות רפואה שאומנו במיוחד לקראת מצבים מסוג זה — ואלו תהיינה מוחזקות נכונות לקראתם, ולק-ראתם בלבד.

על אלה העוברים בלא-מאנש, שגם חשיבותם חורגת מן-התרגיל. אף פיקוד זה הועמד תחת מרותו של אדמירל בריטי. משתתפים בו כוחות ימיים של שש ארצות: בריטניה, צרפת, בלגיה, הולנד — ואפילו נורבגיה וארה"ב, אם כי במידה פחותה.

לשם הבטחת בטחונה של ה"תעלה" הופעלו ב-אותו תרגיל הכוחות-הקלים של ארצות אלו, דהיינו — ממקשות, ספינות-ליווי, שולות-מוקשים, טרפדות-מנוע וצוללות. התרגיל שולב בתמרון הגנה-אווירית באיים-הבריטיים, ובעקבותיו בא תרגיל אווירי-גנלי למדי; העלאתם בחוף-בלגיה, בשפת-ים פתוחה, של 8000 טון אספקה שנועדו לכוחות הבריטיים הנמ-צאים ביבשת. על יסוד ההנחה שנמל אנטורפן הוצא מכלל שימוש בשל פעולת אייב.

ביום התנהל המבצע ע"י כוחות ציניים, בעוד שאת

(*) בלגיה, נידלנדים ולוקסמבורג.

באמצעים האטומיים. בתחום האיריה — קיים היה שיון בין הצדדים.

נקל להבין כי כאן, פשוט, עורכים חזרה על רקע התנאים שהיו מצויים בעין אילו פרצה התנגשות בין המערב והמזרח. הרי שהיסודות, שעליהם הושתתו התמרונים היו קרובים מאד למציאות; ומהם יהיו נובעים אותם לקחים שניתן להסיקם מן התמרונים. במלים אחרות, הדבר שענין כאן את המערב היה ליצור לעצמו מושג ברור, באיזו מידה עשויים האמצעים האטומיים שלו, וביחוד אלה ה"טקטיים", לאזן את נחיתותו המספרית בראשיתה של האבקת למול שפעת הכוחות היבשתיים של הגוש הסובייטי; וכן לקבוע, מהי הדרך הטובה ביותר לנצל את כלי-הנשק החדשים האלה בכדי להגיע לבלימה הדרגית של כוחות יבשתיים יריבים העלולים לשטוף אותך ולהטביעך במרחביה העצומים של הזירה. כי, אם גם עצמתם של הקליעים ה"גרעיניים" כבירה היא, וכל התפוצצות עלולה לגרום נזקים ניכרים ולהיות בעלת תוצאות עצומות — בכל זאת מוגבלת היא לאותן נקודות בהן מתהוות התפוצצויות אלו ואל מטחי קילומטרים אחדים, בהם מורגשות פגיעותיהן. "אש גרעינית" — אין עמה פתרון לכל. ההזדמנות להפעלתה, בנקודות וברגעים שנבררו ברור היטב, תהיה הגורם הקובע לגבי תכליתיותו הממשית של נשק חדש זה.

נוסף על כך, רמזה הנהלת התמרון כי אחת מ"מטרותיו" תהיה גם לימוד הסוגיה של עוצבות גמישות וקלות יותר, כך, דיביזיות-הרגלים ה"2 הבריטית היתה מאורגנת בשתי בריגדות, כל אחת בת ארבעה גדודים. ידועה המגמה הנוכחית לחזור אל המבנה ה"מרובע", כדי שהיחידות והעוצבות, ואפילו בהיותן קלות יותר, תטיבנה להתמיד ולעמוד בהיותן מבודדות, וכן שתהיינה מסוגלות להיערך כ"שפניה" אלי-כל-העברים בעת-יובעונה-אחת — וזאת בשל הבידוד הצפוי להן בתנאי הלחמה החדשים, ובשל הרוחים הגדולים שהיו מצויים בין העוצבות, ורוחים הנוחים להסתננות היריב.

כ"מצב מוסכם", שהיה מיוחד לתמרון זה, נקבעה "הרחבה" דמינית של הנהר ליפא — אשר סימן, בערך, את תחום האזור של סוף התמרון. וזאת על מנת להביא את התוקפים לידי הכרח לרכו את האמצעים לחציית-הנהר.

כוחות כל צד היו ידועים ליריביהם, וזאת על יסוד ההנחה כי כוח יהיה בדרך-כלל מצב הדברים כש-

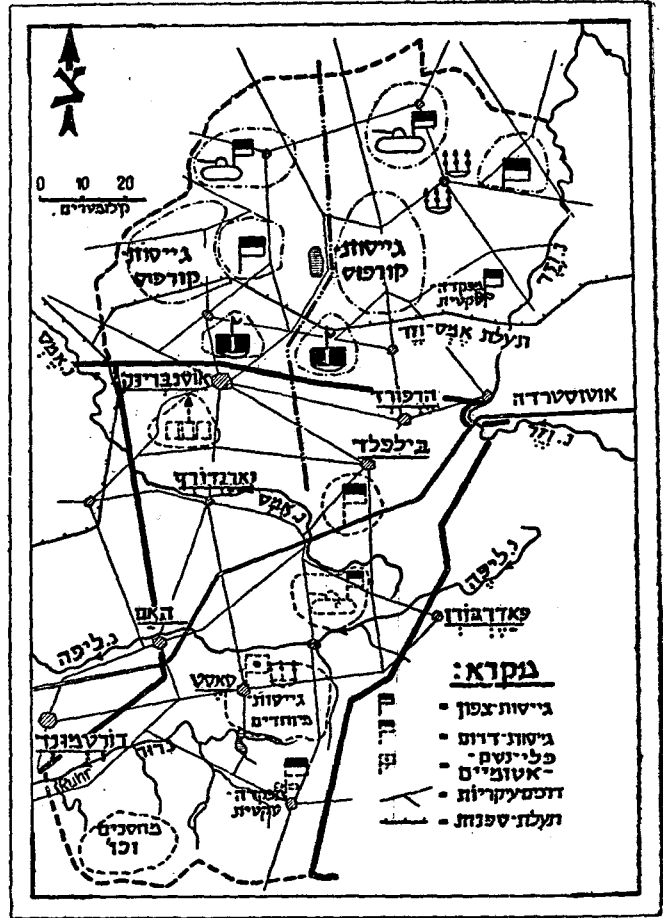
מפקד-שריון מובהק, שאינו בלג, מצא יסוד להלל במיוחד כמה מפעולותיה של דיביזיית-השריון ה"16 הבלגית ב"מערכה מלכותית". מן הערכתו זו ניתן גם לעמוד על מידת העול והי-אחריות הרובצים על מפקד אשר הוטל עליו לבצע בהצלחה תנועת נסיגה.

והרי קטע מדבריו:

"האופן אשר בו ביצעה דיביזיית-השריון ה"16 הבלגית שינוי בהחלטה הקודמת של מפקדתה, ובתנועות גייסותיה, כאשר גרמה פגיעת "נשק אטומי" לניתוק עורק הנסיגה הראשי הקודם שלה אל הנהר ליפא, ואל-מעבר לו, הריהו ממיטב הדוגמאות אשר ראיתי בתמרון זה כולו. היא ביצעה את ניתוק המגע עם האויב והעבירה את שתי הבריגדות שלה על אותם גשרי נהר ליפא, אשר מלכתחילה נועדו למעבר אחת מהן בלבד, והתגברה על האבידות הכבדות שנגרמו לה על ידי פגיעה אטומית מבלי שתגרס ערבוביה או שיתגלו קשיים ב"פעולת חלקיה ומפקדתה. מעשה, אשר מ"נסינו האיש ידעתי כאחד המעשים ה"קשים ביותר אשר יפלו בחלקו של מפקד — בוצע כאן ללא משגה וללא תקלה".

שירותי-המודיעין של שני הצדדים פעלו לפני כך בתנאים הנוחים להשגת מטרותיהם. רק מספרן של המחלומות האטומיות אשר לרשות כל יריב תוחזק בסוד, שלולא כך ברור, כי משגרה על-ידי אחד הצדדים מלוא המספר המצוי בידיו — היו התמרון נים מאבדים מיד את אופים ה"אטומיים".

פחות מציאותית נראית תקנה אחרת שנקבעה לתמרונים אלה, אשר אמרה כי מתעלמים במתכון מן הצד האזרחי של הענין, דהיינו, מן השאלה ה"חמורה של יציאות-בהמון של אוכלוסית ובהלות-מגור העלולות להתרחש, ואשר מחמת ממדיהן תהיינה עשויות לגרום הפרעות קשות לתוונותיהם של גייסות. והרי דומה כי מחובת המטות הוא להביא בחשבון אפשרות כזו, ולנקוט בצעדים מתאימים ומספיקים להתגבר עליה; מצבים ידועים ב"1940 — או ב"1945 בחזית-המזרח — חייבים לדרבן את המחשבה לפעולה במגמה זו.

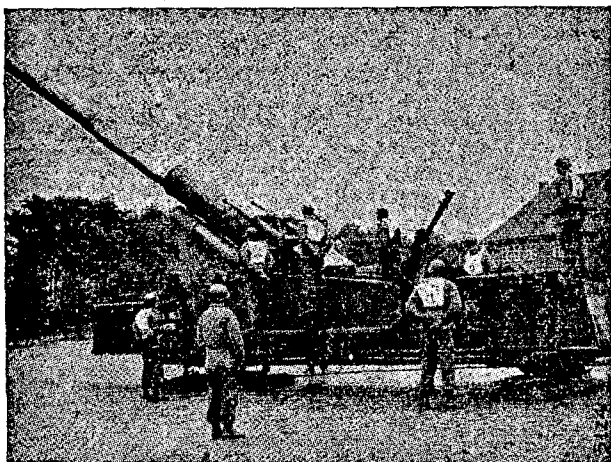

ועל-ידי גוף דומה של צנחנים בריטיים. אולם על קורפוס זה נמנו גם שתי דיביזיות-מילואים (מדו-מות) אשר לא גועדו להצטרף אליו אלא חמשה ימים לאחר פרוץ פעולות-האיבה. מצב-דברים זה — הוא שנתן את טעמה-ותכליתה לפעולתו של צד-הדרום, אשר ראה עצמו נאלץ לנהל קרב-משהה עד אשר יגיעו גייסות נוספים אלה, שיעמידוהו בשוויון-כוח כלפי יריבו. ולבסוף, גם לצד הדרום היה גדוד ארטילריה-אטומית. עדיפותו האטומית של צד זה — אשר סברו כי הנה מפורשת-מאוד — נבעה, איפוא, ממספר ה„מהלומות“, או ה„יריות“, המצוי בידו.

שעה שהגך מתבונן בעריכת הגייסות בשטח, לפני התחלת פעולת-התמרון, הן מצד אחד של ה„גבול“, שאורכו 80 ק"מ בערך, והן מעברו האחר — מיד מתבלטים בעיניך ההשתפעות העצומה של העוצבות לרוחב החזית, ודירוגן הרב לעומק, אשר לכוחות-הצפון, מחולקת חזית זו כמעט שות-בשוה

„כוחות הצפון“ היוו ארמיה בת ארבע דיביזיות, בפיקודו של גנרל בריטי. לרשותה עמדו להק טקטי של חיל-האוויר, גדוד ארטילריה נגד-מטוסית, „גדוד ארטילריה-אטומית כבדה (280 מ"מ)“ ומספר פצ-צות-אוויר בעלות מטען אטומי. ארבע הדיביזיות אורגנו בשני קורפוסים-צבא. האחד — בריטי — הכיל דיביזיות-רגלים ודיביזיה-משורינת; והשני — בפיקודו של גנרל הולנדי — דיביזיה בריטית ודיביזיה הולנדית, בעוד שמטחו של קורפוס זה הנו מטה „משותף“, דהיינו כולל בתוכו חלקי-משנה וקצינים משני הצבאות.

„כוחות הדרום“ לא מנו אלא קורפוס-צבא אחד, שפיקודו בלגי ואשר היה מורכב משתי דיביזיות בלגיות — האחת דיביזיה-רגלים, והאחר — משורינת. הוא הוגבר על-ידי להק-אוויר טקטי בריטי, על-ידי גוף-צבא קנדי המכונה „בריגדה מוגברת“.

תותח "אטומי" בן 280 מ"מ — מפגן הצבה לירי.

הנהר אַמס. לא הרחק מן ואַראַנדורף וכן, מזרחית יותר, עד אל הגבעות אשר משני עבריה של ביי לאַפלד.

עתה באה שעת התערבותה של ההגנה האטומית. התפוצצויות אחדות פגעו בשדרות אשר בהכרח היו עתה מכונסות למדי. משניסתה הדיביזיה המשוו ריגת לבצע צליחת הנהר אַמס — אולם גיסתה זאת בגורת-חזית צרה מדי — "הוצאו מכלל פעולה", עלידי השיפוט, 61 כלי-רכב בשדרת רכב-השריון. כתוצאה מכך, נאלצה היא לותר על השתתפות ב"פעולה ולפנות את מקומה לחיל-הרגלים, אשר פתח מחדש בנסיון הצליחה, בהשתמשו בסירות-סער; לאחר-מכן הוקמו גשרים קלים, למעבר כלי-הרכב.

תותח "אטומי" בן 280 המ"מ האמריקאי: — יש ביכולת צותו להפנות את הכלי, על קנהו הארוך, עד כדי טיבוב 360 מעלות.

בין שני קורפוסים-הצבא. אולם פרט לפלגות הקדור-מניות, הרי רק דיביזיה אחת בכל הקורפוס ערוכה ב"חזית הקורפוס — דהיינו, דיביזיה אחת לכ-40 ק"מ, אשר בפועל אינה תופסת אלא כמחציתם בלבד. בקורפוס הבריטי נמצאת הדיביזיה השניה, אשר אף היא גופה פוצלה, כ-20 ק"מ מאחרי אותו קו-הערכות של הדיביזיה שבחזית. הרושם הברור הוא כי מ"צויים כאן יותר "פערים" ומרחבים-ריקים מאשר שטחים שמחזיקים בהם. ודאי זהו הדבר אותו רצה להעלות לפנינו המרשל ג'ואן, שעה שדיבר על סוג המערכה הצפוי לנו בעתיד — מערכת "המרחבים-הריקים הגדולים".

אשר לצד-הדרום, הרי שם, בהכרח, ההתפשטות לרוחב הנה גדולה בהרבה אף מן ה"נל", ואפילו יותר מכפליים, באשר כאן צריך היה להשיג גם דירוג לעומק שיהיה מודגש יחסית עוד יותר מאשר אצל הצפון. צד זה, המתגונן, לא יוכל לנהל את הקרב-המשהה שלו אלא בדרך של ניצול קו-ההגנה אשר השטח עצמו מספקם: — קו-ירכס, זרמי-מים וכיו"ב. הגנה זו הצטרף להצטמצם רוב הזמן בניצוח על "פקקים", דהיינו פלגות-הגנה לא-גדולות, אשר מ"ציבים אותן בצומתי-דרכים או בנקודות כאלו ל"אורך צירי-החדירה העיקריים אשר אי-אפשר לו לאויב שלא לעבור בהן; הסויר-האווירי, ואפילו התמרון-האווירי, חייבים להשתתף ולהתערב כאן ב"מלוא ההיקף והתנופה לימין של אלו; והעדיפות האטומית, בסופו-של-חשבון — היא שתקרא ברגעי-משבר למלא את החסר במערכת-הגנה שכזו.

*

* * *

מנקודת-הראות ה"אטומית", הופכת התפתחותו של התמרון להיות מעניינת רק מאותו רגע בו הטיל כבר התוקף במידה מספקת את כוחותיו ל"פעולה, כי עד אותו רגע מתבצע הכל באמצעות כלי-הנשק "המקובלים" בלבד. בהתקפה הוחל ע"י "צוותות טקטיים", המושתתים כ"א על רגימנט-רגלים, אשר משימתם היתה לתקוף או ללפות את ה"פקקים" שהוצבו ע"י המתגונן ולהתגבר על קו-ההתנגדות שלו הבאים זה-אחרי-זה. באורח זה פילסו "צוותות טקטיים" אלה את הדרך לפני הדיביזיה-המשוריינת הבריטית והכוחות הממונעים, אשר יצאו לפעול לאורכם של שלושה נתיבי-חדירה: "מסדרון פיסיוטבעי שבמבנה-השטח", כביש רגיל, והאבטור-סטודד (דרך-מכוניות רבת). במשך יממה בוצעה התקדמות רבה מאוד, והתוקפים הגיעו עד אל זרם

משני עבריה של בילאפלד נשברה תנופת ה-
התקדמות של המתקפה. הוא נאלץ לנטוש את נתיבי-
החדירה אשר ניסה בתקיפות להוסיף ולנוע לאורכם.
פעולתו נידללה יותר. חיל-הרגלים שלו נכנס לתוך
פעולות מצומצמות-היקף. משני עבריהן של כל דרך
ושל האבטוסטרדה. אותו רגע אמנם דומה היה כי
ההגנה האטומית הגיעה בפועל אל נקודת-התפתחות
בת-משם.

אולם כעבור זמן-מה שוב דומה היה כי מצב-
דברים זה לא היה אלא חולף: המתקפה, לאחר
שנתדלל, המשיך בכל זאת בהתקדמותו. אכן, הדי-
קדמותו היתה עתה אטית בהרבה. נדרשו לו ארבעה
ימים כמעט בכדי לעבור על-פני מרחב אשר היה
שוה פחות או יותר לזה שעברו ביממה הראשונה —

על-מנת להגיע אל יעדו, זרמו של הנהר
ליפא (בגזרה המשתרעת, בערך, מהאם
ועד כאדארבורק). כל המשקיפים שמו עתה
את לבם בשלב זה לאיטיותם המובהקת
של המבצעים, ולמצבי שיתוק מסוים
אפילו, אשר קשה להסבירם. אמנם, קיימות
הוראות האוסרות על מעבר, במשך כ-12
שעות, באזורים אשר זוהמו בתוצאותיהן
של התפוצצויות "גרעיניות". אולם אזורים
כאלה הנם מעטים יחסית, ואין רושם
שבהם כשלעצמם יש כדי הסבר-וסיבה
להאטת הפעולות. אפשר וזו גובעת יותר
ממיעוט נסיונם של המבצעים במלאכה זו.

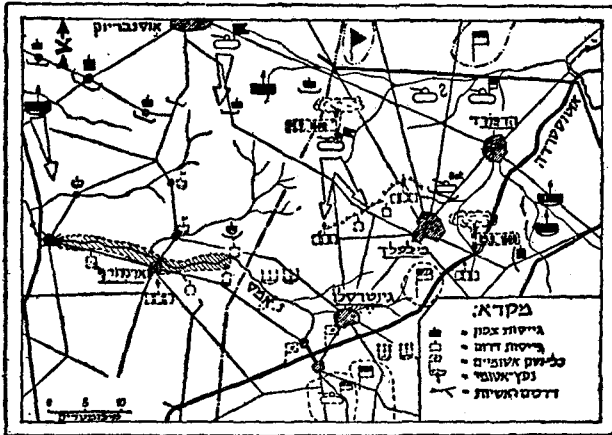
הכרוכה בצורך התמידי לשמור על מידה ניכרת כוז
של ההשתרעות-לרוחב והדירוג-לעומק בעריכת עוצ-
בותיהם, החל מן הרגע בו החלו כלי-הנשק האטומיים
מתערכים במהלך הפעולות.

מכל מקום, ההתקדמות נמשכה במגמה אל הנהר
ליפא, ובעיקרו-של-דבר — ע"י עוצבות חיל-רגלים,
אשר נתדללו ונתמתחו-לצדדים במידה רבה עד
מאוד. בשני אגפיו של המערך הקים המתקפה גש-
רים קלים, והגיע לידי כינון "ראשי-גשר". אף
המתגונן נפגע ע"י התפוצצות "גרעינית", שנתחוללה
על העיר סאסטגופה, המהווה צומת חשובה מאוד
ברשת הדרכים (מאחרי המרכז-הימני של החזית).
עקב כך הופרע הפרעה רבה — רבה מכדי שיוכל
לכוון-למועד את התגבורות שהיו נחוצות בשביל
להקביל פני האיום שגסתמן או מצד הכוחות ה-
אנגלו-הולנדיים אשר על הליפא (בגזרת המערב
מחמת הקושי לארטילריה שלחט לנוע בעקבותיהם
— ארטילריה, אשר סיועה הפך עתה לדחוף בשביל

כוחות בריטיים-הולנדיים אלה, כדי שיוכלו להפציע
מראש-הגשר שמעבר לליפא. יש להניח שהסיבה
לאיחור זה נעוצה בעובדה כי בתנאי סכנה-אטומית
מגיעים הגייסות-במסע מהר מאוד אל גבול-הרויח
של רשת-הדרכים.

* * *

עם הסתיים התמרון היה רושם כי התקדמותו
של צד-הצפון תוכל להמשיך ולהעמיק אף מדרומו
של נהר ליפא. ענין רב טמון בעובדה כי לאחר ש-
של החזית), ואילו אלו עצמם הופרעו לא-יפחות.
חיל אחר חיל הוצאו מאפשרות ההפעלה — חיל-
השריון, משום שהיווה מקה מרוכזת וצפופה מדי
בנקודות מסוימות, שהמעבר בהן היה הכרחי, ו-

התמרון, מערכה-מלכותית

ב. ראשית ההתמודדות — המצב למוצאי 23.9:
ההתנגחות על הנהר אמס, פגיעות אטומיות בגופי
צבא-הצפון התוקף.

(הגבול בין ארצות הצפון-הדרום נראה כאן רק בגזרת
המזרח. תחום גזרות-הקורפוסים — מסומן כבמפה א.)

הארטלריה, משום שהיתה תופשת בצפיפות רבה
מדי את פני הדרכים — הרי חיל הרגלים זה אשר
נשאר, בסופו-של-דבר, שליט על תנועותיו-הוא ב-
שדה המערכה האטומית. כי, יקרה אשר יקרה,
תמיד יכול חיל זה להתדלל עד לאי-יכולת, והעיקר,
הוא נשאר מסוגל לתקוף ולחדור בכל הנקודות בהן
ההתנגדות פתוחה מכותו. כבעלי אותה תכונה עצמה
נתגלו גם הכוחות המשוריינים-הקלים, אשר להם
הכושר לתנועה ולמעבר בכל סוג שטח שהוא. תמ-
רוניה של "הבריגדה רומח", עליהם עוד ידובר להלן,
דומה כי שימשו ראיה חותכת לכך. הרי שהמלחמה
האטומית תהיה כנראה מלחמת רכב-הקרב הקל,

הנושא עליו חימוש בינוני*, והתותח בעל ההיסע-
העצמי. כי ההכרח שהוטל על הלוחמים להשתחרר
מן הצמידות לדרכים — כמוהו כצו פסקני.

אכן, מן הראוי להעיר כי בתמרונים אלה לא
היתה השתתפות כלי-נשק אטומיים בממדים ניכרים.
אך גם אילו היתה השתתפות זו גדולה בהרבה,
ישאר בתוקפו כל אשר נאמר כאן ביחס לחיל-
הרגלים, אשר יכולתו להסתננות לתוך האזורים שלא
נפגעו תוסיף להיות קיימת גם אז. בעוד שההכבדות
ביחס לרכב-שריון ולארטילריה הנובעות מהפעלת
כלי-הנשק האטומיים רק תגדלנה יותר-ויותר. ב-
סופו-של-דבר, בשביל לחסום את התקדמות חיל-
הרגלים יהיה צורך ב"מסך-אש" של יריות-אטומיות
על כל שנים-שלושה ק"מ של חזית **, שזהו הקוטר
בו תוצאותיה של התפוצצות כזו הן חמורות; וגם
אז לא היה זה מספיק אלא ל-12 שעות בערך.
והרי זו היא הנחה תיאורטית, אשר למעשה לא ניתן
כלל להגשימה.

השתתפותם של אמצעים-אטומיים היתה מצומ-
צמת — כי הכונה היתה בראש-וראשונה לבחון,
בתנאים שיהיו קרובים עד כמה שאפשר למציאות,
את הארטילריה האטומית-הטקטית האמריקאית —
אשר על השימוש בה ודאי שיתנהלו עתה ויכוחים
רבים, בשל טיבם המגושם וכבד-התנועה של כלי-
יריה אלה בשעת מסע בדרכים, וכן בשל מימדיהם
של "ליותנים" אלה, אשר קל להבחין בהם ולאכנסם,
ביחוד לאחר ירי.

לכל אחד משני הצדדים היה גודל של ארטי-
לריה-אטומית. גדודים אלה מופעלים כששלוש ה-
סוללות שבגודל מופרדות הפרדה ניכרת מאוד זו
מזו, עשרה או אפילו עשרים ק"מ בין סוללה ל-
סוללה. אולם שני כלי-היריה המהויים סוללה נש-
ארים בתמידות סמוכים זה לזה. הסוללות נמצאו
במרחק של יותר מעשרה ק"מ מאחורי עמדותיה-
הקדמיות של ההגנה, וודאי שאצל התוקף היה מרחק
זה עוד גדול בהרבה. שמא גם נתקלו כאן בקשיים
שעה שהיה צורך לקדם כלי-יריה אלה בקצב מהיר
קרוב-יותר אל החזית?

לעומת ידיעות אלו על הארטילריה-האטומית,
לא צוין אלא בפך-גרעיני* יחיד באמצעות פצצה-

(*) הכונה כאן לחימוש שמשקלו בינוני, ולא דוקא לכלים
"בינוניים" במובן של "ארטילריה בינונית", למשל.

(**) אכן, דושה הדבר כי כאן הפריז במקצת בעליהסקייה
בהקטנת אזור פגיעתו והשפעתו של קליע-אטומי, ולו גם
מן הקלים — הסער.

אווירית, על מטרה שהיה בה משום נרשא-לפגיעה
בעל ענין מיוחד; כמוכן, שבאותו מקרה היתה
הכונה לדיביזיה-המשורית של הצפון, ברע בו
התכנסה למערך מהודק יותר, לפני היעד שלה.

לבסוף, יש עוד לציין כי הנפצים האטומיים
"הוצגו" ע"י התפוצצויות מעלות-עשן לרוב, אשר
חיקו את ה"פטריות" האופיינית הנודעת. סידור זה
היה בגדר דבר הכרחי, כדי שהגייסות המופעלים
בתמרון יהיו נוקטים את האמצעים לאבטחה עצמית
מתוך שיקול מעשי ולפי הצורך המציאותי של
מצבי-התמרון. במציאות של קרב, יהיה זה דוקא
בסמוך לנקודות-הנפץ שהחוליות-לגילוי-ההשפעות-
האטומיות, המצוידות במכשיריהן המיוחדים, תופ-
עלנה במשימתן, שראשיתה היא לברר את גבולות
האזורים שנוגעו ולקבוע, לפי עצמת הויהומים, את
מקסימי-ההמתנה שיש להקפיד עליהם לפני חצית
אזורים אלה. הזמן הדרוש לסיום אלה ומשכי-
ההמתנה הנ"ל — הם, כשלעצמם, מהווים כבר
סיבות מוחשיות-מאוד להאטת המבצעים.

בסופו-של-דבר, אם נרצה לסכם את עיקר הלקח
הנובע מ"מערכה-מלכותית" זו, יש לקבוע את זאת
בזכרוננו: על אף העצמה-האטומית, ועל אף ה-
האטה שחלה עתה במבצעי של התוקף — יכול היה
בכ"ז התוקף להגיע אל יעדו, כשהוא תוקף במקומות
רבים ובמכסימום אפשרי של כוחות, ובראש וראשו-
נה — בחיל-הרגלים שלו; ועל לכל — בדחפו
והבקייעו קדימה הרחק ככל האפשר, בכל הנקודות
שהתנגדות בהן היתה פחותה.

לכך יש להוסיף עוד שתי הערות: יותר מבכל
זמן יהיה חשוב עתה שבהתקפה יעמדו בראש יחי-
דות-המשנה הנמוכות מפקדים תקיפי-החלטה, המת-
קדמים קדימה התקדמות-נחרצת, היוצרת מרחב
פנוי מאחורי היחידה המתקדמת — שהוא האמצעי
היחיד — למנוע את ההצטופפות הרת-האסון של
דרגיה-הגייסות הנעים בעקבותיהם; הרי שמיטב ה-
הגנה בפני פצצות-אטומיות מצויה בתנועה קדימה.
ואילו בהגנה, שעה שיש צורך להתחזק בנקודה
נתונה, ומעל לכל ב"פקק" מן הסוג שהוזכר — אין
עוד לעשות זאת על-ידי שהאמצעים והכוחות יוצבו
על אותה נקודה עצמה; אלא יש לערכם בחצי
גורן גדולה לפנייה, או אף ב"חישוק", אשר הרדיוס
שלו יעלה על זה של פעולת-פגיעה של פצצות-
האטום מן הטיפוס הנפוץ עתה ביותר (היינו —
רדיוס של קילומטר עד קילומטר וחצי לפחות).
סידור כזה ימנע בעד כך שיריה-אטומית, שכוחה-

היא הופכת לעוצבה הנראית כמותאמת-במיוחד ל- צורות המלחמה החדשות.

נקודת-המוצא לתמרון יהיה גבול דמיוני אשר השתרע מזרמו העילי של נאקאר (ליד ס'בינגאן) ועד אל נקודה בגבול השביצרי צפונית לעיר שאפהאון על הרהיין העילי (מערבה לאגם קוסטנר צה). בשלב הראשון, מ-27 בספטמבר ועד ל-2 באוקטובר, נסוגה הבריגדה "רומח" בפני כוחות דיביות-השריון ה-5 הצרפתית — שבעצמתם ומספרם עלו עליה בהרבה — לעבר המזורה, עד אל הנגר אילאך (ליד מאמיןגן).

תחילה לא מילאה הבריגדה אלא משימה של חיפוי, אשר בהדרגה הפכה לפעולה-משחה בלתי-פוסקת ורציפה. לאחר-כך נתפתחה זו עצמה לבלימה הדרגית של היריב, בראש וראשונה במאמצה ל-"תעל" את תנועת כוחותיו לתוך אפיקים מסוימים ע"י הצבה מחושבת-היטב של "פקקים" בעורקי-תנועה טופוגרפיים או תחבורתיים שבשטח ובנקודות שאין היריב יכול להמנע מההכרח לעבור בהן. לאט-לאט נאלץ היריב להדק את כוחותיו ל-עריכות מכונסות יותר, ולבצע פעולות-קרב רבות-עצמה יותר — עד לאותו רגע בו היה ריכוז אמ-צעי מטרות מספקת לקליעים-אטומיים (פצצה אוי-רית, או רקטה-מונחית נושאת מטען אטומי). ואכן, כזה היו המצב — והמעשה — שנתחו לא-הרחק ממאמיןגן.

אפשר לראות מכך כי כל אמנות המלחמה ה-

אטומית כולה תתבטא, כנראה, במאמץ לגרום לריכוז כוחות-היריב אשר יהיה מספיק כדי פגיעה בו ב-קליעים-גרעיניים; ואילו אמנות-המלחמה של ה-יריב — תתבטא במאמץ להמנע מלהוות מטרה כזו. דיביות-השריון של צד המערב, אשר נפגעה פגיעה חמורה מאוד, נאלצה איפוא להסיג בחפזה את כוחותיה אחורה. במשך השלב השני של התמרון, ב-2 באוקטובר וב-3 בו, התאמצה הבריגדה "רומח" — שהיתה חלשה לפי מבנה האורגני מכדי שתוכל לתקוף את יריבה ולהכותו — לפתח מצדה מהירות-תנועה בדליקה באגפיו, וסמוך למאספו, על-מנת להפריעו מלהיערך מחדש ומלהתיצב מחדש. אולם, שוב, את הענין העיקרי שבתמרון יש לבקש באותו פתרון — שהוא אחד הפתרונות ה-אפשריים — אשר במלחמה-האטומית עשויה לספק, עוצבה כבריגדה-המשוריינת-הקלה "רומח". מקובל לציין את תפקידה של בריגדה זו כתפקיד של סיור וחיפוי. אולם מותר להוסיף עליה גם את תפקיד ההשתתפות בקבוצת המלחמה האטומית, דבר אשר היא מתגלה כמסוגלת לו במיוחד.

הבריגדה עצמה מורכבת משני יסודות שונים-ונפרדים למדי: האחד — לסיור, במובנה הצר-יותר של המלה; ואילו האחר — נועד ביתר-יחוד לקרב, מכל מקום באותה מידה בה יהא-מוטל על הבריגדה לערוך קרב. את היסוד הראשון מהווה בראש-וראשונה רגימנט, בן שתי גונדות (מספרן זה טרם נקבע סופית), של רכב-סיור משורין (מכוניות-השריון מרובות-הגלגלים, והנעות קדימה ואחורה, מתוצרת ביה"ח פאנאר*. לתמיכה בו, משתפים אותו פעולה: גף של מטוסי-סיור, סוללות של כלי-ארטילריה-שדה בני 105 מ"מ ובני 155 מ"מ**,

* ראה ב"צלקון" מס' 27, תמונת-השער התיאור הקצר שבסוגים-מעטפת-השער; וכן ב"מערכות", חוב' 30 עמ' 76-77.
** אין זה ברור האם סוללה אחת של כלים מכל אחד משני קוטרם אלה — או שתיים מן הראשון ואחת מן השני.

רכב-סיור משורין
רכב-סיור משורין בעל ש-מנה הגלגלים, מתוצרת מ-פ"אנאר, בגרסתו המ-צוידת בצריח טנק בן 13 הטון "A.M.X.", רכב הסיור עצמו — מעקלו עולה על 10 טון. הוא בעל כושר-מעבר רב, כשגלגליו מתורר-ממים ויורדים כ"א בנפרד, לפי צורת פני הקרקע; ו-תותחו — תותח 75 המ"מ הנגד-טנקי הצרפתי החדש, הרכב מסוגל לתנועה ותמרון קדימה או אחורה במידה שווה.

גדוד ארטילריה בעלת היסע-עצמי (כלים בני 105 מ"מ ו-155 מ"מ) יחידת מרגמות-כבדות; יחידות נגד-טנקיות, החמושות בקיטת-מונחת SS10 (בעלת טווח של 1500 מ' ונושאת "מטען-חלול" ש- עצמתו רבה מאוד; כלי משגר-רקטות זה, אשר גם הצבא האמריקאי אינו מנתר עליו, מאפשר לכוון את הקליע בתחום-המבט, ע"י תיקון נתיב-תנועתו, עד אל הטנק האויב).

התועלת הגדולה שברגימנטים בין-חיליים אלה טמונה בכך כי הם מאפשרים להמנע מהוצאת יחידות — לצורך צירופי-גופים למשימות בעלות אופי זמני — מתוך הדיביזיות של גוף-המערכה העיקרי שבצבא; דיביזיות, שהן עצמן כבדות מכדי שתצלחנה למבצעי-הסיוע. במסגרת רגימנט כזה, אשר הוא עצמו יחידה בעלת אופי קבוע, יתמוגו-אהדדי כל היסודות האלה, וירכשו את ההרגל לפעול במשותף.

נוסף על כל אלה, קיימות בה בבריגדה גם יחידות-המשנה הנחוצות בשביל פיקוד, שליטה, קשר וכו'.

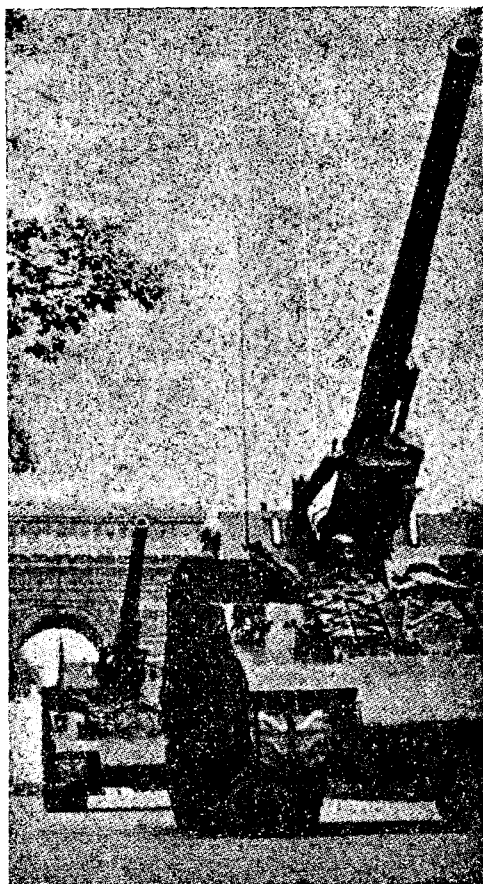
מוקדם עדיין לדון מה יהיה תפקידה הסופי והקבוע של עוצבה זו שעודנה בשלב הנסיוני, והוא-הדין לגבי מבניה האורגני, שאף הוא עדיין רחוק משלב ההחלטה-הסופית. אין מדובר כאן אלא בשרטוט-ראשון; אולם הפתרונות המקוריים שבו, והיותור על כל חימוש כבד**, בכל זאת, הם המעוררים את תשומת-הלב במיוחד. העובדה, הנה, כי מגמת-ניסויים זו מקוננת אל ראש-דאגותיה של התקופה-האטומית, דהיינו, אל הצורך "להקל" — ללא-דחם, אך מתוך שמירה על עצמת-אשן — על מבנה כל העוצבות; וזאת לא רק על מנת לעשותן "תמרינות" יותר, אלא גם, ומעל-לכל, כדי להפחית הפחתה ניכרת את צריכת הדלק, אשר אספקתו בכמויות הכבירות שנדרשו עד כה הופכת לדבר שאין לגשר בינו לבין דרישות המלחמה-האטומית וסיכוניה.

לעת-עתה יש מקום לכך כי מתכוונתיה של בריגדה נסיונית זו תשמרנה גם לעתיד אי-תלוחה היחסית, גמישותה הרבה כל-כך, וזרימותה — באם נשתמש במונח שכבר נתקדש ע"י השימוש בו — המאפשרת לה לנוע, ללבוש-מערך ולפשוט-מערך בשדות-המערכה בהן תשתולל האש הגרעינית.

*

* *

מערך הידיעות והשיקולים המגיעים אלינו, ב-

תותחים בני 155 מ"מ צרפתיים חדישים, בעלי היסע-עצמי, במצעד.

יחידות-משנה של הגנה-נגד-מטוסית, של הנדסה וכו'. היסוד האחר, המופיע כמשען לכוחות-הסיוע, שהגם קלים מדי, מכיל פלגות מכל החילות, אשר כונסו-ושולבו לשני (מספר, שגם הוא טרם נקבע סופית) רגימנטים בין-חיליים. זהו החידוש המהותי העיקרי שבעוצבה נסיונית זו. בתוך רגימנט כזה מוצאים אנו: 2 פלוגות רגלים המוסעים בכלי-רכב קלים (גיפים); גונדות של טנקים קלים AMX 13;

* כאן יש להניח כי הצירוף הוא זה המקובל בגדוד מעורב כזה: 2 סוללות של כלים בני 105 מ"מ, אחת — של בני 155 מ"מ; הציון "כלים בעלי היסע עצמי" לגבי הארטילריה של היסוד-הלוחם שבבריגדה — יש לשער כי בטוח כי הוא חל גם על הסוללות שהוזכרו קודם לכן, אלו אשר עם היסוד המסיר שבבריגדה זו.

** נראה ש"ויתור על כל ציוד כבד" כזה, כעוצבה אמונה בתוכה אף סוללות של כליריה בני 155 מ"מ, מעיד על יחסיות מושג הכובד...

כלי הוביצר, בעל היסע-עצמי בן 105 מ"מ

הצורך המוחלט, — המהוה ללא ספק את הנקודה החיונית-מכל — להמנע מכל התרכזות — אשר תצטרך מעתה להתבצע במהלכו של תמרון, אפשר-לומר "תוך הילוך", ולא תתגלם-בפועל אלא לשלב קצר עדי-מאוד, על היעד גופו (אותה סקירת-הסברה שכבר הוזכרה מציינת, לגבי העוצבות המשוריינות, את הדרישה של "מהירות רבה של התפורות ו-ההערכות-מתדש");

• ולבסוף, — לעומת הנקודה הקודמת — הצורך לקבוע אמצעים ונוהלי-פעולה אשר יאלצו את היריב עצמו להתרכז, וזאת על-מנת שיהיה מטרם מתאימה לקליעים אטומיים; רכב-שריון קל ועובר-בכל (זחלי) ותותחים בעלי-היסע-עצמי — הם הנראים כמערכת-האמצעים המתאימה להשגת תכלית זו.

ערבוביה לא קטנה מתמרזנים אטומיים שונים אלה — יש לנסות להסיק את אותם הנתונים המס-תמנים ביתר בהירות ודיוק; אך גם את אלה שעדיין מצריכים מלאכת ניתוח ופירוש, ועיבוד-אחרון. בין הראשונים דומה כי ניתן למנות בבטחון מספיק את הבאים להלן:

• גידול ניכר של השתרעות היחידות, כגדולות כקטנות, לרוחב — ושל דירוגן לעומק. הן במצבי חניה והן בפעולה; גידול זה של ההשתרעות-לרוחב והדירוג-לעומק לגבי יחידה נתונה, עשוי, לפי מקור רציני, להיות פי שלושה או ארבעה לעומת הנהוג עד כה, ואפילו יותר מזה. לגבי הדירוג-לעומק — וב-יחוד כל עוד תהיינה היחידות כה תלויות ברשת הדרכים:

• "הקלה", שיש לבקשה בכל הדרכים האפשריות, הן בהרכבן האורגני של יחידות, והן בחימושן (מבלי לגרוע מעצמת אשן!) ובאמצעי-התובלה שלהם.

• ובצד הנ"ל — אותה הקלה שיש להשיגה לגבי אופן-השימוש בעורקי-התחבורה; וזו צריכה ל-בוא בראש-ראשונה כתוצאה מן ה-הפחתה בצריכת הדלק, המתאפ-שרת ע"י שימוש ברכב משורין פחות-כבד.

• בנית העוצבות על יסוד מרובע — על-מנת להגביר את יכולתן להתמיד פרק-זמן ממושך יותר בפעולה ובקרב; וכן כדי לאפשר להן להבטיח בקביעות את בטחון אנפיהן החשופים, לקראת אפ-שרות של הסתננות אויבת.

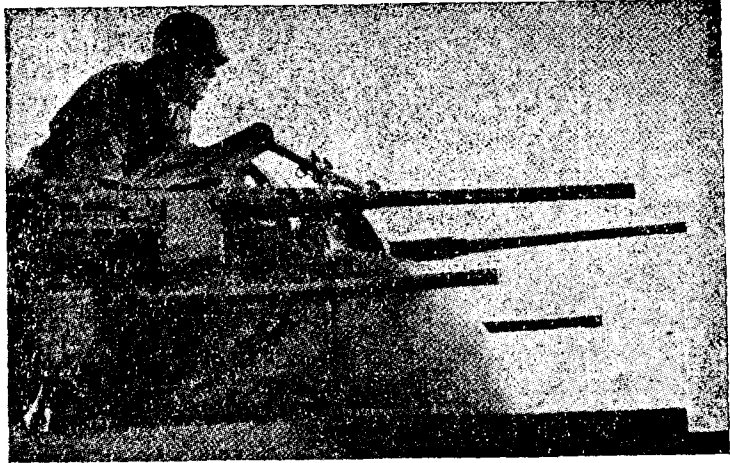
בתחום המבצעים — מאמץ שיטתי להשיג את המרחב בשביל התפשטות-קדימה, על-מנת להמנע בכל מחיר מן ההתהדקות וההצטופפות של דרגי-הגייסות הבאים-בעקבותיך; וכן טיגול מערכי עמדות-ההגנה לצורות מעגליות או "חצי-גורניות", שקוטרן עולה על זה של השפעות נפצי קליעים-נרעיניים מן הדגמים הנפוצים ביותר*.

(*) כמובן, שהכוונה כאן לאלה שטוחם מוגבל יחסית.

כלי יריה צרפתי

ה"מושאל" מצבא ארה"ב

מקלע כבד נגד-מטוס, ב-
ארבעה הקנים בקוטר 2.7
מ"מ (0.5 אינצש), המורכב
על רכב-חולי. עשוי גם ל-
הפעלה נגד מטוסי-קרעק-
שריון-קל, רגלים וביצורי-
ארצי. כלים אלה מהווים מ-
חציית אחת של יחידות כלים-
נ"מ אבטומטיים קלים —
שמחציתן השניה הנם תות-
חיס בני 40 מ"מ.

בושאות מטען גרעיני, אשר, אם גם מתקני-השיגור
הניידים שלהם יהיו מוצבים די רחוק בעורף.
תהיינה מדיקות-להפליא בקליעתן תודות להנחיה-
הניתנת להן; אעפ"כ מוסיפה הארטילריה-האטומית
להיות נשק בעל עצמה אגדית, המתאים במיוחד
לביצוע פריצות בעמדות-המאורגנות-המבוצרות
של היריב.

לבסוף, יש להזכיר עוד נקודה אחת. אם הכל
מאוחדים עתה בדעתם, באשר לתנאי-הכלליים ה-
חדשים של המלחמה האטומית, כגון, ראשית כל,
הגדלת השתרעות-היחידות לרוחב ודירוגן לעומק-
וכן הצורך להמנע מריכוזים — הרי לעומת-זאת
אך מעט מאוד דובר בענין המרחק התקין שבין
היריבים, או באם נעדיף ביטוי אחר, על ממדיו של
"שטח-ההפקר" המפריד ביניהם. במהלכם-של-הדו-
רות היה מרחק-גומלין זה תוצאה-מותנית
של טווח-הפגיעה אשר לכלי-הנשק של
תקופה נתונה. ב-1914—1918 היה ריחוק
זה, בדרך כלל, שווה לטווח של כלי-הנשק
האופייני לתקופה — המקלע הבינוני ב-
מצבי ירי-אוגף*. לפני התמרון "מערכה
מלכותית" אפשר היה להעריך מרחק-
גומלין כזה בעשרה או עשרים ק"מ. עתה
הרושם הוא כי יתכן ואף יגדל.

אין זו אלא אחת הבחינות של אותה
"ריקנות-החלל" הרבה בשדה-הקרב אשר
כבר צוינה לפני כן, אף לגבי הפנים של
האזור-עצמו התפוש בידי אחד היריבים.
לשאלה זו לא רק ענין אקדמי בלבד.
הצגתה מאפשרת לנו לתאר-לעצמנו מראש

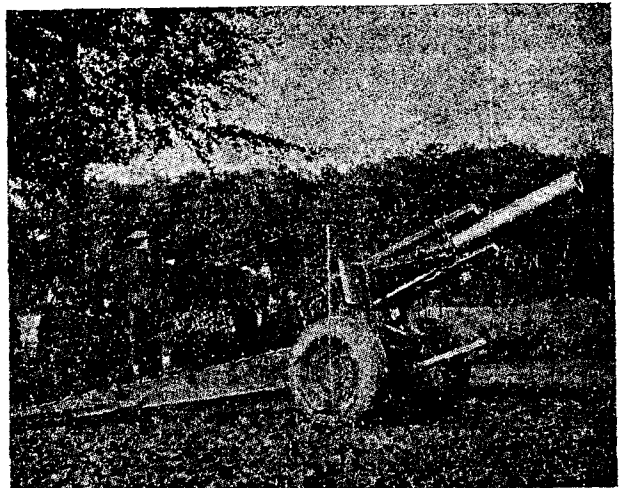
בבהירות פחותה, (על כל פנים — באופן פחות
מוחלט), ניתן להגדיר את הנקודות הבאות:

- ראשונותו של חיל-רגלים בשדה-המערכה
האטומי, אשר דומה-מאוד כי אמנם נקבעה במהלך
התמרון "מערכה מלכותית". אכן, יכול להיות כי
לא היה בכך אלא משום תחליף, עליידי חיל-
הרגלים, למידת-ההסתגלות הבלתי-מספקת של שאר
חילות.

- ספיקות לגבי ערכה של הארטילריה האטו-
מית-המקטית, לפחות במצבי הגנה — וזאת בשל
כובד כליה המגושמים, החסרים זריזות-בתנועה;
נראה כי עתה יפנו יותר לעבר הרקטות-המונחות.

(*) דהיינו, כרגיל — מאות מטרים אחדות.

ארטילריה-גרורה

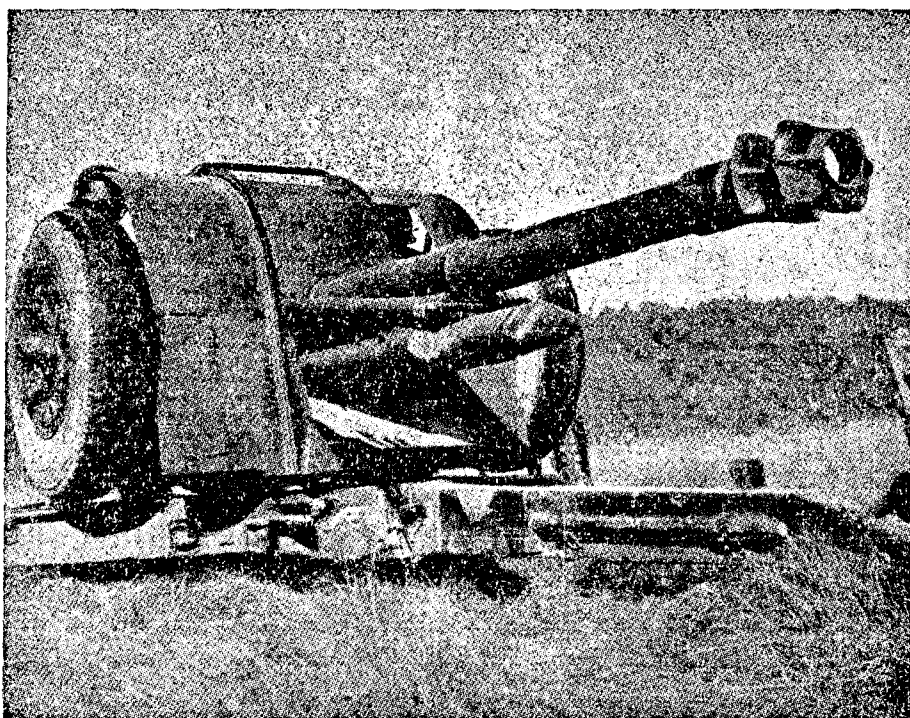

הוביצר-גרור בן 155 מ"מ

תנועת הנסיגה אותן הדרישות אשר הוזכרו לעיל לגבי תנועת ההתקדמות, דרך החלל הריק". נמצא, כי עד כמה שניתן לראות את הדברים מראש, יהיה "שטח הפקר" עצום זה מפולח מדי פעם עלידי מבצעי-בוק, שהם עצמם מתנהלים תוך התפורות קיצונית וכליהם ומכשיריהם גמישים במיוחד, כשמגמת התפתחות הציוד הופכת לגמרי את פניה: תחת אל הציוד הכבד — אל הציוד ה"מוקל". יתכן וזוהי הנקודה אשר מן הראוי כי לה תוקדש תשומת-הלב הרבה ביותר, כדי להמנע מקביעת דרך לעתיד, באשר לציוד, שתוליך בכיוון הבלתי-נכון.

נת המצב במערכה-האטומית, ולאמוד את קשייה. כל התקפה תצטרך לחצות חלל זה, במלוא המהירות, וכשכוותיה מפוצלים במידה מרחיקה-לכת לפלגות נפרדות. יהיה הכרח בכך, שתנועתה תתוכנן ותוסדר מראש עד פרטי-הפרטים ובמדוקדק, על-מנת שתוכל להשיג התרכזות קצרת-זמן, וחולפת-חיש, בגורה נתונה, את ההתארגנות לצורך המשכת התנועה קדימה יהיה הכרח לבצע כבר במקום אחר, לאחר שיתפור תחילה הריכוז החולף הנ"ל, שרוכוז למהלומתו הקצרה; כי במקום בו ניתנה כבר ליריב האזעקה, שם תבוא עד מהרה פגיעתה של הרעשה-אטומית, במקרה של כשלון ההתקפה תחולגה על

ארטילריה-גרורה

הוביצר-דיביזיוני צרפתי, בן 105 מ"מ, גרור. טווחו של כלי זה, ושדה הירי ההיקפי שלו מקנים לו גמישות-הפעלה רבה. בתמונה זו מוצג הכלי בהצבה לירי נגד-טנקי.

קליעים נגר-טנקיים מונחים-ממרחק

סאח קול"לויס ז'. פֶּרֶה־זֶנְסִי: (סחיל הסילואים לצבא צרפת)

למתכונת הרקטה, או של הקליע "1-V", בזעיר-אנפין, אך לעומת הרקטה או ה-"1-V", החרלים להיות מונחים מהרגע בו עזבו את צינור-הירי או את נתיב-השיגור, הרי הקליעים החדשים מוסיפים להיות מונחים-ממרחק, ובקרת מעופם מבוצעת מן הקרקע. לייצורו של הקליע החדש הוכנסו רכיבים ("components") שהושאלו מסוגי ציוד שונים.

החידוש העיקרי שבקליע הנדון טמון בהתאמתם של רכיבים אלה איש-אל-דעהו; ותכונתו האופיינית היא שידור ההנחיה ממרחק, באמצעותו של חוט-מחכת דקיק שהקליע העף "מונב" אותו אחרי. הפירוט שלהלן מתייחס לקליע "ס.ס. 10", וטבלה מיוחדת תפרט את ההבדלים שבינו לבין ה"אגטאק". הקליע מאוחסן בתוך תיבה, שאורך כל צלע שלה הוא 60 ס"מ. התיבה מצוידת בהתקן מיוחד התופך אותה, עם פתיחתה, לכן-שיגור.

להבי הכנפנים נתונים בתוך שקעיו של שלד-מתכת, המורכב על "קירות" התיבה המופנים-פנימה; תוך הגלישה המתחילה עם הירי משתחררים הכנפנים בנקל משקעי-אחיות אלה. שעה שהקליע ארוז לצורך הובלה, מכיל מכסה התיבה את ראש-הקליע, (המכיל את המטען החלול) אשר לאחר-מכן, לפני הירי, יחובר אל גוף הקליע. בכרכובו של הקליע, מותקן ציין-אור, הנותב אש-בנגאלית (2) שזוהרה חזק מאוד, והוא המאפשר לעקוב אחר מעוף הקליע.

מלבד מטען חומר-הנפץ אשר לו — מטען הסוגל לחדור כל שריון הידוע כיום — מכיל הקליע שני מטענים נוספים: אחד המשמש לשיגור או להתנעה — ושני, שנועד להדף-השיוט (3); נוסף על הנ"ל (באם לא נפרט כאן פירוט-יתר את כל אביורי הקליע), כולל המגנט, בצלע-הקליע, עוד כעין סליל — כמעין טל-אורגים (4) — אשר ממט

השרותים הטכניים של צבא-צרפת מפתחים מזה שנים אחדות סוגי ציוד-קרב חדישים, שהתכונות העיקריות המציינות אותם הן מיעוט-משקלם ונוחות הפעלתם.

המדובר הוא בחידוש בשדה-החימוש, שהנו מעין יין מכל הבחינות, ובמיוחד עשוי לפתוח שלב חדש בדרכי הלוחמה הנגד-טנקית.

לפני זמן-מה נערך במחנה פריזו מפגן תפעולו של אחד המוצרים האחרונים מסוג זה. הקליעים שהוצגו כללו שני דגמי-ייצור — שאינם שונים כלל זה-מזה מבחינת העקרון הטכני המונח ביסודם, והמכונים: האחד — "ס.ס. 10", והאחר "אגטאק".

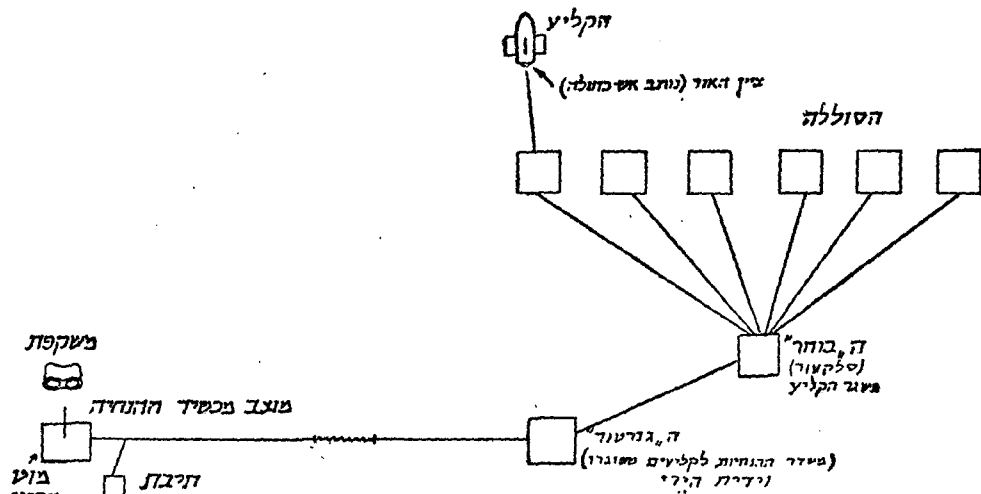
1. תיאור הקליעים ואורח-הפעלתם:

מבנה הקליעים וכנפני הייצוב (1)* בהם צוידו, מרמזים כאילו הקליעים פותחו על יסוד מתכונת הטורפדו; — אך היות והגם מונעי-הדף, קיים שוני ניכר בינם לבין הטורפדו — והם מתקרבים יותר

תפעול-הירי באמצעות
"כפתור-הירי" שב"גאגאטורטור"

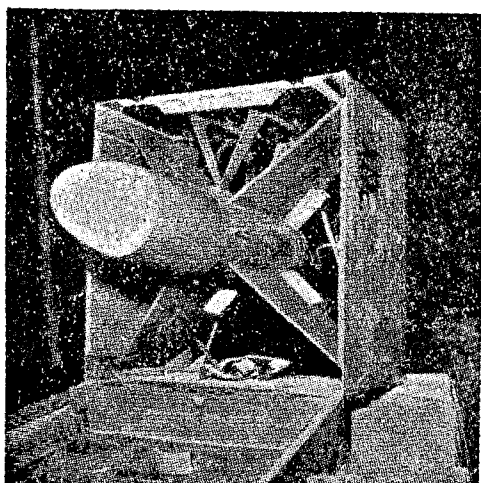
* הספרות שבסוגרים בגוף-הטקסט מציינת את הסדר המצוי שברשימה הניתנת בסוף החוברת, כמעטפה.

תרשים טכני של מערך סוללת קליעי .ס.ט. 10" ואורח הפעולה

או, בעצם, את כפתורי-הירי שאותו מפעיל מש"ק מאנשי הסוללה. לבסוף, כבל שאורכו עולה במקצת על 200 מטר, (אורך כזה — על-מנת להקל על בחירת מיקום נאות) מחבר את הגנרטור אל "מוצב-הקברניט" (7). עיקרו של "מוצב-הקברניט" — תיבה, ועירת-נפח אף היא, שבה מותקן "מוט-ההיגוי" (8). מוט-ההיגוי זה גודלו כידית רגילה, שנוח להניעה; הקברניט

נמתח חוט-המתכת — שהנו דק-מדק, אך רב-חוזק. משקלו הכולל של הקליע — היינו: של ראשו, ושל המנגנון להנעתו — הוא 15 ק"ג; הטוח ה- מכסימלי הוא 1.550 מטר, ומהירותו עולה כדי 80 מטר בשניה (300 ק"מ לשעה, לערך). פירושו של דבר שמשך-הזמן הדרוש לו כדי לעבור על-פני הטוח המכסימלי הוא 18 שניות בלבד. גבול צידודו — 18 מעלות; בצידוד זה משתמשים בשביל הכונת-יתר, לאחר שהקליעים כוונו כבר בערך אל- עבר המטרה ע"י מצב העמדה והכיוון שניתנו ל- תיבה בשעת הצבתה.

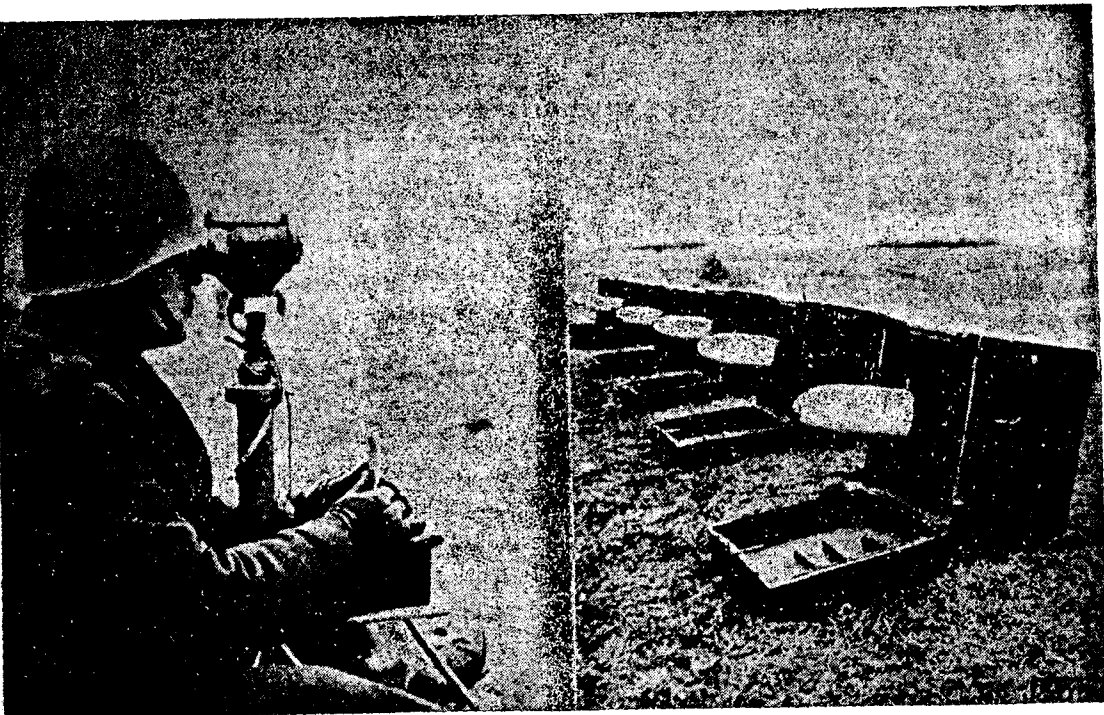

סוללת קליעים כנ"ל כוללת, בדרך כלל, ששה קליעים הממוקמים במיקום נוח, כלומר — כשהקלי- עין מופנים כלפי "מסדרון-התקדמות" גלוי-לעין או שלפחות יש במחפהו פרוצות מספיקות, המאפשרות את התצפית והירי, כלפי האויב, משיופיע בו.

ששת הקליעים מסונפים לכבלים חשמליים ש- קצותיהם מחוברים ל"בוחר" (ראה ציור) אשר תפ- קידו, "להתיר" בנפרד, כל אחד מששת הקליעים, לירי.

כבל יחיד מחבר את ה"בוחר" אל ה"גנרטור", — תיבה ועירת-נפח, אשר מנגנונה האבטומטי משדר- גלים "מגוונים" (5). בגלים אלה נמסרות "פקודות- הטיסה" של ה"קברניט" (6). האיש מנתח-הקליע שבסוללה, לקליעיו בטיסתם — (לכן אומרים ל- עתים כי פקודות הקברניט "מעובדות" בתיבת ה-

מראהו של הקליע מלפנים — ניתן כאן לראות כיצד אחוז הוא בתוך המשענות שבתוך תיבתו, המשמשת גם ככ"שיגור.

ה"מנחה" (או ה"קברניט") ליד מכשיר ההנחיה של הקליע "s.s. 10" ("קרקע-לרקע 10"), כשידיו על מוס-ההיגוי של מכשיר ההנחיה והוא צופה במשקפה אל המטרה ואל תעופת הקליע.

ומוצבי הקברניט, מתחילה פעולת-הירי בהצתת ה"מטען-ההודף, ובהעברת הקליע לבקרת הקברניט, ש"ינחהו עד ליעד. להבלטת-יתר של המפגן, בוצעה פעולת-הירי, כפי שאומרים בצרפתית, "במלוא ה"מחול" — כלומר, תוך כדי תנועות-ציוד נרחבות, בהן ניצלו את כל זווית הציוד, בעלת 18 המעלות, בעוד שבסוף מעופו הובא הקליע בקלות ע"י ה"קברניט בדיוק אל היעד. למעשה, בשדה-המטחים, ניתן להפוך כל קליעה לפגיעה במטרה — שהנה סנק נע — אפילו כשהקליעים נמסרים לידי חיילים צעירים, שכל אימננם להפעלת הקליע הנדון לא ארך אלא שלושה שבועות בלבד.

מענין הוא להתבונן בנסיקת הקליע ולעקוב אחרי מעופו. מורגש ברורות כי פעולת המטען הראשון, המטען-ההודף, שברקטה — פשוט הטילה את ה"קליע לאויר. תנועת הקליע באויר מעוררת את הרושם, משך שניות מספר, כי סב הוא על צירו; אך משמתחיל לפעול מטען-השני, והקברניט מתחיל להנחות את הקליע, יוצא הקליע לנתיב מעופו, ה"מתחלק לכיכרות-התקדמות שונות, כהתאם לגלים-

ששת הקליעים "s.s. 10" ערוכים בסוללה — במצב המאפשר לכאורה הכנת-ירי אידיאלית, אולם יתכן מגולה-מדי לגבי דוב המקרים של הפעלה אפשרית בקרב.

מחזיקה בין שתי ידי, כדי למנוע בעדה מלנוע בזווית רחבה-מדי. לפני הקברניט ניצבת הצובה, שניתן להגביה ולהורידה, ועליה משקפת הבאה להקל על התצפית במטרה, — בשעת מעופו של הקליע אל המטרה, ניתן בהחלט לעקוב אחר מעוף הקליע, הודות למאזן-הנתיב שבכרכוב ה"קליע, כן עומדת לרשות הקברניט גם תיבת-בקרה, המאפשרת לו, דוגמת לוח-המכשירים שלרשות טייס במטוס, לודא בתמידות כי פעולתם של מעגלי-הזרם הנה כתיקונה.

בחירת המקום בשביל "מוצבי-הקברניט" מותנית, כמובן, באפשרות לראות ללא-מכשול את "מסדרון-ההתקדמות", אשר מניחים כי ממנו יפציע שריון האויב; אך, מאידך גיסא, אסור להניח לנחותת תצפית זו שתביא לידי ולוול בחיוניות מתן מחסה לקברניט, אשר שומה עליו לפעול משך דקות מספר תוך בטחה מכסימלית, כשכל מעשיו נעשים בשלוה ושלטת-עצמית (חייב הוא לבצע שגשה משכר-ירי, בני עשרים שניות כ"א).

לאחר בחירת מקומות נאותים בשביל הסוללה

נובעים מהיותו כרוך בחוט-המתכת המחובר לקליע, שכן עלול הוא להקרע, שעה שיתקל תוך טיסה נפתלת במכשול; ב) מציאות שני טיפוסים קליעים כה דומים.

אשר לבעיה הראשונה, אף כי אין להתעלם מן הקושי שצוין כאן, יש לקחת בחשבון כי רק הנחיה באמצעות המכ"ם או האלחוט באה בחשבון כתחליף לחוט-הנחיה זה — ואזי, עלולה לבוא אפשרות של שידור גף-הטיה ממכשירי האלחוט שביחידות השריון של היריב; נוסף לזאת, ודאי כי גם מחיר ייצורם של הקליעים — אשר אין ספק כי השימוש בהם עתיד להיות מרובה — יעלה במידה ניכרת, אשר לטענה השניה, נדמה כי מוקדם עדיין להסכים לה או לשללה; דוקא השימוש-בפועל בשני דגמי-קליעים שונים — הוא שיבליט אולי אף תכונות אופייניות מסוימות, כך למשל ניתן לטעון כי אימונם של שני "קברניטים" לקליע ענין פשוט למדי, כי קל יותר לכל אחד מהם לפעול בכיוון אחד, מאשר לקברניט-מנחה אחד לפעול בכל ה"כיוונים כולם.

2. מסקנות טקטיות.

יש להניח כי בקרב היבשתי תהיה הופעתם של קליעים גנדי-טנקיים-מונחים-ממרחק אלה רבת-תוצאות. אמנם, גם עד כה הומצאו אמצעים שונים ללחימה גנדי-טנקים, כגון: — ארטילריה, מוקשים, "בוזקות", קנים-ללא-רתע; — אולי טרם הומצא כלי-נשק שיתאים התאמה-טגולתית לתפקיד זה, ויהיה בעל יעילות גבוהה — כמק"ב, למשל, בירי-מן-האגף גנדי-חיל-רגלים המתקדם במגולה.

יעילותם של קליעים אלה, נוחות הפעלתם, תפוצולם הקל-במיוחד, וכן העדרן של מסיבות ה"מונעות" בעד שימוש בהם, ושל מגבלות מכבידות עליו — כל אלה הפכו לדברים שכבר הוכחו-בעליל. דיוק-פגיעתם של קליעים אלה עולה על זה של הנשק הגנדי-טנקי המקובל עתה, בטוח של קילומטר אחד, מאבד כבר הקנה-ללא-רתע את כל דיוקו; ואשר ל"בוזקות", או סוגי מטוילי-רקטות אחרים, ואף המשוכללים ביותר, — הרי טווחם התכליתי נופל במידה ניכרת אפילו מזה, אמנם, המוקשים הם תכליתיים אך השימוש בהם כרוך במלאכת-הנחה ממושכת ומכבידה, והולם מצבים סטטיים בעיקר; כן יש לזכור כי למעשה אין לך יכולת לסלק את שדות מוקשי-אחיה.

לעומת זאת, היכולת להנחות את הקליעים הללו עד אל מטרם, ויהיו מהירות שריון האויב ו-

המנחים שמשדר הקברניט. כן נוצר הרושם כאילו הקליע "מתגנב" בשטח, ופונה אנה ואנה — ממש כאילו עשה זאת בכוח רצונו-הוא בלבד, בין שהוא עושה זאת למען עקוף איזה מכשולים, כגון גדרות או קבוצות עצים, ובין כדי לרדוף אחרי טנק, ה"מתנועע ומשנה כיוונו, במקרה הטוב ביותר לא יעמדו לרשות צותו של הטנק — אם גם נניח כי הספיק להבחין בהופעת הקליע — אלא שתיים-שלוש שניות בלבד בשביל להתחמק מפגיעתו; אך משך זמן זה, ודאי שהטנק צר מכדי לאפשר לכלי רכב-השריון המתקפים לחמוק ולהסתלק בהצלחה.

ברגע הירי נוצרת שלהבת בולטת למדי, המלווה קול-נקישה יבש — אך חסרת עשן — העלולים לגלות לאויב את מקומה של עמדת-השיגור. בטיסתו משמיע הקליע קול הדומה לזה הנוצר בשעת טיסתו של מטוס-הסילון — אך עצמתו, בדרך הטבע, קטנה בהרבה מרעש הסילון.

מן הראוי עוד לציין, בקשר לגוונים טכניים, כי גורם הרוח נמצא כמעט בטל, היות ובטיסתו מוחזר הקליע בתמידות למסלול מעופו הנכון, ויהיו התנאים שמסביבו אשר יהיו, יתר על כן, החקר שנערך ב"משך זמן ממושך מאוד (לשכלולו השלם של הקליע הוקדשו שמונה שנים תמימות) איפשר לקבוע סוגי מטענים שאינם רגישים לשינויי חום-וקור קיצוניים. ניתן, איפוא, להפעיל קליעים אלה גם באזורי ה"קוטב וגם בתנאי אקלים טרופי, דבר שיש בו משום יתרון עצום במקרה של התנגשות בקנה-מידה עולמי.

כן נערכו ניסויים-מסכמים, לירי קליעים מ"משאית, שבה נמצאו הקליעים וצידוד-השיגור שלהם, וכן אפילו מתוך ג"פ — ואף מתוך הליקופטר, דרך שיגור אחרונה זו (שאף הוסרטה) — טמון בה ענין טקטי רב — כי שלא-כמטוסים, מסוגל ההליקופטר לנצל את פני-ההקרקע, אף מבלי שיהיה ההכרח להשיג תחלה את השליטה באויר — שכן עשוי הוא לטוס ממחסה אחד אל משנהו, ממבצר אל מבצר, ולהפתיע את טנקי האויב המתקדמים (לפני שיגיעו אל מקום-הפעולה שהועד להם) או אף את הערכותם בעורף. תודות לתכונותיו אלו של ההליקופטר, ניתן אולי לשבש באופן רציני התקפת טנקים רבת-עצמה עוד לפני שהונחתה בפועל.

* * *

ויכוחים רבים נתעוררו לגבי שתי בעיות, ה"קשורות בשימוש בקליעים אלה: א) קשיים ה-

תנועות-החמיקה שלו כאשר יהיו — וכן הנדאות ה-
מוחלטת כמעט כי אכן יוצא מכלל-פעולה — הופכים
את הקליעים לגשק ממדרגה-ראשונה. בשעת ה-
ניסויים, גרמו פגיעותיהם של תחמישי-עשן פשוטים,
שהלמו בחלקיהם הרגישים של הטנקים, לגזקים שעל
אף היותם שניים-במדרגה, מנעו בכ"ז מן הטנקים
את היכולת לנוע.

כאן מקום לצין גם את הנוחות הרבה להסואת
ציוד זה מתצפית-קרקע ותצפית-אוויר אויבת. יתר
על כן, נראה כי ניתן להפעיל את הקליעים מעמדות
שכבדי ציר-ההתקדמות של שדרת האויב, תוך תיקון
הירי אנב מעופו של הקליע אל המטרה, ואין הכרח

לתפוס דוקא עמדות בולטות או מגולות מדי, או
החשודות לאויב מלכתחילה ומעצם-טבען (כגון, פתח-
ההצצה של מיצר או של מסדרון-התקדמות). ו-
לבסוף, יש עוד להצביע על קלות-משקלו המפתיעה
של ציוד זה — אדם אחד יכול לשאת שני קליעים
בידיו — וגם על קלות הצבתו של ציוד-השיגור.

אין ספק: — קליעים אלה, לאחר תוצאות ה-
ניסויים האחרונים, פותחים דרך המבטיחה רבות
בתחום ההגנה והלחימה נגד טנקים.
יש לזכור עוד כי הניסויים שנערכו עתה לא היו
אלא ניסויי-מטות, וידוע לכל, כי תוצאות ניסויים
כאלה נתגלו תמיד כעולות על אלו המושגות במציאות

נשק צרפתי חדש - ממוצא גרמני

בשנים האחרונות הפליאה צרפת לעשות בפיתוח מערכת כלל-מלחמה אשר תהלו את צרכיה המתפתחים
חיש (המשטנים תכופות) של להמה בתזמנו.

ברבים מן הכלים האלה היה משום גילוי רוח ההמצאה הצרפתי המובהק, ובאחרים — משום השאלה או
חיקוי, אכן, המקור להשאלה שימשו בזמן האחרון בראש וראשונה דגמי-שקורכב אמריקאיים. אך דוקא אחד
הבולטים ורבי-הענין שבחידושי מערכת החימוש הצרפתית — ממוצא גרמני הנו, אלה הם הקליעים-המונחים
הנגד-טנקים, אשר הופעתם בצבא צרפת עוררה הדים וביירוים במקומות לא מעטים.

לדברי אנשיהמקצוע הגרמניים, הסתמנה ב-1944 תביעה כה נמרצת וחיונית למתן כלל-נשק נגד-טנקים
שטוחם יעלה על זה של "אגרוף-השריון" של הרגלים הגרמניים, ושל "מגור-השריון" (מעין "בזוקה" גרמנית)
שלהם, עד אשר אפילו במצבו הדחוק של ה"רייך" אותה שעה נאלצו לגשת לפיתוחו, מן-היסוד, של כלל-לחימה
חדש בתכלית. כובדם של כלל-הירי בתחמושת מהירות-תעופה הוציאם-מראש בכלל חשבון וחייב חיפוישים במגמה
לקליע חלול-מטען, איטי-תעופתו אך עם זאת בעל מחץ רב ברגע פגיעתו. אכן, הבעיה — בעית-ידיו היתה,
קליע שתעופתו איטית — מפגר אחרי תנועות המטרה, ונמצא מחטיא מטרתו. לא נראה כאן מוצא אלא הנחית
הקליעים תוך-ידיו תעופתם.

אותה שעה כבר עסק חיל-האוויר הגרמני בפיתוח פעיל של קליעים מונחים (רקטות — ופצצות). אכן,
אף אותם כלל-ירי וקליעים שנועדו לירי תוך הקרקע נגד מטוסים, ואשר הם שהיו הקרובים ביותר בתכונותיהם
למה שנדרש מנשק נגד-טנקי, גדולים וכבדים היו מלהתאים לתכלית זו. ההשואת בתונוי הפעולה של קליעים
מונחים נגד-מטוסים מזה, ושל הנגד-טנקיים מזה, מעלה את התמנה הבאה:

קליעים נגד-מטוסים:

קליעים נגד-טנקיים:

1. טוח לחימה רב.
2. מהירות נידותה הרבה של המטרה — ועל כן:
3. מהירות רבה של הרקטה.
4. מטען-נפץ גדול.
5. העדר מכשולים בתעופה בחלל האוויר.
1. טוח-לחימה מועט יחסית.
2. מהירות נידות מוגבלת של המטרה — ועל כן:
3. מהירות רבה של הרקטה.
4. מטען-נפץ קטן (מטען חלול).
5. הפרעות תעופה בשל קרבת פני הקרקע, מכשולים
טבעיים ומלאכותיים.

יצוין, כי בעוד שכלפי מטרת סטות רצויה מהירות רבה של הרקטה, הרי בתפעולה נוחה יותר מהירות
טובלת הנותנת שהות ממושכת יותר להנחות את הקליע ולכוון את היגיו על המטרה, ומעלה על ירי כך את
סיכויי הפגיעה. כן ברור היה מראש כי לא בכל התנאים תצלחנה רקטות נגד-טנקיות מונחות-מרחוק להפעלה.
טוח-לחימה מועט מדי לא ינית שהות להיגוי הקליע, יער, או מכשולים אחרי במסלול התעופה, מכבידים על
הפעלתו או אף מונעים בעדה. בשל נומך המטרה קיימת הסכנה של נגיעה בקרקע שלא ברצון המפעיל. הכלל —
כבהפעלת כל נשק, מצויות כאן מסיבות-הפעלה נוחות — ומכבירות.

בקץ 1944, לאחר מחקרים, חישובים ועבודות הכנה, הוחל במעשה הפיתוח. משלוש גירסאות-רקטה
מונחת-חיל, רקטה מונחת-אלחוט, ורקטה מבקשת-מטרה — הגיעה לידי דרגת-פיתוח ואפשרות שימוש מעשי
הראשונה שבהן. אכן, כדברי מקור גרמני, "בסוף 1944 וביחוד ב-1945, השפיעו התקפות-האוויר, קימוצים
בתנועת רכב-מנוע והחזיתות הקרבות-החולכות יותר-יותר, השפעה כה מעכבת עד אשר אי-אפשר היה עוד
לדבר על קצב-פיתוח שיממה כלשהו לקצב תקין."

הקרב. בשדות-תרגול — גם מציאותם של הקליעים וגם הופעת שריון האויב, הנם דברים שנקבעו מראש, ועל כן, גורם ההפתעה, וכן גורם ההחפזות בביצוע, אינם ממלאים כאן כל תפקיד. לכן, שעה שאנו באים לחשב את החישובים — שומה עלינו לצאת ממצב-קרב, רבי-התנועה, בין במצבים דפנסיביים ובין אופנסיביים, עלול כל גוף-גייסות להתקל באופן בלתי-צפוי בשריון אויב, שזר-ההגיון מחייבת, אי-פוא, כי על-מנת להפיק תועלת מכסימלית מ-קליעים אלה, הכרח הוא כי יתלוו בתמידות אל חיל-הרגלים, — ממש ככל שאר סוגיו של נשק-הליווי — וכי יהיו חלק בלתי-נפרד בחימוש-

הקיצוצי, וזאת — עד לדרגים הנמוכים ביותר. אכן, בשל הצורך באמצעי-תובלה בשביל הקליעים (מש-אית או ג'יפ) דומה כי קשה יהיה לספח את הקליעים לדרג שיהיה נמוך מזה של פלוגה, מה תהיה, איפוא, כמות הקליעים שתוקצה לה? ממבט-ראשון, נראה כי אין זה מוגזם להציע הקצאת "סוללה" בת ששה קליעים — ואף להוסיף דרג שני כזה, כדי להתגבר על כל הפתעה אפשרית. והרי דבר זה לא ידרוש אלא אנשים אחדים, ואילו בעוצבות-שריון או יח"ד-ות-סיוור ודאי שיש להחדיר את הקצאתם של ה-קליעים אף ליתר, "עומק" ולפצלה משנה-פיצול.

נראה כי הפעלתו התכליתית של סוג-נשק זה

הרקטה מונחת-התיל היתה מופעלת על-ידי הצתת מטען-הודף של אבק-שרפה, ממתקן-ירי הנמצא במחפה, תוך הגבהה בכיוון אל המטרה, את מלאכת ההיגוי אפשר היה לבצע בכל מרחק ממתקן-הירי אשר יראה כרצוי; ההיגוי נתבצע באמצעות שתי ידיות-הכנה — אחת לגובה ואחת לצידוד. מטען הנפץ (מטען תלול) נקבע בקצה הקדמי של הרקטה.

עד כמה קצר היה, יחסית, המרחק בין מלאכת הפיתוח הגרמנית לבין אפשרות הפעלת הכלי החדש בחזית אפשר לראות ממספר פרטים ולקמן:

פיתוח חלקי הרקטה ומטען-הירי הושלם, ולשם בחנים נורו כמאה קליעים; בניסויי-הירי האחרונים, במרס 1945, אפשר אחוז הפגיעות להניח כי כעבור זמן קצר ביותר ניתן יהיה הכלי החדש להפעלה בחזית. בראשית 1945 כבר יוצר חלקה הגדול של ה"סדרה" הניכרת הראשונה, של למעלה מ-1000 קליעים, שנועדה לעריכת בחני-ירי למתן אש-המונית, אכן, לירי עריכת אותו מבחן כבר לא הגיעו הדברים.

יצוין כי לתכלית הכשרת ה"קליעים" (הקברניטים) שעליהם היגוי הקליע, הותקן מתקן תרגול פשוט, בגודל מוורטיד, אשר אפשר הצגה קרובה למציאות של המטרה ושל הרקטה-המונחת גמיחה.

לא חסרו גם שיקולים לשימוש-חירום בקליע החדש שטרם הופעל. הפצצות מטוסי הברית מנמיכיהטוס הגיעו מאו המלישה לצרפת בקיץ 1944 לירי ממדים, אשר כדברי הגרמנים, לא ניתן היה עוד לשאתם. קמה תביעה לנשק-תגובה כלשהו, שיפגע במפציצים מנמיכיהטוס, או לפחות, ירתיע אותם על ידי מידת-סיכון מוגברת לגביהם. נתכוננו לשימוש בקליע המונחה הנגרנטקי, אלא שצורך אליו מרעום אקוסטי, בחלק הקדמי ביותר של הרקטה, לפני המטען החלול — וניתן היה להשתמש ברקטה כמות-שהיא, הן נגד טנקים והן נגד מטוסים מנמיכיהטוס. אכן, בשל הטות המועט של הרקטה ומהירותה המוגבלת לא ניתן היה להשתמש בה אלא נגד מטרת הטות במישור בכיוון אליה. פעולת המטען החלול נראה היה שתספיק להשמדת מטוס, אפילו תתפוצץ הרקטה במרחק/ממנו. עם זאת הבינו כולם כי "לא היה בהפעלת רקטה זו נגד מטוסים מנמיכיהטוס אלא משום פתרון-חירום חלקי בלבד", אלא שניתן היה להשיגו באמצעי תוספת אמצעים מעטים ופשוטים, ומבלי לגרוע מאפשרויות ההפעלה נגד טנקים. ברם, לירי ניסיון של פיתוח נוסף זה לא הגיעו הדברים.

ההערכה הגרמנית לנתונייהם ואפשרויותיהם של שלושה אמצעי פגיעה — פגז בעל מבנה רגיל, רקטה, ורקטה-מונחת — מצלה את התמונה המעניינת הבאה:

1. פגז רגיל.	2. רקטה.	3. רקטה-מונחת-מרחוק.
א. סיכויי הפגיעה: טובים.	א. סיכויי הפגיעה: רעים.	א. סיכויי הפגיעה: טובים.
ב. משקל מתקן-הירי (תותח): גדול.	ב. משקל מתקן-הירי: מועט.	ב. משקל מתקן-הירי: מועט.

נמצא כי הרקטות המונחות מרחוק מצרפות בתוכן את היתרונות העיקריים של התותח מזה ושל הרקטה מזה.

דעה גרמנית אומרת כי "ניתן על כן בהחלט להבין את מאמציהן הקדחתניים של מדינות רבות לקדם במהירות את הפיתוח בתחום זה". ניתן לשער כי לגבי הגרמנים אין אלה זכרונות בלבד — זכרונות על "הרקטות המונחות מרחוק" הראשונות, אשר נועדו במידת הירוד (למחבר הגרמני — המערך), להפעלה מן הקרקע נגד מטרת קרקע נראות-לעין, ויש להניח בודאות כי ההזדויות הגרמנית המחודשת לא תנזיח אף היא מסלול פיתוח זה, בו נצבר כבר ניסיון בעבר, ואחרים — וצבא צרפת בראש וראשונה, הספיקו בינתיים להתקדם ולהשיג שכלולים נוספים.

מערכת "מערכות" ראתה ענין לצרף ולהביא בפני קוראניו פרטים אלה ליד סקירתו רבת-הענין של קול-ליווי ז', פרה-דנשי, הניתנת במדור "כלי-קרב" שבחוברת זו.

רכבי-מנוע צרפתי קל

שהותקנה על חלקו האחורי מערכת-סוללה של קליעים "s.s.10" אשר ניתן להפעילה ממצב זה. הניידות של כלי-הרכב מפצה כאן, כנראה, על ריכוז-היתר של הקליעים ועל קשי הסוואת הסוללה. יצוין כי במצב זה מותקנים הקליעים במישרין על הלוח שבצד האחורי של הרכב, מבלי שיהיו נתונים בתוך התיבות, כרגיל; הצבת הרכב היא הקובעת לגביה את הכונת-המוצא לירי, הניתנת להם כרגיל ע"י הצבת התיבות.

חות" ובהקמת פלגת מפעילי-קליעים מיוחדת. הנה במרחק-מה מאחרי היחידה אליה היא גלוי — אין עוד לבנות את השימוש בנשק כזה על הפעלת המידית-הפתאומית. מכאן תחשיבות הרבה הנודעת למש"ק שהתמחה-במיוחד, אשר — בדוגמה לצופה-הארטילריה — יהיה ביכולתו ובאפשרותו ללא-הפסק "לעכל-במותו" את השטח מבחינת אפשרויות התפרצותם של טנקים אויבים, והתערבותם המהירה של הקליעים. מובן-מאליו כי הדרגים הגבוהים-יותר יתמידו לעקוב אחר המצב הטקטי, למען יוכלו בבוא-הצורך להפנות תגבורת באמצעי-לחימה נגד-טנקים אל האזורים הנתונים ביותר לפגיעות אויב.

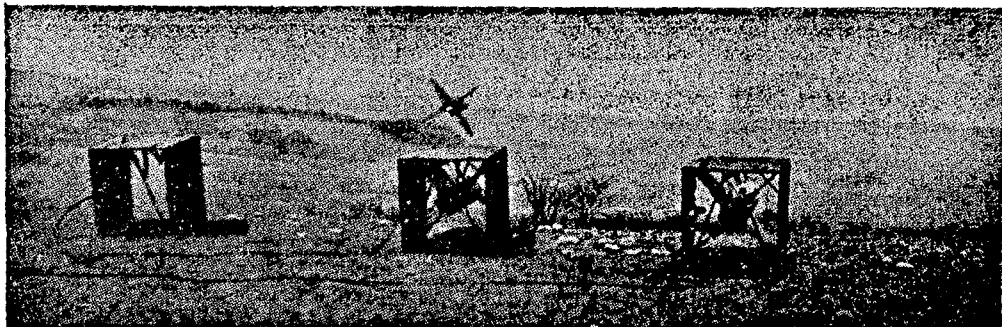
שיקולים ומחשבות אלה, שאינם מתימרים כלל לחדש דבר, מקבלים בכ"ז חשיבות רבה נוכח תנאיה של הלחמה האטומית — אשר מנקודת הראות בה אנו עוסקים כאן, מציינים אותה המרחקים העצומים שיפרידו בין יחידה ליחידה, והערך המוגבר שיוכר בה להצטלבויות-הדרכים ונקודות-ה"המעבר-שבה" — רח" (9).

כתוצאה מקיום אופייניים אלה של לחמה-אטומית, תאלץ בעתיד כל יחידה — בין אם היא חונה ובין אם היא נעה — להגן על עצמה משני כיוונים לפחות: כלפי חזיתה וכלפי אחד מאגפיה — ואולי אף כלפי העורף. פשיטותיהם של טנקים החודרים לעומק המערך והמגיחים כלפי יחידה מתוך החלל-הריק שמסביבה עלולות להפתיעה בכל אתר-ואתרה. על כן דבר-בעתו הנה הופעתם של קליעים נגד-טנקים חדשים אלה, אך, עם זאת, הכרחי הוא כי הפעלתם תוכן תמיד מראש מבחינה טקטית. זאת ועוד. בדפנסיבה נוכח ההתמתחות-לרוחב

תלויה בעוד תנאי חיוני נוסף, והוא: חקר מתמיד של פני-הקרקע, שיבוצע על-ידי מש"ק שיתמחה בכך, במגמה לקבוע את האזורים או מסדרוני-ההתקדמות ששריון האויב יעדיף להשתמש בהם, ואת היעדים שהלו יהיה להוט במיוחד לכבשם. והרי מבחינה זו, רב השוני בנתוני השטחים.

במצב דפנסיבי, ניתן תמיד לבצע חקר זה, וגם שיהיה צורך להשלימו ולשפרו בהתמדה, כפי ש-נהוג לגבי הנחת שדות-מוקשים. — אגב, יש לציין, כי שדות-המוקשים לא ייעלמו עם הופעת הקליעים — וזאת בשל הסיבה הפשוטה-בתכלית, כי את שדות-המוקשים ניתן להניח אף מעבר לטוח של 1550 המטר, שהוא, לצ"ע, טוח-המכסימום של קליעים הנדונים. נמצא, כי שני אמצעי-הגנה נגד-טנקים אלה ישתלבו, איפוא, ברוב-מועיל איש-ברעתו על גלשישה הקדמי של העמדה ששומה ל-הגן עליה.

לעומת זאת, בשלב האופנסיבי תכופות לא תהיה תועלת כלשהי ב"סוללות" קליעים מונחים-נגד-טנקים ממרחק, אשר תסתפקנה בכך כי תנענה ללא-יוזמה בעקבות גייסות מתקדמים. שכן, במקרה ש-יפציעו במפתיע טנקים-אויבים, תאבד לקליעים עד מהרה המעלה שבטוחם, בעל 1500 המטר, ותרד עד לאפס — בשל משך הזמן שידרש להם לבחירת עמדת-הירי וההצבת הקליעים ומתקן השיגור. ב-מצבים כגון אלה לא תתאמתנה התוצאות שהושגו במטוחי-הניסוי, כשהמדובר הוא בכלי-נשק נ"ט המופעל בידי אדם אחד — הרי ניתן ללוחמים קדומניים להפעילו ב-רגע, אך משנוצר ההכרח בחלוקת תפקידים בתוך קבוצת מפעילים, בהתמ-

הקליע נורה...

כיוון עלול-סכנה. סידורים מעין-אלה נראים, איפוא, מפוקפקים למדי.

לעומת זאת, נקודת-התורפה בהפעלת קליעים אלה טמונה בהכרח לצפות ולהתבונן בטנק האויב במשך כל מעופו של הקליע. והרי, עם אות האזעקה הראשון בשדרת טנקים, יכולים הללו לאבטח את עצמם, בעזרת מסך-עשן שיפרסוהו באמצעות ה-ארטילריה, שתטיל שיטתית את פגזי-העשן שלה אל-פני התקדמות שדרת-הטנקים הנעה, בין באמצעות התותחים בעלי-ההיסע-העצמי, הנעים בעקבות הטנקים, ובין באמצעות המתקנים המיועדים לכך, בהם מצויידים הטנקים עצמם. לדוגמה: הטנק AMX מצויד בארבעה תחמישי-עשן, שהוא מפ-עילם לאחר תוקפו טנק אויב, על-מנת למנוע בעד השבת-אש מצד הלו, וגם כדי לחפות על תנועות התמיכה שלו-עצמו. קל מאוד יהיה להגדיל את הקצאת תחמישי-העשן לכל הטנקים, ברור כי לנוכח הקליעים, החדשים יאלצו מעתה הטנקים להתקדם רק תחת חיפויים של מסכי-עשן הבאים בתכיפות זה-אחרי-זה.

יפלו הדברים כאשר יפלו, נראה על כל פנים, כי ההתמודדות עתיקת-הימים שבין השריון והפגז הגיעה עתה, עם הופעתם של הקליעים הנגד-טנקיים המונחים-ממרחק, לשלב בו רוכש לעצמו הפגז המעופף יתרון רציני על מגן-השריון הנגדי. לא נסתכן הרבה אם ננבא לקליעים אלה עתיד רב-רושם, והרי הם נמצאים עתה רק בראשית דרכם. לעת-עתה, החלו לחלק ליחידות רק את ה-קליעים מסוג „ס. ס. 10“.

בתמרונים שנערכו בסתיו האחרון, צויידו ב-קליעים אלה יחידותיה של הבריגדה-הנסיונית „ה-רומח“ — ואכן, המשתמשים בהם הביעו את שבי-

ההפיצול, שיהפכו למצב-הדברים המקובל בזירת-הקרב של לחמה-אטומית, תופקד שמירתן של ה-נקודות רבות-הערך מן הסוגים שצוינו לעיל, בידי יחידות קטנות, ויחידות אלו תוכרזנה להערך כמעט לכל-הכיוונים. ואם כך — הרי שגם כאן תהיה נודעת לחקר השטח, בשימת-לב ובמדודק, חשיבות רבה — חשיבות שערכה אינו נופל, בעצם, מזו של הקליעים החדשים גופם.

*

האפשר יהיה לעשות את השימוש בקליעים עי-הליקופטרים, שיחרונותיו כבר צוינו כאן, לדרך-שימוש כללית ומקובלת? הרושם כיום אינו כך. דרוש לכך כי מספר רב למדי של כלי-טיס כאלה יעמוד לרשותם הישירה של הגייסות-הלוחמים; ואין לשכוח גם את המגבלות הכרוכות בשימוש כזה. מכל מקום, אנו יכולים לתאר-לעצמנו כי ה-הליקופטרים חמושי-הרקטות ימצאו בדרגים גבו-הים-יותר, אולי עד לדרג הדיביזיה, ואין ספק כי התערבותם ברגעי משבר, כגון שעה שהתקפות רבתי של טנקים שטפו את מערכת-ההגנה הקדומ-גית, תהיינה לה תוצאות מוחשיות.

בותר לנו עוד לראות, מה יהיה עשוי להיות האמצעי הנגדי שיטופח להתמודדות בקליעים הנגד-טנקים — מאחר שכל נשק חדש מעורר מיד את השאיפה להמציא „תורפה למכה“. ראשית-כל, מונה המחשבה אל החוט שהקליע משלשל אותו אל מ-אחריו, ושניתוקו יוציא את הקליע מכלל-פעולה. ואם אפשר לתאר-לעצמנו, כי יהיו אלה מערכת קרסים-עוצרים, או משדות-של-להבים, שיהיו מות-קנים על כלי-רכב, שינעו לפני הטנקים? אולם אז הכרחי יהיה להעביר אמצעי-מגן אלה ללא-הפסק ממקום למשנהו על-מנת לחפות על הטנקים מכל

צבאות המשתייכים אליו. אכן, ארוכה הדרך עד אשר כלי-נשק חדש יוכיח את עצמו בפני הועדה-להאחדת-הנשק של הפיקוד-העליון-האטלנטי. אילו היתה ועדת-ההאחדה הנ"ל מאשרת את הנהגת "ס.ס. 10" ו"אנטאק", היו כלים חדשים אלה מוצאים את עצמם בחברתו של הרובה הבלגי החדש "רובה אבטומטי קל F.N. (30)". (קצר-הקנה בן 7.62 מ"מ), אשר האנגלים, ביאה לספורטאים-מבטן-ומלי-דה, העטירו עליו שפע שבחים וניאותו עתה ל-קבלו ולאמצו בצבאם.

עו"ת-רצונם המלאה מתוצאות השימוש בנשק זה, וכן צויינה העובדה כי חיילים שהגיעה שעתם להשתחרר עם סיום שירות-החובה שלהם, התנדבו להאריך את שירותם בשמונה ימים נוספים על-מנת שתהיה להם ההזדמנות להשתמש בהם ולהפעילם במסגרת ה-תמרונים.

מספר צבאות זרים התעניינו כבר התעניינות רבה בקליעים אלה. הדבר האידיאלי הוא — אם יורשה לי לדבר כאן כמי ש"משוגע לענין זה" — אילו היה "נאטו" מקבל אותם ומנהיגם כציוד תקין בכל ה-

טבלה להדגמת ההבדלים בין "ס.ס. 10" ("S.S. 10") לבין "אנטאק"

חלקי הכלי תכונותיו וייצורו	"ס.ס. 10" ("S.S. 10")	אנטאק
השם ומובנו	ראשי תיבות: "מיועד לירי קרקע" — בתוספת מספרת-הסידור רי של סדרת הייצור. (Sol—Sol+N=de Faervication)	קליע נגד-טנקי מונחה-ממרחק. (Engin Téléguidé Anti-Char)
תיבה	מבנה קוביה, עשוי עץ.	תיבת מתכת, מלבנית.
חוט-להנחיה	אחד.	שנים לגלי-ההנחיה — מהם אחד מותקן בזוג המדחפונים המאזנים והשני בזוג המדחפונים המאזנים.
מוט-היגוי	אחד.	שנים, המורכבים זה בצד זה, על מין פיגום.
מנחי-הקליע	אחד, הפועל לכל הכוונים.	שנים, כשכל אחד פועל לכיוון אחד, וסיכום פעולותיהם מתבצע בקליע עצמו.
משך ההדרכה למנחים	קצר: 2—3 שבועות.	קצר מאוד.
אורח הטיסה של הקליע	הקליע סב איטית על צירו האורכי (דוגמת 129).	טיסה מאוזנת (ישירה ואופקית, דוגמת מטוס).
מהירות	80 מטר/שנייה.	גבוהה מזה במקצת.
בכל שאר הנתונים, קיים דמיון בין שני הדגמים, גם אם קיים שוני-מה		
יצרנים	"מפעל התעש האירי" לשעבר. עתה: — החברה הצרפתית לחקר הציוד האירי ולייצורו (חברה ש-הולאמה).	מנהל חקר החימוש וייצורו (שיין למיניסטריון-ההגנה הצרפתי).
שלב הייצור	ייצור בסדראות.	בשלב ניסוי, לפני הייצור בסדר-אות.

„עבודת־מחץ“ באום־צאבר

והמדבר במצרים. כמה מן הדברים שבכתבה תמוהים. מכל־מקום, על רקע ההתמעטות המפתיעה בשנים ה־אחרונות, של כתבות בעתונות הרצינית של בריטניה המשקפות את המתרחש בארצות־ערב, יש ענין באופיה ותוכנה של כתבה זו המוגשת לציבור־קוראים לא־מבוטל בבריטניה.

המערכת

בשבועון הבריטי הנודע „ניו־סטייטסמן אנד ניישן“ הקרוב לזרמים האפוזיציוניים (ויצוין כי בשנים האחרונות היה לאחד משופרות־ההסברה שנסו להעלות את ערכה ואפשרויותיה של „מצרים המהפכנית“ בעיני קהל קוראיהם) — נתפרסמה בסוף הקיץ כתבה קצרה מאת „סופר מיוחד“, על נסיון התישבותי בגבול שבין המזרע

שום מרבדים אדומים לא נפרשו לרגלי שעה שהגעתי לאום־צאבר, הכפר־לדוגמה החדש ברצועת־ארץ מרבית ל־שעבר, במצרים התחתונה. לא הייתי אלא אחד מאלף וחמש מאות האורחים. אי־שם, גבוה מעל לראשי, הכריז רמקול שהיה מותקן בכיסר המרכזית: „עובדי חברת, שלי, התיצבו בגוש 416“ ואחר: „תלמידי בית־הספר מאלכסנדריה, הכנסו לארוחת צהריים“ אחדות מקבוצות האורחים — במצב־ירות של המון ביו־הג — החלו בסיווריהם המודרכים; אחרים שיחקו בכדור־עף באחת מפינות הכיסר המרכזית. חיל ומלח רכונים היו יחדיו, מהורהרים, על גדר מכלאת־בקר חדשה, כדי להתבונן בפר פריזי משובת, בעל „גבורות“ רבת־החילה. לפתע התקרב אבטובוס ופרק מעליו מטען אגושי שעניו לחכלית ומצלמותיו בידיו — עשרים עתונאים מארצות־הברית. מצב רוחם היה הפכפך ובלתי יציב הדרך המדברית מקהיר היתה ארוכה, וקטעיה האחרונים לא־ישרים. „חמש שעות מקישות שיניך אלה באלה בכדי לבוא ולראות ערוגת ירקות — אלהים! היתה הערתו המודגשת של בן־פנסילבניה חסון גוף עת נכנסו כלנו פנימה לקבלת „תודיך“ על אודות הוברים אשר היינו עתידים לראות.

פתחתי אתו בשיתח שכנוע הגיוני, בנימה ידידותית. „זה קצת יותר מכך, ללא ספק, כיבוש המדבר ועיבורו. הדבר כמעט שלא נעשה קודם לכן בחלק עולם זה.“ איש פנסיל־בניה, אף הוא בנעימה ידידותית, ידע להשיב מידה כנגד מידה: „ואינן זהו מקצת מנעשה חלוציות. אבל, אליו אנו עושים זאת זה עידן ועידנים.“

המיוז המצרי הצעיר שפרש לפנינו את מפת „מחוז השחרור“, משישבנו במשרדו, לא נתרש בשל מצב־הרוח הבקורתי של כמה מאורחיו. הוא סיפר את סיפור המעשה ב„מפעל השחרור“.

המכשול העיקרי הניצב לפני מצרים, הסביר המיוז, הוא ככך שהאוכלוסייה הגדולה כלואה בעמק הנילוס הצר, פחות

מ־4% משטח הארץ מעובדים הם. אולם את שטחי המדבר הגדולים, המשתרעים משני צדדיו של עמק היאור, אפשר להפרות באמצעות מים — ואכן כך היה בתקופת הרומאים. אמילו המלך־לשעבר, פארוק, גידל עצי מנגו וגפנים בשטח קטן שהיה לפניו מדבר. עתה החל השלטון המהפכני החדש ב„פרויקט־חוצה“ בקנה־מידה גדול אל המדבר. „מחוז־השחרור“ יכיל, בעוד 15 שנה, 2½ מיליון דונם מניבי יבול. עד כה יושרו 20,000 דונם של חולות־נוודים, הושקו ועובדו. המיוז שלנו תיאר את שיטות הפעולה. הללו היו ממש צבאיות. שבעת אלפי „אנשי גרעין“, או „פועלי־מחץ“ נפרסו בשטח. הם לא הורשו להביא עמם את נשיהם או ילדיהם. כן טרם הובא לאזור שום מתישב קבוע, כאשר תגעה 300 משפחות המתישבים הראשונות, הקיץ, „יונקו“ קדימה „פועלי המחץ“ ויכינו את ככרות האדמה הבאות. הוצאות למאמץ ההתחלתי היו גבוהות, והממשלה תשמור בידה את הפיקוח על האיזור במשך חמש שנים נוספות, כדי לקבל חזרה חלק מהשקעותיה. „בעצם“, אמר המיוז, בהגיעו את המקל ש־שימש לו כדי להצביע על הלוח שלפניו, „הישובים יתגדלו במקל־קטיב“.

השאלות מצד אנשי פנסילבניה, מינוסטה ושתי הדאקוטות, הומטרו בו־ואחר זו במהירות :

„המיוז, התוכל לומר לנו במה גבול מפעל זה שלך מתבנית קומוניסטיה?“ „נניח שאירמי מהמתישבים ירצה לעזוב את המחוז ולעבור למקום אחר, היתה חפשי לעשות זאת?“ „נניח שאירמי מהמתישבים הללו ירצה לחסוך כדי לקנות מכוננית, כיצד יוכל לעשות זאת?“ פני המיוז אדמו כעס־בניה. הוא לא אהב פולמוס פוליטי. הוא הרחיב את הדיבור על „אביע החירות“, על קואופר־טיבים שעתידים להיווצר, על מועצות כפרים נבחרות, אשר בבוא הזמן הן תהיינה המחליטות בעניינים.

מומחי הממשלה אמר, "ישטשו ויתמוגו עם הרקע". אבל ברור היה כי מקשרהקושרות האמריקאיים, על כל יחסם ספוגיהוקשרות, נתקלו אצל גישושיהם בבקשה שהנה מר כות: האפשר לבצע מהפכה אמריאית גדולה, מעין זו של מחוז השחרור, בין בני אדם מפגרים — ללא משמעת טקסית? האפשר להתליף אירעם את הכפיה בצורות חיים המקוריות?

שם, בכבישי "מחוז השחרור" אותו בוקר, ברור היה ש"הולכת ומבוצעת עבודה קשה וממשית. סקרייטרים ודחפורים היו מפגרים בתנועה וכל על שדות שהושקו זה לא סבר. תעלת ההשקאה נתונה היתה בשלב הארסה צפונהמערבה. יכולי אבטיחים, חיסה, בצל ואספסת הבשילו הזלכו. בית חדשה ללבנים היה פולס לבנים מוצרימכונה לשם בנית כפרלוגמה שני. באומצאבר עצמה (הקדירה על שמו של "מקדשהשם" שנהרג במערכה עם הבריטים על תעלת סואץ) ניתן ל"פועליהמחץ" סיפול נאות, באיירה של עירגנים. לכל משפחה היה בית בן 2 חדרים עם מטבח וחדר רחצה. קיימות ככפר מככסה אבטומסית ומאפה, שעובדים בהם סולעים רצינראשית במדים לבנים (נהגו הסרקטורים לובשים מדים אפורים). פועלי הסרקטורים עובדים "משמרת" של 6 שעות ביום, יום העבודה של האחרים הוא בן שמונה שעות. אך כאשר שאלתי את המנהגס הראשי אם מתפתחות אגודות מקצועיות, חייך והגיד ראשו לאות שלילה.

ב"מרכזי הבידור" המרוהטיםבנותות שבאומצאבר, היו אך סינבים מועטים לכך שמעוררים התארגנות מ"למשה" בן 7000 הפועלים. משמעת והתמכרותלחפסיד הן שתי המלים שצמרועלו מאליהן במחשבה. שלושה "קציני סעד" צעירים אמרו לי כי משימתם העיקרית היא ללחום בשתייה ובעישון. (מנהיגיו מאמנים שעבודה טובה אינה יכולה להתנהל בנשחות נשים ותוך שתיים אכזהול").

לפני זמן קצר הוצב מחוז על אודות מעבראדמה דמינוי שסעה בהבנת פקודה שניתנה לו — דבר שהביא לתוצאות הרות"שואה ליכולו. חומרהוקרואה העיקרי בשולחנות חדר הקרואה היה "הפילוסופיה של המהפכה", ספרו של נאצר. אך בלב אורה של טכנוקרטית ותעמולה מהפכנית, היה אחד המקרים המצריים, את דברתי, דקהבתנה ומאופק יותר. תפקידו במפעל הוא להורות למתישבים המגיעים את עקרונות הקואופרציה ואת ביצועהלמעשה — דברים אשר אותם למד הוא עצמו ב"חברה קואופרטיבית לממברסינוג" של מאג ציסטר. בקרב אנשים בעלי נטיון אורחי מועט, זהו תפקיד לומן ארוך, אצל, אך נוכל לבצעו אם נתת לנו ההזדמנות.

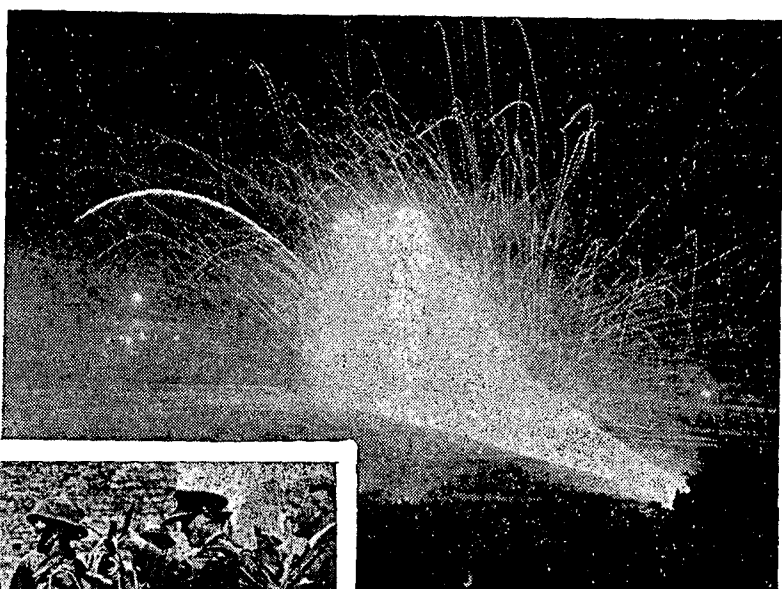
כאשר תובאה משפחות המתישבים הראשונות אל "מחוז השחרור", הקיץ, יסיפו לשלוש עקרונות "הגרעין". כולם יבחרו במיוחד. על הגברים להיות למטה מגיל 30 — חילים משוחררים, מוסמכי כתי ספר או איכרים מנוסים. אולם במקום או במאור — עם גדול השטה הניתן לעיבוד ולבשירשו יותר אנשים כדי לעבוד — היה הכרח להעביר לשם משפחות פחות מוכשרות ופחות נוחותלהסתגלות. בלאכת החזרת ייעות והרגליםחברתיים חדשים תהיה קשה יותר. היבוא במועד קואופרטיבים ומועצותכפר תחת ה"משמעת הריכוזית, שראוי כי דמותה נתעצבה במאמץ ראשון זה צד מהפכני הצעירים של קולוג נאצר לכבוש מחדש את המדבר?

התמונה למעלה מימין:

לא סתם זיקוקירינור, כי אם "תאורת שהוקרב" הנוצרת עקב מתןאש ועשויה לסייע למתןאש מכ" חת: ספגן עצמת אש. כ"מצודת באינג", בסיס מרכזי של חיליהרגלים בצבא ארה"ב, בו מצטרפים יחד די לילה של כלי נשק רגלים וסילוןאור אור הבא לסמן "מפץ פצצת אטום" כביכול. אכן, דרך יקרה במקצת ליצירת "תאורת שהוקרב".

התמונה למעלה משמאל:

זיקוק דמסה — הוא הכינוי להמצאה אשר הש"חמשו בה בייסות אמריקאיים בקוראיה שעה שרצו כי בהתקפת לילה עליהם יצטירו דמויות חילי הירם על דקע אור מתבלס כחשיכה. תחבולה מאולתרת זו היתה מורכבת כרגיל מרימוןתאורה, שני נרתיקי מתכת למצודתמרנמה בנות 81 מ"מ ומיכל מתכת בן 5 גלון. חורים (בקוטר 4—5 מ"מ) נוקבו בתחתיות הנרתיקים הנ"ל. שניצם הוצבו בתוך מיכל המתכת כשתחתיותיהם למעלה, והודקו בתוכו באבנים. תל"ח משיכה או תילממעייד חובר אל רימוןתאורה ונמך מסביב לאמצעית הנרתיקים. מרעומו של רימון התאורה כוון כך שהיה מופעל עליידי הלחץ הקל ביותר. המיכל מולא תערובתנפלים בת 6%. משר הופעל רימון התאורה היה הנפלים מתחמם ור"סילוני אור היו פורצים מתוך החורים שכנרתיקי המצודות, בהאירם שטה בקוטר של 30 מ" למשך שלושת רבעי שעה בערך.

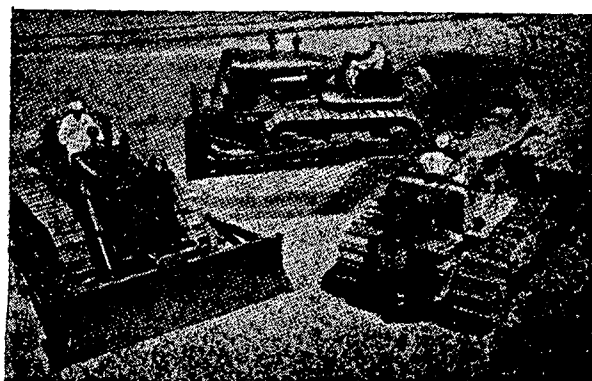

← התמונה באמצע :

איל חרש מוקם בבריטניה — "קורפוס
ההגנה הנייד של הצבא" — אשר נועד
למצות 48 גדודים בהם ישרתו אנשי ה-
עתודה בהשתחררם מהשירות בצבא וכ-
חיל-האוויר. גדודים אלה, המאורגנים ל-
פורעלים כיחידות צבא ישמשו "דרך בי-
של כוחות ההגנה האזרחית בבריטניה,
הזרי אנשיהם בתמונה על ציודם.

התמונה למטה :

ושמורת ציוד, והאביזרים הדרושים ל-
שיטתיו השונים — הנה מן המגמות ה-
איוניות ביותר שבצבאות זמננו, ורבות
שוקדים עליה בצבא ארה"ב. שפע הציוד
האזרחי שבאותה מדינה, מן הסוגים ה-
עשויים גם לשימוש שתכליתו צבאית —
אף הוא מצריך צעדים לכך, כי ניתן יהיה
לרתום אותו בשעת הצורך לשירות ה-
כוחות המזוינים. על כן הונהגו בזמן
האחרון דגמים אחדים של כלי העבודה,
לסוגיהם, המתחברים אל הדחפורים ל-
ביצוע פעולות העבודה השונות. שלושה
מסעלי ייצור גדולים — "אליס-ז'אלי-
מאקס" "קאטרפילר" ו"אנטרשיונל" שר-
תמו פעולה בסיגול זה של ציונם ל-
אפשרויות שימשו צבאי בשעת-חירום.
בתמונה — דחפורים משלושת המינים
← וכלי עבודתם אחידים.

תחרות רשימות מס' 7

„כיצד נפיק את מלוא התועלת — לצבא ולחייל — מחצי שנה של עבודה חקלאית בסיום שרותו“

סרן יוסף ראובני מצביע על הרתיעה הקיימת אצל חיילים לא מעטים בפני המאמץ הפיזי הממושך הכרוך בעבודה חקלאית. הוא רואה את הסיבה לכך בחינוך לאומי-חלוצי לקוי, ואף מציע את הפתרון הנראה לו:

„תגובתם השלילית של מסיימי השירות מצא את ביטוי ביחסם לעבודה במשק ובמשמעת הצבאית במחנה. הי- מפקדים אשר קיבלו את מסיימי השירות חייבים היו לבצע פעולות הסברה מרובות... אין המפקד מסוגל ל- הבטית שפיקודו יבצע את עבודתו במשק כלב שלם ובמלוא המרץ. לדעתי יש להתחיל בתכנית הסברה על נושא ההכשרה החקלאית עוד ביחידות האם של החיילים. הרצאות הסברה אלו חייבות להתן על ידי מרצים מנוסים אשר יצליחו למצוא שפה משותפת עם החיילים. הרצאות אלו תועלתן גם בזה שהן עלולות להקטין במידה רבה את המשבר הנפשי העובר על החייל בעת עברו לחלק האחרון של שירותו בצבא. בר בדר עם פעולות ההסברה יש לשכנע את „מסיימי השירות“ ש- תקופת השירות במשקים הנה חלק בלתי נפרד מתקופת שירותם הקודמת מבחינת המשטר והסדר הצבאי. יש לקיים לגביהם משטר צבאי חמור וקפדני: מסודרים, משמעת, התעמלות-בוקר וכו'. יש לזכור שאם תבוא התפרקות מהמשטר הצבאי באופן אבסורדי תבוא גם התפרקות ממשמעת העבודה.“

אף צבי גלר ברשימתו מצין את בעיית רצון העבודה אצל „מסיימי-השירות“, אלא שגישתו — והפתרון שבעקבותיה — שונים לחלוטין:

„מובן מאליו כי בזמן שהותם במשק יכול המשק ל- הוסיף לחזל על משכורתו החדשה — שהיא גמולה בתנאים אלה. דבר זה יביא לידי עידוד החיילים להתמסר לעבודתם היום-יומית אין לרכז אותם לעבודות המונית, כי בעבודות כגון אלו לא תצליח כל שיטה ליעול- העבודה.“

בסיכום דבריו מצביע צבי גלר על התועלת הרבה שתצמח לחייל, הן כאזרח והן כלוחם. ב- תקופת העבודה החקלאית:

הרשימות שהגיעו למערכת מבליטות ברובן את חשיבותה של מחצית השנה של עבודה חקלאית ב- סיום השרות הצבאי למשק המדינה. הן בהפניית כוח אדם לעזרה לחקלאות — ובעיקר למשקי הספר, והן בהקלת המעמסה אותה מטיל סעיף האחזקה על תקציב הבטחון. אין ספק שנקודות אלו — ונוספות — היו לעיני הגוף המחוקק של המדינה שאיפשר את תקופת העבודה החקלאית במסגרת השרות ה- צבאי.

שתים מהרשימות — זו של צבי גלר, איש ה- מושב השיתופי ניר-גלים, וזו של סרן יוסף ראובני, דגות בבעיות המתעוררות בתקופת העבודה החק- לאית בסיום השירות הצבאי.

הרשימות מבליטות שתי נקודות מבט: של ה- חקלאי, הצריך לקבל את החיילים לעבודה במשקו ושל המפקד איש-הצבא, הדואג לשלמות של ה- מסגרת הצבאית לנוכח הקשיים המתגלים בעת העברתה של היחידה למשק, לעבודה חקלאית.

צבי גלר מצביע על שני קניי-מידה — הסותרים כשלעצמם — למיון החיילים לפני שליחתם לעבודה החקלאית: — קנה-המידה החברתי, וקנה-המידה המקצועי. הוא כותב:

„החיילים אשר עומדים לפני כניסתם למחצית השנה החקלאית יסדרו פרטים על מקצועם האזרחי לקצין הממונה עליהם או למוסדות המספלים בדבר, ואלה ירכזו את החומר וימיינו אותו. יש להשתדל לשלוח חברות שלמות של חיילים אשר היו יחדיו חקופה ממושכת, ולא לקבץ חיילים בודדים מגורדים שונים ולשלחם למשק כדי שיתלכדו שם לחברה. באם אי-אפשר לרכז קבוצה גדולה, אפשר לשלוח קבוצות קטנות בנות 4-5 איש מכל גדוד ובמשק יתלכדו עם יתר הקבוצות; המשק כשלעצמו יודיע לצבא על מספר החיילים וה- מקצועות הרצויים לו מבחינת גיוון הענפים. עם הגיע תאריך ההעברה יוכנסו ישר לענפים. הדבר יעזור ל- קליטתם במשק, והסתגלותם לחיים חרשים.“

מהמולת הרחוב, רחוק מהפרסומת הקלוקלת, יחיה חייל
זה מחצית השנה ויראה כי אכן ישנם גם ערכים שונים
מצלה שהכיר לפניו.

* * *

למערכת לא הגיעה הפעם רשימה אשר תקיף את
הבעיה כולה ותהיה ראויה לפרסום בשלמותה ולפרט.
אך המערכת החליטה להעניק „פרסי־ניחומים“
לצבי גלר ולסרן יוסף ראובני — את הספר „קרבות־
תש“ח“ בהוצאת „מערכות“, אשר ישלח לכתובותיהם.

„כאן במשק הוא יכיר קפלים שונים של אדמה, מצבים
שונים בקיץ ובחורף, יבחין בין אדמות שונות שידיעתן
חשובה עד למאד בעבירות כל־רכב ועוד. יכיר שבילים
שונים, צמחיה שונה שהיא משתנה עם העונה. ידע
להעריך מרחקים בצורה ריאלית וידע לצעוד לפי אותם
המרחקים. בקיצור, הוא חייה תקופה לא מבוססת בשדה,
והדבר ירחיב את אפקו בתחום השדאות. דבר נוסף אשר
ישפיע בלי ספק על חייל זוהי הקירבה לאיש המשק אשר
כל סיפוקו לא בתי־מידות ותנויות־פאר, כי אם שזה
חרוש כהלכה, או גשם בזמנו. כאן, במקום זה, רחוק

המערכת מפנה את תשומת לבם של הקוראים, כי רשימות לתחרות מס' 8

„מה, וכיצד, צריך לעשות מפקד־כיתה ומפקד מחלקה — בשטחים ובאמצעים
השונים — כדי להעלות את הכושר הגופני של פיקודיו?“

שתוצאותיה יתפרסמו ב„מערכות“ בחובר' צ"ח — מתקבלות במערכת עד תאריך 10.12.55.

שלחו רשימותיכם לתחרות רשימות מס' 8.

צינור בספרו „תולדות, כינים והיסטוריה“ מצביע על העובדה שרוב האבדות בנפש במלחמות השונות נגרמו ע"י
מגפות. הדבר, טיפוס הבהרות, הטיפול והחוליע היו למלואים למנצחים ולמנוצחים כאחד, והפילו את חלליהם
ללא רחמים.

עם התפתחותה של הרפואה המונעת התחילו בנקיטת צעדים והפחתת סכנת המגפות הן ע"י שמירת תנאים
סניטריים מתאימים והן ע"י חסונם של החיילים נגד המחלות השונות, ולזכות אמצעים אלה יש לזקוף את
העדרן של מגפות בצבאות הלוחמים במלחמת העולם השנייה ובמלחמת קוריאה. כיום אין כבר צבא סדיר בעולם
שלא יקפיד על חסום השיטתי והיעיל של חייליו, מתוך ידיעה ברורה של ערך פעולה זאת.

חשיבות מיוחדת יש ליחס לחסון נגד הצפדת (טטנוס) שהיא מהווה סכנה חמורה ביותר לצבא לוחם.
הנסינו שגורש במלחמת קוריאה הוכיח שברוב המקרים היה מספיק להזריק לחיל הפצוע שקיבל חסון ראשוני,
מנת דחף של התרכיב בלבד, מבלי להשתמש בנסיוב הנגד, כפי שזה היה מקובל קודם, כדי להציל את חייו.
השימוש בתרכיב מונע היוצרות רגישות יתר בגופו של הפצוע, רגישות המתהווה עקב מתן הנסיוב והעלולה
להביא לידי סבוכים קשים ביותר בעת מתן נסיוב בפעם שניה בעת פציעה נוספת.

השיטות להכנת חמרי חסון תולכות ומשתפרות מדי יום ביומו. מטרתם של החוקרים ליצר תרכיבים
יעילים מבלי שאלה יגרמו לתגובות, כגון חום, העלולות להוריד את כושר הפעולה של הכוחות הלוחמים.

צה"ל, כמו כל צבא מודרני, דואג לחסון חייליו ומבצע פעולה זאת בשיטותיו, התרכיבים מיוצרים בארץ
ע"י המעבדה למחקר אנטיביוטי וייצור תרכיבים „רפא“ של ד"ר ב. ש. לוי בירושלים, חברת „רפא“ היא גם
החברה הידועה ביותר כיצורן ויצואן של תכשירי פניצילין, סטרפטומיצין וכדו'.

לצבא הגנה לישראל
שא את ברכתנו הנאמנה

„הרקולס“ בע"מ

מפעלי מתכת

„המעסיך“ בע"מ

ביח"ד לתריסים ומתקפלים

מירון את גולדברג

ביים סימונאי לירקות

„עמיר“

חברה להספקה של
התאחדות האכרים בישראל

„המגדר“

שלום תיק ובניו
ביח"ד ובי"מ לכל מיני רשתות

לצבא הגנה לישראל
שא את ברכתנו
עלה והצלח

"סהר"
חברה לביטוח בע"מ

אחים סחרוב בע"מ

לצה"ל
שאו את ברכתנו הנאמנה
מפעלי ל. פרומיץ ובניו בע"מ

בנק ארץ-ישראל בריטניה בע"מ

„שילוב" בע"מ

**המוסד המרכזי של הקואופרציה
הצרבנית במושבות**

מקורות בע"מ

**החברה הלאומית למים
בישראל**

לצבא הגנה לישראל

שא את ברכתנו הנאמנה

חברת קרגל

מפעלי תעשיית קרטון גלי ומיכלים

לצבא הגנה לישראל
שא את ברכתנו הנאמנה
עלה והצלח

דב גלזר בע"מ

בית־חרשת לעורות פתח־תקוה

בנק ארצי בע"מ

יהודה

חברה לבטוח בע"מ

ציון

חברה לבטוח בע"מ

צדוק ארליך

~~~~~  
בי"מ לגרוטאות ברזל  
~~~~~

לצבא הגנה לישראל
שא את ברכתנו הנאמנה

בנק הפועלים
בע"מ

«יכין - חק"ל»

בע"מ

קפת מלוה וחסכון

של העובדים

ח'פה

סולל בונה בע"מ

המשרד הראשי

חיפה. ככר סולל-בונה

„עדין“

ש. נויפלד בע"מ • בית חרושת למריקו ומריקומז'

תל-אביב, המשרד: רחוב מרכז מסחרי 23 — ביח"ר: רחוב פרץ 42

טלפון 82641

**החברה המרכזית למסחר והשקעות
בע"מ**

תל-אביב, רחוב לילינבלום

„שכון-עובדים“ בע"מ

**המוסד המרכזי למפעלי שיכון
של ההסתדרות הכללית
של העובדים העברים
בישראל**

המשביר המרכזי בע"מ

**מברך את
צבא הגנה לישראל
על כל חילותיו**

בברכת עליה והצלח

המשביר

חברה מאושרת ליבוא וליצוא בע"מ

עמ"ד

אגוד ישראלי ליבוא מזון בע"מ

לצבא הגנה לישראל
שא את ברכתו הנאמנה
עלה והצלח

„מסד“ בע"מ
המוסד הכספי של הסתדרות המורים
בישראל

„לחסני עצים בע"מ“

קופת מלוה וחשבון
„המזרח“
בע"מ

חברת מעונות ובנין ירושלים בע"מ
ל. לוסטגמן - י. לרנר

החברה הישראלית למרקטורים וציוד

בע"מ

ח' פה

ת-ל-א-ב-י-ב

טרקטורים, דחפורים, סקרייפרים, ריפרים,
מנועים דיזל, מנועים דיזל ימיים, ומייצרי-זרם
מתוצרת:

CATERPILLAR TRACTOR CO.

מכתשים מפעלים חימיים

בע"מ

כימיקלים לתעשייה, תכשירי איבוק וריסוס להגנת הצומח

המפעל

באר-שבע, אזור תעשייה
ת.ד. 60 — טלפון 104

המשרד הראשי

תל-אביב, שד' רוטשילד 28א'
ת.ד. 1294 — טלפון 4424

המפיצים: תעשיות חימיות ממלכתיות (ישראל) בע"מ
המשביר המרכזי בע"מ

„יונלה“

יוניטד סטיטס ניר איסט לבורטוריס אינק.

טלפון 559 פתח-תקוה

ת.ד. 7, תל-אביב

קרית אריה

יצרני „פנטרו“

לצבא הגנה לישראל
שא את ברכתנו הנאמנה
עלה והצלח

צבי סבידסקי ושות'

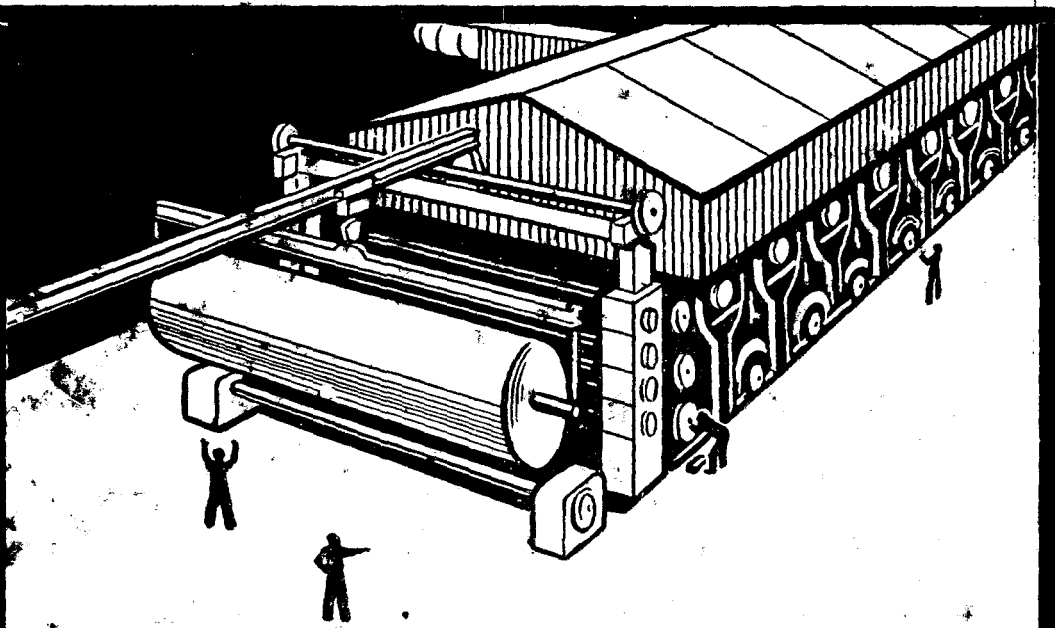
חברה קבלנית לבנין

רמת'גן

כאור מונחים — למאמר, קליעים נגד-טנקיים מונחים-ממרחק — (עיין עמוד 120)

1. מדחפון — Ailette — התקן לייצוב הקליע במעופו, דוגמת מדחף-המטוס.
(Vane)
2. נותב אש-בנגאל — Traceur au Bengale — נותב המשאיר אחריו זוהר הנובע מלהבה פירוטכנית, שאינה מבעירה.
3. הדף-השיוט — Propulsion de croisiere (Cruising Propelling) — הכוח המאפשר לקליע לעוף ליעד.
4. סליל, המשול לנזל-אורגים — ציר-מתכת שעליו מגולל חוטה-הנחיתה.
5. גל "מגוון" — Modulated Wave — גלי-הנחיה בעל תדירות משתנה.
6. מנחה-הקליע (ה"קברניט") — "Pilote" — מפעיל הקליע, המאבחן אותו ליעד.
(“Pilot”)
7. "מוצב-הקברניט" — Poste de pilotage — מרכז ההנחה של הקליע, דוגמת "תא-הטייס" במטוס.
(“Pilot's cabin”)
8. מוטי-ההיגוי — Manche à balai (Control stick) — מנוף-ההנחיה, דוגמת מוטי-ההיגוי של מטוס.
9. "נקודות מעבר-שבה-כרח" — Passage obligé — דרך-מעבר שאין אפשרות להמנע משימוש בה (בקרסע מבוחר, בשטח-יבשתיים, וכיו"ב).

[המונחים הלועזיים ניתנו כאן בצרפתית; ובמקרים אחדים — גם באנגלית (בסוגריים)]

- ניר עתון
- ניר הדפסה
- ניר לשקים
- ניר אופסט
- ניר אריזה
- ניר כתיבה

מפעלי ניר

אמריקאיים-ישראלים בע"מ

(הנציג) 400 30